

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

FARKLI KUŞAKLARDAN KADINLARIN YAŞLILIK
ALGILARININ YAŞLILIK KURAMLARI
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ:
AFYONKARAHİSAR'DA
BİR ARAŞTIRMA

Hazırlayan
Mehtap ÖZDEMİR

Danışman
Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK

AFYONKARAHİSAR 2024

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Farklı Kuşaklardan Kadınların Yaşlılık Algılarının Yaşlılık Kuramları Açısından Değerlendirilmesi: Afyonkarahisar’da Bir Araştırma**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

23. 02. 2024

İmza

Mehtap ÖZDEMİR

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Mehtap ÖZDEMİR
	Numarası	200642104
	Anabilim Dalı	Sosyoloji
	Programı	Sosyoloji
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Farklı Kuşaklardan Kadınların Yaşlılık Algılarının Yaşlılık Kuramları Açısından Değerlendirilmesi: Afyonkarahisar’da Bir Araştırma
Tez Savunma Sınav Tarihi		23.02.2024
Tez Savunma Sınav Saati		15:00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

İmza
Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

FARKLI KUŞAKLARDAN KADINLARIN YAŞLILIK ALGILARININ YAŞLILIK KURAMLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: AFYONKARAHİSAR'DA BİR ARAŞTIRMA

Mehtap ÖZDEMİR

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Ocak, 2024

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK

Sanayileşme süreciyle birlikte tıp ve teknolojiadaki gelişmeler insan ömrünün uzamasına ve yaşlı nüfus oranının artmasına neden olmuştur. Emeklilik sistemi ile de yaşlılık baş edilmesi gereken sorunlu bir dönem olarak algılanmaya başlamıştır. Yaşlılık hem bireysel hem toplumsal bir durumdur. Ancak yaşlılığın toplumsal bir olgu haline gelmesi, yaşlılıkla ilgili kuramların geliştirilmesini sağlamıştır. Yaşamdan Geri Çekilme Kuramı, bireylerin yaşlılık döneminde kendi istekleriyle sosyal hayattan çekilecekleri ve bu şekilde mutlu olabilecekleri varsayımına dayanmaktadır. Oldukça eleştiri alan bu yaklaşıma tepki olarak ortaya çıkan Aktivite Kuramı ise yaşlılık döneminin verimli ve huzurlu geçmesi için yaşlı bireylerin aktif bir yaşam sürmeleri gerektiğini öne sürmektedir. Toplumsal değişmeyi açıklamayı amaçlayan kuramlardan birisi olan Kuşak Teorisi, aynı yaş grubundaki bireylerin yaşamış oldukları önemli olaylar karşısında benzer tutumlar ve değerler geliştirebilecekleri düşüncesine dayanmaktadır. Sanayileşme sürecinde yaşanan gelişmelerin kadınların yaşlılıkla ilgili düşüncelerini etkileyip etkilemediği merak konusudur. Bu çalışmada Kuşak Teorisi ekseninde Afyonkarahisar'da yaşayan henüz yaşlılık dönemini deneyimlememiş kadınların bu iki kuramdan hangisine daha yatkın oldukları ve süreç içerisinde yaşlılık algılarında anlamlı bir değişikliğin oluşup oluşmadığı anlaşılmaya çalışılmaktadır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan araştırmanın analiz sonuçlarına göre araştırma örneklemindeki X, Y ve Z Kuşağına mensup kadınların yaşlılık algılarında anlamlı bir farkın olmadığı ancak değişimle ilgili bazı işaretlerin varlığı tespit edilerek Yaşamdan Geri Çekilme Kuramı'na daha yakın bir düşünce yapısına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kuşak teorisi, yaşlılık, yaşlılık algısı, yaşlılık kuramları.

ABSTRACT

EVALUATION OF THE OLD AGE PERCEPTIONS OF WOMEN FROM DIFFERENT GENERATIONS IN TERMS OF OLD AGE THEORIES: A STUDY IN AFYONKARAHİSAR

Mehtap ÖZDEMİR

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY**

February, 2024

Advisor: Prof. Dr. Hüseyin Koçak

Along with the industrialization process, developments in medicine and technology have caused human life to extend and the proportion of the elderly population to increase. With the industrialization process, developments in medicine and technology have led to an increase in human lifespan and a rise in the proportion of elderly population. The transformation of old age from an individual condition to a societal phenomenon has prompted the development of theories related to aging. The Theory of Disengagement is based on the assumption that individuals will voluntarily withdraw from social life during old age and can find happiness in this way. Activity Theory, which emerged as a reaction to this highly criticized approach, suggests that elderly individuals should lead an active life in order to have a productive and peaceful old age. Generation Theory, one of the theories that tries to explain social change, is based on the idea that individuals of the same age group can develop similar attitudes and values in the face of important events they have experienced. It is a matter of curiosity whether the developments during the industrialization process have affected women's thoughts about old age. In this study, on the axis of Generation Theory, it was tried to understand which of these two theories women living in Afyonkarahisar, who have not yet experienced old age, are more prone to and whether there is a significant change in their perception of old age in the process. According to the analysis results of the research conducted using the qualitative research method, it was concluded that there was no significant difference in the perceptions of aging among women belonging to Generation X, Y, and Z within the research sample.

Key Words: Generation theory, aging, perception of aging, age theories.

ÖN SÖZ

Her insanın yaşlılık deneyimi kendine has bir şekilde gerçekleşmektedir. Yaşlılık dönemine erişebilen kişiler yaşamları boyunca pek çok kayıp ve kazanımlar yaşarlar. Önemli olan ise sevinçleri ve zorlukları birlikte paylaşabilmektir. Umarım bu araştırma sonucunda elde edilen bulgular konu ile ilgilenen herkes için faydalı olur.

Öncelikle canım annem Makbule KAPLAN'ın ve canım babam Rüştü KAPLAN'ın isimlerini anmak isterim. Bana kattıkları her şey için onlara minnettarım. 50 yaşında tez yazma konusunda beni cesaretlendiren, desteğini esirgemeyerek danışmanlığımı üstlenen ve rehberlik eden Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK'a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca Doç. Dr. İlteriş YILDIRIM ve Doç. Dr. Harun CEYLAN'a katkılarından dolayı çok teşekkür ederim. Sevgili eşim ve canım çocuklarım tez süresince hep bana destek oldular. Kimi zaman zorlu kimi zaman zevkli geçen bu süreçte beni sabırla dinledikleri için kendimi çok şanslı hissediyorum. Kardeşlerim de bu süreçte hep yanımda oldular ve olaylara farklı pencerelerden bakmamı sağladılar. Araştırmaya kıymetli vakitlerini ayırarak, sorularımı içtenlikle cevaplayan katılımcılara da çok teşekkürlerimi sunuyorum. Kimi zaman hüzünlenecek kimi zaman kahkahalar eşliğinde, samimiyetle soruları cevaplamaları benim için unutulmaz bir deneyim oldu.

Mehtap ÖZDEMİR

2024, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI.....	<u>Sayfa</u> Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM TOPLUMSAL DEĞİŞME ve KUŞAK TEORİSİ

1.TOPLUMSAL DEĞİŞME	5
2. TOPLUMSAL DEĞİŞMEYİ AÇIKLAMAYA ÇALIŞAN KURAMLAR	6
3. KUŞAK TEORİSİ	10
3.1. İBN HALDUN	11
3.2. BATI'DA KUŞAK ÇALIŞMALARI.....	12
3.2.1. Pozitivist Kuşak Yaklaşımı	12
3.2.2. Romantik-Tarihsel Kuşak Yaklaşımı	13
3.2.3. Karl Mannheim ve Kuşak Teorisi.....	15
3.2.4. Pierre Bourdieu.....	17
3.2.5. Inglehart ve Nesil Teorisi	19
3.2.6. Neil Howe - Williem Strauss ve Jenerasyonel Sistemler Teorisi	20
3.2.7. Jean M. Twenge	23
4. KUŞAK SINIFLANDIRMALARI	23
4.1. KAYIP KUŞAK (1883-1924)	25
4.2. SESSİZ KUŞAK (1925-1945).....	28
4.3. BEBEK PATLAMASI KUŞAĞI (1946-1964)	34
4.4. X KUŞAĞI (1965-1979)	35
4.5. Y KUŞAĞI (1980-1994)	39
4.6. Z KUŞAĞI (1995-2011).....	42
4.7. ALFA KUŞAĞI (2012-GÜNÜMÜZ)	45
5. KUŞAKLARI ETKİLEYEN ÖNEMLİ OLAYLAR VE KUŞAKLARIN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ.....	49
6. KUŞAKLAR ARASI ETKİLEŞİM	50

İKİNCİ BÖLÜM YAŞLILIK

1. YAŞLILIK.....	55
1.1 YAŞLANMA.....	60
1.1.1. Kronolojik Yaşlanma	60
1.1.2 Biyolojik Yaşlanma.....	61
1.1.3.Psikolojik Yaşlanma	62
1.1.4. Sosyal Yaşlanma	66

1.2.YAŞLILIK KURAMLARI.....	66
1.2.1.Yaşamdan Geri Çekilme Kuramı (İlgisizlik-Disengagement).....	67
1.2.2. Aktivite Kuramı	68
1.2.3. Süreklilik Kuramı.....	71
1.2.4. Modernleşme Kuramı	71
1.2.5. Rol Bırakma Kuramı.....	72
1.3.YAŞLILIK ALGISI.....	72
1.3.1. Algı Nedir?	72
1.3.2. Yaşlılık Algısı	73
1.4. KADIN VE YAŞLILIK.....	75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE ARAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI

1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	82
1.1 ARAŞTIRMANIN DESENİ	83
1.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ, ÖRNEKLEMİ, KATILIMCILARI	84
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	85
1.4. VERİ TOPLAMA ARACI	85
1.5. VERİLERİN İŞLENMESİ VE ÇÖZÜMLEMESİ	85
2. ARAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI.....	88
2.1 KADINLARIN YAŞLILIK ALGILARI.....	88
2.1.1. Yaşlılığın Tanımlanması.....	88
2.1.1.1. Yaşlılığın Olumlu Tanımlamaları.....	89
2.1.1.2.Yaşlılığın Olumsuz Tanımlamaları	91
2.1.2. Yaşlı Kadınların Sorunları	97
2.1.2.1. Bağımlılık	98
2.1.2.2. Yalnızlık	100
2.1.2.3. Sağlık Sorunları	102
2.1.2.4. Ekonomik Sorunlar.....	104
2.1.2.5. Ayrımcılık.....	104
2.1.2.6. Toplumun Güzellik Algısı	105
2.1.3.Yaşlılığın Olumlu Yönleri.....	105
2.1.3.1. Aile ve Torun Sahibi Olmak.....	106
2.1.3.2. Sorumlulukların Azalması	108
2.1.3.3.Tecrübe-Olgunluk-Bilgelik	109
2.1.3.4. Emeklilik	111
2.1.4. Yaşlılığa Hazırlık	111
2.1.4.1. Yaşlılığa Hazırlık Yapmayanlar	112
2.1.4.2. Yaşlılığa Hazırlık Yapanlar	113
2.1.5. Hissedilen Yaş	118
2.1.5.1. Olduğundan Genç Hissedenler	118
2.1.5.2. Olduğundan Yaşlı Hissedenler	122
2.1.6. Yaşlılık Karşıtı Ürün Kullanımı.....	125
2.1.6.1. Olumlu	125
2.1.6.2. Olumsuz.....	127
2.1.7. Yaşlı Bakımı	130
2.1.7.1. Aile	131
2.1.7.2. Kurumlar.....	137

2.2. X,Y,Z KUŞAĞI'NA MENSUP KADINLARIN GÖZÜNDEN YAŞLI KADINLAR	138
2.2.1. Çatışma Alanı.....	139
2.2.1.1. Çok Konuşma ve Dedikodu.....	140
2.2.1.2. Eleştiri.....	141
2.2.1.3. Negatiflik.....	142
2.2.1.4. Müdahale	143
2.2.1.5. Aşırı Beklenti.....	144
2.2.1.6. Olgunlaşmama	145
2.2.1.7. Ötekileştirme	147
2.2.1.8. Cinsiyet Ayrımcılığı	147
2.2.1.9. Üslup Sıkıntısı	148
2.2.2. Örneklik Alanları	149
2.2.2.1. Bağımlı Olmama-Üretkenlik	149
2.2.2.2. Birleştirici-Anaç	153
2.2.2.3. Dindarlık.....	154
2.2.2.4. Bilgelik-Olgunluk.....	154
2.2.2.5. Saygı	156
2.2.2.6. Samimiyet.....	157
2.3. KADINLARIN YAŞLILIK HAYALLERİ.....	158
2.3.1. Aktif Yaşlanma	158
2.3.2. Yaşamdan Geri Çekilme	159
 SONUÇ ve ÖNERİLER	165
EK-1: Mülakat Soruları.....	187

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo.1. Kuşakların Yaşadığı Önemli Olaylar ve Karakteristik Özellikleri.....	50
Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri	86
Tablo 3. Araştırma Verileri İle Oluşturulan Kategoriler	87

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Yaşlılık Algıları.....	88
Şekil 2. Yaşlılığın Olumlu Tanımlamaları	89
Şekil 3. Yaşlılığın Olumsuz Tanımlamaları	92
Şekil 4. Yaşlı Kadınların Sorunları	98
Şekil 5. Yaşlılığın Olumlu Yönleri.....	106
Şekil 6. Yaşlılığa Hazırlık	111
Şekil 7. Hissedilen Yaş.....	118
Şekil 8. Yaşlılık Karşıtı Ürün Kullanım	125
Şekil 9. Yaşlı Bakımı	131
Şekil 10. X, Y, Z Kuşağı'ndan Kadınların Gözünden Yaşlı Kadınlar	139
Şekil 11. Çatışma Alanları	139
Şekil 12. Örneklilik Alanları	150
Şekil 13. Kadınların Yaşlılık Hayalleri	158

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

%: Yüzde

&: ve

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

FERPA: Avrupa Yaşlılar ve Emekliler Federasyonu

HKDY: Huzurevleri Koruma ve Yaşatma Derneği

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MEGEB: Mesleki Teknik Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi

TAD: Türkiye Alzheimer Derneği

TDK: Türk Dil Kurumu

TİHEK: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

TÜİK: Türk İstatistik Kurumu

SB: Sağlık Bakanlığı

SMM: Serbest Mali Müşavir

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Yaşlılık ve yaşlanma ile ilgili tartışmalar Antik Çağdan günümüze kadar devam etmektedir. 20. yüzyıl öncesinde yaşlılık, yalnızca bireyleri ve ailelerini ilgilendiren bir durum olarak görülmekteydi. Çünkü yaşlılık dönemine ulaşabilen insanların sayısı toplumun genel yapısını etkileyecek düzeyde değildi. Ancak Sanayi Devrimi ile birlikte bilim, teknoloji ve sağlık alanında yaşanan gelişmeler, hem anne-bebek ölümlerinin azalmasına hem de insan ömrünün uzamasına neden olmuştur. Böylelikle 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren insanların ortalama yaşam beklentisi ve nüfus artış hızı yükselmeye başlamıştır. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında, tüm dünya genelinde doğurganlık ve ölüm oranları azalmaya başlamıştır. Bu durum toplam nüfus içerisindeki yaşlı nüfus oranının giderek artmasına neden olmuş ve demografik bir dönüşüm başlamıştır. Artık dört-beş kuşağın aynı zaman dilimini paylaştığı bir döneme girilmiştir.

Günümüzde Dünya yaşlı nüfus oranı ortalaması %9,8'dir. Türkiye'nin yaşlı nüfus oranı ortalaması ise %9,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlar ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte 2050 yılında yaşlı nüfus oran ortalamasının Türkiye'de %20,8'e ulaşacağı tahmin edilmektedir (TÜİK, 2024). Yani yaşlı nüfus oranı tüm dünyada ve Türkiye'de hızla artmakta ve demografik yaşlanma toplumsal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Demografik yaşlanmanın toplumu nasıl etkilediğiyle ilgili araştırılması gereken pek çok konu vardır. Bunlardan birisi de toplumun ve bireylerin yaşlılık algılarıdır. Şüphesiz her toplumun değişim süreci kendine özgü bir şekilde gerçekleşir ve kendi kültürel dinamiklerinden kaynaklanan yaşlılık algıları vardır. Toplumların yaşlılığa yükledikleri anlam, yaşlı bireylerin kendileri hakkındaki algılarını da etkilemektedir. Toplumda mevcut yaşlılık algısının ne durumda olduğunu anlayabilmek bu konuda yapılabilecek çalışmalara ışık tutacaktır.

Hemen hemen bütün toplumlarda yaşlı bakımı denildiğinde akla ilk olarak kadınlar gelmektedir. Modernleşme sürecinde kadınların eğitim oranlarının yükselerek çalışma hayatına katılması, doğurganlık oranının azalması, ömrün uzaması gibi etkenler; aile yapılarında ve toplumsal cinsiyet rollerinde değişikliklere neden olmuştur. Türkiye'de

yaşanan modernleşme süreci de kendine özgü bir şekilde gerçekleşmektedir. Bununla birlikte tüm dünya ile birlikte Türkiye’de de yaşlı kadınların nüfusu, yaşlı erkeklerin nüfusundan fazladır ve yaşam beklentileri daha yüksektir (TÜİK, 2024). Bu açıdan kadınların yaşlılık algılarının toplumsal değişme sürecinden nasıl etkilendiklerini anlayabilmek hem kadınlar için hem de toplum için önemli bir konudur.

Toplumsal değişim kaçınılmaz, dinamik bir süreçtir. Bu değişim sürecini anlayabilmek için faydalanılan yaklaşımlardan birisi de Kuşak Teorisi’dir. Kuşak Teorisi’nin temelleri 14. yüzyılda yaşayan İbn Haldun’un fikirlerine dayanmaktadır. Döngüsel tarih anlayışına sahip olan İbn Haldun, cemiyet ve devletleri tıpkı canlılar gibi doğup, büyüyüp ölen varlıklar olarak düşünmüştür ve bu konuda çalışan pek çok Batılı araştırmacıya ilham kaynağı olmuştur (Kuran, 2022: 29).

Mannheim, 1928 yılında yazmış olduğu “Kuşaklar Problemi” isimli makalesinde, aynı dönemde yaşayan akranların, zamanı nasıl farklı şekilde algıladıkları ve deneyimlerini birbirleri ile nasıl paylaştıkları, paylaşmış oldukları tecrübelerin bireyleri hangi düzeyde etkilediklerini ve bu farklılıkların toplumsal yapıyı nasıl belirlediklerini anlamaya çalışmıştır (Nacak, 2019: 13). Mannheim, bu makalesi ile kuşak tartışmalarını biçimsel sosyolojinin konusu haline getirmiştir.

Günümüzdeki kuşak çalışmalarında ise daha çok Strauss ve Howe (1991)’un Kuşak Teorisi’nden yararlanılmaktadır. Strauss ve Howe, belli dönemlerde büyüyen ve aynı yaş grubu içerisinde olan bireylerin benzer davranış özellikleri gösterdiğini, her yeni kuşakla bu davranış özelliklerinin değiştiğini öne sürerek kuşak sınıflandırmaları yapmışlardır. Bu teoriye göre pek çok tarihsel olay ve sosyal değişim, o topluma ait bireylerin değer yargılarını, tutum ve davranışlarını ve eğilimlerini etkileyebilmektedir. Farklı dönemlerde dünyaya gelmiş olan kuşakların güncel bir konuya bakışları, birbirlerine bakışları ile ilgili konular; yaşam seyri, yaşlılık ve yaşlanma konusuyla da yakından ilişkilidir (Canatan, 2022: 43-47).

Kuşak Teorisi, her kuşağın toplumsal değişimden etkilenerek bir önceki kuşaktan farklı değer yargıları, davranış ve tutum geliştiğini öne sürmektedir. Bu bağlamda araştırmanın ana problemi; toplumsal değişim sürecinde X, Y ve Z Kuşağı’na mensup henüz yaşlılık dönemini deneyimlememiş kadınların yaşlılık algılarında anlamlı bir değişikliğin oluşup oluşmadığını anlamaya çalışmaktır. Bunun için: “Kadınlar yaşlılığı nasıl tanımlamaktadırlar? Kendi yaşlılık dönemleri hakkında ne düşünmektedirler ve nasıl bir yaşlılık hayal etmektedirler? Yaşlı kadınlarla ilişkileri nasıldır? Yaşlı kadınları eleştirdikleri

ve örnek aldıkları konular nelerdir? Yaşlı bakımı hakkında ne düşünüyorlar? Yaşlılığa hazırlık yapıyorlar mı?” gibi sorulara cevaplar aranmaktadır. Elde edilen veriler, birbirine zıt gibi görünen Yaşamdan Geri Çekilme ve Aktivite Kuramı açısından değerlendirilmektedir.

Yaşlılığın toplumsal bir olgu olarak görülmeye başlamasıyla birlikte yaşlılıkla ilgili yeni kuramlar geliştirilmeye başlamıştır. Elaine Cumming ve William E. Henry'nin geliştirdiği Yaşamdan Geri Çekilme Kuramı'nda yaşlanma ve yaşlılık; bedensel, toplumsal ve aynı zamanda da psikolojik olarak kademe kademe sosyal hayattan soyutlanma yani geri çekilme süreci olarak karşımıza çıkmaktadır (Üçok, 2018: 454).

Yaşamdan Geri Çekilme Kuramı'na tepki olarak ortaya çıkan Aktivite Kuramı'nda Bernice L. Neugarten, Sheldon S. Tobin ve Robert J. Havighurst'un isimleri öne çıkmaktadır (Onur, 2021: 348). Aktivite Kuramı'nda, kişilerin başarılı bir yaşlanma sağlayabilmesi için yaşlılık dönemini aktif olarak geçirmeleri gerektiği özellikle vurgulanmaktadır (Gönüllü, 2022: 28). Araştırma sonucunda elde edilecek verilerin bu iki kuram açısından değerlendirilmesi, katılımcı kadınların yaşlılık algıları hakkında ipuçları vermektedir. Başarılı ve aktif yaşlanmanın günümüz yaşlılık politikalarının ana temasını oluşturduğu düşünüldüğünde mevcut durumun anlaşılması ileride yapılacak olan sosyal politikalar açısından önemli veriler sunmaktadır.

Literatürdeki yaşlılık ve kuşak çalışmalarında, henüz yaşlılık dönemine erişmemiş X, Y ve Z Kuşaklarından kadınların yaşlılık algılarına yönelik çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı dikkat çekmektedir. Bu anlamda araştırmanın literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Araştırma evreninin sadece Afyonkarahisar'da yaşayan X, Y ve Z Kuşağı'na mensup kadınlardan oluşması ve elde edilen verilerin iki yaşlılık kuramı çerçevesinde değerlendirilmesi araştırmanın sınırlılıklarındandır.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ilk olarak toplumsal değişimin nasıl gerçekleştiğini açıklamaya çalışan kuramlara değinilmiştir. Sonrasında toplumsal değişimi açıklamaya çalışan kuramlardan biri olan Kuşak Teorisi ele alınarak tarihsel süreç içerisindeki tartışmalara yer verilmiş ve günümüzde kullanılan kuşak sınıflandırmaları bağlamında kuşakların özellikleri açıklanmıştır. İkinci bölümde; yaşlılık ile ilgili tarihsel tartışmalara değinilmiş, yaşlanmanın tanımları yapılmış, yaşlılık kuramları, yaşlılık algısı ve kadınların yaşlılığı konuları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise araştırmanın yöntemi hakkında bilgi verilerek elde edilen verilerin analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırmada nitel yöntem tercih

edilerek yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile Afyonkarahisar’da yaşayan X, Y ve Z Kuşağı’na mensup 24 kadın ile görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar, amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak belirlenmiştir. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile elde edilen verilerin içerik analizleri yapılarak, neden-sonuç ilişkileri ele alınmış ve yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL DEĞİŞME ve KUŞAK TEORİSİ

1.TOPLUMSAL DEĞİŞME

İnsan yeryüzündeki canlıların en zayıf ve savunmasız olarak dünyaya gözlerini açar. Doğduğu andan itibaren başkalarına muhtaçtır ve kendi başına hayatını devam ettirebilmesi imkânsızdır. Bu yüzden insanlar yeryüzünde bir arada yaşamak zorundadırlar. Ancak bir arada yaşıyor olmak toplum olabilmenin sadece ön koşuludur. Toplum olabilmek için bazı şartların sağlanması gerekir.

Toplumun tek bir tanımını yapmak zor olmakla beraber Kalaycıoğlu toplumu şöyle tanımlamaktadır: “Toplum, gündelik yaşamın sürdürülebilmesi amacıyla çok çeşitli yapılar ve kurumlar oluşturarak, bu kurum ve yapıların belirlediği ilişkiler içerisinde iletişim kuran bireylerden oluşan bir topluluktur. Bu topluluk tesadüfen bir araya gelmemiştir, onları bir araya getiren tarihsel, ekonomik, kültürel değerleri ve geliştirdikleri ortak davranış biçimleri vardır” (Kalaycıoğlu, 2020: 5).

Evrendeki her şey gibi toplumlar da dinamik bir yapıya sahiptir ve sürekli değişim halindedir. Çünkü toplumsal yaşam, çok sayıda ve çeşitlilikte temas kurmayı gerektirir (Mannheim, 2018: 334-335). Küreselleşen bir dünyada da temasların sayısı artmakta ve toplumsal değişme hızı giderek ivme kazanmaktadır.

Hem bireylerde hem toplumlarda meydana gelen değişikliklerin çeşitli nedenleri vardır. Doğal afetler, salgın hastalıklar, savaşlar, sosyoekonomik olaylar, ideolojiler, bilimsel ve teknolojik yenilikler toplumsal değişimin tetikleyicisi olabilmektedir. Düşünce biçimlerinde meydana gelen farklılıklar da toplumsal ve bireysel değişimi etkilemektedir. Bu konuda Elias’ın tespiti dikkate değerdir. O’na göre “Gök gürültüsü ve yıldırımları yapan kimdir?” sorusunun yerine “Gök gürültüsü ve yıldırımların sebebi nedir?” sorusunun sorulmaya başlaması son derece önemli bir zihniyet değişiminin göstergesidir (Elias, 2020: 51-52).

Toplumsal değişme sürecinin altında insanoğlunun tüm birikimi yani kültürü yatmaktadır. Bu birikim maddi kültür alanında teknoloji, manevi kültür alanında ideolojidir (Kongar, 2000: 60). Teknolojik birikim insanlığın başlangıcından itibaren başlayan ve en son

gelenen noktayı ifade etmektedir (Çalık ve Çınar, 2009: 1). Yani toplumsal değişimin en önemli dinamiklerinden olan teknolojik gelişmeler binlerce yıllık bir birikimin sonucunda elde edilmişlerdir.

Toplumsal değişim kavramını açıklamak ve anlamaya çalışırken dikkat edilmesi gereken en önemli husus, onun her türlü değer yargısından arınmış ve her türlü özel durumu kapsayan evrensel, nesnel bir terim olduğunu akıldan çıkarmamaktır (Kongar, 2000: 58-59). Toplumsal değişmeyi nesnel bir şekilde açıklayabilmek için geniş bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Dolayısıyla toplumsal değişimi anlamak karmaşık ve zorlu bir süreçtir. Bir toplumu ve yapısını anlamak demek toplumu oluşturan bütün öğelerin tarih boyunca nasıl değiştiğini, nasıl yapılandırıldığını ve o toplumun bireylerinin içinde bulunduğu ilişkileri nasıl etkilediğinin analitik olarak incelenmesi demektir (Bauman, 2001; Berger, 1964'den akt. Kalaycıoğlu, 2020: 5).

2. TOPLUMSAL DEĞİŞMEYİ AÇIKLAMAYA ÇALIŞAN KURAMLAR

Değişim kavramı İlk Çağ'dan itibaren felsefenin konusu olmuştur. Değişimle ilgili tartışmalarda; değişimin ontolojik ve epistemolojik anlamda kullanılıp kullanılamayacağı, kullanılacaksa neyi nasıl ifade edeceği ve ona hangi anlamların verileceği konularının ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bu tartışmalar çerçevesinde değişim kavramı felsefede; hareket, yer değiştirme, bir durumdan diğerine geçme, dönüşüm, ilerleme, büyüme, kalkınma, geleneksel düşünce sisteminden uzaklaşma, yüksek verimlilik, yeniden düzenleme gibi anlamları ifade etmektedir (Aydoğdu, 2016: 208).

14. yüzyıla gelindiğinde İbn Haldun (1332-1406), yaşamış olduğu dönemin toplumlarını gözlemleyerek ve tarihsel verileri inceleyerek geliştirmiş olduğu “Umran İlmi ” ve “Asabiyet Teorisi” ile toplumu ve toplumsal değişmeyi derinlemesine analiz ederek sosyolojinin temellerin atmış ve kendinden sonra gelen sosyal bilimcilere zengin bir kaynak sunmuştur (Yiğit, 2021: 6-7).

Aradan geçen uzunca bir süreden sonra Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali ile patlak veren toplumsal olaylar sonrasında toplumda oluşan hızlı değişimin getirdiği kaos ve düzensizliğin giderilebilmesi için yapılan çalışmalar, yeni sosyoloji kuramlarının geliştirilmesine sebep olmuştur (Ritzer & Stepnisky, 2018: 2-9).

Kongar'a göre, Batı toplumlarını derinden etkileyen olaylar ve hızlı değişimler sonrasında geliştirilen büyük boy kuramlar, bütün bir insanlık tarihindeki değişime odaklanan evrensel kuramlardır. Büyük boy kuramlardan olan Organizmacı Modelden “Yapısal

Fonksiyonel Model” ve Diyalektik Modelden de “Çatışma Modeli” üretilmiştir. Bu tür orta boy modeller; toplumları tek tek inceleyerek ve değişmeyi gözlemleyerek geliştirdikleri modeli tüm insanlığa genellemeye çalışan kuramlardır. Küçük boy kuramlar ise toplumsal değişmeyi bireyler ve gruplar arası ilişkilerde arayan, psikoloji ve sosyal psikoloji kuramlarıdır (Kongar, 2000: 48-54).

Bu modeller toplumsal değişmeyi açıklamaya ve anlamaya çalışırken farklı yöntemlerden faydalanırlar. Sosyal kuramlarda sadece ikilikler üzerine yürütülen çözümlemelerin (fail-yapı, makro-mikro, birey-toplum) toplumsal değişmeyi açıklayamayacağı yönündeki görüşler yeni kuramların üretilmesine neden olmuştur.

Toplumsal değişimi ve bu değişimin bireyler üzerindeki etkisini anlamaya çalışan Kuşak Teorisini açıklamaya geçmeden önce toplumsal değişimin ana dinamiklerinden olan teknolojik birikim sürecini bilgi kuramcılarının gözünden incelemek faydalı olacaktır. Çünkü kuşaklar arasındaki değişimin en önemli tetikleyicilerinden bir tanesi teknolojik gelişmelerdir.

Bilgi toplumu kuramcıları evrimci ve ilerlemeci bir yaklaşımla toplumları sırasıyla; avcı toplayıcı, tarım toplumu, sanayi toplumu ve bilgi toplumu şeklinde sınıflandırmaktadırlar (Görgün Baran ve Suğur, 2012: 9-19). Bu şekilde sınıflandırılmış olan toplumların birbirlerinden farklılıkları olmakla beraber bir sonraki toplum tipinin nüvelerini içlerinde barındırmaktadırlar. Avcı ve toplayıcı toplum ile tarım toplumundan sanayi toplumuna geçen süreç oldukça uzundur. Ancak sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş daha kısa bir sürede gerçekleşmiştir. Sanayi Devrimiyle başlayan ve günümüz bilgi toplumuna uzanan süreçte toplumsal yapılar son derece hızlı bir şekilde değişmektedir. Modern çağı önceki çağlardan ayıran en belirgin özellik son derece dinamik oluşudur (Giddens, 2010: 30). Bu aşırı dinamizm toplumların bütün unsurlarını etkilemektedir. Mevcut olan geleneksel kurumlar yerlerini yenilerine bırakarak yaşam şekillerinin çeşitliliği artmakta, böylelikle toplumsal değerler ve sınırlar bulanıklaşmaktadır (Demez, 2020: 109).

Bütün bu değişim ve dönüşümlerden toplumun en küçük yapı birimi olan aile yapıları da etkilenmektedir. Özellikle kadınların toplum içerisindeki konumlarında ve cinsiyet rollerinde meydana gelen değişimler hem aile yapılarını hem de demografik yapıyı önemli ölçüde etkilemektedir.

Avcı ve toplayıcı toplumlardaki iş bölümünün, kadın ve erkeğin fiziksel farklılıklarından değil kadının doğurgan oluşunun sonuçlarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Hamilelik ve emzirme dönemlerinde kadınların hareketleri kısıtlanacağı için

avlanma yapamayacakları gibi toplayıcılığı da sınırlı olarak gerçekleştirebilmektedirler (Kottak, 2001: 445). Böylece kadınların hayatı erkeklere göre daha az tehlikeye girmektedir. Dolayısıyla anaerkil bir düzenden söz etmek mümkündür (Köse, 2020: 17). Avcı toplayıcı toplumlarda; kadınlar, erkekler, gençler ve yaşlılar arasında dengeleyici bir saygınlık vardır ve erkeklerin avcılık konusundaki üstünlükleri bu takım içi dengeyi değiştirecek düzeyde değildir (Şenel, 1995: 88).

1000 yıl sürdüğü tahmin edilen tarım toplumunda insanlar coğrafi ve iklimsel koşullara dayalı olarak oluşturdukları tarım ekonomisi ile yaşamlarını sürdürmüşlerdir (Karabulut, 2015: 11-12). Yeni üretim araçlarının icadı ile birlikte yoğun mücadelelerin yaşandığı bir döneme girilmiştir. Bir taraftan doğa ile mücadele bir yandan da diğer insan topluluklarıyla girilen savaşlar ve sonrasında üretim için savaş esirlerinin köleleştirilmesi, sınıflı ve ataerkil bir toplumun oluşmasına neden olmuştur. Devletlerin kurulması ile kurumsallaşma kaçınılmaz hale gelmiştir. Köylü ailelerin yaygın olduğu bu dönemde çocukların bakımını yaşlılar ve akrabalar üstlenmektedir. Aristokrat ailelerde de ise hizmetçi ve bakıcılar çocukları büyütmektedirler. Bu dönemde annelik kadının temel görevi olarak görülmemektedir (Köse, 2020: 28).

Sanayi Devrimi ile birlikte yaşanan hızlı değişim hemen hemen her alanda kendisini hissettirmiştir. Göç ile birlikte yaşanan hızlı kentleşme, barınma ve ulaşım sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Aile yapıları değişmiş, yeni iş kolları ve uzmanlık alanları oluşmuştur (Turğut, 2017: 106).

Sanayileşme sürecinin ilk dönemlerinde kadınlar daha çok özel alanda varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kadınlar ev işleri ve çocuklar ile meşgul iken erkek evin dışında çalışarak ailenin geçimini sağlamaktadır (Kolay, 2015: 6). Ancak 1. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla erkeklerin büyük kısmının savaşa katılması; kadınların alışılmış olan toplumsal rollerinde değişikliğe neden olarak pek çok alanda olduğu gibi sanayi sektöründe de kadın istihdamını zorunlu hale getirmiştir. Sanayi alanında kadın işçilere az ücret verilmesi ve çalışma şartlarının ağır olması gibi haksız durumlar ve 18.yy sonunda Mary Wollstonecraft'ın "Kadın Haklarının Gerekçelenilmesi" isimli kitabı ile çerçevesi çizilen "feminist düşünce", kadın hareketinin hızlanmasına neden olmuştur. Wollstonecraft' a göre: "Toplumda eşitlik hâkim olmadıkça, kadınlar özgürleşmedikçe, müşfik eşler ve anneler olamayacak, cahil ve zayıf zihinlerin değerinin anlamadığı o saygın ev içi mutluluk hiç yaşanmayacaktır. Kadın zihni onun güzelliğine tercih edilmedikçe, düzgün bir eğitim sistemi asla kurulamayacaktır. Aptal ve cahil bir kadının iyi bir anne olmasını beklemek, devedikenlerinden incir vermesini

beklemeye benzer” (Wollstonecraft, 2021: 280). İlk dönemlerinde bu fikirler çerçevesinde ve kadın hakları bağlamında başlayan feminist hareket, ilerleyen süreçte farklı versiyonlarını üretecektir.

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte teknolojik gelişmelerin hızı daha da artmış ve bilginin taşıdığı anlam değişmiştir. Bilgi, insanlık tarihinin her aşamasında önemlidir ancak bu dönemde bir iktidar ve güç kaynağı haline gelmiştir. Bilgi toplumunda bilgi; sürekli üretilerek artan, iletişim ağları içerisinde taşınabilen, bölünebilen, paylaşılabilen bu bakımdan da emek, sermaye ve toprağı ikame edebilen bir güç halini almıştır (Ünal, 2008: 137).

Bilginin bir güç halini alması, toplumların üretim şekillerinde ve kurumlarında da değişikliklere neden olmaktadır. Bilgi toplumunda sanayi yoğunluklu istihdamdan hizmet sektörüne doğru bir kayış yaşanmakta, bilgi sektörü ile birlikte eğitimin süresi ve alanı genişlemektedir (Erkan 1993’den akt. Karabulut, 2015: 14).

Teknolojideki hızlı değişimin insan davranışları ve tutumlarını da etkilediğı düşünülmektedir. Teknoloji alanındaki hızlı değişme, kuşaklar arasındaki farklılaşmanın önemli nedenlerinden birisi olarak görülmektedir. Prensky (2001), teknolojinin içerisine doğan kuşaklar için “Dijital Yerliler”, teknolojiyi kullanmaya korkanlara “Dijital Göçmenler” ve teknolojiyi kullanmaya hevesli olan ancak dijital yerliler kadar kullanamayan eski alışkanlıklarını da bırakmak istemeyen kuşağı da “Dijital Melezler” adını vermektedir. Bu ayrımla birlikte, 21.yy’da dijital göçmenler ile dijital yerlilerin arasında bir fark kalmayacağını ve “Dijital Bilgelik” oluşacağını varsaymaktadır (Prensky 2001a; 2001b’den akt. Tonta, 2009: 746-748)

Nair ise Sanayi Toplumundaki materyalist felsefenin ürünü olan “Homo Economicus”un (Sezal, 1991; Demir ve Acar, 1992’den akt. Bilgin, 2020: 529) yerini alacak olan bilgi toplumunun yeni ideal insan tipi “Homo Technologicus”u şu şekilde tanımlamaktadır: “İletişime açık, üretken, kendini tanıyan, haklarının savunucusu, eğitilmiş, bilge, girişken, uzman, sorgulayıcı, araştıran, yenilikçi, oto kontrol sahibi, gerçekçi, akılcı, teknoloji egemen, benmerkezci, sosyal adaletten yana, kas gücünü satan mavi gömleklinin aksine beyin bilgisini satan, beyaz yakalı vb. özellikler taşıyan” (Nair, 1998’den akt. Nair, 2018: 50). Bu tanımlamada, bilgiye sahip olan ve bunu etkin bir şekilde kullanabilen bireylerin yeni bir toplumsal sınıf oluşturacaklarının ipuçları vardır. Çünkü bu ideal insan tipine ancak değişime karşı uyum sağlayabilen bireyler erişebilecektir. Peki değişime uyum

konusunda gençler kadar beceri sahibi olamayan yaşlıların, bu yeni ideal insan tipi karşısındaki konumları ne olacaktır?

Geleneksel dönemde bilginin ve tecrübenin aktarıcısı durumundaki yaşlıların birikimlerinin modernleşme ile birlikte yararsız ve gereksiz hale geleceği, bilginin bu kadar kolay ve hızlı paylaşılabildiği bir dünyada itibarlarının zedeleneyeceği düşünülmektedir (Canatan, 2015: 326-327). Ayrıca bu itibar kaybının genç ve yaşlı kuşaklar arasındaki çatışmayı arttıracakı öngörülmektedir. Çünkü dünyada oluşan demografik devrimle birlikte, aynı anda dört beş kuşağın bir arada yaşadığı bir dönem söz konusudur (Kuran, 2022: 33). Ayrıca bu dönemde yaşlı nüfusun genel nüfus içerisindeki oranı hızla artmakta (yaşlı kadınların oranı erkeklere oranla daha fazla), genç nüfusun büyüme oranı ise azalmaktadır. “Nüfusun grileşmesi” olarak görülen bu demografik durum toplumsal yapının ve toplumsal yaşamın da dönüşmesine, dolayısıyla yaşlılık algısının da değişmesine neden olmaktadır (Varışlı, 2023: 54).

Günümüzde hızlı bir şekilde gerçekleşen toplumsal değişimleri anlayabilmek için Strauss-Howe’un Kuşak Teorisi sıklıkla kullanılmaktadır. Bu araştırmada da Kuşak Teorisinden yararlanılarak kadınların yaşlılık algılarında kuşaklar arasında bir farklılığın oluşup oluşmadığı anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu bakımdan Kuşak Teorisinin ne olduğunu, tarihsel süreçte nasıl şekillendiğini açıklamak önemli görünmektedir.

3. KUŞAK TEORİSİ

Kuşak kavramı genellikle bir nesil ile öteki nesil arasında geçen dönemi ifade etmektedir (Nacak, 2019: 12). TDK, sosyal bilimler anlamında kuşak kavramını: “Yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu” şeklinde tanımlamaktadır (TDK, 2023).

Scoott’a göre ise kuşak kavramı; geniş akrabalık ilişkileri içerisindeki seviyeleri belirlemek, bir grup için yaşam seyrinde yer aldığı genel aşamaları ya da kesitleri belirtmek, ortak tarihsel bir dönemi deneyimlemiş kimseleri ifade etmek, ortak siyasi ya da kültürel kimliğe sahip tarihsel bir kuşağın alt kümesini ifade etmek ve nüfus içerisindeki sınırları belirlenmiş bir yaş grubunu ifade etmek için kullanılmaktadır (Scoott, 2020: 532).

Kuşaklar konusu İlk Çağ’da filozoflarından; Sokrates, Platon ve Aristoteles e kadar uzanmaktadır. Ancak sosyolojik anlamda kuşaklarla ilgili ilk çalışmayı 14. yüzyılda İbn Haldun gerçekleştirmiştir. Ayrıca Strauss ve Howe (1991), kendi kuşak teorilerini

geliştirirken İbn Haldun'dan oldukça etkilenmişlerdir. Bu açıdan ilk olarak İbn Haldun'un kuşaklar ile ilgili çalışmalarını anlamaya çalışmak önemlidir.

3.1. İBN HALDUN

Toplum bilimi denince akla gelen ilk kişilerden biri de hiç şüphesiz İbn Haldun (1332-1406)'dur. O, yaşamış olduğu dönemde toplumla ilgili şaşırtıcı derecede isabetli analizlerde bulunmuş ve geniş bir perspektif sunmuştur. Günümüz kuşak çalışmalarına da kaynaklık eden İbn Haldun “Umran İlmi” ve “Asabiyet Teorisi” kapsamında toplumsal değişimin yasalarının ne olduğu ile ilgili yapmış olduğu çalışmalarında özellikle tarihçilerin düşmüş oldukları yanılgılara dikkat çekmiştir. O'na göre tarihçilerin dikkat etmesi gereken en önemli konu; her toplumun kendisine has şartlarının ve özelliklerinin olduğudur. Toplumsal değişimin çözümlemesi açısından şu sözleri son derece dikkat çekicidir; “...sonra anlayışsız, kıt akıllı ve taklitçi bir kuşak geldi. Bu kuşak, zamanın birçok şeyi değiştirdiğine, toplumların ve yeni nesillerin gelenek ve alışkanlıklarının değiştiğine hiç dikkat kesilmeden, eskilerin yolunu (olduğu gibi) takip etti ve onların yöntemlerini (tartışmasız) örnek edindi. Devletler hakkındaki haberleri ve eski dönemlerde vuku bulmuş olaylara ilişkin rivayetleri, tıpkı kapağından ve cildinden soyutlanmış sayfalar gibi kendi şartlarından soyutlayarak naklettiler. Bu yüzden de naklettikleri şeyler, onları değerlendirmede esas alınacak unsurlardan mahrum olduğundan, kabul edilemeyecek bilgiler olarak kaldı” (İbn Haldun, 2004: 28).

İbn Haldun daha çok yönetim üzerine yapmış olduğu çalışmalarda benimsemiş olduğu organizmacı modeli ile tıpkı maddi âlemdeki değişimlerin sonucunun bozulma olduğu gibi bazı istisnaları olmakla birlikte, devlet yönetimlerinin de dört kuşak sonra bozulacağını ve yerine yenilerinin geleceğini ileri sürmektedir. O'na göre; “elementlerden oluşan maddi âlem, kendi içinde taşıdığı özelliklerden dolayı hem zatlar hem de hâl ve durumlar yönünden değişip bozulan bir yapıdadır. Madenler, nebatlar ve insanların içinde bulunduğu bütün varlıklar ve canlılar gözlemlendiği gibi değişip bozulmaya mahkûmdur. İşte (varlıklar gibi) hâl ve durumlar da böyledir. Özellikle insanlarla ilgili olanlar... İlimler önce gelişir sonra da yok olup gider. Sanayi ve diğerleri için de aynı şey geçerlidir” (İbn Haldun, 2004: 184). Bu kanıya yapmış olduğu gözlemler ve tarihsel incelemeler sonucunda vardığını belirten İbn Haldun; asalet, şan, şeref ve asabiyetin başlamasıyla birlikte düşüş ve yok oluş aşamasının başladığını savunur. Dört kuşağı; kurucu kuşak, kurucu kuşağın değerlerini devam ettiren kuşak, mukallit kuşak ve yıkıcı kuşak şeklinde isimlendirir (İbn Haldun, 2004: 184-185).

Devlet yönetimiyle ilgili çalışmalarında, devletlerin ömürlerinin de insanların azami ömrü olarak kabul edilen yüz yirmi sene olduğunu öne sürer. Yüz yirmi sene insanlar açısından üç neslin ömrüne tekabül etmektedir. İnsanın kemale erme yaşının kırk olduğunu belirten İbn Haldun üç neslin durumunu şu şekilde açıklar: “Devleti kuran ilk nesil henüz bedevilik ahlakını, bedeviliğin sertliğini, haşinliğini, zor şartlara tahammül etme gücünü, cesaretliliğini ve yiğitliğini kaybetmemişlerdir ve devlet yönetimlerine katılımı devam etmektedir. Bu yüzden henüz asabiyetlerini ve güçlerini muhafaza ederler ve insanlar onlara boyun eğmeyi sürdürür. İkinci nesil ise bolluk ve lüks içerisinde asabiyetleri bir miktar zayıflamaya başlar, üçüncü nesil ise bedevilik özelliklerini tamamen unuttur. Savaşmaları gerektiğinde bunun için gerekli mukavemeti gösteremezler. Devletin gerileyip ihtiyarlık çağına gelmesi üç nesil içinde gerçekleşir” (İbn Haldun, 2004: 242).

İbn Haldun devletlerin geçirmiş oldukları aşamalara göre gerçekleşen değişimlerin insanların da değişmesine neden olduğunu düşünür. Bunu şu şekilde ifade eder “Bil ki, devlet farklı aşamalardan geçip yeni durumlara bürünür. Devleti ayakta tutanlar da devletin geçirdiği aşamalar bağlı olarak-bir önceki aşamaya uymayan-yeni ahlak anlayışı kazanırlar. Çünkü ahlak, doğal olarak içinde bulunduğu ortama bağlıdır” (İbn Haldun, 2004: 249).

İbn Haldun bu şekilde çözümlemeye çalıştığı toplumsal değişimin döngüsel bir şekilde gerçekleştiği sonucuna varır ve bu döngüsellliği belirleyen temel yasaları kavrama konusundaki gayretleri nedeniyle dünya tarihinin ilk sosyoloğu olarak değerlendirilir (Nebati, 2019: 142). O’nun toplumsal çözümlemeleri kuşaklarla ilgili çalışma yapan pek sosyal bilimciye eşsiz bir kaynak sunmaktadır (Kuran, 2022: 30).

3.2. BATI’DA KUŞAK ÇALIŞMALARI

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren geliştirilen ana akım sosyolojik kuramlarla toplumsal değişimin dinamikleri çözümlenmeye çalışılmıştır. Bunlardan birisi de “Kuşak Teorisi”dir. Mannheim kuşak çalışmalarında iki tür yaklaşımdan söz eder; Fransız kökenli sosyologların “pozitivist” yaklaşımı ve Alman bakış açısını yansıtan “tarihsel-romantik” yaklaşım (Mannheim, 2018: 313).

3.2.1. Pozitivist Kuşak Yaklaşımı

1830-1840 yılları arasında kuşak çalışmaları ile ilgili bilimsel araştırmaları başlatan ilk kişi Auguste Comte olmuştur. Comte (1874), kuşaksal değişikliklerin tarihsel süreç içerisinde hareket eden kuvvetler olduğunu ortaya koyarak, sosyal ilerlemenin ancak bir kuşağın bir

sonraki kuşağa aşılayacağı birikimler ile mümkün olduğunu belirtmiştir (Demiray vd., 2015: 187).

Comte, bireylerin ortalama yaşam süresi uzar ya da kısalsa toplumsal ilerlemenin hızının da değişeceğini düşünür. O'na göre: “Bireyin yaşam süresini uzatmak ilerlemenin hızını yavaşlatırken yaşamın bugünkü ortalama süresini yarı yarıya veya bir çeyrek kadar azaltmak ilerleme hızını arttıracaktır. Önceki kuşak ne kadar uzun süre yaşarsa kısıtlayıcı, muhafazakâr ve işi yavaşlatan etkileri daha uzun süre iş başında kalacaktır” (Mentre, 1920'den akt. Mannheim, 2018: 314-315).

Comte ve onun gibi pozitivist yaklaşıma sahip olan sosyal bilimciler; toplumsal değişimin dinamiklerini biyolojiye dayayan genel yasalar oluşturmak istemişlerdir. Onlara göre ebeveynler her zaman muhafazakârlığın temsilcisi konumundadırlar (Mannheim, 2018: 316). Pozitivist bakış açısıyla kuşak çözümlemesi yapanlar açısından en önemli husus; kamusal yaşamda bir önceki kuşağın aşağı yukarı kaç yılda bir sonraki kuşağa devrettiği ve yeni kuşağın devraldığı zaman dilimini göz önünde bulundurulacak doğal başlangıç aşamalarını bulmaktır (Mannheim, 2018: 316).

Kuşaklar konusunda Rümelin'in (1875) çalışmaları diğerlerine göre daha bilimseldir. Erkeklerin ortalama evlenme yaşı ile evlenenlerin çocuk edinme yaşlarının ortalamasının yarısını ele alarak hesaplamalar yapmış ve elde ettiği sonuçların toplumdan topluma değişiklik gösterdiği ortaya çıkmıştır (Brinckmann, 1925'ten akt. Mannheim, 2018: 316).

Emile Litte (1863), “kuşak” kavramını belirli bir yaş aralığındaki insanların aynı davranışlarda bulunabileceklerini kastederek kullanan ilk dil bilimci olmuştur (Uslu, 2022). Litte'nin kuşak tanımlaması, günümüz kuşak çalışmalarının da ana düşüncesini oluşturmaktadır.

Kuşak problemini tarihsel açıdan ele alan Mentre (1877) ise toplumsal ve entelektüel kuşakları da ele alan daha karmaşık bir çözümlemenin önemine dikkat çekerek pozitivist bakış açısının bu anlamda son temsilcisi olmuştur (Mannheim, 2018: 318).

3.2.2. Romantik-Tarihsel Kuşak Yaklaşımı

Kuşaklar meselesine romantik-tarihsel olarak yaklaşan Alman düşünürler, pozitivistin çizgisel ilerleme anlayışının bir kanıtı olarak gördükleri kuşakların birbirini takip eden ve niceliksel veriler sağlayan yönünü eksik bularak eleştirmişlerdir. Onlara göre

kuşaklar problemi salt nicel verilerle ve terimlerle ölçülemeyen, sadece deneyimlenebilen içsel zamana ait bir problemdir (Mannheim, 2018: 320).

Niteliksel ve niceliksel zaman ayırımına giden Diltley'e göre: "Kuşağı entelektüel evrim tarihinin zamansal bir birimi olarak görmek saat, ay, yıl, on yıl gibi salt dışsal olan birimleri-onlarda işleyen ölçüm kavramıyla-değiştirmeyi olanaklı kılar. Kuşakları birimler olarak kullanmak entelektüel hareketleri sezgisel yeniden sahneleme süreci olarak değerlendirmeye olanak tanır" (Dilthey, 1922' den akt. Mannheim, 2018: 320). Diltley'in varmış olduğu bir başka sonuç ise kuşakların art arda gelmelerinden ziyade onların aynı zaman diliminde birlikte var olmalarının daha anlamlı olduğudur. Aynı zaman dilimini paylaşan bireyler toplumsal ve siyasal koşulların oluşturduğu baskın eğilimleri hem ilk çocukluk dönemlerinde hem de daha sonraki zaman dilimlerinde deneyimlerler. Bu bireyler ortak toplumsal ve siyasal etkilerin nesnesi durumunda oldukları için çağdaştır ve aynı kuşaktadır" (Mannheim, 2018: 320).

Pinder ise aynı zaman diliminde yaşayanların çağdaş olmadıklarını, deneyimlenen zamanın tek gerçek zaman olduğunu ve bu yüzden hepsinin niteliksel olarak farklı öznel çağlarda yaşadıklarını düşünür. O'na göre: "Herkes hem kendiyle aynı hem de kendisinden farklı yaştaki insanlarla birlikte, tümü eş zamanlı olan imkânların geniş çeşitliliğinde yaşar. Ancak aynı zaman her bir kişi için farklı bir zamandır yani o her bir kişinin kendi farklı çağını temsil eder ki bu kişi söz konusu çağı yalnızca kendi akranlarıyla paylaşabilir" (Pinder, 1926'dan akt. Mannheim 2018: 322).

Heidegger, niteliksel ilişkileri "kazâ" kavramıyla açıklar. O'na göre "kazâ tek tek kaderlerin toplamı değildir, tıpkı birlikte olmaklığın çok sayıda öznenin birlikte oluşu olarak anlaşılamayacağı gibi. Aynı dünyada birlikte olmak ve birbirini izleyen belirli imkânlar dizisine yönelik kararlılık bireylerin kaderlerinin yönünü önceden belirler. Kazânın gücü haberleşmede ve çatışmada serbest kalır. Daisen'in kendi kuşağında ve kuşağıyla yaşadığı kaçınılmaz kazâsı, Daisein'in tam sahih meydana gelişini tekml eder" (Heidegger, 1927'den akt. Mannheim, 2018: 321). Heidegger, "Daisein" ı "insan" anlamında kullanır. Ancak bu insan dünya içinde sadece bir nesne değil dünya ile karşı karşıya olan, sadece bilgi ile değil yaşayarak dünya ile bağ kuran, tek başına değil ötekilerle birlikte varoluşunu inşa ederek gerçekleştiren ve her durumda kendisi olmayı başarabilen insandır (Tülüce, 2016: 249-256).

3.2.3. Karl Mannheim ve Kuşak Teorisi

Karl Mannheim 1928’de kaleme aldığı “The Problem of Generations” adlı makalesinde; kuşak problemiyle asıl ilgilenmesi gereken biçimsel sosyolojinin şimdiye kadar insanın varoluşunu durağan bir biçimde araştırdığını oysa kuşaklar probleminin daha karmaşık bir problem olduğunu, toplumsal devingenliğin kökeninin ve toplumsal sürecin devingen bileşenlerinin eylemlerine hükmeden yasaların araştırılmasının gerekliliğini vurgulamıştır (Mannheim, 2018: 327). Mannheim, kuşakların birbirlerinin yerini alması ve toplumsal değişim arasındaki bağlantıyı inceleyebilmek için: “Eğer bir kuşak sonsuza kadar yaşasaydı ve hiçbir kuşak onun yerini almasaydı insanın toplumsal yaşamı nasıl olurdu?” şeklinde düşünsel bir deney ortaya atmıştır (Scott, 2020: 533). O’na göre: “Sonsuza kadar yaşayan bir insan ırkının yeni kuşakların gelmeyişi telafi etmek için unutmayı öğrenmesi gerekirdi. Yaşlıların gençlerden daha deneyimli olmasında pek çok fayda vardır. Ama gençlerin deneyimsiz oluşu da onların heyecanlı olmaları anlamına gelir ve bu da onların değişen dünyada yaşamasını kolaylaştırır” (Mannheim, 2018: 338-339).

Mannheim’in teorisine göre insan neslinin devamını sağlayan biyolojik süreç, insanları birleştiren ve güdüleyen ortak bilincin gelişmesi için bir potansiyel yaratmaktadır. Bütün bir toplumu etkileyen önemli tarihsel olaylar; doğal afetler, pandemiler, savaşlar siyasi, ekonomik ve teknolojik gelişmeler aynı kuşakta yaşayan insanlar arasında ortak bir bilincin oluşmasına neden olabilir (Scott, 2020: 533). Bu ortak bilincin oluşarak kuşaklar arasında ayırt edici bir farklılığın oluşabilmesi için ise genç yaştaki bireylerin önemli tarihsel olaylara birlikte tanıklık etmeleri gerekmektedir (Anbar, 2020: 95). Bu tanıklığın 5-18 yaş aralığında deneyimlenmesi gerektiği düşünülmektedir (Glass, 2007: 99). Ancak bu tanıklık her birey için farklı anlamlar ve etkiler oluşturabilir. Bireylerin ortak dönemde yaşadıkları önemli olaylar ve gelişmeler her bireyin tecrübesini kendine has ve eşsiz kılarken bir taraftan da benzer reflekslerin geliştirilmesine neden olabilmektedir (Nacak, 2019: 14-15).

Mannheim’e göre insan düşüncesindeki ideolojik unsur mutlaka düşünürün hayat durumuyla ilgilidir. Yani insan düşüncesi sosyal bir boşlukta oluşmaz, bu yüzden herhangi bir yargıda bulunmadan düşüncenin oluşmasında etkili olan sosyal etkenleri analiz etmek ve zihin yapıları ile var oldukları hayat şartları arasındaki ilişkiselliği ortaya çıkarabilmek gereklidir (Mannheim, 1960’dan akt. Gencer, 2006: 168).

Mannheim, kuşak teorisini açıklayabilmek için bir dizi kavramdan faydalanır. Bunlar; kuşak yerleşimi, kuşak iltisakı ve kuşak birlikleridir (Mannheim, 2018: 346-348).

Mannheim’ın ifadesiyle: “Sınıf yerleşimi belirli bireylerin belirli bir toplumdaki güç yapısında ve ekonomik yapıda paylarına düşen ortak yerleştirilme durumudur ve herhangi bir sebepten dolayı son bulabilen nesnel yapılardır. Kuşak yerleşimi ise bir dizi bireyin toplumsal bütün içindeki benzer yerleşimi paylaşmasından doğar. Benzerlik ise yerleştirilme gruplarının tarihsel-toplumsal gerçeklikte kendisinde ve kendisi aracılığıyla ortaya çıkabildikleri yapının saptanmasıyla tanımlanabilir. Sınıf yerleşiminden farklı olarak kuşak yerleşmesi, insanın varoluşundaki biyolojik ritme, yaşamın sınırlı süresine ve yaş alma gibi bir takım etkenlere bağlıdır ancak yeterli değildir. Bu etkenlerin yanı sıra insanlar arasındaki her türden etkileşim, toplumun yapısı ve karşılıklı üretilen tarihsel süreç, kuşak yerleşiminin esas noktasını teşkil eder” (Mannheim, 2018: 329-331).

Mannheim’e göre: “Kuşak iltisakı kavramı, kuşak yerleşiminden daha fazlasıdır. Kuşak yerleşiminde aynı kuşak konumunda içkin olan ayrıcalıkları etkin olarak kullanabilmek veya onda içkin olan engellere edilgence maruz kalmak için bireylerin aynı tarihsel ve kültürel bölgede doğması gerekir. Ancak kuşak iltisakından söz edebilmek için ek bir ilişkiye ihtiyaç vardır. Bu ilişki de bireyin toplumsal ve tarihsel birlikten doğan kaderinden pay almasıdır. Bu da ancak aynı kuşak üyelerinin, sabitliği bozan devingen sürecin toplumsal ve entelektüel etkilerine maruz kalmalarıyla oluşan somut bir bağla oluşabilir” (Mannheim, 2018: 347).

Aynı kuşak iltisakında bulunan gençler homojen bir yapıda değildirler. Birbirlerine karşı olan kutuplarda konumlanabilirler. Burada farklı bir kavramla karşılaşırız. Aynı kuşak iltisakındaki farklı “kuşak birlikleri”. Mannheim bu durumu şöyle açıklar: “Aynı tarihsel süreçlerden geçen ve aynı problemleri deneyimleyen bireyler farklı şekillerde birlikler oluşturabilirler. Aynı kuşak iltisakı içerisinde hem muhafazakâr hem radikal hem de liberal bireylerin belirli gruplarda konumlanmaları bunun açık bir örneğidir. Kuşak birlikleri bir araya gelmesi mümkün olamayacak bireylerin ortak bir amaç için aralarında bağ kurmalarıyla oluşan ve bir bakıma kader birliği yapmaya niyetlenerek oluşturdukları birliklerdir. Burada sadece ortak paylaşılan olaydan pay almak değil birlik içindeki bireylerin yakınlığı ve özdeş tepkileri söz konusudur. Yani bütün kuşaklarda birbirinden farklılaşmış ve çatışan kuşak birlikleri vardır. Bu kuşak birlikleri özellikle birbirleriyle mücadele halindedirler ve hep birlikte kuşak iltisakını oluştururlar” (Mannheim, 2018: 351).

Tekrar eden deneyimsel aktarımlar sadece tarihle açıklanamaz ancak yerleşim ilişkileri üzerinden açıklanabilir. Bu bağlamda geleneklerin varlığı, kendilerini içselleştirmiş olan grupların yerleşim ilişkilerinin değişip değişmemesine bağlıdır. Aynı şekilde mevcut davranış

kalıpları ve kültür ürünleri de geleneklerin tarihinden doğmazlar, onlar yerleşim ilişkilerinin tarihinden doğarak gelenek halini alırlar. Kültürel üretim süreci dinamik bir yapıya sahiptir. Süreç içerisinde topluma sürekli yeni katılımcılar eklenir, bir taraftan da önceki katılımcılar tarih sahnesinden silinirler. Her katılımcı tarihin sadece belirli bir düzeyine şahitlik edebilir. Toplumda oluşan kültürel miras kuşaktan kuşağa aktarılarak sürekli olarak varlığını korumaktadır (Mannheim, 2018: 333).

Aynı kuşaktan sayılan bireylerin aynı şartlarda yaşamadığı muhakkaktır. Özel şartlar yaşanan dönemin etkilerinin değişik olarak algılanmasına neden olmaktadır. Elias'ın deyişiyle: “Gerek tek tek insanların gerekse tüm insanlığın doğa içerisindeki serbestlik alanları oynaktır; hem genişleyebilir hem daralabilir” (Elias, 2020: 33).

Toplumsal gerçeklikler bazı bireyler için avantaj sağlarken bazıları için dezavantaj oluşturmaktadır. Mannheim, 1918 -1933 yılları arasındaki küresel krizin özellikle Alman toplumu üzerinde daha çok pozitif etkileri oluşturduğunu düşünür. Kriz anları ve sosyal çözülme dönemleri yeniden yapılanmaları da beraberinde getirir. Bu dönemler aynı zamanda toplumun sahip olduğu bütün kurumların ve her türlü kültürel ilişkilerin sınındığı bir dönemlerdir ve hakkıyla değerlendirilebilirse yeni olanakların elde edilmesine fırsatlar çıkarabilir. Bu dönemlerde ayrıca sosyal değerler, normlar değişirler ve bu değişme bağımsız bir şekilde gerçekleşmez, bu değişim kaçınılmaz bir şekilde sosyal yapıyla ilişkilidir ya da tam tersidir (Özkan, 2004: 35-36).

Mannheim geçmişte yaşamış olan bir toplumun doğasını anlayabilmek için Weltanschauung (dünya görüşü) yöntemini geliştirmiştir. İlişkisel ise bu yöntemin bir parçasıdır ve kültürel bilginin nedenselliği ve onu anlamının yolu kültürel bilginin diğer bileşenleri ile ilişki kurarak mümkün olabilecektir. Bu metot doğru şekilde uygulandığında farklı bakış açılarından farklı mantıki nesnelere ulaşılabilir. Mannheim bu durumu rölativizm olarak tanımlamaktadır (Aydın, 2019: 312).

3.2.4. Pierre Bourdieu

Bourdieu (1930-2002) sermaye ve alan konularında yapmış olduğu çalışmalarla sosyolojide önemli bir yer edinmiştir.

Weber'den oldukça etkilenen Bourdieu, insan davranışlarını açıklamaya çalışırken hangi dinamiklerin etkili olduğunu anlayabilmek için bazı kavramlardan yararlanır. Bu kavramlardan belki de en önemlisi “habitus” kavramıdır. Bourdieu, habitus kavramını: “Bireyin fail olarak toplumsal eylemlerini belirleyen alışkanlık ve yatkınlıklar sistemi” olarak

tanımlar (Koytak, 2012: 88-89). Bu noktada failin toplumsallaşma sürecinin ilk evrelerinden itibaren kanıksamış olduğu ve zihninde kullanıma hazır bekleyen davranış kalıplarından bahsederken buradaki alışkanlığın mekanik bir alışkanlık olmadığına vurgu yapar. O'na göre insan eylemleri; uyaranlara karşı anında verilen karşılıklar değildir, en küçük tepkilerin arkasında bile mutlaka iki kişi arasındaki ilişkinin tarihi arka planı vardır (Bourdieu & Wacquant, 2021: 175). Bourdieu'ya göre: “Habitus kadenci bir kavram değildir, tarihin ürünü olduğu için sürekli yeni deneyimlerle karşı karşıya gelen ve durmadan bunlardan etkilenen, bu sayede yapısı güçlenen ya da değişen açık bir yatkınlık sistemidir. Sistem değişime açıktır ancak habitusu oluşturan başlangıç deneyimleri son derece öncelikli ve belirleyicidir, oysa yatkınlıklar sistemi nispeten daha kapalıdır” (Bourdieu & Wacquant, 2021: 187-188). Yani çocukluk dönemi deneyimleri insanın üzerinde daha kalıcı etkiler bırakabilmektedir. Habitus kavramı, Bourdieu'nun “inşacı yapısalcılık” olarak adlandırdığı toplumsal eylem kuramının temelini oluşturmaktadır (Koytak, 2012: 88-89).

Bourdieu: “Yapısalcılıkla, toplumsal dünyada failerin bilinçlerinin ve iradelerinin var olan bağımsız nesnel yapılar olduğunu ve bu yapıların failerin pratiklerini ve temsil dünyalarını belirlediğini, inşacılık ile de bireydeki algı, düşünce ve eylem şemaları olarak habitusun toplumsal olarak yapılandırıldığını ve dışsal yapılardan farklı olarak failerin bedenlerinde bulunduğunu” ifade eder (Bourdieu, 1987'den akt. Koytak, 2012: 88-89). Peki failer kurallara uyma konusunda nasıl hareket ederler? Aynı aileden olan bireyler bile aynı olaylar karşısında farklı tepkiler vererek konumlanabilmektedirler ve bu anlamda her birey kendini biricik olarak nasıl gerçekleştirebilmektedir? Bourdieu'ya göre: “Bu durum faydacı teoriden farklı ve karmaşıktır. Fail eğer kuralları kabul ederek elde edeceği çıkarın, kurallara karşı çıkarak elde edeceği çıkardan daha fazla olduğunu anlarsa itaat edecektir. Illusio adı verilen bu durum failin oyuna dahil olması ve kendini kaptırmasıdır. Belirli bir toplumsal oyunun anlamlı olduğunu, peşinden koşmaya değer olduğunu kabul etmektir” (Bourdieu & Wacquant, 2021: 166). Bu içsel aktivite insanın sürekli seçim yapmasını ve kendini olaylar karşısında konumlandırmasını gerektirir.

Toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmeye çalışan failerin her anlamda yapmış olduğu birikimler vardır. Bu bağlamda Bourdieu, dört tür sermayeden söz eder. Bunlar: “Bireyin ekonomik birikimlerini ifade eden ‘iktisadi sermaye’, bireyin tüm sosyal ilişkileri ile oluşturmuş olduğu ‘toplumsal sermaye’, bireyin sosyal tercihlerinin, becerilerinin, alışkanlıklarının birikimi olan (bedene dahil edilmiş, nesneleşmiş ve kurumlaşmış ve gerektiğinde paraya çevrilebilen ‘bilgi sermayesi’ olarak da adlandırılan) ‘kültürel sermaye’

ve bütün bu sayılan sermayeleri gerçekleştirebilme kapasitesi yani ‘simgesel sermaye’ dir. Toplumsal sermaye; bir bireyin veya grubun kalıcı bir ilişkiler ağına az çok kurumlaşmış karşılıklı tanıma ve tanınmalara sahip olması sayesinde elde ettiği gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamıdır. Yani böyle bir ağın harekete geçirmeye olanak sağladığı sermaye ve güçlerin toplamıdır. Farklılaşmış toplumların yapısı ve dinamiği açıklanmak isteniyorsa sermayenin çeşitli biçimler alacağı kabul edilmelidir” (Bourdieu & Wacquant. 2021: 169-170). Yani bu dört sermaye sabit değildir ve zaman içerisinde göstermiş oldukları değişimler bireylerin toplumdaki konumlarını belirleme konusunda etkilidirler.

Onun eleştirel sosyolojisinde; bir toplumun kültürel ve sembolik sermayesini dönüştürmekten çok kuşaklar boyunca koruma eğiliminde olduğu fikri öne çıkmaktadır. Sosyalleşme alanı olarak aileyi görür ve aile gündelik yaşam içerisinde kuşaklara bir habitus bütünü aktarmaktadır. Ona göre toplumda kuşaklar arası devamlılık kültürel sermayenin devamı ile mümkündür (Canatan, 2022: 46).

3.2.5. Inglehart ve Nesil Teorisi

1960’lı yıllardan sonra değer ve özellikle kuşaklar arasındaki değer farklılaşması üzerine yapılan çalışmalar dikkat çekmeye başlamıştır. 1970’li yıllardan itibaren değerler üzerine çalışmalar yürüten Inglehart, günümüzde kullanılan kuşak kategorilerini kullanmak yerine nesil kavramını kullanmayı tercih etmiştir. O’na göre nesil: “Bir ülkenin belirli tarihsel döneminde vurgulanan değer önceliklerini yansıtan bir ulusal alt kültür türüdür” (Halis Öztürk, 2020: 395- 396).

Değerler modelini oluştururken temelini rasyonelleşmenin oluşturduğu modernleşme teorisinden dayanak alan Inglehart’a göre bir toplumun değerleri; somut bir şekilde izlenilebilir, kültürel unsurlarla iç içe geçmiş ve bir yandan sürekliliğini sağlarken bir yandan de değişime açık niteliktedir (Inglehart & Welzel, 2005’den akt. Halis Öztürk, 2020: 399). Ayrıca O’nun değerler araştırması ile elde edilen veriler sadece değerleri değil davranışları, kanaatleri, tutumları ve inançları da kapsamaktadır (Morsümbül, 2014: 44).

İlk olarak 1977 yılında Inglehart’ın geliştirmiş olduğu “Değer Değişimi Teorisi” çerçevesinde Avrupa nüfusunun değerleri üzerine yürütülen çalışma, 1981 yılında dünya nüfusunun %70 ini temsil eden örneklemeler üzerinde yapılmıştır. Bu çalışmanın analizinde, kültürel, ekonomik ve politik değişkenlerin birbirlerine bağlı olduğu sonucuna varmıştır. Yani ekonomik büyüme toplumdaki mesleki uzmanlaşmayı, merkezileşmeyi, bürokrasiyi, eğitimi, inanç ve değerleri etkilemektedir (Halis Öztürk, 2020: 395).

1981’den itibaren ve yaklaşık olarak 100 ülkenin katıldığı ve düzenli olarak yapılan ve Avrupa dışındaki ülkelere odaklanan WVS ve Avrupa kıtasında çalışmalarını yürüten EVS in ortaklaşa olarak gerçekleştirmiş olduğu ve dünya nüfusunun %90’ını temsil edecek ulusal verilerin analizi sonucunda iki temel değer boyutu öne çıkmıştır. Bu temel değerler; geleneksel değerlere karşı seküler-rasyonel değerler ve hayatta kalma değerlerine karşı kendini ifade değerleridir. Değerler bağlamında geleneksellik ve sekülerlik durumu bir takım zıtlıklar barındırmaktadır. Geleneksel ve seküler olarak nitelendirilen toplumlarda boşanma, kürtaj, ötenazi, intihar ve toplumsal cinsiyet rolleri konusunda birbirlerinden zıt değerlere sahiptirler. Sanayi toplumu yolunda ilerleyen bütün toplumların geleneksellikten seküler-rasyonel değerlere doğru kaydığı sonucu çıkarılmıştır. Inglehart’a göre endüstriyel toplumdan bilgi toplumuna geçiş yaşamsal olandan kendini gerçekleştirme değerlerine kayışı ifade etmektedir. Bilgi toplumlarının ekonomik ve fizik güvenlikten ziyade; iyi olma, yaşam kalitesi ve kendini gerçekleştirme değerlerine geçiş yaptığını öne sürmektedir (Morsümbül, 2014: 43-44).

Türkiye’de 4-5 senelik zaman dilimleri boyunca değer yargıları, inançlar vs. konularında meydana gelen değişimler ölçülmektedir. En son 2017-2020 yılları arasında yapılan Dünya Değerler Araştırması 7. Dalga Türkiye Veri Setindeki Türkiye Bulguları’na göre; Türkiye’de muhafazakârlaşmanın olmadığı ancak Batılı toplumlara kıyasla daha muhafazakâr olduğu, yavaş yavaş bireyselleşme ve liberalleşmenin olduğu ancak bu durumun doğrusal değil inişli çıkışlı olduğu, geleneksel din algısının ön planda olduğu, farklı yaşam tarzlarına daha hoşgörülü olma eğiliminin olduğu fakat eşcinsellik ve evlilik dışı birlikler konusunda katılığını koruduğu ortaya çıkmıştır. Bu veriler ışığında geleneksel yapının devam ettiği ancak farklı olana yani ötekine saygı konusunda olumlu gelişmelerin olduğu gözlemlenmiştir (Örmeci, 2020).

3.2.6. Neil Howe - Williem Strauss ve Jenerasyonel Sistemler Teorisi

20. yüzyılın sonlarında kuşaklarla ilgili çalışmalarda en önemli isimlerin Neil Howe ve Williem Strauss olduğunu görülmektedir. 1991 yılında yayınlamış oldukları “Generations: The History of America’s Future, 1584 to 2069” isimli çalışmalarında Amerika tarihini inceleyerek ve kohort kavramını temel alarak kuramlarını oluşturmuşlardır. Strauss ve Howe, kuşakların tutum davranışlarının şekillenmesinde nesiller arası etkileşim ya da ebeveyn etkileşiminin yanı sıra yaşanan tarihsel, sosyal, ekonomik vb olayların da etkili olduklarını iddia etmektedirler. Kuşak teorisi, nüfusun temsili bir örneğinin cevaplarına bakılarak

popölasyon hakkında genel bir düşünceye ulaşılmasına imkan sağlayacaktır. Bu şekilde elde edilecek bilgilerle gelecek kuşaklara özgü davranış özelliklerinin de tahmin edilebileceğini düşünmektedirler (Birinci, 2020: 25).

How ve Strauss geliştirmiş oldukları kuşak teorisinde iki önemli isimden etkilenmişlerdir. Bunlardan birisi İbn Haldun diğeri ise Talcott Parsons'tır.

Parsons (1902-1979)'ın toplumsal sistem anlayışına göre toplumsal değişmeler sistemin içinden kaynaklanabileceği gibi dış etkilerle de gerçekleşebilir ve evrimsel niteliktedir. Kültür, kişilik ve toplumsal sistem birbirine bağlı ve etkileşim halindedir (Sadıkoğlu, 2021: 16-17). Ayrıca sosyal düzen içerisinde uyumun ve dengenin azaldığı durumlarda toplumun yeni bir faza girerek yeniden uyum ve dengesinin sağlanacağını düşünür (Kuran, 2018: 23).

İbn Haldun ise toplumsal değişmeyi çözümleyebilmek için tarihi araştırmaları ve analizleri ön planda tutmuştur. Bu analizlerinde büyük devletlerin geçirmiş olduğu aşamalardan toplumların en küçük birimlerine kadar değişimin nasıl gerçekleştiği ile ilgili ayrıntılı açıklamalarda bulunmuştur. “Geçmişler geleceğe suyun suya benzediğinden daha çok benzerler” tespiti ile döngüsel tarih anlayışına sahip olan İbn Haldun, dört kuşak sonra her devletin ya da topluluğun aşamalı olarak yıkıma doğru gittiğini öne sürmektedir (İbn Haldun, 2004: 185).

How ve Strauss, İbn Haldun'un bu döngüsel tarihselcilik anlayışından oldukça etkilenmişlerdir. Generational Theory (Jenerasyonel Sistemler Teorisi) isimli teorilerinde her 80 veya 100 yılda bir yeni bir dönemin başlayacağını ve bunun dört kuşak sonra gerçekleşeceğini öne sürerler (Bekmezci, 1017: 103).

Bu dört kuşağı İbn Haldun; kurucu kuşak, kurucu kuşak gibi yapılması gerekenleri yapan kuşak, mukallit (taklitçi) kuşak ve yıkıcı kuşak şeklinde isimlendirmiştir ve yapmış olduğu gözlemlerle bu sonuca ulaştığını belirtmektedir. Bu sürecin istisna olarak dört kuşaktan az veya çok olabileceğini ancak asabiyetin ulaştığı kuşaklarda mutlaka düşüş aşamasına geçileceği sonucunu çıkarmaktadır (İbn Haldun, 2004: 185).

Jenerasyonel Sistemler Teorisinde ise bu dört aşama ve bu aşamaların oluşturduğu kişilik tiplerinden söz edilir. Bu kişilik tiplerinin (arketip) oluşmasının nedeni her yeni neslin kendinden önceki nesilde görmüş oldukları hoşnutsuz durumları yeniden yapılandırmaya çalışmalarıdır. Bu durumda hiçbir nesil kendinden bir önceki nesle benzemez ancak döngüsel olarak dördüncü nesil kendinden üç nesil önceki nesille benzerlikler gösterir (Kuran, 2019:

28). How ve Strauss'un Jenerasyonel Sistemler Teorisinde sırasıyla gerçekleşen döngüsel süreçler ve her bir kişilik tipinin kendi içerisinde tekrar gerçekleşen döngüsü şu şekildedir;

Yükseliş ve Peygamber Nesli: Bir önceki kriz dönemini takip eden dönemdir. Bu dönemin kurumsal yapısı güçlü ancak bireycilikleri zayıf ve bir kriz sonrası oluşan ve ahlaki değerleri önemseyen ve bir sonraki nesle rehberlik ideali olan nesildir. Bu dönemde cinsiyete yönelik ayrımlar ve toplumsal normlar çok belirgindir. Bu döngüde, eski peygamberler yok olmuş, bir önceki göçebeler yaşlılığa girmiş, bir önceki sanatçılar genç yetişkin olmuş ve yeni peygamberler doğmaya başlamıştır (Yılmaz ve Aktürk, 2021: 11-12).

Uyanış ve Göçebe Nesil: Göçebe nesli kriz sonrası dönemde yeni sisteme ayak uyduramayan yetişkinlerin oluşturduğu nesildir. Bu nesil peygamber neslinin sisteme saldırdığı dönemde doğar ve bu karmaşa içerisinde sisteme yabancı şekilde büyürler. Kaos ortamında büyüyen göçebelerin daha çok güçlüklerle dayanıklı ve faydacı oldukları düşünülmektedir. Bu dönemde eski kültürel değerlerin önemini yitirdiği görülür. Bu döngüde, yaşlı göçebeler yok olmuş, kahramanlar yaşlanmış, sanatçılar orta yaşlı, peygamberler genç yetişkin ve yeni göçebeler doğmaya başlamıştır (Yılmaz ve Aktürk, 2021: 11-12).

Çözülme ve Kahraman Nesil: Uyanış döneminin ardından gelen bir çözülmenin yaşandığı, sosyal kurumların etkinliklerini yitirdiği bireyciliğin ve faydacılığın zorunlu olduğu döneme denk gelen ve bir önceki nesil tarafından kriz ortamında korunarak yetiştirilen nesildir ve genç iyimserler olarak büyüdüklerine inanılır (Duymaer vd., 2021). Bu döngüde kişisel doyum üst seviyede olsa da kültürel değerlerin bulanıklaşarak zayıflaması bir krizin doğmasına zemin hazırlamaktadır. Orta yaş döneminde güçlü ve gururlu olan bu nesil bir sonraki uyanış nesli tarafından saldırıya uğrayan yaşlı sınıfı oluştururlar. Bu döngüde artık kahramanlar yok olmuş, sanatçılar yaşlı, peygamberler orta yaşlı, göçebeler genç yetişkin ve yeni kahramanlar doğmaya başlamıştır (Yılmaz ve Aktürk, 2021: 11-12).

Kriz ve Sanatçı Nesil: Kriz sürecinde uzun zamandır işlevsiz olan yasalar ve gelenekler devre dışı bırakılır. Daha otoriter bir yönetim zorunluğu bireylerin yaşam tarzlarına müdahaleleri gerekli kılabilir. Sıkı bir kamu düzeni suçların azalmasını sağlayabilir. Aile kavramı daha önemli hale gelir ve çocuklar aşırı şekilde korunurlar. Kriz dönemlerinde fazlaca koruma altında büyüyen çocuklar krizin ardından hassas, uyumlu ve süreç odaklı genç yetişkinler olurlar (Duymaer vd., 2021). Yeni bir uyanış döneminde kararsız orta yaş liderleri ve sonrasında empati kurabilen yaşlılara dönüşürler. Bu dönemde artık eski sanatçılar ölmüş,

peygamberler yaşı, göçebeler orta yaşı ve kahramanlar genç yetişkin ve yeni sanatçılar doğmaya başlamıştır (Yılmaz ve Aktürk, 2021: 11-12).

How ve Stauss toplumlar için dönüm noktalarını “tarihin mevsimleri” olarak tanımlamışlar ve ABD’de her 80-90 yılda bir ulusal çapta krizin yaşandığını, bu krizler sonucunda yeniden kültürel bir uyanışın oluştuğunu ileri sürmüşlerdir (Duymaer vd., 2021).

Sadece Amerikan tarihi üzerinde yapılan analizler sonucunda geliştirilen teori; genellemelere dayanarak toplum içerisindeki çeşitliliği göz ardı ettiği ve fütüristik tutumunun bilimsel veriden yoksun, sadece tahmine dayalı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir (Duymaer vd., 2021). Ancak teori bütün bu eleştirilere rağmen günümüzde kuşak çalışmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır.

3.2.7. Jean M. Twenge

Twenge (2009), ABD’de 1950 ile 1970 yılları arasında geçerli ve güvenilirliği olan aynı anketin sürekli olarak gençlere uygulandığı on iki araştırmayı fark etmiş ve bu araştırma sonuçlarını 1970 ile 1990 yılları arasında doğmuş genç nesil ile yapmış olduğu araştırma verileriyle karşılaştırma imkânı bulmuştur (Twenge, 2022: 14-15). Karşılaştırma sonuçlarına göre “Ben Nesli” ismini verdiği bu neslin en belirgin özelliği; özgüvenli ama bir o kadar da depresif ve endişeli olmalarıdır. Twenge’ye göre: “Araştırma sonuçları her ne kadar Amerikalı gençlerin yaşadığı değişimi kapsıyor görünse de Amerikan bireyciliği dünyanın her yanına yayılmakta ve özellikle Kanada, İngiltere, Avustralya ve Almanya’yı derinden etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkelerin de sırası gelecek; McDonalds ve Coca Cola örneklerinde olduğu gibi. Son moda akımlar gelişen ülkeleri sarmaya devam ederse ‘Ben Nesli’ yansımaları çok yakında bütün dünyaya ulaşacak. Dünyadaki birçok ülkede çocuklar, Amerikan kültürüne maruz kaldıkları sürece, ailenin her şeyden önce geldiği fikrine isyan etmeye başlayacaklardır” (Twenge, 2022: 20-21).

Günümüzde kuşaklar ve gençlik üzerine pek çok araştırma, büyük şirketler ve üniversiteler tarafından yapılmaktadır. Uzun yılları kapsayacak şekilde yapılan araştırmalar toplumsal değişimi anlayabilecek veriler elde etmeyi amaçlamaktadır.

4. KUŞAK SINIFLANDIRMALARI

Kültürel olarak bakıldığında tüm toplumlarda yaş ve yaşlanma kalıpları aynı şekilde devam etmektedir. Çocuk, genç, yaşı gibi yaşa bağlı kategoriler bütün toplumlarda geçerliliğini korumaktadır. Ancak bu kategorilerin nitelikleri zamanla popüler kültür ve

tüketim kültüründen etkilenecek yeniden biçimlenmeye başlamış, bir yandan kuşaklar arasında sürekliliği sağlayarak ortak değerleri korurken bir yandan da ayrışmaların ve çatışmaların kaynağını oluşturmuştur (Özdemir, 2020: 127- 128).

Her toplumun kendine has kültürel yapısı ve bunun arkasında yatan tarihsel süreci vardır. Önemli toplumsal olaylar ve gelişmeler kuşaklar arasında farklılıklara neden olmaktadır. Ancak ekonomik ve teknolojik gelişmeler; savaşları, hastalıkları, tedavi yöntemlerini, ulaşım ve iletişim biçimlerini değiştirerek toplumu bütün yönleriyle etkilemekte ve dönüştürmektedir. Bununla birlikte savaşlar, hastalıklar ve ölümler tarihsel dönüşüm ve kırılma noktaları açısından daha somut izler taşımakta ve kuşak sınıflandırmalarında daha belirleyici olmaktadır (Ceylan, 2022: VIII) Bu açıdan kuşak sınıflandırmalarında tam bir fikir birliği sağlanamamıştır (Birinci, 2020: 11). Kuşak sınıflandırmalarında hem tarihsel dönüm noktaları hem de isimlendirmeler açısından yerel farklılıklar vardır. Bu çalışmada kullanılacak olan sınıflandırma şu şekildedir:

1. Kayıp Kuşak: 1883-1924
2. Sessiz Kuşak: 1925-1945
3. Bebek Patlaması Kuşağı: 1946-1964
4. X Kuşağı: 1965-1979
5. Y Kuşağı: 1980-1994 (Yelkikalan ve Altın, 2010'dan akt. Birinci, 2020: 11).
6. Z Kuşağı: 1995- 2011
7. Alfa Kuşağı: 2012- Günümüz (Ceylan ve Bayram, 2022: 29).

Kategorik olarak ise kuşaklar; Geleneksel Kuşaklar (Kayıp Kuşak, Sessiz Kuşak, Bebek Patlaması Kuşağı), Geçiş Kuşakları (X Kuşağı ve Y Kuşağı) ve Modern-Küresel Kuşaklar (Z Kuşağı ve Alfa Kuşağı) olarak üç gruba ayrılmaktadır (Ceylan, 2022: VIII-IX).

Günümüzdeki hızlı teknolojik gelişmeler kuşakları belirleyen etkenleri de değiştirmektedir. Bu yüzden önümüzdeki yıllarda yapay zekâ ve nesnelerin internetinin daha da yaygınlaşmasıyla yeni mikro nesillerin ortaya çıkacağı öngörülmektedir (Karahasan, 2019: 27-28).

Kuşakların bu şekilde sınıflandırmak; insanların toplumsal olay ve olgular karşısında nasıl bir değişim süreci geçirdiklerini anlamayı kolaylaştırmaktadır. Böylece hem bireylerde hem de toplumlarda meydana gelen değişimler hemen hemen bütün boyutlarıyla inceleme

konusu yapılabilmektedir. Bu araştırmada da kuşak sınıflandırmaları ekseninde, küresel etkisi olan önemli olayların yanı sıra Türkiye'nin kendine özgü şekilde gerçekleşen modernleşme sürecinin toplumsal ve bireysel etkileri anlaşılmaya çalışılacaktır.

4.1. KAYIP KUŞAK (1883-1924)

19. yüzyılın sonları ve 20. Yüzyılın başları bütün dünyayı derinden sarsacak kritik olaylara sahne olmuştur. Milyonlarca kişiyi etkileyen 1. Dünya Savaşı (1914-1918) modern teknolojinin insan kıyımı için kullanıldığı tarihin en acımasız savaşlarından birisidir. Modern savaş aletlerinin yanı sıra radyo da 1. Dünya Savaşı'nda orduların moral bulması için propaganda aracı olarak etkin bir şekilde kullanılmaya başlamıştır (MEB, 2011: 6).

1918-1919 yılları arasında yaşanan İspanyol Gribi de tüm dünya nüfusunun neredeyse üçte birini etkilemiştir. Catharina Arnold, "1918 Pandemisi" isimli kitabında savaşın ve gribin etkilerini şu şekilde aktarmaktadır: "Bir çok ülkede salgından sonra; ailenin dükkanını açacak, tarlasını sürececek, hayvanını besleyecek, mesleğini ve ticaretini icra edecek, evlenip ölenlerin yerine yeni kuşaklar yetiştirecek genç erkeklerin çoğu ölmüştü" (Arnold, 2018'den akt. Duarte, 2021). Bu iki büyük felaketin sonunda kadınların hayatında da büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Hemen hemen her alanda ağır şartlarda çalışmak zorunda kalan kadınlar evin bütün yükünü taşımak zorunda kalmıştır. Zor şartlarda hamileliğin son dönemlerine kadar çalışmak zorunda kalmak hem anne hem de bebek ölümlerinin artmasına neden olmuştur. Hayatta kalan çocukların durumu da içler acısıdır.

Kayıp kuşak yıllarında Osmanlı İmparatorluğu yıkılma aşamasındadır. Yıkılmanın öncesindeki gelişmelere biraz göz atmak dönemin özelliklerini anlamak açısından önemlidir.

Lale Devriyle birlikte Osmanlı'nın gerileme dönemine girdiğini vurgulayan Cemil Meriç "Osmanlı kendi irfanından umudu keserek yüzünü batıya dönmüştür" diyerek durum tespiti yapmıştır (Meriç, 1980: 478).

Niyazi Berkes de 18. yüzyılda Lale Devriyle birlikte başlayan Osmanlı Türk Modernleşme sürecinin, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte laik ve ulus devletin kuruluşuna zemin hazırladığını söyler. Bu sürecin bir sekülerleşme süreci olduğunu ve determinist bir şekilde laik ve ulus devletin kuruluşunun kaçınılmaz olduğunu düşünür (Yıldız, 2019: 5-6). Lale Devri pek çok açıdan yeniliklerin görüldüğü bir dönemdir. Kuşkusuz bunun nedeni askeri alanda yaşanan yenilgilerdir. Berkes'e göre: "Bu devirde yüksek yönetici tabaka, din ve gaza karışımı olan eski değerler sisteminden kopmuş; askeri disiplin ve dindarlık yerini deizm ve ateizme, musiki, edebiyat ve hedonizme bırakmaya başlamış; tütün, alkol ve kahve

kullanımının serbest bırakılmasıyla kahvehaneler yaygınlaşmış; matbaanın gelişiyle de bilim ve teknik açısından batıya bir pencere açılmıştır. 18. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren çağdaş Batı'ya dönme eğilimi görülmüştür. Bu eğilime karşı çıkanlar arasında da şiddetli bir Avrupa düşmanlığı baş göstermiştir” (Berkes, 1973'ten akt. Yıldız, 2012: 5-8).

Yenilik hareketiyle birlikte İstanbul'da Avrupalı cemaatlerin ve gayri Müslimlerin kurmuş oldukları lokanta ve otel gibi sosyal mekânlar da yerli halkın yaşam tarzını etkilemiştir (Özer, 2014'den akt. Harmandar, 2020: 116-117).

Yaşam tarzında meydana gelen değişiklikler hiç şüphesiz aile yapısını da etkilemiştir. Tabakoğlu, geçiş döneminden etkilenen Osmanlı aile yapısı hakkında şu tespitlerde bulunmuştur: “Jön Türkler ile İttihat ve Terakki düşünürleri Batı'nın XIX. Yüzyılın burjuva ailesinden etkilenecek Osmanlı'da kadının konumunu irdelemişler ve İslam dininin kadını toplum dışına ittiğini ileri sürmüşlerdir. İkinci meşrutiyetle Batının eğitim sisteminden etkilenilerek açılan kızlara özel ve karma okullar, feminist dernekleri ve I. Dünya savaşında erkek nüfusun azalması kadınların toplum ve çalışma hayatında daha çok görünmelerine neden olmuştur. Kadın erkek ilişkileri, klasik mahremiyet anlayışından uzaklaşmıştır. Bu değişim medeniliğin ve çağdaşlığın ölçüsü sayılmıştır” (Tabakoğlu, 2020: 34-35).

Bu dönemde özellikle gazete ve dergiler aracılığı ile aile hayatında da gelenekselliğin yerini modern olana bırakması yönünde telkinler yapılmaya başlamıştır. Karakoç, Osmanlı'da 1895-1909 yılları arasında yayınlanan Hanımlara Mahsus Gazete'nin makaleleri üzerinde analizler yapmıştır. Analizlerinin sonucunda gazetenin; çocuk sağlığı ile ilgili konular üzerinden kadınların “annelik”; kadın sağlığı ve güzelliği ile ilgili konular üzerinden de “eş olma” ile ilgili rollerini yeniden tanımlamak ve sosyal yaşamı kadın üzerinden yeniden organize etmeye çalışmak istediği sonucuna varmıştır (Karakoç, 2015: 637-643).

Bu dönemde geleneksellik ile modernizm arasında sıkışmışlık yaşayan kadınlar kendilerini ifade etmek amacıyla derneklerden, dergilerden ve romanlardan yararlanma yolunu seçmişlerdir (Kanbir, 2017: 218). Fatma Aliye Hanım'ın romanları, modernleşme sürecinin alt ve üst sınıftaki kadınlarda nasıl karşılık bulduğunun önemli ipuçlarını vermektedir (Barbarosoğlu ve Şişman, 2022: 96).

Yahudi bir oryantalist olan Vambery de 1883 yılında yazmaya başladığı kitabında: “Osmanlı kadınlarının büyük bir bölümünün kendi durumundan memnun olduğunu, Avrupalı kadınlara özenmediklerini ve kendi değerlerinin ön planda tutmaktan son derece memnun olduklarını, ancak bir kesimin de Avrupalı kadınlardan etkilendiklerini, bu bakımdan

modernleşme hareketinde aile içinde kadınların önemli bir faktör olduklarını, hem devlette hem toplumda başarılı ıslahatların yapılmasının kadınlardan geçtiğini” vurgulamaktadır (Vambery, 2022: 49). Bu satırlardan Türk modernleşmesine dışarıdan da müdahale edildiğinin işaretlerini okumak mümkündür.

1911-12 Balkan Savaşları ve 1917 Rus İhtilali’nin de Osmanlı üzerinde önemli etkileri olmuştur. Özellikle İstanbul’un havası tamamen değişmiştir. Anadolu’da Kurtuluş Savaşı sırasında her konuda fedakârlık yapan kadınlar çoğunluktaiken İstanbul’un farklı semtlerinde farklı manzaralar yaşanmaktadır. Bir yanda geçim derdinde az bir ücretle çalışmak zorunda kalan kadınlar, bir yanda da ülkenin hiçbir meselesi ile ilgilenmeyen burjuva yaşam tarzına özenen kadınların varlığı halk arasındaki uçurumu da gözler önüne sermektedir.

Bu hızlı değişim sürecinde toplumsal sorunlarda belirgin bir artış yaşanmıştır. Doktor İsmail Kenan (1924) Aydınlık Dergisi’nde yaşanan durumu şöyle özetlemektedir: “İçtimai hastalıklar; verem, frengi, bel soğukluğu, sıtma, çiçek, tifo, kolera, veba, tetanos, kazıklı humma, difteri, alkol, kokain, morfin esrar, tütün ve bunlara ek olarak fuhuş, intiharlar ve feminizmdir” (Toprak, 2019: 105).

Osmanlı’nın son döneminde kadınlar arasındaki intihar vakalarındaki artış dikkat çekicidir. Bu durum 1.Dünya Savaşı sonrasında da devam etmiştir. 1916-1926 yılları arasında her intihar vakasını tek tek inceleyen Bonnafous, Durkheim’in tezini destekleyecek sonuçlara ulaştığını açıklayarak intiharların cinnet sonucu gerçekleşmediğini ve toplumsal etkilerden kaynaklandığını söylemiştir (Toprak, 2019: 376).

Bu dönemde çocukların durumu da içler acısıdır. Çoğu yetim kalan, bunun yanı sıra sağlık sorunları da yaşayan çocukların sayısı bir hayli fazladır. Ancak sorun sadece çocuk ölümlerinin önüne geçmek değildir. Dönemin Başvekili İsmet Paşa’nın dikkat çektiği gibi “çocuk sorunu artık şefkat devrinden çıkıp fen devrine girmiştir. Yalnız bir sağlık sorunu değil bütün toplumsal etmenlerin bileşimidir” (Toprak, 2019: 198). Böylelikle vatandaşın yani neslin sağlığı devletin sağlığı olarak görülmeye başlamıştır. Bundan sonra “gülbüz çocuk” yetiştirmek devlet politikası haline gelerek 1970’lere kadar ebeveyn olmaktan çok, çocuk bakımına ve çocuk yetiştirmeye odaklanılmıştır (Toprak, 2017’den akt. Barbarosoğlu ve Şişman, 2022: 15).

Savaşın bitmesiyle birlikte 1923’te Cumhuriyet ilan edilir. Eskinin bütün yönleriyle terk edilip yeni ve modern bir düzenin kurulması için bazı köklü değişiklikler hedeflenmiştir. Saltanat ve hilafetin kaldırılması ile yeni bir düzenin önündeki engeller kaldırılmaya

alışılmıştır. Bu dönemde özellikle dini hayat konusunda halkın yaşımış olduğu sıkıntılar devlet yönetimine karşı bir mesafenin oluşmasına neden olmuştur.

Kısacası Kayıp Kuşak; savaş, yoksulluk, kıtlık, salgın hastalık gibi pek çok sıkıntıyla birlikte siyasal açıdan da hızlı bir değişim döneminin etkilerini yaşımuştur.

4.2. SESSİZ KUŞAK (1925-1945)

Kayıp Kuşağın devamı niteliğindeki bu kuşak ‘‘Gazete Kuşağı’’, ‘‘Cumhuriyet Kuşağı’’, ‘‘Gelenekçiler’’ şeklinde de isimlendirilmektedir (Bayhan, 2019: 31). ‘‘Gelenekçiler’’ olarak adlandırılmalarının nedeni bu dönemde tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin etkilerinin yoğun olarak hissedilmesidir (Kuran, 2019: 41).

1929’da patlak veren Büyük Buhran küresel düzeyde pek çok ülkeyi olumsuz etkilemiştir. Yaşanan sosyoekonomik kriz sonrasında çok ilginç gelişmeler yaşanmıştır. Toprak, bu gelişmeleri şöyle aktarmaktadır: ‘‘Dünya Savaşı sonrası Amerika ve Avrupa’da görülen toplumsal buhrandan bir süre sonra yerini günü birlik neşeli bir hayat yaşamak isteyen, kısa yoldan zengin olmak isteyen ve eski değerlerini önemsiz gören bir gençlik ortaya ıktı. Gençliğin sorunlarını anlamak üzere; Amerikalı Genç Hristiyanlar Cemiyeti 38 ülkede, 22 ayrı dili konuşan, aralarında Türkiye’nin de olduğu, yaş aralıkları yedi ve yirmi yaş olan 50.000 gence bir anket uyguladı. Anket sonrasında Amerikalı ve Avrupalı gençlerde eski olan her şeye karşı bir tepkinin olduğu, dinden uzaklaşıldığı ve dinin yerine bilimin konuğu bir dünya görüşüne doğru kayış tespit edildi. Türkiye’deki gençlik ise bir belirsizlik ve bunalım içerisindeydi. Ancak geçmiş değerlerinden de tamamen kopmamıştı. Çoğu kanaatkr bir hayat sürmek istiyordu, sağlık ve namus maddiyattan daha önemliydi’’ (Toprak, 2019: 223-226).

Sessiz kuşak döneminde Batı’da pek çok teknolojik yenilik ve buluş gerçekleştirilmiştir. Aşıların ve antibiyotiğin yaygın olarak kullanılmaya başlaması anne ve bebek ölümlerini önemli oranda azaltmıştır.

Düzenli bir şekilde ilk televizyon yayını ise 1936’da İngiltere’de başlamıştır (Küçükbasmacı, 2013: 1067). Radyo ve televizyon bu dönemin en önemli propaganda ve manipülasyon aralarındanır. Ulus devletlerin kurulmaya başlamasıyla birlikte iktidarların meşruiyetlerini sağlamanın yolunun halkı ikna ile razı etmeye dayandırılması fikri benimsenmiştir. Friedman’a göre iktidar; meşrulaştırmış g kabiliyeti ile baskı, g, manipülasyon, ikna, rıza gibi kavramlarla kendini kabul ettirmekte ve devamlılığını sağlamaktadır (Freidman, 1990’dan akt. Güler, 2018: 76). Lippmann’a göre ise ‘‘halk şaşkın

bir sürüdür ve kitle iletişim araçlarıyla bu şaşkın sürünün kafasındaki resimlerin inşası ile kitlelerin manipüle edilmesi mümkündür” (Lipman, 1922’den akt. Güler, 2018: 76).

Bernays’da bu durum “rızanın mühendisliği” dir ve öyle bir şekilde uygulanmalıdır ki kişiler ikna oldukları şeyin kendi tercihleri olduğunu inansınlar (Güler, 2018: 79). Özellikle Amerika’da 1929 Buhranı gibi bir ekonomik krizin tekrar yaşanmaması için tüketimin arttırılması gerektiği fikri ile filizlenen ve Freud’un bilinçdışı kavramıyla tüketim mallarının ilişkilendirilmesi yoluyla kitlelerin tüketim konusunda razı edilmesi bu dönemin en ilginç taraflarındandır. Bu yöntemi kullanarak Bernays, pek çok kadını “sigara kullanımı” ile “güçlü ve özgür olmayı” ilişkilendirerek ikna etmiş, sigara piyasasını bir şekilde canlı tutmayı sağlamıştır (Güler, 2018: 79-84). Ayrıca Bernays’a göre: “insanlar sadece bir ürünü almakla kalmıyorlar aynı zamanda da satın aldıkları ürünle kendileri arasında psikolojik bir bağ kurmaktadır” (Erlevent, 2012: 116-123).

Kapitalizmin varlığını sürdürebilmesi için sürekli yeni ihtiyaçların icat edilmesi ve tüketicilerin de bu ihtiyaçları gidermeye ikna edilmeleri gerekir (Bauman & May, 2020: 248-251). Bu ikna yöntemi ile bireyler son derece elverişli tüketici kitlesi haline getirilmektedirler.

Bu dönemde bilimsel çalışmaların ve teknolojilerin sahipleri toplumun bir kısmını acımasızca deneylerine ve üretimlerine alet ederken bir kısmını da daha sağlıklı ve mutlu edeceğine inandırarak gücünü arttırmaktadır.

Bernays’ın çalışmaları sadece tüketim odaklı değildir. 1. Dünya Savaşı sırasında katılmış olduğu Halkı Aydınlatma Komitesindeki çalışmaları ile kitle psikolojisini etkileyecek manipülasyonlarla kamuoyu oluşturma ne derece mümkün olduğunu göstermiştir (Erlevent, 2012: 116-123).

1930’lu yıllardaki bir diğer gelişme ise ABD’de büyük bir antropologlar kuşağının ortaya çıkması ve dünya çapında gerçekleştirdikleri saha çalışmalarıyla Amerika’nın dünya gücü olmasında etkin rol oynamalarıdır (Mandler, 2013’den akt. Bayly, 2022: 234).

1939 yılında başlayan 2. Dünya Savaşı kullanılan savaş teknikleri açısından 1.Dünya Savaşı’na göre daha yıkıcı ve sarsıcıdır. Evde kalmak ile cepheye gitmek arasında farkın kalmadığı, bir bomba ile binlerce sivil kişinin hedef alındığı bir savaş söz konusudur (Sander, 2009: 113).

2. Dünya Savaşı sırasında yoğun şekilde propagandaya maruz kalan insanlar iyi yurttaş olmak adına inanılmaz kısımlar gerçekleştirmişlerdir. Manipülasyonun ne kadar güçlü

bir silah olduğunu 2. Dünya Savaşı sonrasında Hitler döneminin önemli bürokratlarından olan Eichmann'ın savaş suçlusu olarak yargılandığı mahkemede kendisini savunma şeklinden anlamak mümkündür. Mahkeme sırasında Eichmann kendisini sadece emirleri yerine getiren ve yasalara uyan iyi bir yurttaş olarak tanımlamaktadır ve kendisi hiç kimseyi öldürmemiştir. Kimlerin sağ kalacağına Yahudi Konseyleri karar vermiş, ölüm listelerini de SS subayları hazırlamıştır. Kendisini bu argümanlarla savunan Eichmann bir sadist gibi de görünmemektedir, aksine dehşet verici bir şekilde normaldir. Karşılaştığı manzara karşısında büyük bir şaşkınlık yaşayan Arendt, Eichmann'ın bu durumunu “korkunç, fikre ve zikre direnen kötülüğün sıradanlığı” olarak kavramsallaştırmıştır (Arendt, 2012: 299-599).

Bütün bu yaşanan sürecin etkisiyle otoriteye uyum ve itaat bu kuşağın belirgin özelliğidir. Aynı şekilde iş yapma alışkanlıkları da sebatlı bir şekilde otoriteye uyumludur ve onlara göre meslek dalında geçirilen süre ile elde edilen tecrübenin aktarılması son derece önemlidir. Ancak Sanayi Devrimi'nin yaşandığı toplumlarda artık farklı bir eğitim metoduna ihtiyaç duyulmuştur. Bu eğitim metoduyla fabrikalarda birlikte çalışma becerisine sahip, kurallara uyan, aynı zamanda okur-yazar ve matematik bilen işçilerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir (Ceylan, 2022: 6).

Bu kuşak iki tane dünya savaşının arasında kalmış, geleneklerine bağlı, güvenliğe ve kontrole önem veren bir kuşaktır. Çok zorlu şartlarda yaşamak zorunda oldukları için az ile yetinebilen, risk almayı istemeyen, çalışkan ve toplumsal düzene önem veren, israfı sevmeyen bir nesildir (Bayhan, 2019: 32). Dünya genelinde 2020 verilerine göre Sessiz Kuşağı temsil eden 264 milyon 578 bin kişi yaşamaktadır (United Nations, 2022'den akt. Ceylan, 2022: 6).

Covid 19 salgınında da en çok etkilenen sessiz kuşak mensupları olmuştur. Yaşamları boyunca hemen hemen her dönemde küresel zorluklar ve sıkıntılardan yoğun olarak etkilenmişlerdir.

Türkiye'nin Sessiz Kuşağı (1927-1945) “Cumhuriyet Kuşağı” olarak da adlandırılmaktadır. 1923'de Cumhuriyetin ilanı ile birlikte hızlı bir şekilde modernleşme çalışmalarına başlanmıştır. Devrimin gerçekleşebilmesi için çok hızlı ve kararlı bir şekilde harekete geçilmesi gereklidir. Kongar'a göre; “Atatürk'ün batıcılık anlayışı, batı öykünmeciliğinden çok batının çağdaş durumuna erişmektir. Batı gibi olmak için de batının emperyalizminden kurtulmak ve batının birkaç yüzyılda geçirdiği aşamaları kısa yoldan tamamlamak gereklidir” (Kongar, 2000: 61).

Yeni Cumhuriyetin belki de en öncelikli hedefi ülkeyi şekillendirecek olan ideal gençlik ile bu gençliği yetiştirecek olan ideal kadın tipini belirlemektir. Modern ulus devletlerde yeni kimlikler inşa edilirken başvurulan yöntemlerden bir tanesi de oluşturulmuş söylemlerdir. Foucault’a göre “toplumsal alan ve yapılar, bir söylemin evreni olarak var olduklarında iktidar ve ideolojisi, sadece baskı ve zorlama sistemlerle değil daha sofistike tekniklerle işleyecektir (Foucault, 1987’den akt. Yıldırım, 2019: 21).

Yolcu Yavuz, Cumhuriyetin ilk kuşağı olan gençlerden; ahlaklı, laik, rasyonel düşünceye açık, toplumsal iş bölümünde üretken, gerektiğinde vatani için düşünmeden ölecek imana sahip olmalarının beklendiğini ve ancak bu sınırlar içerisinde aktif vatandaş olmalarına izin verilerek eleştiri haklarının olmadığını vurgulamaktadır (Yolcu Yavuz, 2019’ dan akt. Yıldırım, 2019: 41).

Cumhuriyetin ilk yıllarında ideal Türk kadını ve ailesi konusunda Ziya Gökalp’in fikirleri çok etkili olmuştur. Durkheim’in sosyolojisini bilinçli olarak seçen Gökalp devletin sorunlarının toplumsal düzeyde dayanışma ile çözümleneceğine inanır (Karakaş, 2008: 447). Fevziye Abdullah Tansel’in yazmış olduğu Ziya Gökalp Külliyyat-ı II. Limni ve Malta Mektupları adlı eserinde görüldüğü üzere Gökalp toplumun en önemli unsurunu kadın ve aile olarak görmektedir. O’na göre: “Türk kadını İslam’ın kabulünden sonra özellikle Bizans, Arap ve İran medeniyetlerinden olumsuz şekilde etkilenmiştir. Eski Türklerde hemen hemen her işte kadın ve erkek birliktedir ve toplumsal düzelme ancak kadının iyi eğitilmesiyle sağlanabilir. Kadınların yaşadıkları çağa uyum gösterebilmeleri için eğitim almaları zaruridir. Kadınların görevleri sadece kendine ve çocuklarına olan sorumluluklarından ibaret değildir. Milleti terbiye etmek ve erkekleri doğru yola sevk etmek de kadınların görevleri arasındadır”(Tansel, 1965’den akt. Çınar, 2022: 23).

Atatürk’ün idealindeki yeni Türkiye’nin kadını da bilimde, toplumsal ve ekonomik faaliyetlerde erkeğe yardımcı, çocuklarını ulusalcılık bilinciyle yetiştiren, hem kılık kıyafetiyle hem de bilimsel ve kültürel başarılarla imza atacak düzeyde başarılı olmalıdır (Kaplan, 1998’den akt. Yılmaz, 2010: 202).

Bu fikirler çerçevesinde “Cumhuriyet Kadını”, başkentin Ankara’ya taşınmasıyla birlikte “Ankara Kadını” şeklinde idealize edilmiştir. Ankara Kadını; aşırılıklardan uzak, temiz, sade, çalışkan, eğitilmiş, çocuklarına ve ailesine düşkün bir profil çizmekteydi. Kadınlar için en uygun meslek de öğretmenlik olarak görülüyordu (Toprak, 2019: 127-128).

Bütün bu idealler çerçevesinde kadın haklarıyla ilgili önemli adımlar atılmıştır. 1926 yılında Medeni Kanun'un kabulü ile evlilik, boşanma hakkı ve aile içi rollerle ilgili kadının güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Kadınlara 1930 yılında belediye başkanlığı seçme seçilme hakkı, 1933 yılında köy muhtarlığı seçme seçilme hakkı ve 1934 yılında da milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir (Özer, 2013: 131).

Kadınlar elde ettikleri haklar ile sosyal hayatın içerisinde ve çalışma hayatında kendilerini göstermeye başlamışlardı ancak bu kadar yoğun hayatın ve sorumluluğun içerisinde fazla çocuk sahibi olmak istemiyorlardı. Bununla birlikte yeni Türkiye'nin genç nüfusa ihtiyacı vardı. Şevket Süreyya Aydemir'in 1932'de Kadro dergisindeki şu sözleri durumu özetler şekildedir: “Çok nüfus, tok nüfus, şen ve zengin nüfus istiyoruz. Anadolu'yu boş, yoksul, yaşlı ve viran bırakan dünkü mazimize karşı, günden güne eşelenen ve alevlenen bir kinimiz vardır” (Şevket Süreyya, 1932'dan akt. Yıldırım, 2016: 281).

Genç nüfusu arttırabilmek için bir yandan yeni göç politikaları bir yandan da kadınları doğuma teşvik edici politikalar geliştirilmiştir. Yurt dışındaki Türklerin yurda döndürülmesi, bekârlık vergisi, altı çocuğu olan aileye madalya verilmesi, kürtağın cezalandırılması gibi yasal düzenlemeler nüfus artışını sağlamayı amaçlamıştır (Semiz, 2010: 430-434).

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde kadınlar açısından ilginç gelişmeler de yaşanmıştır. 1929 yılında Cumhuriyet Gazetesi tarafından düzenlenen ilk güzellik yarışması bunlardan birisidir. 1932 yılında ise Keriman Halis dünya güzeli seçilir. Dindar kesim tarafından iffet ve namus meselesi yapılan güzellik yarışmaları kimi kesim tarafından da Türkiye'nin genç ve zinde kızlarının ve Cumhuriyetin bir zafer simgesi olarak dünya basınında oldukça ilgi görür (Yıldız, 2019: 69-74).

Cumhuriyetin hedeflerine ulaşmasındaki en önemli kilit taşlarından birisi de eğitimidir. 1924 yılında eğitimle ilgili köklü değişikliklerin yapılabilmesi amacıyla John Dewey'in fikirlerinden yararlanılmıştır. Dewey'in “*Türk Maarifi Hakkındaki Rapor*” u dikkate alınarak yapılan çalışmalar Köy Enstitüleri'nin kuruluşunun temelini oluşturmuştur (Kuran, 2022: 44).

Bu dönemde dünyada yaşanan teknolojik gelişmelerden zaman farkıyla Türkiye de faydalanmaktadır. Türkiye'de ilk radyo yayını 1927 yılında başlamıştır ancak evlere kadar girmesi epeyce bir zaman almıştır. Daha sonra ise yaygınlık kazanarak sözlü kültürün aktarıcısı haline gelmiştir (Küçükbasmacı, 2013: 1066-1067). Ankara Radyosu'ndan yapılan yayınlar yeni Türkiye'nin inşasında önemli bir görevi icra etmiştir. Halk 1939 yılında yaşanan Erzincan depremiyle ilgili haberleri radyo aracılığı ile öğrenmiş, bu travma karşısında adeta

bütünleşerek yardım kampanyaları yürütmüştür. Aynı zamanda Cumhuriyet İlkeleri radyo ve gazete yayınları ile halka benimsetilmeye çalışılmıştır. Bu şekilde yeni kurulan devlet kendini hem güvende hissedecek hem de meşruluğunu devam ettirecektir. Vatandaşın istendik düzeye gelebilmesinin en etkili yolu kaba güç kullanılarak değil normlarla öz disipline ikna edilerek normalleştirilmesidir. Bu noktada önemli olan soru da normalin ne olduğudur. Her iktidarın normal olarak adlandırdığı şey kendi ideolojisidir. Normalin kabulü de iktidarın istikrarlı bir şekilde işleyen tekelci kurumları sayesinde gerçekleştirilir (Elias, 2013'ten akt. Yarım Altunay vd., 2021: 25).

Peki normal vatandaş inşa etme süreci nasıl işlemektedir? İktidarın sunmuş olduğu normatif beklentilerin toplumun tüm taraflarınca kabul görmesi hedeflenir. Ancak bu tam olarak değil kısmen gerçekleşir, ihlal edilen her norm için onarıcı önlemler üretilir, bu şekilde düzen hem denetleyiciler tarafından hem de norm dışı davrananlar tarafından tekrar tekrar inşa edilir (Goffman, 2021: 178). Normal ve makul vatandaş iktidarın emniyet subabıdır. Kendilerini herhangi bir fiziksel baskı ve şiddete gerek kalmadan kurulu düzenin sınırlarını aşmama konusunda içselleştirdikleri normları idame ettirmeye adanmışlardır (Bourdieu, 2006: 93-94).

Bu bağlamda ele alındığında Türkiye'nin modernleşme sürecinin azınlık bir grubun öncülüğünde gerçekleştiği görülmektedir (Yıldız, 2019: 68). Batıda modernleşme süreci doğal bir akışta gerçekleşmişti. Ancak Batı modernleşme ideolojisini kültür emperyalizmi şeklinde Doğu ve İslam coğrafyasına taşımayı hedeflemişti. Bu hedef doğrultusunda bilim ve teknoloji alanındaki üstünlüğü ile Osmanlı'nın ve Doğu dünyasının gündemini değiştirmiş, hem ideolojilerini hem de meşruiyet krizini ithal etmiştir (Gencer, 2006: 171). Ancak Türkiye'de gerçekleştirilmek istenen yeniden yapılanma hareketi, halkın tabanından kaynaklanmadığı ve kendi değerlerine yabancı olduğu için bazı sıkıntıları da beraberinde getirmiştir.

Bu sancılı geçiş döneminde bir taraftan da sosyal devletin kurumları oluşturulmaya çalışılmıştır. 1930 yılında yürürlüğe giden 1580 sayılı yasa ile birlikte ilk defa yaşlıların ve bakıma muhtaç kişilerin korunması amacıyla yaşlı evleri yapma ve yönetme yükümlülüğü belediyelere verilmiştir. Aynı zamanda dernekler, azınlıklar ve gerçek kişiler de yaşlılara destek olmak için yatılı kuruluşlar açmışlardır (HKYD, 2024). Türkiye modernleşmesinin birebir şahitleri ve aktörleri olan sessiz kuşağın günümüz temsilcileri 2 milyon 838 bin kişidir (United Nations, 2022'den akt. Ceylan, 2022: 6).

4.3. BEBEK PATLAMASI KUŞAĞI (1946-1964)

Savaşların, salgın hastalıkların, kıtlıkların, ekonomik krizlerin etkisiyle son derece zorlayıcı bir dönemi arkada bırakan ülkeler hızla yeniden inşa olmanın yollarını aramışlardır. Hem devlet teşvikleri hem de insanların en çok ihtiyaç hissettiği güven ve sevgi ortamının kalabalık ailelere sahip olmakla gerçekleşeceğine olan inanç Bebek Patlaması Kuşağı'na neden olmuştur (Ceylan ve Bayram, 2022: 8-9).

Bu kuşak bir taraftan kendini garantiye almak ihtiyacı duyan ve aileye önem veren insanları içerisinde barındırırken bir taraftan da özgürlüğüne düşkün, bireyselliğin ön plana çıktığı bir gençliğin ortaya çıkmasına öncülük etmiştir. Özellikle Batı toplumlarında savaş sonrasında gençler arasında yaşanan haz odaklı yaklaşımların artması (hippi hareketi gibi), uyuşturucu madde kullanımındaki artışın da nüfusun artmasında etkili olduğu düşünülmekle birlikte, biyopsikososyal bir varlık olan insan eylemlerinin ve ekonomik faktörlerin tamamının bu dönemde nüfus artışına neden olduğu söylenebilir (Aka, 2017'den akt. Ceylan ve Bayram, 2022: 9).

Dünya nüfusunun %14 ünü, Türkiye nüfusunun %15 ini temsil eden Bebek Patlaması Kuşağı'nın bir diğer ismi de "Sandviç Kuşaktır" (Bayhan, 2019: 32). Bu ismi almasının nedeni kuşak mensuplarının hem aile büyüklerine hem de çocuklarına bakmak durumunda kaldıkları içindir. Bu kuşakta doğanlar, 1960'lı yıllarda televizyon, 70'lerde fast-food, 80'lerde gayrimenkul, 90'larda teknolojik aletler, internet ve cep telefonu ile tanışmışlardır (Bayhan, 2017: 324).

II. Dünya Savaşı sonrası dönem Batılı ülkelerin ekonomik olarak atak yaptıkları ve refah devleti anlayışına geçtikleri bir dönemdir. Refah devleti anlayışının gelişmesi doğal olarak ülkelerdeki mevcut kurumsal yapıların değişmesine neden olmuştur. Geleneksel anlayışta ailenin ve sivil toplum kuruluşlarının görevi olduğuna inanılan pek çok sorumluluk artık devletin yükümlülüğü olarak görülmeye başlanmış ve bu konuda köklü bir dönüşüm yaşanmıştır (Ceylan ve Bayram, 2022: 9).

Refah devleti anlayışı ile devletin bazı sorumlulukları üstlenmesi toplumda farklı sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle Batı'da ve batının değerlerinden etkilenen ülkelerde yaşlı bakımı, kimsesiz ve düşkünlerin gözetilmesi gibi bir takım sorumlulukları devletin üstlenmesi, aile ve akrabalık ilişkilerinde gevşemelere ve zayıflamalara neden olmuştur. Bireyselleşmenin aşırı yüceltilmesiyle birlikte yalnızlık çeken insanların sayısında belirgin bir artış olmuştur. Bu dönem maddi olarak zenginleşmenin

yanı sıra sosyal olarak da fakirleşmenin adımlarının atıldığı bir dönemdir (Ceylan ve Bayram, 2022: 9) .

Türkiye’de ise 1950 de DP’nin seçimi kazanması ve CHP’nin seçimi kaybetmesiyle çok partili döneme geçilmiştir Bu süreç Türkiye Cumhuriyeti için çok önemli bir dönemdir. Bir süre sonra DP’nin politikalarından rahatsız olan gençlik hareketi daha çok demokrasi ve siyasi özgürlük talebiyle örgütlenmiştir. Türkiye’de yaşanan ilk askeri darbe olan 27 Mayıs Darbesi’nden sonraki süreçte, 1965 yılında AP’nin iktidara geçmesiyle söylemlerini değiştirmişlerdir. Gençlik hareketi artık yönünü ulusal sol ve sosyalizme doğru çevirmiş daha sonraki süreçte de marjinalleşerek ülkenin kaosa sürüklenmesinde etkili rol oynamıştır (Yıldırım, 2014: 193-199).

2. Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye, Soğuk Savaş döneminde ABD’nin yanında yer almış ve Marshall Planı uygulanan ülkelerden birisi olmuştur. Bu dönem kuşağında ilkokulda süt tozu içmek, Et ve Balık Kurumu’ndan donmuş etleri almak travmatik bir etki bırakmıştır (Bayhan, 2019: 33).

Türkiye’den Almanya’ya ve diğer Avrupa ülkelerine işçi göçünün yaşandığı 1960’lı yılların gençleri Bebek Patlaması kuşağının mensuplarıdır. Bu kuşak Avrupa’nın refah devletinin inşasında önemli bir rol üstlenmişlerdir (Ceylan ve Bayram, 2022: 11).

4.4. X KUŞAĞI (1965-1979)

Bayhan’a göre 1965-1980 yılları arasında doğanlara X Kuşağı ismi verilmesinin nedeni; “ex olmak” ve nüfus artışıdaki düşüşü çağrıştırdığı içindir (Bayhan, 2014: 13). Bebek Patlaması Kuşağının gölgesinde büyüyerek kendini kaybolmuş gibi hisseden neslin kimliksizliğine matematikteki X sembolünü uygun bulan görüşler de vardır (Stillman & Stillman, 2018’den akt. Bayhan, 2019: 34).

X Kuşağı ülkemizde; “MTV Kuşağı”, “Ben Kuşağı” ve “Özal Kuşağı” şeklinde isimler almıştır (Bayhan, 2019: 33-34). Kuran ise her halükarda ayakta kalmayı başarabilen bu kuşağın “Survivor Kuşak” ismini hak ettiğini düşünmektedir (Kuran, 2022: 76). Türkiye nüfusunun %22 sini oluşturan bu kuşağın çoğunluğunu Sessiz Kuşağın çocukları oluşturmaktadır (Bayhan, 2017: 326).

Bu dönemde 1955-1975 yılları arasında süren Vietnam Savaşı’nın ve refah döneminin bitişi işaret eden 1973 Petrol Krizi’nin küresel düzeyde etkileri olmuştur. Özellikle Vietnam

Savaşı sırasında savaş görüntülerinin medyada paylaşılması ve cepheye giden Amerikan askerlerinin yaşamış olduğu kayıplar savaş karşıtlığını güçlendirmiştir.

Temelleri 1950’li yıllara dayanan 68 Gençlik Hareketi, ilk olarak 1965 yılında Amerika’da siyahilerin temel hak özgürlükler bağlamında başlayan ve 1970’lere kadar uzanan bir süreci içerir (Bulut, 2011: 125). Amerika’da başlayan bu hareket mevcut sistemlerin kurumlarını hedef alarak devrimsel bir dönüşümü hedeflemiştir (Bayhan, 2017: 325). 68 Kuşağı’nın içerisinde bir tarafta kendi mevcut kurumlarını devam ettirme konusunda kararlı olan muhafazakârlar diğer tarafta ise sistem karşıtı antiemperyalistler (savaş karşıtları, hippiler) konumlanmaktadır (Yıldırım, 2014: 188).

Hippi hareketinin her konuda özgür olma talebi; devlete, dine ve aile kurumuna bakışı da etkilemiştir. Başlangıçta kapitalizm karşıtı olan hippie hareketi gösteri toplumunun temellerini atsa da sonrasında hegemonyacı bir söyleme ve piyasa stratejileri üreten isyancı bir fenomene dönüşerek kendi ürünlerinin tüketicisi olmak zorunda kalmıştır (Lôpez, 2018).

1960’lı ve 70’li yıllarda endüstriyel kapitalizmin, doğaya ve insanlara vermiş olduğu tahribatın etkileri gözle görülür hale gelmiştir. Endüstriyel kapitalizmin bu olumsuz etkileri karşısında toplumsal sorunlara çözüm arayan yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. “Yeni Toplumsal Hareketler” olarak adlandırılan bu oluşumlardan bazıları; Ekoloji Hareketi, Ekofeminizm, Yurttaş İnisiyatifleri ve Alternatif Hareketlerdir (Kılıç, 2002: 96). Bu oluşumlar X Kuşağının farklı kuşak birliklerini oluştururlar.

1960’lı yıllar yaşlılıkla ilgili negatif söylemlerin de slogan haline geldiği yıllardır. Levitin, bu dönemin atmosferini şöyle ifade etmektedir: “Benim büyüdüğüm 1960’lı yıllarda gençlerin çoğu yaşlıları bertaraf etmek için sabırsızlanıyordu. Woodstock kuşağının benimsediği bütün o hoşgörü, barış ve sevgiye rağmen anne-babalarımızın kuşağını dışlamakta aceleci davranıyorduk. ‘30 yaş üzeri kimseye güvenmeyin! 70 yaş üzeri birine aldırış bile etmeyin!’ sloganları atıyorduk. The Who grubundan Roger Daltrey ‘umarım yaşlanmadan ölürüm’ diye şarkı söylediğinde yaşlılara yönelik dört bir yana sinmiş küçümseme hissini özetlemiştir” (Levitin, 2023: 16).

1970’li yıllar annelik ve ebeveynlik açısından da farklı bir dönemin başlangıcıdır. “Ebeveynlik” bir terim olarak bu yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. Frank Furedi, “Paranoyak Ebeveynlik” isimli kitabında bahsettiği üzere :“Çocuk yetiştirmek daha önce tüm toplumun, cemaatin paylaştığı bir sorumluluktur. Şimdi ise sadece ebeveynlere yüklenmiş durumdadır ve ‘parent’ terimi yalnızca çocuk sahibi olmak anlamına değil ebeveyn

davranışlarına belirgin bir vurguyu ifade eder hale gelmiştir” (Furedi, 2002’den akt. Barbarosoğlu ve Şişman, 2022: 15).

Türkiye’nin X Kuşağında postmodernizmin izleri de görülmeye başlanmıştır. Modernizmin “tek gerçeklik” anlayışının yerine “her şey mübah” anlayışı yerleşmeye başlamıştır (Bayhan, 2019: 34).

Türkiye’de 60’lı ve 80’li yıllar yoğun olarak iç ve dış göçün yaşandığı, kadınların iş gücüne daha aktif bir şekilde katıldığı, nüfus politikalarıyla doğum kontrolünün teşvik edildiği, çok çocuklu ailelerin cahil ve geri kalmışlık söylemleriyle damgalandığı bir dönemdir. Kadınların çalışma ve kamusal hayata yoğun olarak katılımı ve çocuklara bakacak kurumların henüz oluşmamasından dolayı bu dönemin çocukları daha çok kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalmışlardır. Boşanma oranlarının da yoğun olarak yaşandığı bu dönemde her iki ebeveynin arasında yaşamaya alışan çocukların bakıcıları da televizyon ve video oyunları olmuştur (Bayhan, 2019: 34).

Batı’da 68 Kuşağının gündemini her konuda özgürlük ve sistem karşıtlığı oluştururken, Türkiye’deki yansımaları kendine has yerel öğeler ve özgünlükler barındırmaktadır. 1961 Anayasası ile daha geniş siyasal özgürlük imkânının doğması ile pek çok kitaba erişilebilirliğin, küresel gelişmelere entegrasyonu kolaylaştırdığı düşünülmektedir. Üniversitelerde öğrenci derneklerinden başlayan hareket daha sonra memur, işçi ve köylülerin daha iyi şartlarda yaşam talepleri ile genişlemiştir (Kuglin, 2021).

Türkiye’de dönemin gençlik hareketi iki kutupta kendini göstermektedir. İlki Milli Türk Talebe Birliği, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı ve Milli Talebe Federasyonu gibi sağcı örgütlenmeler diğeri ise Sosyalist Fikir Kulüplerinin birleşmesi ile oluşan Fikir Kulüpleri Federasyonudur (Demirci, 1974’den akt. Yıldırım, 2014: 195). Çoğunlukla sol kesim tarafından romantize edilerek anılan 68 Hareketi’nin karşısında sağ- muhafazakâr kesim reaksiyoner bir şekilde konumlanmıştır. Bu süreçte her iki tarafta örgütlenen marjinal gruplar ülkede kaos ortamı oluşturmuş, yaşanan askeri darbeler ile ağır bedeller ödenmiş, aileler çok acı çekmiştir (Beyaz, 2019: 76). Bu travmatik olaylar vatandaşların gelecekteki siyasal tercihlerini ifade etme şekillerini de etkilemiştir.

Bu iki muhalif kutup tam da Mannheim’in aynı kuşak iltisâkı içerisindeki kuşak birlikleri kavramına uygun olan örneklerdir ve kendi içlerinde de homojen değildir. Bunu Türkiye’deki 68 Hareketi’nde yer alan kadınların söylemlerinden anlamak mümkündür. Bu dönemde farklı bölümlere ve fakültelere göre oransal olarak farklılık gösterse de kız

öğrencilerin temsili açısından yeterli düzeyde olduğu görülmektedir ve kadın öğretim elemanlarının da erkeklere oranı az değildir. 68 Kuşağı'nın kız öğrencilerinden olan Küglin yaşanan olayları şu ifadelerle dile getirmektedir: “Siyasi düşüncemizi ifade ederken, örgütlerde yer alırken, eylemlere katılırken kendimizi pek sıkıntıda hissetmezdik. Ailelerimize karşı daha sıkıntılıydık; onları incitmeden, ilişkilerimizi koparmadan dilediğimiz gibi yaşama azmimizi, yaptığımız çalışmalara zaman ayırma şartlarını, gelebilecek tehlikelerin ayırımında olduğumuz halde seçtiğimiz yolda yürümek kararlılığımızı kabul ettirmeye çalışıyorduk. Her birimiz erkeklerin arkasında görünmeyen gölgeler değil seçimlerini kendi yapan, kararlarını özgürce veren, sonuçlarına da aslan gibi katlanan bağımsız ruhlu, öğrenmeye açık, inançlı, arkadan gelenlere yol açan önderlerdik” (Kuglin, 2021).

Bu ifadelerden anladığımız kadarıyla Türkiye'deki 68 Hareketi'ne mensup kadınlar aile kurumunu önemsemekle birlikte ataerkil aile düzenine karşı kendi kimliklerini ön plana çıkarma çabası içindeydiler ve 2. Dalga feminizmin etkisi altındaydılar. Bir erkek hareketi olarak algılanan 68 Hareketi'nin içerisinde kendi konumlarını açıklama ihtiyacı hissetmektedirler. Bu durum hiçbir kuşak birliğinin de kendi içerisinde homojen olamayacağını ve bazı mücadelelerin kuşak birlikleri içerisinde de devam ettiğinin göstergesidir.

Türkiye'de kadın hareketlerinin başka bir ayağını ise 1950 li yıllarda başlayan kamusal alanda başörtüsü ile eğitim alabilme ve çalışabilme konusu oluşturur. *Başörtüsü Mücadelesi* olarak tarihe geçen bu süreç 1950-2008 yılları arasında Türkiye gündemini yoğun olarak meşgul etmiş ve güncelliğini de farklı mecralardaki tartışmalarla hâlâ korumaktadır. Meseleyi yine Mannheim'in Kuşak Teorisi üzerinden değerlendirecek olursak aynı kuşak iltisâkında bulunan kuşak birliklerinin zamanın avantaj ve dezavantajlarından farklı düzeylerde etkilendiklerini söyleyebiliriz. Her dönemin baskın olan entelektüel düşünce yapısı bazı bireylere avantajlar sağlarken bazı bireylerin de hayatını son derece zorlaştırabilmektedir.

Türkiye'de iki askeri darbenin izlerini taşıyan X Kuşağı, toplumsal kaosun ağır sonuçlarını deneyimlediği için daha temkinli, gelecek kaygısı taşıyan, apolitik değil ama marjinalliği de tercih etmeyen bir tutum geliştirmiştir. Kariyer yapmak, iş sahibi olmak, gençlikte yatırım yaparak yaşlılığını garantiye almaya çalışmak gibi tipik özellikleri vardır. 80 sonrası gençlik üzerinde yapılan pek çok araştırmaya göre farklı kesimlerden gelen gençlerin ortak noktaları; konformist düşlerinin olması (ev, araba alma hayali), paraya önem vermeleri, en çok da işsizlik ve parasızlıktan korkmalarıdır (Lüküslü, 2005: 30-36). Bu yüzden X Kuşağı

gençleri ebeveyn olduklarında çocuklarının hayatını kolaylaştırarak onlara en iyi eğitimi sağlamaya odaklanmışlardır. Çocuklarının kendi yaşadıkları zorlukları yaşamamaları için her türlü fedakârlığı göze almışlardır. Bu bakımdan 1990'lı yıllardan itibaren “ebeveynlik” aşırılığı ifade eden bazı sıfatlarla birlikte anılmaya başlamıştır: helikopter, hiper, özgürlükçü vs. Ancak bu nitelermelerin yanında özellikle annelerin aşırı yorgunluğundan ve yıpranmasından da söz edilmeye başlanmıştır (Barbarosoğlu ve Şişman, 2022: 17).

X Kuşağı'ndan kadınların çalışma ve ev hayatında fazlaca sorumluluk yüklenmek zorunda kalışlarıyla çocuk ve yaşlı bakımıyla ilgili yeni sektörler oluşmuştur. Türkiye’de ilk huzurevi Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olarak 1966’da Konya’da, ikincisi ise 1970’de Eskişehir’de açılmıştır (HKYD, 2024).

4.5. Y KUŞAĞI (1980-1994)

1980 ile 1994 yılları arasında doğan kuşağa; İnternet Kuşağı, Milenyum Kuşağı, Dijital Kuşak gibi farklı isimler verilmiştir. Ancak Y Kuşağı kavramı ilk olarak Advertising Age tarafından 1991’de kullanılmıştır (Howel, 2012’den akt. Ceylan ve Bayram, 2022: 18).

2020’li yılların küresel işgücünün en büyük grubunu oluşturan Y Kuşağı, “dijital doğanlar” olarak da anılmaktadır. Dijital Kuşak’tan 1980’li yıllarda doğanlar masaüstü bilgisayar; oyun konsolları ve MP3 ile büyürken, 1990’lı yıllarda doğanlar iPod, iPad, iPhone gibi cihazların ve Facebook, You Tube gibi platformların doğduğu bir dünyaya tanık oldular. Y Kuşağının mensupları, dünyanın her yerinde teknolojiyle kurdukları ilişki açısından birbirlerine benzemektedirler (Karahasan, 2019: 26-27).

Twenge de bu kuşağa 1970 ile 1990 yılları arasında doğan gençler üzerine yapmış olduğu araştırma sonrasında “Ben Nesli” ismini vermiştir. Çünkü bu nesil özellikle de 1970’li yıllarda doğanlar Amerikan tarihinin en çok istenen çocuklarıdır ve özgür olmak onlar için son derece doğaldır. Ancak büyük bir özgüven aşılanarak yetiştirilen bu çocuklar zorlu hayat şartları karşısında oldukça kaygılı ve depresiftirler (Twenge, 2021: 15-16).

Anne ve babaları tarafından büyük oranda destek alarak büyüyen Y Kuşağı çocukları, hem bireysel özgürlüklerine son derece düşkün hem de ayrı bir eve geçme konusunda isteksizdirler. Bu neslin çocukları lüks yaşam içerisinde sorumluluk almanın zorluğunu yaşamaktadırlar. Kök ailesinden ayrılmak istemeyen veya yaşadığı çeşitli sorunlar nedeniyle eve geri dönen bu neslin diğer bir adı da “Bumerang Kuşak” tır (Newman, 2012’den akt. Bayhan, 2019: 37). Y Kuşağı, küreselleşmenin etkilerini yoğun olarak yaşamış, ancak geleneksel değerlerinden de tam olarak kopmamış bir nesil olduğu için “Glokal Kuşak” olarak

da adlandırılmaktadır (Ceylan ve Bayram, 2022: 20). Yüksekbilgili 2015 yılında 1247 kişi ile yapmış olduğu araştırmaya göre Türkiye'nin "Y Kuşağı" yaş aralığının 1983-1995 olduğu sonucuna varmıştır (Yüksekbilgili, 2015: 264).

Bu kuşağın büyüdüğü ve genç olduğu yıllarda küresel ölçekte Körfez Savaşı ve 11 Eylül terör saldırısının etkisi yaşanırken Türkiye'de refah ve kriz dönemleri iç içe yaşanmaktadır (Bayhan, 2019: 35).

Pek çok açıdan yeni bir dönemin çocukları olan Y Kuşağı, önceki nesiller ile kendinden sonraki nesiller arasında bir köprü görevi görürler. Tecrübenin çok kıymetli olduğu ve nesiller arasındaki bağı kuvvetlendirici etkisi Y Kuşağıyla birlikte yeni bir döneme girmiştir. Y Nesli dijital dünyanın içerisine doğmuştur ve hızla gelişen teknolojiyi kullanma konusunda beceriklidir. İş dünyasına da yansıyan bu durum "tersine mentorluk" olarak isimlendirilen bir kavramı ortaya çıkarmıştır. Tersine mentorluk ile deneyimli olan üst düzey yöneticiler teknolojik yeniliklere uyum konusunda Y Kuşağından danışmanlık almak zorunda kalmışlardır (Kuran, 2022: 109). Bu durum iki kuşak arasındaki iletişimi sürekli olarak canlı tutmakta dolayısıyla kuşaklar arası aktarıma katkı sağlamaktadır.

Daha önceki nesillerin evlilik ile ilgili tutumları ve beklentileri Y Kuşağında farklılaşmış, ailelerinin ve çevrenin etkisinden çok bireysel seçime, gönüllülüğe ve arkadaşlığa dayalı evlilik tercih edilmeye başlanmıştır (Ceylan ve Bayram, 2022: 21-22).

Y Kuşağı, küresel anlamda yaşanan ekonomik sıkıntılar ve Türkiye'nin kendine özgü kültürel dinamikleri nedeniyle ebeveynlerinden destek alma konusunda isteklidir. Çoğunluğu emeklilik yaşında olan ebeveynler torun bakma ve yatırımlar konusunda Y Kuşağı çocuklarının destekçisidirler. Taşkın ve Akçay'ın yapmış olduğu araştırmaya göre büyükanneler bütün zorluklara rağmen torunlarıyla ilgilenmekten mutluluk duymakta ve bunu bir görev gibi görmektedirler (Taşkın ve Akçay, 2019: 603-604).

Y Kuşağı kadınları, değişen şartlarla birlikte hem iş hem de ev hayatında daha çok sorumluluk almak zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla eşlerinin desteğine eskisinden daha çok ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak Y Kuşağından pek çok erkek evlilik ve evliliğin sorumluluklarını üstlenme konusunda çekingen davranma eğilimi göstermektedir. Y Kuşağı kadınlarında belirgin bir şekilde, toplumda erkeksi olarak tanımlanan tutum ve davranışlar gözlenmektedir. Bunun yanında erkeklerde de azalan erkek kimliği göze çarpmaktadır. "Azalan Erkek Kimliği" kavramını ilk kez Fatma Barbarosoğlu 2006' da bir köşe yazısında kullanmıştır. Barbarosoğlu; günümüzde bir yandan baskıcı olarak nitelenen ancak bir yandan

da korumacı yönü olan ataerkil aile yapısının artık etkisini yitirdiğini ve sorumluluk almak istemeyen genç erkeklerin çoğaldığını vurgulamaktadır (Barbarosoğlu, 2006). Sorumluluk almaktan kaçan erkeklerin çoğalması kadınların daha çok erkeksi davranışlar geliştirmelerine neden olabildiği gibi bunun tam tersi de söz konusu olabilir. Kadınların sosyal açıdan güçlenmeleri erkek kimliğinin azalmasına neden olmuş olabilir. Yani bu konuda tam bir kısır döngüden söz edilebilir.

Kadınların eskiye oranla daha erkeksi davrandıklarına dair bilimsel çalışmalar da vardır. Twenge, Chicago Üniversitesi'nde 1992 yılında yapmış olduğu araştırmasında 1973 yılında kullanılan anketin aynısını tekrar kullanmış ve örneklemindeki kadınların %50'sinin "eril" özelliğe uygun cevaplar verdiğini görmüştür. Bir sonraki sene Michigan Üniversitesi'nde yine aynı anketleri uyguladığı araştırmasında, örneklemindeki kadınların yarısından fazlası "eril" kişilik özelliklerinde yüksek puan almışlardır. Oysa anketin ilk olarak uygulandığı 1973 yılında kadınların %20'si "eril" özelliğe uygun cevap vermişlerdi. Yani 1990'larda kadın olmak, 1973'de kadın olmaktan farklıdır (Twenge, 2021: 25-26).

Philip Zimbardo ve Nikita D.Coulombe de "Bitik Erkekler: Teknoloji Erkekliği Nasıl Sabote Etti?" isimli çalışmalarında genç erkeklerin internet bağımlılığının arttığını ve bu durumun bilinen erkeklik kimliğini olumsuz etkilediğini öne sürmüşlerdir (Zimbardo & D. Coulombe, 2017'den akt. Bayhan, 2019: 40).

Yaşanan kimlik krizlerinin nedenlerinden birisi de teknolojinin etkisiyle birer tüketim nesnesi haline gelen ikili ilişkilerdir. Bauman'a göre: "Bireyler katı modernitenin 'taahhüt edilmiş' ve uzun vadeli ilişkilerinin aksine akışkan modern yaşam ortamına uygundurlar. Gerçek ilişkilerin tersine sanal ilişkiye girmek ve bu ilişkiden çıkmak kolaydır. Bu ortamda 'romantik olasılıklar' ve gitgide artan duygusal merak ile hız oldukça önemli bir yer tutar. İlişkiler de artık elektronikleşmiş ve 'delete' tuşuyla yönetilen bir hal almıştır" (Bauman, 2012: 13-14). İkili ilişkiler konusundaki bu değişim modern çekirdek aile kurumunu da etkilemiştir. Bekâr annelik, taşıyıcı annelik, tek ebeveynli aile, birlikte yaşama gibi yeni kavramların oluşmasına neden olmuştur.

Küreselleşme süreci gençlerin siyasetle olan ilişkilerini de etkilemiştir. Gençlerin siyasetle ilgilenmemelerinin bilinçli bir tercih olduğunu ve apolitik olmayı seçtiklerin vurgulayan Lüküslü bu durumun da "siyasi bir duruş" olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade eder. Lüküslü'nün 2014 yılında İstanbul'da yapmış olduğu bir araştırmaya göre, gençlerin

apolitik olmalarının nedeni; siyasal aktörlere, kurumlara ve medyaya karşı duyulan güvensizliktir (Lüküslü, 2013'den akt. Erikli, 2019: 91).

Y Kuşağı gençliğinin siyasal açıdan daha çok sosyal medya üzerinden kendilerini ifade ettikleri düşünülmektedir. Ancak gerek Gezi Olayları gerekse 15 Temmuz Darbe girişimindeki tutumları dolayısıyla Y Kuşağının çok da apolitik olmadığını söylemek mümkündür (Bayhan, 2019: 38). Bu bağlamda da hem küresel değerlerle hem de kendi değerleriyle bir arada yaşamaya çalışan bir kuşaktan söz edebiliriz. Günlük hayatında farklı kültürden insanlarla temas kurma imkânı ve aynı zamanda zorunluluğu olan Y Kuşağı'nın "öteki" ile olan ilişkisinin kendisinden önceki kuşaklara oranla daha toleranslı olduğunu da göz ardı etmemek gerekir.

4.6. Z KUŞAĞI (1995-2011)

Doğmadan önce bile teknoloji ile tanışmak durumunda kalan Z Kuşağı "Dijital Yerliler", "Anında Çevrimiçi", "İnternet Kuşağı", "Dijital Kuşak" gibi farklı şekillerde adlandırılmaktadırlar (Koktay, 2020: 29). Strauss ve Howe ise aşırı bireyciliklerinden dolayı Z Kuşağı'nı "Yeni Sessiz Kuşak" olarak isimlendirmektedir (Ceylan ve Bayram, 2022: 24).

Twenge 1995 sonrasında doğan çocuklara "i-Nesli" ismini vermiştir. Amerikan gençleri üzerinde yapmış olduğu kapsamlı araştırma sonuçlarına göre "i-Nesli"n bir önceki "Ben Nesli" den en büyük farkı "öz değerlilik" duygusudur. Twenge, i-Neslinin özelliklerini şöyle açıklar: "2012 yılından itibaren 14 ile 18 yaş ergenlerde ani bir acizyet (çaresizlik) ve faydasızlık beliriyor ve 1995 yılından sonra doğan çocuklar daha önceki nesillerden çok daha farklılar. Bu gençlerin ellerindeki akıllı telefonlar nedeniyle ergenlik dönemindeki büyüme hızları önceki nesillere göre daha yavaş. Telefonla kurdukları sanal dünyanın içerisinde gittikçe yalnızlaşan, yüz yüze ilişkiler konusunda deneyimsiz, yeterince uyku uyumadıkları için depresyona ve anksiyeteye yatkın, aile kurmayı öncelemeden bir gençlik söz konusu. Genç kızların çoğu dış görünüşleriyle ilgili dijital içeriklerle, genç erkekler ise daha çok bilgisayar oyunu oynayarak günde en az 6 saat ekran başında vakit geçirmektedirler. Bunların yanı sıra Y Kuşağına göre çalışmaya daha fazla önem veriyorlar ve daha gerçekçiler. Geçinebilmek için zorlu bir savaş vermeleri gerektiğini biliyorlar. Son derece hoşgörülüler, LGBT hakları konusunda yeni bir bilinç geliştirdiler, din gibi geleneksel kurumları geride bıraktılar, başarıya dair sağlam temelleri var. Telefonlarının pençelerinden kurtulabilir ve ağır korku pelerinlerinden sıyrılabilirlerse uçabilirler de. Biz de yanlarında olur, onlara alkış tutarız" (Twenge, 2018: 7-399). Twenge, Amerikan gençliği üzerine yaptığı araştırma

verilerinin diğerk gelişmiş ÷lkelerdeki durumu da yansıttığını, gelişmekte olan ÷lkeleri de er ya da geç yansıtacağını düşünmektedir (Twenge, 2018: 8).

Prensky ise Z Kuşaağının zihin yapısını çözmeye yönelik çalışmalar yapmıştır. O'na göre; dijital yerliler dijital göçmenlerden farklı düşünmekte ve bilgiyi de tamamen farklı bir biçimde işlemektedirler. Bilgisayarlarla büyüyen çocuklar bizden farklı düşünerek 'hipermetin zihinler' geliştirirler ve daldan dala atarlar. Bilişsel yapıları sanki sıralı değil paraleldir. Prensky, "nöroplastisite" (beynin çeşitli uyarıcılara karşı kendi kendini şekillendirebilme yeteneğı) araştırmalarının bulgularının sonuçlarına göre; farklı türdeki deneyimlerin farklı beyin yapılarına yol açtığını, beynin değiştiğini ve aldığı girdilere göre kendini farklı bir biçimde düzenlediğı öne sürmektedir (Prensky, 2001a; 2001b'den akt. Tonta, 2009: 746).

Zamanın büyük kısmını dijital ortamda geçiren Z Kuşaağı'nın manipüle edilme riski çok yüksektir. Kendisi evde soba yanan tek odada ders çalışmak zorunda kalan X Kuşaağından pek çok ebeveyn, çocukları için ayrı odalar düzenlemiş, rahat ders çalışacaklarını düşündükleri çocuklarını sanal âlemin içerisine bıraktıklarının farkına çok geç varmışlardır. Artık her kuşaktan insanın eğleyicisi konumunda olan sanal âlem bir taraftan yapay bir sosyallik vaat ederken bir yandan da insanları yalnızlığa sürüklemektedir.

Teknolojinin yaşamın her alanını kaplıyor oluşu yeni bir bağımlılık türünü de ortaya çıkarmıştır. Bauman'a göre; "Teknolojilerin oluşturulmaları ve kullanımlarında bir bilgi bölüşümü vardır ve bu arttıkça kullanımında açığa çıkabilecek sorunları çözme becerimiz bir o kadar azalır. Bağımlılığımız artar çünkü onarımları ve bakımları için çok daha karmaşık bir bilgi birikimine ve araçlara ihtiyaç vardır. Bu teknolojilerle iletişim kurmanın yeni yollarına kavuştukça, eski becerilerimizi demode hale getirirler. Geçmiş yeteneklerimiz, yeni teknolojilerin içine girdikçe işe yaramaz hale gelir" (Bauman & May, 2020: 244-245). Böylelikle dijital yerli olan Z Kuşaağı ile dijital göçmenler olan ebeveynleri arasındaki fark da giderek açılmaktadır. Bu durum; yetişkinlerin bilmekte ve kavramakta zorlandıkları bir zeminde kendilerini sürekli olarak güvensiz hissetmelerine neden olurken teknolojiye hakim olan gençlerde de şişirilmiş bir egoya ve örselenmiş duygulara sebep olabilmektedir (Babacan, 2019: 53).

Son yaşanan gelişmelerle, enformasyon toplumuna geçişle birlikte sınıf farklarının ortadan kalkacağını, ideolojilerin sonunun geleceğı ve adil paylaşım la daha refah bir küresel sistemin oluşacağını öne süren kuramcıların da yanıldığını görüyoruz (Parlak, 2004: 120-

122). Çünkü ileri teknolojiye sahip olmanın aynı zamanda iktidar sahibi olmak anlamına geldiği bilgi toplumunda yeni eşitsizlikler ve sömürü türleri ortaya çıkmıştır. Z Kuşağı, bir tarafta akıllı telefon üretiminin köle gibi çalıştırılan çocuk işçileri, bir yanda da sorumluluk almaktan uzak hedonist çocukları yetiştiren tezatlıklarla dolu bir dönemin çocuklarıdır.

Vaktinin büyük bir kısmını ekran karşısında geçiren Z Kuşağı'nın üst kuşaklar tarafından sürekli suçlanıyor olması kuşaklar arasındaki sağlıklı iletişimi zora sokmaktadır. Twenge bu durumun iki yanlış varsayımdan kaynaklandığını belirterek şöyle açıklıyor: “Birincisi, kuşaklar arası her değişimin olumsuz olduğu varsayımı, ikincisi ise her değişimin saptanabilir tek nedeni olduğu yanılgısı. Oysa kültürel değişiklikler bir değil birçok nedenden kaynaklanıyor; yalnızca ana baba değil teknoloji, medya, iş dünyası ve eğitim bir araya gelerek son derece farklı bir kültürü her yönüyle yaratıyor. Bu da ya hiç kimsenin hatası değil ya da herkesin hatası. Kültürler değişir ve hepimiz bunun bir parçasıyız” (Twenge, 2018: 36-37).

Covid 19 Pandemisi tüm dünya vatandaşlarının farklı deneyimler yaşanmasına neden olmuştur. Z Kuşağı gençliği boş vakitlerinin büyük bir kısmını dijital dünyada geçirdiği için, yaşanan hızlı değişime ayak uydurabilmiştir. Uzaktan eğitim ve çalışma düzeninin artık kalıcı bir şekilde alternatif oluşturduğu pandemi döneminde Z Kuşağı gençliği, kendisinden önceki nesillere rehberlik etmiştir diyebiliriz. Bu dönemde yaşlı bireyler hem ayrıcalıklı hem de ayrımcı bir tutumla karşılaşmışlardır. Özellikle sokağa çıkma yasakları sırasında hareket kabiliyetleri kısıtlanmış, gençler kadar dijital dünyanın içerisinde olmayan yaşlı bireyler teknoloji ile mecburen yakınlaşmak zorunda kalmışlardır. Bu bakımdan hem gençlerden destek alarak iletişim kurmaları gerekmiş hem de daha sonra da hayatlarının bir parçası olacak olan yeni alışkanlıklar edinmişlerdir. Yaşlı bireyler bu dönemde ev içerisinde zaman geçirme konusunda zorlanmışlar, toplumun bazı kesimleri tarafından ayrımcılığa maruz kalmışlar, hastalığın belirsizliğinden dolayı depresyon, anksiyete, yalnızlık ve değersizlik duyguları yaşamışlardır (Demirel ve Sütçü, 2021: 3659). Covid 19 döneminde bütün aile fertlerinin zorunlu olarak evde kalmaları kadınların yükünü biraz daha arttırmıştır.

2000’li yıllardan itibaren dijital platformun çok etkin kullanması, olumsuz öğelerle çok sık karşılaşma ihtimalini de arttırmıştır. Kadınlarda ince, uzun bir beden ve açık bir ten, erkeklerde ise kaslı bir beden ideal bir norm olarak sunulmaktadır. Batı kaynaklı olan bu beden algısı hemen hemen bütün dünyada etkili olmaktadır. Tahmini olarak 17 yaşına gelmiş bir genç kız o yaşına kadar ideal beden algısı içerikli 250.000 ticari mesaj almıştır (Çakı, 2015: 311-319).

Corrigan ve arkadaşlarına göre; “İdeal beden ve çekiciliğe ulaşmak için kullanılan ürünlerin çoğu insan bedeninden üretilmekte (embriyo, kök hücre, sünnet derisi vs) ve bu ürünler Batı ülkelerindeki bazı katı kurallardan dolayı dış kaynaklardan elde edilmektedir. Batı- dışı ülkelerden para karşılığı ithal edilen bu ürünler bedenin metalaştırılması ve özellikle batı –dışı kadının bedeninin sömürülmesi anlamına gelmektedir. Batı merkezli güzellik anlayışı hem barbar ve sömürüye dayalı hem de batı- dışı kadınların da bu ürünleri alıp kullanmaları açısından anlaşılması güç bir durum oluşturmaktadır” (Corrigan vd. 2006’dan akt. Çakı, 2015: 313). Bu bağlamda batının modernleşme ile başlatmış olduğu doğu ülkelerini sömürgeleştirme hareketinin form değiştirerek devam ettiğini görmek güç değildir.

Her an maruz kaldığımız reklam ve mesaj bombardımanı hemen hemen her yaştaki bireyi etkileyerek olumsuz beden algısına neden olmakta; diyet ve estetik kaygılar bireylerin günlük yaşam şekillerini ve hayata bakışlarını etkilemektedir.

4.7. ALFA KUŞAĞI (2012-GÜNÜMÜZ)

2015 yılında Mark McCrindle Z kuşağından sonra gelecek olan kuşağın ismi ile ilgili Avustralya genelinde bir anket düzenlemiş ve Yunan alfabesinin de ilk harfi olan “Alfa” ismi en çok tercih edilen isim olmuştur (Nagy & Kölcsey, 2017’den akt. Demirel, 2021: 1808).

Genellikle X, Y ve Z Kuşağından ebeveynlerin çocukları olan Alfa Kuşağı; Dünya nüfusunun %17.21’ini, Türkiye nüfusunun ise %16.04’ünü oluşturmaktadır (United Nations 2022’den akt. Ceylan ve Bayram, 2022: 29-30). Dünya nüfusuna her hafta 2.5 milyon Alfa Kuşağı üyesi katılmakta ve 2025 yılında sayılarının iki milyara erişeceği tahmin edilmektedir (Karahasan, 2019: 34).

Alfa Kuşağı’nın yatkınlıklar serisini tam olarak anlayacak veriler şu an elimizde mevcut değildir. Ancak Alfa Kuşağı’nı gözlemleyerek ve aileleri ile görüşerek yapılan iki araştırma bu konuda bize yardımcı olabilir. Araştırmalar sırasında bu çocukların en büyüklerinin 6-7 yaşlarında olduklarını ve özellikle 2019’dan itibaren küresel düzeyde travmatik olaylara henüz şahit olmadıklarını göz önünde bulundurmak gerekir.

2016 Yılında Barkowitz, 2017 yılında ise Ramadani ve Wibisono Alfa kuşağını tanıyabilmek için yapmış oldukları araştırmalara göre: “ Alfa kuşağı; paylaşımdan hoşlanmayan, hareketli ancak gürültülü olmayan, mahremiyete önem vermeyen, kural tanımaz, sağlıklı beslenmeyi önemseyen, ateizm meyli olan, giyilebilir teknolojilere meraklı, ebeveynlerinin eşyalarını kullanmaktan hoşlanan, ebeveynlerini önemseyen, sosyal medyaya meraklı, girişimci, yalnızlığı seven, fiziksel temastan hoşlanmayan, yüksek berecileri olan ve

zevk aldıkları şeyleri defalarca tekrarlayan” yapılara sahiptirler” (Barkowitz 2016; Ramadlani & Wibisono 2017’den akt. Demirel, 2021: 1810). Tabii ki bu araştırma sonuçları araştırma örnekleminin ait olduğu toplumun gerçekliklerini yansıtmaktadır. Ancak şunu göz önünde bulundurmak gerekir ki güvenli hayat şartlarına sahip olabilen Alfa Kuşağı çocukları birbirlerine en çok benzeyen kuşak olma potansiyeline sahiptir.

WIRED dergisinin “Alfa Nesli’ni Anlamak” isimli raporunda bu neslin teknolojiyle olan ilişkilerinin, beynin çalışma ve dünyayı görme biçimlerinin radikal olarak yeniden yapılabileceğini öne sürmektedir (WIRED’den akt. Karahasan, 2019: 35-36).

Schawbel de Alfa Neslinin geleceği için beş tahminde bulunmaktadır. O’na göre: “Alfa nesli; en girişimci, teknolojiye hakim, daha az insani teması olduğu için yalnız ve psikolojik sorunları olan, evlenmeyi geciktiren Y Neslinden dolayı yaşlı anne babaları olan ve kendi kendine yeten iyi eğitilmiş insanlar olacaklardır” (Schawbel, 2014’den akt. Karahasan, 2019: 36).

“Dijital Yerlilerin” çocukları diyebileceğimiz Alfa Kuşağı hem pek çok imkânın hem de sayısız riskin söz konusu olduğu bir dünyaya doğmuşlardır. Teknolojinin nimetlerinin yanı sıra tehlikelerinin de olduğu bir dijital dünya, gerçeklik algısını da derinden etkilemektedir. Alfa Kuşağı çocuklar sanal ile gerçekliği ayırt etme konusunda en az diğer kuşaklar kadar büyük bir sınavın içerisindeyler.

Tüm dünya 1.Körfez Savaşı’nı ekran başından naklen, bir bilgisayar oyunu izler gibi izlemişti. J.Baudrillard’ın en ünlü açıklaması olarak kabul edilen “Körfez Savaşı’nın gerçekten yaşanmadığı yorumu son derece çarpıcıdır. O’na göre: “Füze bombardımanı ile imge bombardımanı birbirinden ayırt edilemeyecek kadar iç içe geçmiştir artık” (Baudrillard, 2016: 4).

Günümüzde akıllı cep telefonlarının yaygın olarak kullanılması her alanda haber alma ve yayma imkânı doğurmuştur. Bununla birlikte doğru olmayan bilgi ve haberlerin çok hızlı yayılması gibi bir riski de beraberinde getirmiştir. Sosyal ağlarda üretilen içerikleri teyit edebilmek de sadece bu ağlarla mümkün olabilmektedir. Bunun örneğini Covid 19 Pandemisi, 6 Şubat Maraş Depremi ve 7 Ekim 2023’ de başlayan ve tüm dünyanın gözünün önünde İsrail’in, Filistin’e uyguladığı soykırım haberlerinde çok yoğun olarak görmek mümkündür. 2023 yılında gündemi en çok deprem ve soykırım haberleri oluşturmuştur. Ne yazık ki Alfa Kuşağı çocukları örgütlenmiş kötülüğe ya ekran başında şahit olarak ya da bu kötülüğü bire bir yaşayarak büyümektedir (Kantoğlu, 2023). Her gün parçalanmış çocuk bedenlerinin poşet

torbalarda nasıl taşındığını bütün çıplaklığı ile dünyaya gösteren sosyal medya araçları kamuoyu oluşturma açısından büyük bir güç halindedir. Ancak bir yandan da bu vahşet görüntülerine sürekli maruz kalmanın zamanla insanları duyarsızlaştırabileceğini de akılda tutmak gerekir.

Haberleşme özgürlüğünün en doruk noktası olduğu düşünülen bu dönem, medya sahiplerinin istediklerinde nasıl erişim engeli koyabildiğinin de gözler önüne serildiği bir dönemdir. Bununla birlikte dijital platformlar, kendisini oluşturan iktidarlara karşı en şiddetli muhalefetin yapılabildiği alanlardır. Toplumsal hareketler bu platformlar üzerinden organize olup kamuoyu oluşturma ve boykot çağrıları iktidarlara bu anlamda etkileme gücüne de sahiptirler. Bu anlamda dijital ortam tam bir savaş meydanı haline gelmiştir.

Yaşadığımız çağın en büyük zorluklarından birisi de gerçeklik algımızın manipülasyona daha açık hale gelmiş olmasıdır. Bu bağlamda Alfa Kuşağı'nın belki de en büyük dezavantajı Post-truht çağında doğmuş olmasıdır. Sonsuz veri akışı içerisinde gerçek bilgiye ulaşmak olağan üstü bir gayret gerektirmektedir. Yapay zekâ uygulamaları ve arttırılmış gerçeklik teknolojisi, gerçeklik algımızla oyun oynamaktadır. Deepfake teknolojisi ile birlikte birçok kişinin görüntüleri birbirleriyle kolaylıkla değiştirilebilmektedir (Yurdigül ve Yıldırım, 2021: 118). Ayrıca sosyal medya önemli bir malumat ağı oluşturarak teyit edilmemiş bilgileri dolaşıma dâhil ederek kamuoyunun algısını manipüle eden ciddi bir tehdit unsuru haline gelmiştir (Selim, 2023: 530). Güvenilir ve doğru bilgi için elektronik ortamda ne kadar önlem alınırsa alınsın mutlaka zafiyet yaşanacaktır, bu bağlamda ülkesel çapta bilişim uzmanlarının bilgi güvenliği politikaları üretmesi gerekmektedir (Koçak ve Memiş, 2018: 8). Ancak hepsinden daha önemlisi gerçeğin ne olduğunu merak etmektir. Sadece merak eden bireyler bu türlü bir çabanın içerisine girebilirler. Bu anlamda Postmodern çağı hep birlikte deneyimleyen farklı kuşakların da Alfa Kuşağı kadar işi zor görünmektedir. Kontrol edilmesi neredeyse imkânsız olan içeriklerle her an karşılaşma riski olan çocukların anlam dünyalarının nasıl oluşacağını da kestirmek güçtür.

Günümüzde geleneksel olarak inanılan değerler de sosyal medya aracılığıyla bulanıklaşmaktadır. Bu noktada Ertit (2019)'in yapmış olduğu “Türkiye’de Sekülerleşme Araştırması” dikkate değerdir. Sekülerleşme, belli bir toplumda belli bir zaman dilimi içerisinde doğaüstü alanın, yani dinin, dinimsi yapıların, halk inanışlarının ve diğer tüm doğaüstü öğretilerin bireysel ve toplumsal düzeydeki prestijlerinin ve gündelik yaşamı şekillendirme güçlerinin azalması demektir. Yani fizik kuralları ile açıklanamayan her şey sekülerleşme tartışmalarının bir parçasıdır (Ertit, 2019: 47-318). Modernleşme, endüstriyel

kapitalizm, göç ve kentleşme sonucunda bireyselleşme ile birlikte toplumların sekülerleşeceği iddia edilmektedir (Bruce, 1999'dan akt. Ertit, 2020: 112). Ertit, yapmış olduğu araştırma sonucuna göre Türkiye'nin geçmişine kıyasla sekülerleştiğini iddia etmiştir. Ancak ortaya çıkacak yeni olgular (doğal felaketler, savaşlar, salgınlar vs) sonrası bu sürecin tersine dönebileceğini belirtmiştir (Ertit, 2020: 326-332). Tüm dünyayı ve ülkemizi derinden etkileyen travmatik olayların üst üste yaşanmasıyla birlikte sekülerleşme sürecinin tersine işlemeye başladığı düşünülebilir. İnsanların bu gibi sarsıcı büyük olaylar karşısında dini duyguları güçleneceği gibi zayıflayabilir de. Günümüzde sosyal medya aracılığı ile sayısız spiritüel oluşum kitleleri peşinden sürüklemektedir. Astrologlar televizyon ekranlarından daha önce görülmemiş yoğunlukta yorumlar yapmaktadırlar. Yeni Dini Hareketler 1970'lerde ortaya çıkmıştı. Ancak günümüzde durum son derece karmaşık bir hal almıştır. Bilimsel gelişmelerin ve teknolojinin üst seviyede olduğu günümüzde, insanlar yaşamlarını anlamlandırabilmek ve belki de hayatta kalabilmek için tutunacak sebepler aramaktadırlar. Bu bağlamda sosyal medya denetlenemez bir şekilde bilgi kirliliğinin kaynağını oluşturmaktadır. Genellikle parapsikolojik yaklaşımlarla harmanlanan bu oluşumlara olan talep, insanların manevi yönlerinin de olduğunun ve bu konuda arayış içinde olduklarının bir işaretidir (Merter, 2023: 251). Sosyal medyadaki bu kaos ortamının Alfa Kuşağı'nın anlam dünyalarını olumsuz etkileyeceği de aşîkardır.

Alfa Kuşağı çocukları tam bir gösteri toplumunun içerisine doğmuşlardır. Kendi anne babaları tarafından daha doğmadan ultrason görüntüleri sosyal medya üzerinden milyonlarca insanla paylaşılan Alfa Kuşağı'nın ileride mahremiyet sınırlarını korumak isteyip istemeyecekleri belli değildir. Alfa Kuşağı'ndaki çocukların sosyal medya malzemesi olarak kullanılmasının sonuçları neler olacaktır? Anne babaların hatta son dönemlerde çoğalan fenomen öğretmenlerin çocukları metalaştıran tutum ve davranışlarının hem hukuki açıdan hem de ahlaki ve pedagojik açıdan konuşulması ve gündeme getirilmesi gerekmektedir (Barbarosoğlu ve Şişman, 2022: 75). Mahremiyetin yanı sıra güvenlik sıkıntısı da içeren bu durumun ironik yanı ise yeni kuşak anne babaların çocuklarının güvenliğini aşırı derecede önemsiyor oluşlarıdır.

Covid-19 Pandemi dönemindeki kısıtlamalardan en çok etkilenen grup kadın ve çocuklar olmuştur. Çocukların evde eğitim görmesi ile kadınlara hem anne hem de öğretmen rolleri yüklenmiş, ev içi sorumlulukları artmıştır (Yelken Eldemir, 2023: 93-94). Yeni doğum yapmış anneler de aile büyüklerinin çocuk bakımı konusundaki desteğinden mahrum kalmışlardır.

Alfa Kuşağı çocukları tıpkı Z Kuşağından olan ebeveynleri gibi zamanlarının büyük kısmını okullarda, ağır müfredatlar ve sınav kaygılarıyla geçirmektedirler. Bu açıdan kendileri gibi dijital dünyanın yerlileri olan ebeveynleriyle birbirine en çok benzeyen kuşaklar olacakları öngörülmektedir. Ancak teknolojik yaşam açısından avantajlı gibi görünen bu durumun toplumsal yaşam ve kültürel aktarım açısından ne gibi riskler barındırdığı ilerleyen süreçte anlaşılabacaktır (Bayram ve Yeliz, 2022: 30).

2023'ün sonlarında ABD'de Alfa Kuşağı'nı yakından ilgilendiren bir gelişme yaşanmıştır. ABD'nin 41 eyaletinde Facebook'un ve Instagram'ın çatı şirketi Meta'ya karşı açılan davada; federal yasalar ve firma yönetmelikleri çerçevesinde platformlara erişimi yasak olan 13 yaşından küçük çocuklara ürünlerini kasten pazarlandığı iddiasında bulunmuştur. Dava savcısı davayı “toplum sağlığını korumayı amaçlayan savaş alanı” olarak nitelendirerek, tütün ürünleri ve uyuşturucuyla mücadele düzeyinde bir yükümlülük olduğunu vurgulamıştır (Çil, 2023). Bu davanın açılma nedeni bütün dünyadaki Alfa Kuşağı'nın dijital olarak ulaşabildiği uygunsuz içeriklerin olumsuz sonuçlarının Amerika'yı etkilemeye başlaması ve çocuklar üzerindeki zararın telafisinin neredeyse imkânsız olduğunun anlaşılmasıdır. ABD'de çocukların dijital içeriklerden korunmasına yönelik davalar açılırken savaşlarda yeni doğmuş bebeklerin yaşam haklarının ellerinden alınması ya da Kongo'da akıllı telefonlar için kullanılan değerli madenleri çıkaran çocuk işçilerin durumu aynı kuşak iltisakını paylaşan Alfa Kuşağı çocuklarının yaşam şartları arasındaki farkı da gözler önüne sermektedir.

5. KUŞAKLARI ETKİLEYEN ÖNEMLİ OLAYLAR VE KUŞAKLARIN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ

Kuşakların hangi yıllarda başlayıp bittiğine dair tam bir fikir birliği kurulmuş değildir. Çünkü küresel düzeydeki önemli gelişmelerin toplumları dönüştürme gücünün olmasıyla birlikte her toplumun kendine özel kırılma noktaları vardır. Bununla birlikte Batı toplumlarının kendi tarihsel ve sosyolojik gerçeklerine dayalı ayrımları bütün toplumlara yayma çabasının olduğunu da göz önünde bulundurmak gerekir (Canatan, 2022: 42). Ancak küresel düzeydeki önemli olaylarla birlikte Türkiye'ye özgü değişimlerin de vurgulandığı aşağıdaki gibi bir tabloyu yapmak mümkündür.

Tablo.1. Kuşakların Yaşadığı Önemli Olaylar ve Karakteristik Özellikleri

	Kayıp Kuşak(1883-1924)	Sessiz Kuşak(1925-1945)	Bebek Patlaması Kuşak(1946-1964)	X Kuşağı (1965-1979)	Y Kuşağı(1980-1994)	Z Kuşağı (1995-2010)	Alfa Kuşağı (2011-Günümüz)
Dönemi etkileyen Olaylar	I.Dünya Savaşı. İmparatorlukların yıkılması. İspanyol Gribi. Bilimde ve Teknolojide Gelişmeler. Aşılarda Geliştirilmesi Telgrafın Etkin Kullanımı. İlk Radyo Prototipinin İcadı	1930 Büyük Buhran. II. Dünya Savaşı. Totaliterlik. Holokost. Radyonun Propaganda Aracı Olarak Kullanılması . İlk Televizyon Yayını. Penisilinin Kullanılmaya Başlanması.	Soğuk Savaşın Başlaması. İkili Kutuplaşma. Nükleer Denemeler. Radyonun Yaygınlaşması. Vietnam Savaşı. Yüksek Boşanma Oranı. İkinci Evlilikler.	1. Petrol Krizi. 68 Gençlik Hareketi. Yeni Toplumsal Hareketler. Yeni Dini Hareketler. Televizyonun Yaygınlaşması. Sinemanın Yükselişi.	II. Petrol Krizi. İnternet Kullanımı. Küresel Isınma. SSCB'nin Dağılması ve Yeni Devletlerin Kurulması. I.Körfez Savaşı. Bilgi Toplumunun Yükselişi. Aşırı Korunan Çocuklar.	2001 Ekonomik Kriz. 11 Eylül Olayı. II. Körfez Krizi. Ülke İşgalleri. Bulut Teknolojileri.	Suriye Savaşı. Göç. Covid 19 Pandemisi. Post-Truht. Yapay Zeka. Nesnelerin İnterneti. Bitcoin. 5G. Rus-Ukrayna Savaşı. Filistin Soykırımı. Yeni Spritüel Yaklaşımlar. Meta'ya Dava. Kongo'da İsyanlar.
Türkiye'yi Etkileyen Olaylar	Modernizm Çalışmaları. Geleneksellik ile Mordernleşme Arasına Sıkışıp Kalma. Yeni Bir Sisteme Geçiş dönemi. Matbaanın Yaygınlaşması. Osmanlı İmparatorluğunun Yıkılması. Kurtuluş Savaşı. Cumhuriyetin Kurulması. 1924 Anayasası.	Tek Parti Dönemi. Devrimler. Cumhuriyetin Kurumlarının Oluşturulduğu ve Benimsenilmeye Çalışıldığı Dönem.	DP ile Çok Partili Hayata Geçiş. 1960 Darbesi. 1961 Anayasası Ve Siyasi Alanda Özgürleşmeler	1971 Darbesi Sağ-Sol Kutuplaşması. İlk Televizyon Yayınları. 1980 Darbesi. Kadınların İş Gücüne Katılımında Artış. Aile Destek Kurumlarının Yaygınlaşması.	Özal Dönemi. Ekonomide Liberalleşme. Refah ve Krizlerin Dönemi. Özel Radyo ve Televizyon Kanallarının Açılması. Terör Olayları. İç Göç. Çekirdek Ailenin Değişik Versiyonlarının Yaygınlaşması.	28 Şubat Post Modern Darbesi. 1999 İzmit Depremi. 2001 Ekonomik Krizi.	Suriye Savaşı Mülteci Sorunu Covid 19 Pandemisi. 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi.
Karakter Özellikleri	Şaşkın. Yorgun. Mutsuz.	Otoriteye Uyumlu. Sadık. Fedakâr. Çalışkan. Ahlak Kurallarına Bağlı. Vatansever. Aile Odaklı.	Otoriteyi Sorgulayan. İyimser. İdealist. Siyasi Katılımı Yüksek. Bireysel. Cesur. Çalışkan. Hırslı. Savaş Karşıtı.	Şüpheli. Temkinli. Güvenlik İhtiyacı Olan. Garantici. Marjinallikten Uzak. Konfora ve Yatırıma Önem Veren. Yeniliğe Açık.	Süreç Odaklı. İletişime Açık. Bireysel. Özgüveni Yüksek. Şikayetçi. Otoriteye Güvensiz. Sabırsız.	Teknolojiye Bağlı. Yalnızlığı Seven. Bağımsız. Ne İstedigini Bilen. Dijital Okuryazarlığı Zayıf. Kontrolcü. Kendini Rahat İfade Eden.	Hareketli. Fiziksel Temastan Hoşlanmayan. Kural Tanımaz. Sağlıklı Beslenmeyi Önemseyen. Çözüm Bereçileri Yüksek. Mahremiyete önem vermeyen.

6. KUŞAKLAR ARASI ETKİLEŞİM

Toplum, varlığını farklı zamanlarda dünyaya gelmiş birden fazla kuşağın aynı zaman dilimini paylaşarak; yaşıt olanların, önceki kuşakların ve sonraki kuşakların birbirleriyle olan ilişkileriyle sürdürebilmektedir (Canatan, 2022: 43-47). Bu zorunlu ilişki kuşaklar arasında çatışmayı ve dayanışmayı zorunlu kılmaktadır.

Çok eski metinlerde bile göze çarpan kuşaklar arasındaki çatışmaların (yaşlıların gençleri sorumsuz, sabırsız buluşu, gençlerin ise yaşlıları ön yargılı ve anlayışsız olarak

değerlendirmesi) günümüzdeki çatışma nedenleriyle hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni, her iki tarafın birbirlerini “anlama” motivasyonlarının kendi ihtiyaç ve pozisyonlarıyla sınırlı kalmasıdır (Canatan, 2022: 41).

Kuşaklar arasındaki aktarım, ilişkiler ve çatışma üzerine yapılan bilimsel analizler özellikle 1950 ve 1970 yılları arasında dikkat çekmeye başlamıştır. Çünkü bu dönem modernizmin ve kapitalizmin olumsuz yönlerinin fark edilmeye başlandığı, gençler arasında sistem ve otorite eleştirilerinin başladığı ve bireyselliğin yüceltildiği bir dönemdir. Batı’da başlayan 68 Gençlik Hareketinin dalga dalga yayılarak diğer ülkelerdeki gençleri etkilemeye başlaması, dikkatlerin gençler üzerine yoğunlaşmasına neden olmuştur.

Lüküslü (2005) gençlik üzerine yapmış olduğu araştırmasında Mead ve Dubet’in görüşlerine yer verir. Mead’ın 1970 yılında yapmış olduğu ‘Kültür ve Bağımlılık: Kuşaklararası Uçurum Üzerine Bir Çalışma’ isimli eserinde evrimci bir yaklaşımla üç farklı toplum tipi oluşturmuştur. *Postfigüratif* ismini verdiği geleneksel toplum tipinde gençlerin eğitimini önceki kuşaklar gerçekleştirir. Yetişkinler sosyalleşme sürecinin patronudur ve gençlere örnek olmakla yükümlüdür. Modern *Cofigüratif* toplumlarda, eğitim bir taraftan yetişkinler eliyle gerçekleştirilirken bir taraftan da arkadaşlar ve toplumsal kitle araçları da devreye girmektedir. Gençler ile yetişkinler arasında çıkan çatışmadan ancak yetişkinlere karşı çıkılarak özgürlük elde edilebilir. *Prefigüratif* toplumlarda ise değişim o kadar büyük ve derindir ki yetişkinler bu büyük değişime ayak uyduramazlar. Genç nesil ancak kendi yaşlılarından bir şeyler öğrenebilir (Lüküslü, 2005’den akt. Şahin, 2007: 165-166).

Dubet ise Mead’ın bu toplum tiplerini tarihsel ve evrimci bir yaklaşımla değerlendirmek yerine üç sosyalizasyon tipinin de aynı anda görüldüğünü vurgular. Günümüz toplumlarında geleneksellik, modernlik ve postmodernlik bir arada görülmektedir. Gençler hem birikimleri olan eski bir dünyaya doğarlar (postfigüratif), sosyalleşirken yetişkinler ve eğitimciler (cofigüratif) tarafından aynı zamanda yaşlılarıyla ve medyayla olan ilişkilerinden (prefigüratif) etkilenirler. Ayrıca yetişkinler bu dünyanın hızlı değişimine ayak uyduramayarak gençlerin uzmanlıklarına başvurmak zorunda kalırlar (Lüküslü, 2005’den akt. Şahin, 2007: 165-166).

Günümüz gençlik araştırmalarının sonuçlarına bakıldığında iki durum belirgin hale gelmektedir. Bir taraftan modernizmin ve ilerlemenin öncüsü olarak görülen gençler bir yandan da aşırı bireyselleşmenin getirdiği kriz ve olumsuz sonuçların yaşanmaya başlaması ile gençlere konulan mesafe. Neo-liberalizmin kazanan ve kaybeden tarafı da gençlik gibi

görülmektedir. Homojen olmayan gençliğe karşı bakış da homojen değildir. Gençlikten bir yandan umudu temsil ettiği için gururlanılırken bir yandan da ondan korkulmaktadır (Lüküslü, 2005’ den akt. Şahin, 2007: 169).

Bütün bu etkileşim silsilesi içerisinde kuşaklar arasında hem çatışmanın hem de dayanışmanın kaçınılmaz olduğu bir gerçektir. Kuşaklararası çatışmaların ana nedeni karşılıklı beklentilerin karşılanamıyor oluşudur. Ancak her birey kendi zamanının çocuğu olduğu için karşı tarafa empati kurmakta güçlük yaşamaktadır. Üst kuşaklar herhangi bir koşula bağlı olmadan sürekli saygı görmek istemekte, genç kuşak ise saygının ancak kazanılabileceğini düşünmektedir. Aslında yaşlı bireylerin en çok yanıldıkları nokta burası olabilir. Sadece yaşlı olmanın her koşulda saygı duyulması gereken bir durum olduğu yanlışlığı onların gençlerle çatışma yaşamasına neden olmaktadır. Çatışma toplumsal hayatta kaçınılmaz bir durumdur. Ayrıca yıkıcı düzeyde olmadığı sürece toplumsal değişimin ve ilerlemenin dinamiklerinden birisidir.

Çatışmanın yoğun olarak yaşandığı dönemlerde yaşanan herhangi bir zorunluluk bir anda çatışmayı dayanışmaya dönüştürebilir. Savaş, ekonomik kriz, göç gibi toplumsal sorunlar olabileceği gibi hastalık, yaşlılık, çocuk bakımı gibi bireysel nedenlerle hem aile içi hem de toplumsal dayanışma zorunlu hale gelebilir. Özellikle teknolojik gelişmelerin hızını yakalayamayan kuşaklar, teknolojinin içerisinde doğmuş olan kuşakların yardımına ihtiyaç duyabilmektedirler. Bu anlamda önceki kuşakların, beğenmedikleri genç kuşağın rehberliğine muhtaç olmaları zorunlu olarak iletişim kurmalarına neden olmaktadır. Önceden bilginin ve tecrübenin kaynağı durumundaki yetişkin kuşak hızla değişen şartların etkisiyle bir anda kendini yetersiz hissedebilmektedir. Bu yetersizlik tersine bir rehberliği zorunlu kılmaktadır (Kuran, 2019: 110). Bu zorunluluk da genç kuşakla diyalog kurmayı zorunlu hale getirmektedir. Kuşaklar arası dayanışma bazen bireylerin sahip oldukları değer yargıları nedeniyle kolayca yerine getirilebilirken bazen de sırf zorunluluktan dolayı yerine getirilebilir (Öztop, 2022: 59). Bu bağlamda kuşaklar arası dayanışmanın farklı dinamikleri olduğunu belirtmek gerekir.

Günümüzde dikkat çeken başka bir önemli bir husus da bireylerin çok uzun yıllarını yaşlılık döneminde geçirmek durumunda olmaları ve ilerleyen yaştaki yetişkinlerin bu dönemdeki ihtiyaç ve isteklerinin daha önemli hale gelmesidir (Siviş ve Demir, 2004’den akt. Öztop, 2022: 51). Kuşaklar arası dayanışma kavramının popülerlik kazanması ABD’deki yaşlanma ve kuşaklar arası ilişkiler üzerine yapılan çalışmalarla başlamıştır (Canatan, 2022: 48).

Kuşaklar arası dayanışma denince akla ilk olarak aile ilişkileri gelmektedir. Hiç şüphesiz aile, üyelerinin her biri açısından ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutları olan bir dayanışma sistemidir ve özellikle geleneksel toplumlarda yaşlı bakımı konusunda ilk sorumluluk ailenin çocukları üzerindedir (Öztop, 2022: 52). Ancak her türlü olumlu yaklaşıma rağmen bazı durumlarda yaşlı bakımı konusunda çatışmalar ve zorluklar yaşanabilmektedir. Özellikle kadınların artan eğitimi ve işgücüne katılımı, değişen iş şartları nedeniyle aileler arasındaki fiziki mesafelerin uzaması, değişen aile içi normlar ve değerler, genç kuşak ile yaşlı kuşağın dayanışma durumunu zorlaştırabilmektedir (Kalaycıoğlu, 2012: 55). Bu durumda kuşaklar arası dayanışma kavramının içeriğini genişletmek zaruri bir hal almaktadır. Özmete'ye göre: "Kuşaklararası dayanışma yalnızca ailedeki farklı yaş grupları arasındaki dayanışmayı değil; toplumdaki yaşlıların ve diğer dezavantajlı grupların, yaşam düzeylerini korumak ve geliştirmek için başta gelir olmak üzere kaynakların yeniden dağıtımını sağlama anlamına gelmektedir. Dayanışma vicdan, acıma, güçsüzlük, gönüllülük, keyfiyet gibi değer yargılarını içermez. Haklar temelinde bireylerin toplumun diğer üyelerine karşı zorunlu olan sorumluluklarını ve görevlerini kapsamaktadır" (Özmete, 2012: 14). Yani kuşaklararası dayanışma sadece aile içi dayanışmayı değil gerektiğinde toplumdaki her bireyin birbiri için harekete geçme ve sorumluluk alma bilincinde olmasını da içermektedir.

Kuşaklar arası dayanışmayı bütün boyutlarıyla ve toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde geliştirmek üzere hem uluslararası hem de yerel düzeyde çalışmalar hız kazanmıştır. 2002 yılında ikincisi yapılan "Dünya Yaşlılık Asamblesi" nin sonuçlarına göre, coğrafi uzaklık ve hızlanan yaşam biçimlerine rağmen dünyadaki kültürlerin farklı kuşaktan yetişkinlerinin birbirlerine hemen hemen her boyutta destek oldukları ve ilişkilerini sürdürdükleri anlaşılmış ve kuşaklar arası dayanışmanın önemi vurgulanarak bu konudaki çalışmaların genişletilmesi hedeflenmiştir (DSÖ, 2002a'dan akt. Öztop, 2022: 52-53). Türkiye'de de 2012 yılında düzenlenen Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu'nda; kuşaklar arası dayanışma yoluyla yaşlıları benimseyen bir toplum oluşturmanın çağdaşlığın bir gereği olduğu vurgulanmış ve bu konudaki hedefler belirlenmiştir (ASPB, 2012: V). Bu çerçevede pek çok proje hayata geçirilmeye çalışılmaktadır.

İnsan son derece karmaşık yapıda bir varlıktır. Sadece fiziksel ihtiyaçlarının karşılanıyor oluşu hayatını devam ettirebilmesi için yeterli değildir. Ayrıca yaşam tek çizgi halinde ilerlememektedir. Her yaş döneminde hayatın farklı yönlerini tecrübe etme olasılığı

vardır. Bu bağlamda kuşaklararası dayanışmanın hem sorumluluk ve görev bilinciyle hem de merhamet, hoşgörü gibi dinamiklerle harmanlanması son derece önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞLILIK

Bu bölümde öncelikle Antik Çağ'dan günümüze kadar yaşanan süreçte yaşlanma ve yaşlılıkla ilgili önemli görüşlere yer verilecektir. Sonrasında farklı boyutlarıyla yaşlanma türleri ele alınarak sosyolojik yaşlılık kuramları ve yaşlılık algısı açıklanacaktır. Son olarak da kadın ve yaşlılık konusu ele alınacaktır.

1. YAŞLILIK

TDK sözlüğüne göre yaş: “Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman” dır. Yaşlılık “Yaşlı olma durumu; ihtiyarlık”, ihtiyarlık ise “her bakımdan güçsüzlük, yetersizlik ve zayıflık” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023).

Antik Çağ'dan itibaren yaşlılık üzerine yazılmış metinlerden anladığımız kadarıyla hem yaşlanmanın nasıl gerçekleştiği merak edilmiş hem de huzurlu ve mutlu bir yaşlılık döneminin nasıl geçirileceğine dair tartışmalar yapılmıştır. Johannes Stobios “İleri Yaşta” isimli antolojisinde İ.Ö. 800 ile İ.S. 400 yılları arasında yaşayan filozofların yaşlılıkla ilgili metinlerini derlemiş ve günümüz yaşlılık çalışmalarına önemli bir kaynak sunmuştur. Antik Çağ'dan kalan pek çok eserde 40 yaşındaki kişilerin yaşlı olarak kabul edildiği görülmektedir (Korkmaz ve Yazıcı, 2014: 26). Ayrıca bu dönemde salgın hastalıklarla ve savaşlarla iç içe yaşayan her yüz insandan sadece bir kaç tanesinin 60 yaşına kadar ulaşabildiği ve bir Romalı askerin ortalama ömrünün 22 yıl, doğumda ölen kadınların ve bebeklerin sayısının ise oldukça fazla olduğu anlaşılmaktadır (Ditfuhrt & Arzt, 1980'den akt. Tufan, 2002: 12).

Yaşlanmanın nasıl gerçekleştiğine dair en eski yazılı kaynaklardan birisi İ.Ö. 400 yıllarında Hipokrat'ın öne sürdüğü “Yaşlılıktan Gelen Isı Teorisi” dir. Bu teoride her insanın belirli bir miktarda enerjiye sahip olduğunu ve bu enerjinin yaşanan yıllar boyunca kullanılarak azaldığı için yaşlılık ve ölüme sebep olduğunu öne sürmüştür. Hipokrat'a göre her insanın bu enerjiyi kullanma hızı farklıdır ve dolayısıyla her insanın yaşlanma süreci kendine özel bir şekilde ilerlemektedir (Grant, 1963'den akt. Korkmaz ve Yazıcı, 2014: 27).

Platon (İ.Ö. 427-347)'a göre yaşlılık, insanların istek ve hırslardan kurtularak rahata erdiği bir dönemdir. Ölçülü ve uysal olan kişiye yaşlılığın dert getirmeyeceğini, ölçülü ve

uyusal olmayana ise gençliğin de fayda etmeyeceğini söyler. Hiç haksızlık etmeyenlerin sürekli umut içinde olduklarını ve ölümden korkmayacaklarını, aklı başında olmayan kişinin ne kadar zengin olursa olsun hiçbir zaman rahata kavuşamayacağını vurgular (Platon, 2020: 3-4). Gençlikte ve orta yaşlılıkta görevlerini yerine getirerek bilinçli olarak yaşlılığa hazırlanan kişi yaşlılığında da bilgeliğini koruyacaktır. Platon, yaşlanma sürecinde sosyal çevrenin etkilerinin olabileceğini öngöremeyerek yalnızca kişinin kendi dinamikleriyle şekillendiğini savunmuştur. O'nun idealize ettiği yaşlı tipi sadece özgür, zengin, felsefe ile uğraşan bilge erkekleri işaret eder niteliktedir (Tufan, 2002: 13).

Aristoteles (İ.Ö. 384-322) “Gençlik ve Yaşlılık, Yaşam ve Ölüm Solunum” kitabında Hipokrat'ın teorisini geliştirerek ısı kelimesini ateş ile ilişkilendirmiş ve ateşin devamlılığını sürdürebilmesi için yakıt gereksinim olduğunu ve yakıtın tükenmesi sonucu ateşin kendiliğinden sönebileceğini (doğal ölüm) veya söndürülebileceğini (hastalık veya kaza sonucu) belirtmiştir. Aristo gençlik ve yaşlılığı birbirine karşıt görmüş, gençliği bolluk yaşlılığı ise tutuculuk ve dar kafalılık dönemi olarak tanımlamıştır (Kart, 2001'den akt. Korkmaz ve Yazıcı, 2014: 27). Aristoteles'in fikirleri daha çok yaşlılığın olumsuz etkilerine yöneliktir. O'na göre erkeklerin yaşının en güçlü olduğu dönem 50 yaş civarındır ve çocuk sahibi olmak için en iyi dönemdir. 50 yaşını birkaç sene bile geçen erkekler çocuk sahibi olmamalıdır. Çünkü hem akıl yönünden hem de bedensel açıdan bebekleri zayıf olarak dünyaya gelirler (Aristoteles, 2020: 252). Aristoteles'e göre yaşlılık bir hastalık, yaşlı insan ise geçimsiz ve kavgacıdır (Tufan, 2002: 15).

Çiçero (İ.Ö. 160-140) da yaşlılık döneminde yazmış olduğu “Yaşlılık Üzerine” kitabının kendisini çok iyi hissettirdiğini, yaşlılığın tüm sıkıntılarını alıp götürdüğünü söyler. Felsefeye ayak uyduran her kişinin ömrün her çağını dertsiz ve tasasız olarak geçireceğini belirtir. Bilge olan kişinin yaşlılığı sessizce kabullenip, doğaya karşı gelmemesini, budalaca bir hayat süren kişinin yaşlılığının da budalaca geçeceğini vurgular. O'na göre yaşlılıkta hiç şikâyet etmeyen insanların ortak özelliği şehvetinden kurtulmuş, makul ve huysuz olmamalarıdır. Tüm şikâyetlerin nedeni de aslında yaş değil karakterdir. Kabalık ve huysuzluk da zaten her yaş için ayrı bir sıkıntı getirir. Çiçero yaşamış olmaktan asla pişman olmamış ve dünya hayatını bir konaklama yeri gibi görmüştür (Çiçero, 2018: 21-105). Modern gerontolojiye kaynaklık eden Çiçero'ya göre ömür boyu çalışmak son derece önemlidir ve insan yaşlılık döneminde de pek çok başarıya imza atabilecek kapasiteye sahiptir (Tufan, 2002: 17). Bütün bu kapasiteye rağmen yaşlılığın bahtsız bir çağ olarak algılanmasının 4 nedeni olduğunu vurgular. Bunlar; faal çalışma hayatından uzaklaşmak,

bünyenin zayıflaması, zevklerden mahrum kalmak ve ölümün yakınlığının hissedilmesidir. Çiçero, saymış olduğu nedenleri kendi argümanlarıyla çürütmeye çalışır. Yaşlı insanların sadece faal olarak çalışmak zorunda olmadığını farklı işler de yapabileceğini, beden zayıflığının zihinsel işleri engellemeyeceğini, gençlerden hürmet görmenin yaşlıları hoşnut edeceğini ve gençlerin de hayattan ders çıkararak erdemli bir hayata özeneceklerini, hazzın kötülüklerinden insanı alıkoyduğu için yaşlılığa minnettar kalınması gerektiğini, ölümün de sevdiklerine kavuşmaya vesile olacağı için korkulacak bir durum olmadığını söyleyerek yaşlılığın itibarlı bir şekilde geçirilebileceğini savunur. Şu sözleri dikkate değerdir: “Ben, bir tutam yaşlılık çeşnisi katılmış genci severim aynı şekilde bir tutam gençlik çeşnisi katılmış yaşlıyı da. Bu düşüncede olan insan bedenlen yaşlanabilir ancak ruhen asla yaşlanmaz” (Çiçero. 2018: 15-107). Çiçero’nun bütün bu ifadelerinden yaşlılığı çok boyutlu olarak ele aldığı anlaşılmaktadır.

Galen (İ.S. 130-200), yaşlılık ve ölümü birbirinden ayırarak yaşlanmayı dölleme ile başlayan bir süreç olarak tanımlayan ilk filozof olmuştur. Yaşlanmayı dokuların giderek daha fazla kuruması, cildin kırıışması, güç kaybı ve dengede bozulma olarak tanımlamıştır (Grant, 1963’den akt. Korkmaz ve Yazıcı, 2014: 27).

İslam filozof ve fizikçilerinden İbn Sina (980-1037)’nın yaşlılık konusundaki çalışmaları dikkate değerdir. Yaşam evrelerini; gelişme dönemi (otuz yaşına yakın sürer), gençlik dönemi (otuz beş- kırk yaşına kadar sürer), yetişkinlik dönemi (altmış yaşına kadar sürer) ve yaşlılık dönemi (altmış yaşından ömrün sonuna kadar geçen süre) şeklinde dört aşamaya ayırmıştır. Çocukluk ve gençlik çağında vücudun nemli ve sıcak olduğunu ancak yaşın ilerlemesiyle birlikte vücudun kuruyarak soğuduğunu öne sürmektedir (Acıduman ve İlgili, 2010: 43).

Orta Çağ Avrupa’sında ise yazarlar yaşlılığı çoğunlukla fiziksel ve zihinsel bir zayıflık olarak görmektedir. Yaşlılığın ne zaman başlayacağı konusuyla ilgili de farklı görüşleri vardır. Hippolu Augustinus’a göre hayat kesin sınırlarla birbirinden ayıramayacak derecede iç içe geçmiştir. Ancak 13. Yüzyılda Haçlı seferlerindeki askerlerin 60 yaşında hizmetten muaf olması gerektiği şeklindeki bir kuralın var oluşu dikkat çekicidir. 1349 tarihli İngiliz İşçi Kanununda da 60 yaş üzerindekiilerin tarım, ticaret ya da zanaat ile meşgul olamayacakları belirtilmektedir (Genç, 2023).

Sanayi Devrimi ile birlikte tıp ve teknolojiye yaşanan gelişmeler, 20. Yüzyıl başlarında insan ömrünün uzamaya başlamasına neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerde

1960’lardan itibaren kendini gösteren düşük doğurganlık eğilimi de dünya nüfusunun yaşlanma hızını arttırmıştır. Dünya nüfusunun giderek yaşlanıyor olmasıyla birlikte de yaşlılık olgusu sadece bireyleri ve aileleri ilgilendiren bir konu olmaktan çıkmış, toplumların ve hükümetlerin gündemlerinde daha fazla yer edinmeye başlamıştır (Birinci, 2020: 1-2). Artık başlı başına bir sorun alanı olarak algılanan küresel yaşlanmayı; göç, sağlık, çalışma hayatı, emeklilik ve ekonomik olanaklara erişim gibi konular etkilemektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler de bu etkileri ancak toplumsal yaşlanmanın getirdiği olumlu ve olumsuz karmaşık ilişkilerle uğraşırken fark edilebilmektedirler (Korkmaz ve Yazıcı, 2014: 139). Beklenen yaşam süresinin uzaması, bir yandan tıbbi gelişmelerin ve artan refah düzeyinin başarısı olarak kabul edilirken bir yandan da uzun süren yaşlılık döneminin nasıl daha iyi geçirilebileceği sorusunu gündeme getirmiştir.

Demografik yaşlanmanın bireyleri ve toplumları her açıdan etkileyeceği aşikârdır. Bu açıdan hem yaşlı bireylerin karşılaştıkları sorunları çözmek için hem de demografik yaşlanmanın sosyoekonomik etkilerini kontrol altına alabilmek için bir takım tedbirler alma zorunluluğu doğmuştur. 2002 yılında Madrid’de ikincisi düzenlenen *Dünya Yaşlılık Asamblesi* sonrasında küresel ve yerel bazda demografik yaşlanma ile ilgili alınması gereken tedbirler açıklanmıştır. Hazırlanan *Uluslararası Eylem Planı*’nda; yaşlı nüfusun yaşam kalitesinin artırılması, topluma entegrasyonu, geçim ve sağlık konularında ele alınması gereken tedbirlere değinilmiştir (Ceylan, 2023: 130). Türkiye’de de 2007 yılında Devlet Planlama Teşkilatı, *Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı* hazırlamıştır. Bu planda yaşlılığın hem bireylere hem topluma hem de devlete yansıyan yönleri ele alınmış ve gerçekleştirilmesi gereken hedefler ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir (DPT. 2007’den akt. ASPB, 2024). Bu hedeflerden bir tanesi de yaşlılık döneminin aktif bir şekilde geçirilmesine yöneliktir. Günümüz yaşlılık politikalarının ana fikrini de “aktif ve başarılı yaşlanma” oluşturmaktadır.

Aktif yaşlanma, insanların yaşlandıkça hayat kalitelerini iyileştirmek amacıyla bu kişilere yönelik sağlık, katılım ve güvenlik konusundaki fırsatların yükseltileme sürecidir. Yaşlıların sağlıklarını, katılımlarını ve güvencelerini iyileştirmeye yönelik olarak hükümetlerin, uluslararası örgütlerin ve sivil toplumun “aktif yaşlanma” politika ve programları yaşama geçirildiğinde, yaşlıların yaşamlarını daha iyi sürdürebilecekleri öngörülmektedir (WHO, 2002’den akt. Gürsoy Çuhadar, 2020: 369).

Modernizmin yaşlılığa kattığı anlam, patolojik bir sorun olduğudur. Neo liberal bakış açısına göre yaşlılıkta üç temel unsur öne çıkmaktadır. Bunlar; gençliğin üretkenliği

karşısında yaşlıların atıl kalması fikriyle gizli bir yaşlı ayrımcılığının oluşması; gençliğin aşırı yüceltilmesi ile yaşlılığın etkilerini yaşamak istemeyenlerin tıbbi yöntemlere yönelmeleri ve bununla birlikte yeni kavram ve söylemlerin ortaya çıkmasıdır. Bu söylemler de “başarılı ve üretken yaşlanma” söylemleridir (İpek, 2019: 205). Bu yeni söylemler yaşlıların, sürekli tüketen, ekonomiye ve sağlık sistemine yük olan, üretim dışı kalmış bireyler olarak algılanmasına neden olmaktadır. Ancak üretim dışı kalan yaşlılar hiç değilse tüketerek yani yeni oluşan sektörleri besleyerek sisteme katkıda bulunabilirler. Bu şekilde üretimin içine bir şekilde dâhil edilerek yaşlılığın taşıdığı anlam da farklılaşmaktadır. Artık yaşlılık kavga edilecek, reddedilecek, karşısında bir tutum geliştirilecek, sürekli tetikte olunacak ve asla hazırlıksız yakalanılmayacak patolojik bir durumdur (Demez, 2018: 116).

Wilhelm Schmid, “Sakin Kalmak” isimli kitabında günümüz dünyasında yaşlılığın mutsuzluk gibi tedavi edilmesi gereken bir hastalık gibi gösterildiğini vurgulamaktadır. O’na göre gençlik gibi yaşlılığın da bir tadının olduğunu anlamak önemlidir. Kendisini şöyle ifade eder: “İyi kötü serpilken bitkiler gibi kendisi için ve başkaları için çiçek açmaya devam etmek ve bir gün geldiğinde solmaya razı olmak! Güzel değil mi?” (Sülün, 2019: 40).

Dünya nüfusunun hızla yaşlanıyor oluşu pek çok disiplin dalının ilgisini çekmeye başlamıştır. Sağlık, felsefe, sosyal psikoloji, sosyoloji, antropoloji, medya çalışmaları, siyaset, mimari, ekonomi, hukuk, şehir planlaması, sosyal politikalar gibi disiplinler alt dallarında yaşlılıkla ilgili çalışmalara ve yeni oluşan uzmanlıklara yer vermek durumunda kalmışlardır (Duben, 2018: 3).

Bütün bu gelişmeler ışığında yaşlılık olgusuna bütüncül olarak yaklaşmak, yaşamın tüm evrelerini işin içine katarak ve disiplinler arası işbirliği kurmak zorunlu hale gelmektedir. Yaşlılıkla ilgili sorunlar sadece yaşlılık dönemini ilgilendiren ve bir anda ortaya çıkan sorunlar değildir. Arun’un da dikkat çektiği gibi bu sorunlar: “Kişinin yaşam döngüsü süresince biriktirdiği, bagajında taşıdığı yüklerdir” (Arun, 2019: 52). Arun ayrıca yaşlılığın sadece sorunlarına odaklanmanın yaşlıları kurban olarak gösteren yanıltıcı bir yaklaşım olduğunu da vurgular ve yaşlılığın güçlü yanlarının da araştırma konusu yapılması gerektiğini belirtir. Yaşlanma, zayıf ve güçlü yönlerin dinamik bir biçimde etkiler ürettiği bir deneyim, yaşam boyu süren bir macera içinde her insanın birbirinden farklılaşan deneyimlerinin biriktiği bir süreçtir. Bu bakımdan önümüzdeki dönemlerde yaşlılığın, zayıflıkları, dezavantajları ve eşitsizliklerini tespit edip çözüm üretirken, güçlü yönlerini de destekleyecek bir yaklaşıma ihtiyacımız olacaktır (Arun, 2019: 52-53).

Günümüzde yaşlılık üzerine çalışılan konular şunlardır; yaşlılık ve sağlık (kronik hastalıklar ve psikolojik rahatsızlıklar), yaşlılık ve sosyal izolasyon, sosyal politikalar ve yaşlılık, yaşlılık söylemleri, yaşlılık algısı, yaşlılık ve yoksulluk, yaşlılık döneminde uyum sorunları, kuşaklararası ilişkiler, sosyal rol değişimleri, yaşlılık ve medeni durum, yaşlı refahı, yaşlılık ve anti-aging uygulamalar, yaşlı yakınlarının yaşamış olduğu sorunlar, yaşlı istismarı, yaşlı ayrımcılığı, yaşlı ihmali, yaşlı ve bağımlılık, yaşlılık ve bilgelik, yaşlılık ve kadın, yaşlılık ve kentleşme, yerinde yaşlanma, huzurevleri, özel bakım evleri, yaşlılık ve intihar, ötenazi, geriatri, gerontoloji, feminist gerontoloji, geronteknoloji, akıllı evler, giyilebilir teknolojiler, yaşlı dostu kentler, yaşlanma ve erkeklik, medya ve yaşlılık, aktif ve başarılı yaşlanma, iyi yaşlanma, yaşam boyu öğrenme, yaşam boyu gelişim, 3. Yaş ve Tazelenme üniversiteleri, yaşlılık ve boş zaman.

1.1 YAŞLANMA

Yaşlanma sadece takvim üzerinde kaç yaşında olunduğunu gösteren bir olgu değildir. Bu açıdan sosyal gerontologların yaşlanmayı dört farklı süreçte değerlendirdikleri görülmektedir. Bunlar; kronolojik yaşlanma, biyolojik yaşlanma, psikolojik yaşlanma ve sosyal yaşlanmadır (Hooyman ve Kiyak, 1993'den akt. Onur, 2021: 286).

1.1.1. Kronolojik Yaşlanma

Kronolojik yaşlanma, bireyin dünyaya geldiği günden itibaren geçen her bir yılın bir yaş olarak kabul edilmesiyle hesaplanan yaşını ifade etmektedir (Birinci, 2020: 65). Akçay'a göre kronolojik yaş: "Bireyin doğum tarihi itibarıyla içinde bulunduğu yaşıdır. Kronolojik yaşlanma ise geçirdiği yıllara bağlı olarak bireyin geçirmiş olduğu yaşlanma sürecidir" (Akçay, 2011'den akt, Birinci, 2020: 64).

Yaşlılığın 65 yaş ve sonrasıyla tanımlanması Bismarck döneminde başlamış ve diğer ülkelere yayılmıştır. Bu tanımlamada, bireyin işten emekliye ayrılarak bazı toplum ve sağlık hizmetlerden yararlanmaya başlaması temel alınmaktadır (Onur, 2021: 285). Yaşlılığın kronolojik olarak tanımlanması modern çağda nüfus kayıtlarının tutulmaya başlanması ile önem kazanmıştır (Korkmaz ve Yazıcı, 2014: 22). DSÖ, yaşlı sınıflandırmasını; orta yaşlı (45-59), yaşlı (60-70), ileri yaşlı (75-89), ihtiyar (90 ve üzeri), asırlık (100 ve üzeri), süper-asırlık (110 ve üzeri) şeklinde düzenlemiştir (WHO, 2018).

Kronolojik yaş, sosyal politikaların organizasyonunda ve sağlık hizmetlerinin sınıflandırılması açısından işe yarar bir tanımlamadır. Ancak, yaşlanmanın diğer bileşenlerini

hesaba katmadığı için eleştirilmektedir (Plawecki & Plawecki, 1981'den akt. Birinci, 2020: 65).

Neugarten & Neugarten (1986), gelişmiş toplumların yaşla ilgili birçok konuda değişim içerisinde olduğunu ifade etmektedirler. Yaş dönemleri ile ilgili algılar, rol geçişleri, toplumsal yeterlilikler ve bunların sınırlarını kronolojik yaşla belirlemeye çalışan anlayış değişmektedir. Bunun en büyük kanıtı ise “genç-yaşlı” kavramının ortaya çıkmasıdır. Bu kavram, sağlıklı ve dinç, ekonomik durumu görece olarak iyi, ailesiyle ve çevresiyle iyi bütünleşmiş, siyasette etkin emeklileri ve eşlerini ifade etmektedir. Yani “genç-yaşlı” kavramı kronolojik yaşa değil sağlığa ve toplumsal özelliklere dayanmaktadır. Dolayısıyla “genç-yaşlı” birisi elli beş yaşında da olabilir, seksen yaşında da olabilir. Orta yaş ile ileri yaş çizgisi arasındaki çizgi artık belirgin değildir. Toplum hâlâ bazı hakları ve sorumlulukları geleneksel bir biçimde dağıtmaktadır. Buna rağmen her yaştaki bireyin yaşam döngüsü olaylarındaki sınırlar gittikçe bulanıklaşmaktadır. Artık bireylerin ne zaman işe başlayıp ayrılacakları, ne zaman evlenip boşanacakları, ne zaman ebeveyn olacaklarıyla ilgili “en iyi yaş” beklentileri değişmektedir. Bu durum “yaşam döngüsü kayganlığı” kavramının oluşmasına katkı sağlamaktadır (Neugarten & Neugarten, 1986'dan akt. Onur, 2021: 286-290).

1.1.2 Biyolojik Yaşlanma

Yaşlanma süreci esas itibarıyla bebeğin anne karnında yaşam bulmasıyla başlamaktadır. Anne karnında hayat bulan beden sürekli bir değişim ve gelişim süreci geçirmektedir. İlerleyen süreçte de bu değişim devam etmektedir. Hücrelerin artık yenilenemeyecek duruma gelmesiyle birlikte biyolojik yaşlanma da gerçekleşmeye başlamaktadır (Tereci vd., 2016: 86).

Kur'an-Kerim'de: “Kime uzun ömür verirek, onu yaratılış itibarıyla tersine çeviririz (gücünü azaltırız). Hâlâ düşünmeyecekler mi?” (Kur'an: 36: 83). Mealindeki ayetle, insanın yaşlılıkla birlikte pek çok kayıp yaşayabileceği işaret edilmektedir. Bu kayıplar hem biyolojik hem psikolojik hem de sosyal kayıplardır ve insanın gücünü yitirmesine neden olabilir. Biyolojik açıdan ele aldığımızda; saçların beyazlaması, kas kütlesinin azalması, kemik erimesi, bilişsel problemler, cilt kırışıklıkları, organ yaşlanmalarına bağlı yetersizlikler gibi yaşlılığın doğasında bulunan, fakat her bireyde farklı düzeyde yaşanan durumlardır. Yaşlanmanın etkileri, yaşam biçimiyle ve tıbbi müdahalelerle iyileştirilmeye çalışılsa bile sürecin geriye dönüşü imkânsızdır.

Geri dönüşü olmayan yaşlanma sürecinin nasıl gerçekleştiği, insanlık tarihinin her döneminde merak konusu olmuştur. Modern dönemde de yaşlanma süreci ile ilgili yeni teoriler geliştirilmiştir. Bununla birlikte yaşlanmanın nasıl gerçekleştiğine dair geliştirilen modern teorilerin tek başlarına yaşlılığı açıklayamadıkları ancak birbirlerini tamamladıkları düşünülmektedir (Korkmaz ve Yazıcı, 2014: 24).

Her bireyin yaşlanma hızı ve derecesi birbirinden farklıdır ancak yaşlanmanın tipik özellikleri ilerleyen yaşlarda herkeste ortaya çıkmaktadır. Yaşlanmayla ilgili pek çok kuram ve çalışma olmasına rağmen yaşlanmanın hangi nedenlerle oluştuğunu tam anlamıyla açıklamak zor görünmektedir.

Biyolojik yaşlanmayla birlikte bir yetersizlik ve ihtiyaç durumunun er geç oluşacağını bilmek bu dönem için önlem alınarak hazırlık yapılabileceği düşüncesini doğurmaktadır. Bu açıdan küçük yaşlardan itibaren sağlıklı yaşam becerileri kazanmak ve dengeli yaşamak; gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık döneminin iyi bir şekilde geçirilmesine katkı sağlayabilir.

İnsanların yaşlılığın biyolojik etkilerin azaltmak istemesi ve yaşından daha genç görünme arzusu yeni sektörlerin oluşmasına da neden olmuştur. Hiç şüphesiz yaşlılık dönemini sağlıklı bir şekilde geçirebilmek bütün insanların istediği bir durumdur. Ancak bilinen bir gerçektir ki her insanın belirli bir ömrü vardır ve bunun doğal bir sonuç olduğunu kabullenmek yaşlılık döneminin daha huzurlu geçirilmesine yardımcı olabilir.

Yaşlı nüfusun artması sonucunda yaşlılığa bağlı hastalıkların tedavileri amacıyla tıp alanında yeni uzmanlık alanları oluşmuştur. İç hastalıkları bölümünün yan dalı olan geriatri de bu uzmanlık alanlarında bir tanesidir. Geriatri uzmanlarının 65 yaş üzeri yaşlıların sağlık problemleriyle ilgilenirken yaşlılık konusunda uzmanlaşan hemşire, psikiyatrist, psikolog, diyetisyen, fizyoterapist ve gerontologlar ile ekip çalışması yapması bütüncül çözümler açısından önemlidir (Kuyumcu vd., 2012: 116).

1.1.3.Psikolojik Yaşlanma

Biyolojik, kronolojik ve sosyolojik yaşlanmayı tespit edebilecek verileri elde edebilmek daha kolayken psikolojik yaşlanmayı tam olarak anlayabilmek oldukça zordur. İnsan son derece karmaşık bir varlıktır. Bilişsel faaliyetlerin nasıl işlediğini davranışların nasıl oluştuğunu anlayabilmek ve açıklayabilmek son derece güçtür. Benliklerimizin oluşum sürecinde karmaşık bir süreç bizi beklemektedir. Genetik faktörler, mizaç, aile sistemleri,

deneyimler ve sosyoekonomik imkânlar, kişilik yapımızın ve bireysel farklılıklarımızın oluşumunda etkilidir.

Klasik dönemde kişiliğin belirli bir yaşa kadar şekillendiği ve çok zor değişeceği görüşü yaygın olarak kabul görürken, artık günümüzde gelişimin ve değişimin zor da olsa ömür boyu süreceğine dair inanç kuvvetlenmektedir. İnsan yaşamının bütün evrelerini kapsayan bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Çünkü bugünkü varlığımız geçmişimizden bağımsız değildir ve geleceğimiz de bugünümüzden bağımsız olmayacaktır. Gelişim psikolojisi, doğumdan ölüme kadar yaşanan süreçte fiziksel, zihinsel, duygusal ve toplumsal işlevlerde ortaya çıkan bütün değişimleri araştırır (Onur, 2021: 28). Gelişime ilişkin temel görüşler, yaşam süresi yaklaşımından etkilenmişlerdir. Gelişim psikolojisi, klasik psikoloji teorilerinin özellikle de Freud'un görüşlerinin aksine gelişimin belirli bir dönemde son bulmadığını ve ömür boyu sürdüğünü ileri sürmektedir (Çok, 1993: 641).

Klasik dönem psikolojik yaşlanma kuramcılarından Havingshurt, “Gelişimsel Görev-Etkinlik” olarak isimlendirdiği teorisinde 6 tane gelişimsel dönemden bahseder. O'na göre: “Bireyler eğer bulundukları dönemin görevlerini ve etkinliklerini yerine getirebilirlerse bir sonraki dönemi daha huzurlu ve mutlu bir şekilde geçebilirler. Yaşlılık da en son dönem olduğundan, yaşamı boyunca gelişim dönemlerini başarıyla tamamlamış olan bireyler yaşlılık dönemlerinde de mutlu olacaklardır. Yaşlılık döneminde bireyin görevi ise bu dönemin özelliklerine uyum sağlamaktır ve mutluluğu buna bağlıdır” (Havinghurst, 1948'den akt. Arıcı Özcan, 2019: 103).

Erikson, “Psikososyal Gelişim Modeli” ismini verdiği kuramında, insanın doğumundan başlayıp yetişkinliğin sonuna kadar devam eden ve her dönemin baş edilmesi gereken kendine has krizleri olan 8 aşamalı bir süreçten bahseder. Orta yetişkinlik döneminde baş edilmesi gereken kriz, toplumun ve genç nesillerin çıkarlarına hizmet etmek ile kendine odaklanmak, kendinle meşgul olmak arasındaki krizdir. İnsan bu evrede kendi durumunu gözden geçirir, geçmişle yüzleşir ve ölüm düşüncesine daha çok yaklaşır (Wise, 2018: 54-55). Bu aşama orta yaş bireyler için çok önemlidir. Anlam krizi olarak da adlandırabileceğimiz bu durum, hiç şüphesiz gençlik çağlarındaki bireylerde de görülebilir. Ancak, ömrünün sonuna geldiğini düşünen orta yaşlı ve yaşlı bireyler için anlam krizi çok büyük bir mutsuzluk ve depresyon kaynağı olabilmektedir. Hastalıklar, eş kaybı gibi çeşitli nedenlerle kendisini yalnız hisseden bireyler, hayatın anlamını sorgulamaya başlayarak sıkıntılı bir süreç girebilmektedirler (Cufta, 2016: 106).

Modern dönem yaşlanma psikolojisi teorisyenlerinden Baltes ve arkadaşları Yaşam Boyu Gelişim Yaklaşımı'nı merkeze alarak; hiçbir gelişim evresinin diğerinden daha önemli olmadığını ve insan gelişimini tam manası ile anlayabilmek için gelişimin hayatın farklı noktalarında nasıl bambaşka biçimler aldığını görebilmenin şart olduğunu ileri sürerler. Bu görüş, insan yaşamının her an değişimlere açık olduğunun net bir ifadesidir. Yaşam Boyu Gelişim Yaklaşımı, kişinin gelişiminin ilk deneyimlerinin etkisi altında olduğu fikrini reddederek, yaşlılık sürecinde bir takım bilişsel yetilerin zayıflayabileceğini ancak bazı müdahalelerin de mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Yani yaşlanma süreci, sürekli olarak yaşanan kayıplar ve kazançlar silsilesidir (Wise, 2021: 50-51).

Baltes, Resee ve Lipsitt, Piage'nin Bilişsel Gelişim Basamakları Teorisinden ve Erikson'un Psikososyal Gelişim Basamakları Teorilerinden etkilenmişler ancak küresel ve teknolojik gelişmelerin bireyin gelişim basamaklarını daha karmaşık, değişken ve dinamik hale getirdiğini öne sürmüşlerdir (Ericson, 1963; Baltes, 1980; Baltes, 2003'den akt. Arıcı Özcan, 2019: 108). Birey değişen ve gelişen dünya sistemine uyum sağlayabilmek için güçlerini yönetebilmeyi bilmelidir. Bu bağlamda Telafi ile Seçici Optimizasyon Teorisi'ni geliştirmişlerdir. Psikolojik ve davranışsal uyumu içeren bu teorinin temel odak noktası, kazanımları ve kayıpları yaşla birlikte yönetebilme dinamiğidir (Arıcı Özcan, 2019: 108). Bu dinamikler ise seçme, optimizasyon ve telafidir. Yani bireyin, grubun ve toplumun gelecekte karşılaşılacak güçlüklerle karşı; seçmeyi, optimizasyonu ve telafiyi en etkin ve güçlü şekilde yönetmeyi bilmesi gerekmektedir (Batles, 2005'den akt. Arıcı Özcan, 2019: 108). Ancak bu şekilde yaşamın sürprizleriyle baş edilebilir.

Seçme Kuramı'na göre yaş ilerledikçe birey bazı becerilerini kaybedebildiği gibi bazı becerilerden de bilinçli olarak vazgeçebilir. Bu durum onun daha az etkinlikle meşgul olmasını sağlar ve rahatlatır. Seçmiş olduğu aktiviteleri gerçekleştirebilmek için elindeki kaynakları güçlendirerek optimizasyon sağlar. Kaybettiği beceriler yerine de yeni beceriler elde ederek alternatifler oluşturur ve kaybettiklerini telafi eder (Arıcı Özcan, 2019: 108). Bu duruma yaşlılıktan dolayı emekli olan bir bireyin bazı sorumlulukları almaktan vazgeçerek kendine yeni hobiler edinmesini ve bu alanda yeni beceriler elde etmesini örnek olarak verebiliriz.

Psikolojik yaş, bireylerin değişen taleplere uyum sağlamadaki davranışsal kapasiteleri ile ilgilidir. Her birey için farklı düzeyde olmakla birlikte, yaşlılık döneminde bireylerin hafıza, öğrenme, zihinsel işlev, algılama kapasitesiyle ilgili gerilemeler meydana gelmektedir (Birinci, 2020: 66). Yaşlılık döneminde bir takım gerilemeler olabilir, yaşanan zihinler genç

zihinlere oranla bilgiyi daha yavaş işleyebilirler ancak yaşça ileri olanlar ömürlük bilgiyi içgüdüsel bir biçimde sentezleyip on yıllar boyunca hatalarından öğrendiklerini temel alarak gençlere göre daha zekice kararlar alabilirler (Levitin, 2023: 14).

Akçay'a göre psikolojik yaş, insanın kendini hissettiği yaşıdır (Akçay, 2015'den akt. Birinci, 2020: 66). Birçok genç karmaşık nedenlerden dolayı kendisini depresif ve yaşlı hissedebiliyorken ileri yaşlarda olmalarına rağmen kendisini genç ve dinamik hisseden yaşlılar da vardır.

Günümüzün yaşlılık ve beyin ile ilgi belki de en ağır sonuçların yaşandığı hastalık demanstır. Demans, beyin hücrelerinin kaybı sonucu, birden fazla zihinsel işlevin bozulması, bununla ilintili olarak günlük yaşam aktivitelerinin eski düzeyde sürdürülememesine neden olan, doğal seyri açısından kalıcı, sıklıkla da ilerleyici bir klinik tablodur ve tüm demanslar içerisinde en sık görülen türü Alzheimer hastalığıdır (TAD, 2023). ABD'deki üçüncü başlıca ölüm nedeni olarak kabul edilen Alzheimer hastalığının artmasının temel nedeni tıptaki gelişmeler sonucunda Alzheimer olacak kadar uzun yaşamaktır (Levitin, 2023: 20). Alzheimer hastalığı 65 yaş ve üzeri bireylerde %3-11, 85 yaş ve üzerinde ise %20-47 oranında görülme sıklığına sahiptir. Bu oranın da her beş yılda bir iki katına çıkması beklenmektedir (TAD, 2023).

Türkiye'de ise günümüzde 300 bin civarında Alzheimer hastası olduğu düşünülmekte ve 2050 yılında dünya sıralamasında dördüncü ülke olacağı tahmin edilmektedir (Cafer İbrahimoglu, 2023: 160). TÜİK 2022 verilerine göre Alzheimer hastalığından hayatını kaybedenlerin sayısı 2017 yılında 13 bin 642 iken, 2021 yılında 12 bin 239 kişi olmuştur (TÜİK, 2023).

Son bilimsel araştırmalar bunamanın; eğitim, meslek, gelir, sosyal-zihinsel faaliyetlere katılım ve psikolojik stresle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Elbek, 2019: 69). Dikkat çekici bir durum da Alzheimer hastalığının siyahlarda ve Hispaniklerde (Meksika, İspanyol vs gibi göçmenlerde) daha sık görülmesidir. Bunun nedeni olarak da son yıllarda antropojenik (insan eylem veya eylemsizliğinden kaynaklanan) kökenli kirlenmenin yarattığı, demir, bakır, çinko, manganez, alüminyum ve kadmiyum gibi kimyasalların etkileri (Vega, 2017'den akt. Elbek, 2019: 69) ve hava kirliliğine yol açan nitrojen oksit ve karbonmonoksitin demans ile ilişkilendirilmesidir (Killin, 2016'dan akt. Elbek, 2019: 69). Bu bulgular Alzheimer hastalığının sadece yaşla ilgili değil sosyoekonomik durumla da ilgili olduğunun işaretleridir.

Alzheimer hastalığında bireylerin tamamen muhtaç ve yetersiz hale gelmeleri, ailelerin bu konuda yaşamış olduğu zorluklar, tükenmişlikler kuşaklararası dayanışmanın ve yardımlaşmanın yanı sıra sosyal politikaların da ne kadar önemli olduğunu bir kere daha hatırlatmaktadır. Bu bağlamda, Anthony Hopkins'ın başrolünü oynadığı "Father" filminin son sahnesi çok çarpıcıdır. Kızının evlenip uzak bir yere yerleşmesiyle bakımevine yerleştirilen Alzheimer hastasının: "Bütün yapraklarım dökülüyormuş gibi hissediyorum, artık başımı dayayacak hiçbir yerim kalmadı" dedikten sonra bakımevindeki hemşirenin omuzuna başını dayayarak bir çocuk gibi ağlaması, yaşlılık konusunda sosyal politikaların da ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır (Parfiit vd, 2020).

1.1.4. Sosyal Yaşlanma

Sosyal yaşlanmanın tanımına dair farklı yaklaşımlar söz konusudur. Görgün Baran' a göre toplumsal olarak yaşlanma "yaşama yaşayarak yıllar katmak, öğrenmek, kültürlenmek, kültürlemek ve deneyim sahibi olmaktır" (Görgün Baran, 2016: 77). Başka bir yaklaşıma göre ise sosyal yaşlanma, bireyin toplumsal rol ve statüsündeki değişimler sonucunda topluma uyum sağlayamama durumudur (Kalınkaya, 2011'dan akt. Birinci, 2020: 66).

Sosyal yaşlanma denince ilk akla gelen şey emekliliktir. Emeklilik sürecinde bir taraftan statü ve ekonomik kayıp yaşanırken bir taraftan da yeni statü ve roller edinilmektedir (Aktin, 2020: 32). Bu noktada emekliliğin nasıl algılandığı çok önemlidir. Emekliliği yaşam amacının sonu gibi algılamak ne yazık ki yaşamın sonuna gelinmesini hızlandırıyor gibi görünmektedir (Levitin, 2023: 16).

Gerontoloji biliminin gelişmeye başlaması ABD'deki "Baby Boomer" kuşağının pek çok mensubunun emekli olduğu, yaşlıların sosyal güvenlik kurumları ve sağlık sistemi ile daha genç kuşaktaki kişiler üzerine oluşturdıkları "kriz" tartışmalarına denk gelmektedir (Estes vd., 2001'den akt. Heater & Byrnes, 2014: 267).

Sosyal yaşlanmayı emeklilik kavramı dışında toplumsal hayattaki rol ve statülerindeki değişim ile de ilişkilendirilebilir. Anne, baba, büyükanne, büyükbaba olmak kronolojik yaşın dışında sosyal olarak yeni dönemlere girildiğinin işaretleridir. Bütün bu rollerden toplumun beklediği davranış kalıpları yaşlılık algılarını etkileyebilmektedir.

1.2.YAŞLILIK KURAMLARI

Sanayileşme ve modernleşme dönemine kadar yaşlılık sadece bireylerin kendileri ve aileleri için önem teşkil etmekteydi. Ancak tıbbi gelişmeler ve refah artışıyla birlikte beklenen

insan ömrünün uzaması, toplumlarda yaşlı nüfus oranının giderek artması, yaşlı ve çocuklara bakım veren kadınların çalışma hayatına girmesi gibi nedenlerle yaşlılık artık sosyal politikaların önemli bir konusu haline gelmiştir (Selek Öz ve Balta, 2020: 69-70).

Yaşlılığın bir olgu haline gelip ülkeler için bir sorun olarak algılanmasıyla birlikte yeni tartışmalar ve çözüm arayışları başlamıştır. Modern toplumlarda yaşlanmayı ve yaşlılığı açıklamaya çalışan 130'dan fazla teori vardır (Akın, 2006'dan akt. Ceylan, 2015: 39). Bu teorilerden toplumsal anlamda en önemlileri sosyal yaşlılık kuramlarıdır. Kökleri psikoloji ve sosyolojiye dayanan sosyal yaşlılık kuramlarının çoğu 1950'li ve 1960'lı yıllarda geliştirilmiştir. Fonksiyonalizme dayanan yaşlılık kuramlardan bazıları şunlardır: Yaşamda Geri Çekilme Kuramı, Aktivite Kuramı, Süreklilik Kuramı, Modernleşme Kuramı ve Rol Bırakma Kuramı (Canatan, 2012'den akt. Ceylan, 2015: 39).

1.2.1.Yaşamdan Geri Çekilme Kuramı (İlgisizlik-Disengagement)

Yaşamdan Çekilme (İlgisizlik-Disengagement) Kuramı; 1961 yılında Cumming & Henry'nin kaleme aldığı kitaba dayanmaktadır. Yaşamdan Geri Çekilme Kuramına göre: “Mutluluk faal bir yaşamın ardından gelen pasifliktedir ve insanlar yaşlanma sürecinde bedenen olduğu kadar ruhen de çöküntüye uğramaktadırlar. Uzun bir yaşamın ardından yorgun düşen yaşlı artık dinlenmelidir. Yaşla birlikte aktivitelerin ve ilişkilerin gerilemesinin kaynağı sosyal baskı değil yaşının kendisidir. Yaşının özündeki kaynağın bir ucunda biyolojik diğer ucunda ise psişik değişimler vardır. Bu durumda yaşlı bireyde meydana gelen *geri çekilme* ve *ilgisizlik* kaçınılmaz ve gereklidir” (Tufan, 2002: 142-143).

Bu kurama göre yaşlılık; bireylerin bedensel, toplumsal ve psikolojik olarak aşama aşama sosyal hayattan soyutlanma süreci olarak görülür. Yaşlılığa bedensel olarak yaklaşıldığında; bireyler aktivitelerini azaltırlar, psikolojik olarak yaklaşıldığında; kendi iç dünyalarına yönelirler, toplumsal olarak yaklaşıldığında ise iki taraflı olarak toplumdan geri çekilirler. Toplumla yaşlı karşılıklı olarak birbirlerinden soyutlanırlar. Bu durum iki taraf için de gerekli ve haz verici bir durum olarak algılanır (Üçok, 2018: 455).

Bu teori baz alınarak Robert Havighurst'un yapmış olduğu ampirik araştırmanın sonucunda; yaşlıların büyük bir bölümünün bazı aktivitelere karşı ilgisini yitirdiği ve geri çekilmelerden dolayı pişmanlık duymadıkları saptanmıştır. Ancak ankete katılanların sübjektif fikirlerinin, yaşamdan duyulan memnuniyet ile teori arasında sıkı bir ilişkinin varlığını kanıtlayamayacağı yönünde eleştiriye uğramıştır (Havighurst vd., 1966'dan,; Rosenmary & Rosenmary, 1978'den akt. Tufan, 2002: 143-144).

Hayattan Geri Çekilme Kuramı'nın asıl çıkış noktası bireyin kronolojik yaş ile birlikte çalışma hayatından ayrılığının oluşturduğu boşluğun toplum tarafından olumlu karşılanıyor oluşudur. Bu açıdan teorinin zamanla hem yaşlıların hem de toplumun yaşlılık algısını negatif yönde etkilediği düşünülmektedir. Ayrıca kuramcılar, teorilerinin bilimsellikten uzak oluşu ve gençlerin vicdanını rahatlamak için uydurulmuş olmakla suçlanmışlar ve gelen eleştiriler karşısında bazı görüşlerinden vazgeçmek zorunda kalmışlardır. Ancak teori, yaşlılığı bireysel bir sorun olmaktan çıkarıp toplumsal bir düzleme çekerek sosyolojinin konusu haline getirdiği için olumlu eleştiriler de almıştır (Tufan, 2002: 142-145).

1.2.2. Aktivite Kuramı

Yaşamdan Geri Çekilme Kuramı gündeme geldiği andan itibaren çok büyük eleştirilere maruz kalmıştır. En çok eleştirilen nokta ise yaşlı bireyin toplumdan kendi isteği ile uzaklaşması gerektiğidir (Cafer İbrahimoglu, 2023: 45).

Yaşamdan Geri Çekilme Kuramı'na şiddetle karşı çıkan Bernice L. Neugarten, Sheldon S.Tobin ve Robert J.Havighurst 1963 yılında Aktivite Kuramını geliştirmişlerdir. Bu kurama göre “kaçınılmaz biyolojik ve sağlıksal değişimler dışında yaşlı kişiler, temelde aynı olan psikolojik ve toplumsal gereksinimleriyle orta yaşlı kişilerle aynıdır” (Onur, 2021: 348). Pasifliğin toplum tarafından istenmeyen ve bireyleri soyutlayarak mutsuzluğa iten bir özellik olduğu vurgulayan kuramcılar, özellikle emeklilik döneminde yaşlı bireylerin aktif bir yaşam sürmeleri gerektiğini ve bireylerin de bunu arzuladıklarını öne sürmüşlerdir (Tufan, 2002: 139).

Kohli'ye göre: “Yaşlı birey gençlik döneminde olduğu gibi emeklilik döneminde de sosyal ilişkilerini sürdürmeli, kendisine hâlâ ihtiyaç duyulduğunu görüp çalışma yaşamından kopması sonucu kaybettiği rollerinin yerine yenilerini koyarak dengeyi sağlayabilmelidir, mutlu olabilmesinin yolu budur” (Kohli, 1994'den akt. Tufan, 2002: 139).

Aktif Yaşlanma Kuramı ekseninde geliştirilen başarılı yaşlanma fikri Robert Butler'ın üretken yaşlanma kavramıyla gelişme imkânı bulmuştur. Butler üretken yaşlanmayı; “hastalık ve hastalık riskinden kaçınma ve yaşama aktif olarak katılım” şeklinde tanımlamaktadır (Dillaway & Byrnes, 2009: 702-722).

Butler'ın “üretken yaşlanma” kavramından esinlenen John Rown ve Rober Kahn da “başarılı yaşlanma” kavramını geliştirmişlerdir. Onlara göre başarılı yaşlanma: “Bireyin kendi yaşlanma sürecinde sosyal çevresini ve ilişkilerini canlı tutmak, sağlık sorunlarını en aza indirmek için koruyucu önlemler almak, bellek ve fiziksel işlevlerini geliştirme çabası içinde

olmak ve yaşama pozitif bakma becerisini geliştirebilmektir” (Rowe & Kahn, 1998’den akt. İpek, 2019: 60).

Kalaycıoğlu’na göre aktif yaşlanma kavramı, yaşlılığın bireysel inşası kuramı içerisinde çıkan bir kavramdır. Bu kavram yaşlı bireyi başarılı yaşlanma sürecinden sorumlu tutar. Gençlikte kendine bakan, sağlığını koruyan, gerekli yatırımları ve tasarrufları yapan yaşlı birey yaşlılık döneminde de sağlıklı ve aktif olmayı başaracak olan bireydir (Kalaycıoğlu, 2012: 54).

Tufan’a göre de aktivite teorisi, emeklilik ve yaşlılık sorunlarının çözümünü ve sorumluluğunu tam anlamıyla yaşlı bireye bırakmakta ve eğer mutsuzsa bunun sebebini yalnızca yaşlı bireye yüklemektedir. Bu durumun tek istisnası bireyin hasta veya yatalak olmasıdır (Tufan, 2001: 140).

Literatürde aktif yaşlanma, yaşlıların günlük yaşamlarında sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetlere katılmaları anlamında kullanılmaya çalışılsa da aslında üretimden çekilmiş olan yaşlıların işgücü piyasalarına katılmaları ve daha verimli olmaları kastedilmektedir (Suğur, 2019: 66). Aktif yaşlanma yaklaşımı, yaşlı bireylerin topluma ve politik yaşama dâhil olurken sağlıklı kalmalarına (sağlık ve sosyal giderlerin düşürülmesi) ve istihdam edilebilirliklerinin artırılmasına (emeklilik giderlerinin düşürülmesi) yönelik haklarına ulaşmalarına yardımcı olmaya yöneliktir (Foster ve Walker, 2015’den akt. Gürsoy Çuhadar, Gürsoy Çuhadar, 2020: 369). Yani toplumda yaşlı nüfusun artışının ekonomiye yansımaları, sosyal politikaların bu konuya eğilmesinin esas nedeni gibi görünmektedir. Yaşlı nüfusun giderek arttığı bir gerçektir ancak bu nüfusun homojen olmadığı da açıktır. Her yaşlı bireyin kendi şartlarında değerlendirilmesi daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Başarı fetişizmi tüm modern dünya insanlarını olumsuz etkilediği gibi yaşlılığında biraz rahat etmek ve dinlenmek isteyen, çevreden saygı ve sevgi görme ihtiyacı olan yaşlıların durumunu daha da zorlaştırabilir.

Güngör’ün deyimiyle: “Başarı denen şey sonu olmayan bir yolda sürekli şekilde daha ileri gitmek veya yükseğe çıkmaktır. Daha çok para kazanmak, niçin? Çok kazandıkça daha çoğunu kazanma ihtimali arttığı için. Yüksek bir mevki elde etmek niçin? Daha yükseklerle çıkmak için. Gayeler ortadan kalkınca veya geri plana düşünce, insanlar birbirlerinin vasıtalar ve üzerindeki başarılarla göre değerlendireceklerdir. Böylece, topluma karşı kıymetini ve başarısını göstermek isteyenler gün geçtikçe daha çok mal ve servet sahibi olacaklardır. Herkes araba sahibi olurken arabası olmayan bir insan ya tembel ya da akılsız demektir. İşin

kötüsü topluma karşı bu gösterişi yapamayanlar kendilerine karşı da saygılarını yitirmektedirler” (Güngör, 2020: 144).

Başarılı yaşlanma kavramının daha dikkatli bir şekilde kullanılması gerektiği yönünde eleştirilerde bulunan Dillaway & Byrnes, başarılı yaşlanma kavramının, gerontolog ve sosyal bilimciler tarafından yaşlı ayrımcılığına mahal vermeyecek şekilde yeni ve genişletilmiş kavramlarla desteklenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Onlara göre Rowe ve Kahn’ın Başarılı Yaşlanma Modeli; yeni rollerin ve bakış açılarının geliştirildiği ve bunlara bağlı birçok sosyal kavramın üretildiği geniş bir biyososyal süreç değil kişilerin başarılı ya da olağan olarak tanımlanmaları temelinde, kazanılan ya da kaybedilen bir oyundur. Bu şekilde kavramsallaştırılan “başarılı yaşlanma” söylemi; kişilerin hastalık riski, ruhsal sağlık ve iyilik durumlarının başka kişilerle ilişkili boyutlarını kontrol edebileceklerini düşünmektedir. Oysa sosyal gerontolojinin başarılı yaşlanma söylemini kullanabilmesi için öncelikle yaşlanma sürecinin; tüm yaş, ırk, cinsiyet, sınıf, engellilik, çalışma durumu ve farklı sosyal şartlardaki yaşlılar için geçerli olduğundan emin olunması gerekir. Güncel başarılı yaşlanma söylemi, yaşlılığın sadece ekonomi, sağlık ve üretkenlik boyutuna odaklanarak yaşlı ayrımcılığı ve karşıtlığını desteklemektedir. Oysa genişletilmiş bir tanım yaşlılığın bütün yönlerini ve muhataplarını işin içine katarak ayrımcılık ve karşıtlığın önüne geçmeyi hedeflemelidir (Dillaway & Byrnes, 2014: 214-287).

Prudential’a göre ise başarılı yaşlanma tamamen tutumla ilgilidir: Birey iyimser olduğu, hayatı sonuna dek yaşadığı, potansiyelini tamamıyla kullandığı, yaşlılığı kendi şartlarına göre yönettiği ve ayrıca hayatta karşısına ne çıkarsa çıksın kabulle karşıladığı sürece başarılı yaşlanmaktadır (Prudential 2015’den akt. Çelebi, 2021: 85).

Başarılı yaşlanma anlayışı kültürden kültüre de değişiklik gösterebilmektedir. Her toplumun kendine özgü başarı ölçütleri vardır. Örneğin, ABD’de yaşlıların çoğu çocuklarına bağımlı olarak yaşamaktan korkmakta ve bu durum olanların yaşam doyumlarını düşürmektedir. Oysa çocuklara bağımlılığın başarılı bir yaşlılığın göstergesi olduğu Hindistan’da bu durum daha az önemlidir. Buna karşılık Amerikalı genç yetişkinlerin yaşlılığa karşı tutumlarının Hintli genç yetişkinlere göre daha pozitif olduğu görülmektedir (Hoffman vd., 1994’den akt. Onur, 2021: 335-335).

Unutmamamız gereken bir husus da yaşlılık dönemine ne kadar hazırlık yapılırsa yapılsın insan hayatında öngörülemeyen ve hayatı bütünüyle etkileyebilecek olayların meydana gelebileceğidir. Doğal afetler, savaşlar, salgın hastalıklar öngörülemeyen sonuçlar

doğurarak yaşam şartlarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bauman'ın da ifade ettiği gibi; “risk ve güven hissimiz farklı derecelerde iç içe geçer. Ayrıca üzerinde hiç denetim kuramadığımız başka durumlar da vardır. Ani ekonomik bunalımlar, kitlesel işsizlikler, kıtlık ve savaşlar sadece birkaç örnektir. Bu değişimler sosyalleşme kalıplarımıza şüpheyile bakmamızı sağlama ve verili kabul ettiğimiz şeylerin radikal bir şekilde yeniden yapılandırılmasını şart koşma potansiyeline sahiptir” (Bauman & May, 2020: 49).

Aktif ve başarılı yaşlanma yaklaşımına karşı yöneltilen bütün bu eleştirilere rağmen, sadece yaşlılık döneminde değil bütün yaş dönemlerini kapsayacak şekilde, üretken ve aktif bir yaşamın özendirilmesi, bireylere sağlıklı yaşam becerilerinin kazandırılması son derece önemlidir. Bununla birlikte toplumun bütün birimlerinin, gerektiğinde birbirleri için harekete geçebilmesi, kuşaklar arası dayanışmanın ve toplumun değerlerinin sosyal politikalarla desteklenmesi gerekmektedir.

1.2.3. Süreklilik Kuramı

Yaşamdan Geri Çekilme ve Aktivite Kuramlarının sınırlılıkları, yaşlılığın karmaşık süreçlerine daha geniş açıdan bakmayı gerektirmiştir. Bireyler yaşamları boyunca birçok açıdan birikim elde ederler. Bu birimleri yaşlılık dönemlerine de aktarırlar. R. C. Atchley tarafından geliştirilen Süreklilik Teorisine göre, bireyler zamanla kişiliklerinin bir parçası haline gelen ve yetişkinlik sürecinde edindikleri becerileri, birtakım alışkanlıkları, ilişkileri ve tercihleri yaşlılık döneminde de devam ettirme eğilimi göstermektedirler (Onur, 2021: 351-351).

Süreklilik kuramı, yaşlılık döneminin keskin bir şekilde ayrılmadığını, bireylerin geçmişte yaşadıklarının bir uzantısı olduğunu vurgulamaktadır. Birey nasıl bir çocukluk, gençlik ve yetişkinlik geçirdiyse bunların etkilerini yaşlılık dönemine de taşımaktadır.

1.2.4. Modernleşme Kuramı

Modernleşme Kuramı, yaşlı insanların toplum içindeki konumlarının tarihsel süreç içerisinde uğradığı değişimi, birbirinden ayrı toplumları karşılaştırarak açıklamaya çalışır (Tufan, 2002: 146). Modernleşme Kuramının temel varsayımı, modernleşmeye paralel olarak yaşlıların statü kaybına uğrayacakları ve saygınlıklarının azalacağı şeklindedir (Moondy & Sasser, 2012; Victor, 2005'den akt. Kurtkapan, 2018: 252). Sanayileşme ile birlikte geleneksel tarım ve el işçiliği üretiminden, fabrikalarda endüstriyel üretime geçilmesi yeni meslekleri ortaya çıkararak, geleneksel becerilerin ve uğraşların değersizleşmesine neden

olmuştur (Harwood, 2007; Street, 2007'den akt. Alptekin, 2011: 13). Böylelikle bilgi ve tecrübenin aktarıcısı olan yaşlı bireylerin, teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte itibarlarını kaybedeceği düşünülmektedir.

1.2.5. Rol Bırakma Kuramı

Blau'nun geliştirdiği Rol Bırakma Kuramına göre; bireyler farklı yaşam dönemlerinde o yaşa uygun rolleri oynamakla yükümlüdürler (Şeker ve Taşan, 2021: 432). Blau'ya göre, emekli olmak ve dul kalmak yaşlı bireylerin toplumun temel kurumsal yapılarına katılımını sona erdirir. Meslek ve evlilik statüsünün yitimi yıkıcı bir durum olarak görülmektedir. Çünkü bu roller yetişkin kimliği için son derece önemlidir (Onur, 2021: 349).

Rol Bırakma Kuramı, yaşlı bireyleri homojen bir grup olarak gördüğü için eleştirilmektedir. Emekli olmak ve dul kalmanın herkes için ifade ettiği anlam farklıdır. Çünkü dışarıdan kayıp olarak görülen çoğu durum, yaşlı bireyler tarafından bir avantaj olarak algılanabilmektedir.

1.3.YAŞLILIK ALGISI

1.3.1. Algı Nedir?

TDK sözlüğüne göre algı: “ Bir şeye dikkat yöneltmek o şeyin bilincine varma, idrak” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Tutar'a göre algı; “İç ya da dış çevreden gelen uyarıcıları bireyin duyu organları ya da hisleriyle almasıyla başlayan ve bu uyarıcıların farkına varılmasını, tanınmasını, idrak edilmesinin ve tanımlanmasını sağlayan fiziksel, nörolojik ve bilişsel süreçlerin tamamıdır” (Tutar, 1988'den akt. Karabulut, 2014: 14).

Gerçeklik, sahip olunan bilgi ve tecrübelerle şekillenmekte ve tüm bunlar duyu organları ve hisler ile algılanarak zihinsel süreç sırasında yorumlanmaktadır. Aynı zamanda süreç içerisinde yaşanan yeni deneyimler bir olaya veya duruma karşı olan bakış açılarının yani algıların farklılaşmasına neden olabilmektedir (Bakan ve Kefe, 2012: 23).

Her insanın duyuusal potansiyelinin yanı sıra doğuştan gelen kişilik özellikleri, aile yapısı, içinde bulunduğu toplumun değerleri, sosyoekonomik koşulları ve yaşam deneyimleri birbirinden farklıdır. Dolayısıyla aynı olayı her bireyin farklı bir şekilde algılama ihtimali çok yüksektir.

1.3.2. Yaşlılık Algısı

Her toplumun yaşlılıkla ilgili kendi tarihsel arka planından kaynaklanan değer yargıları vardır ve bu değer yargıları dinamik bir yapıya sahiptir. Sürekli olarak değişime açıktır. Tarihsel süreçte hem toplumun yaşlılık algısı hem de yaşlıların kendileriyle ilgili algılarında değişiklik yaşanmaktadır.

Yaşlılık algısının dinamik oluşunun arka planında “yaşlılık söylemi” yatmaktadır. Toplumdan topluma değişen yaşlılık algısı bir takım ayrıcalıkları ve ayrımcılıkları içerisinde barındırır. Yaşlı bireylerin de kendileri ile ilgili toplumsal algılara katılıyor oluşu yaşlılık algısının pekiştirilmesine katkı sağlamaktadır. Yaşlılık söylemi, yaşlıların yaşantılarında maruz kaldıkları ve yerine getirdikleri hem maddi hem de maddi olmayan pratiklerin bütününden oluşur. Ancak bu bütünlük sürekli yeniden kurulan ve yıkılan söylemsel bir bütünlüktür ve dışarıdan gelecek hamlelere açıktır (Kalaycıoğlu, 2016: 159). Özellikle negatif yaş algısının, yaşamdaki pek çok alanı olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Levy’e göre: “Yaşlanmaya ilişkin olumsuz öz algıların, bireyin yaşlanma sürecinin nasıl deneyimleneceğine ilişkin olumsuz beklentilere veya tahminlere dönüşmesi riski vardır” (Levy vd., 2002).

Yaşlılığın nasıl en iyi şekilde geçirilebileceği konusu uzun yıllardan beri tartışma konusu olmuştur. Bazı Antik Çağ filozofları yaşlıların saygı görebilmelerini kendi erdemli tutumlarına bağlamaktadır. Buna karşın Kur’an-ı Kerim’de “ Rabbim sadece kendine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle. Alçak gönüllülükle kol kanat ger. ‘Rabbim Onlar nasıl küçüklükte beni şefkatle eğitip yetiştirdilerse şimdi sen onlara merhamet göster’ diyerek dua et” (İsra: 23-24) şeklindeki ifadelerle ne olursa olsun (erdemli olmasalar bile) yaşlılara saygı ve merhamet gösterilmesi emredilmektedir. Bu anlamda kültürün önemli dinamiklerinden olan inanç ve din yaşlılıkla ilgili algı ve tutumları da etkilemektedir.

Geleneksel kültürün hâkim olduğu toplumlarda bilgisine ve tecrübesine ihtiyaç duyulan yaşlı kişilerin, toplumda yüksek statülü bir otorite olarak kabul edilirken modern dönem ile birlikte bu konumlarını giderek kaybettikleri düşünülmektedir (Ceylan, 2015: 48). Bu durumun nedenleri, toplumdaki yaşlı nüfus oranının artması sonucunda çalışan genç kesim tarafından yük gibi algılanması, yaşlıların çok hızlı bir şekilde değişen bilgi teknolojilerinin hızına yetişemediğinin düşünülmesi, medya yoluyla oluşturulan ve dayatılan “ideal insan”

imajının her yaştan insanı etkilemesi olarak sayılabilir (Canatan, 2015: 325-327). Bu sebeplerle modern toplumda yaşlılık algısının olumsuz bir evreye girdiği düşünülmektedir.

Yaşlılık algısının olumsuz bir evreye girdiği konusunda farklı görüşler de vardır. Toplumların küresel ağlarla hareketliliğinin artmasıyla, herhangi bir toplumda ileri yaştan başlama zamanı ve ileri yaştan kurallarına uygun davranış beklentileri şimdiye kadar görüldüğünden çok daha fazla çeşitlilik göstermektedir (Phillipson, 2014: 79). Bu çeşitlilik yaşlılık algısını etkileyecek çok fazla sayıda değişkenin olduğunu da işaret etmektedir. Canatan, 2008 Avrupa Sosyal Araştırması veri tabanından elde ettiği verilerle yapmış olduğu “yaşlılık algısı” analizlerinde, yaşlılık algısını etkileyen unsurların çok fazla ve karmaşık olduğu sonucuna varmıştır. Özellikle yaşlılar içerisinde 80 yaş üzeri yaşlıların oranının artarak uluslararası literatürde “çifte yaşlanma” (double ageing) olarak adlandırılan durumun yaşandığı Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinde yaşlılığın düşük bir statü olarak değerlendirildiği görüşünün bilimsel temellerden yoksun olduğu sonucuna varmış olması dikkate değerdir (Canatan, 2015: 325-344).

Günümüzde yaşlılık yeni bir evreye geçerek “yaşlılık sektörü” ve “tıp-sanayi” açısından ticari bir meta olarak görülmeye başlamıştır (Estest, 2001’den akt. Esendemir, 2021: 26). Bir yandan emekli olarak üretimden çekilerek topluma yük olduğu düşünülen yaşlılar bir yandan da yeni sektörün tüketicisi durumuna gelmiştir. Bu yönüyle modern dönemin yaşlısı üretim ve tüketim denkleminde araçsallaştırılarak arafta kalmıştır (Ceylan, 2015: 41).

Yaşlılık algısı üzerine Türkiye’de de çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Bazı araştırma sonuçlarında yaşlılık algısının negatif olduğu gözlenmektedir. Bu durumun pek çok nedeni vardır. Örneğin; ilerleyen yaşla birlikte çok fazla boş zamanın oluşu yaşlıların kendilerine ve bedenlerine daha çok yönelmelerine ve tabiri caizse hastalık hastası olmalarına ve yaşlılık algılarının negatif olmasına neden olabilmektedir (Maden, 1991; 183-184). Bununla birlikte yaşam şartlarındaki zorluklar (sağlık hizmetlerinden uzak kalmak, düşük eğitim, yetersiz gelir, yalnızlık, muhtaçlık, sağlık sorunları, yakınların vefatını görmek vs) yaşlıların kendileriyle ilgili algılarını olumsuz yönde etkilemektedir (Duvan & Davran, 2022: 720).

DSÖ tarafından 2005 yılında “Yaşlı Dostu Kentler” adıyla yapılan çalışmada yaşlı bireylerin yaşamını etkileyen 8 bileşen üzerinden incelemeler ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bu bileşenler; dış mekanlar ve binalar, ulaşım, konut, sosyal katılım, toplumsal yaşama dahil olma-toplumun yaşlıya saygısı, vatandaşlık görevini yerine getirme ve işgücüne katılım, bilgi

edinme ve iletişim, toplum desteği ve sağlık hizmetleri şeklinde sıralanmaktadır (WHO, 2007'dan akt. Dilek, 2015: 26). Esendemir' in, Yaşlı Dostu Kentler Perspektifinin 8 ana kriterinden biri olan “saygı ve sosyal içirme” başlığı altında İstanbul üzerinde yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarına göre, kentteki yaşlılık algısının bütün bileşenleri dikkate alındığında genel itibariyle yaşlılara yönelik olumsuz algının yaşlıların kentte aktif yaşlanmasının önünde büyük bir engel teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu engeli aşmak için de kentlerin sadece fizik açıdan değil aynı zamanda sosyal açıdan da yaşlı dostu kılınmasına dair bir hedef olması gerektiği ortaya konmuştur. Ayrıca dijital çağın görsel, yazılı ve sosyal medyası üzerinden yaşlılığa dair negatif bir algının oluşturulduğunu ve acil olarak medya analizlerinin yapılması gerektiği vurgulanmıştır (Esendemir, 2019: 22-25).

Kadınların kendilerini erkeklere göre daha düşük statüde görmeleri yaşlılık algılarını olumsuz etkilemektedir. Canatan, erkeklere kıyasla kadınların kendilerini daha düşük statüde görmelerinin nedenini; günlük yaşam deneyimleri ve aktif olarak bakım işlerini üstlenmeleriyle ilişkilendirmektedir (Canatan, 2015: 339).

Toplumumuzda kadınların sürekli olarak fedakâr ve üretken olmaları beklenmektedir. Kadınlardan şehir hayatında ev işi, çocuk ve yaşlı bakımı, kırsalda ise bu işlere ek olarak bağ-bahçe ve hayvanların bakımı konusunda sürekli olarak üretken olmaları beklenmektedir. Erkeklerden beklenen evi geçindirme yükümlülüğü emeklilik sistemiyle birlikte garanti altına alınırken kadınların yükümlülükleri ölene kadar devam etmektedir. Günümüz dünyasında ise kadınlardan hem ev işleri hem de kariyer yapmaları hem de çocuklarla ilgilenmeleri beklenmektedir. Kadınların çalışma hayatına katılıyor oluşu yaşlı bakımı konusundaki rollerinde değişikliğe neden olmuştur. Ancak dikkat çekici nokta torun bakımı konusunda büyükannelelerden beklentinin yüksek oluşudur. Bu bağlamda X Kuşağı kadınlardan, çalışan Y ve Z Kuşağı kadınlarına destek olması beklenmektedir. Görünen o ki kadınların çalışma hayatında daha görünür olmaları, kendi ailelerinden kadınların desteğiyle gerçekleşebilmektedir ve toplumun kadınlardan beklentisi daha da yükselmektedir.

En nihayetinde Duyar'ın vurguladığı gibi: “Yaşlılığa dair ön kabullerimiz, algılarımız, kurgularımız ve anlayışlarımız –kısaca onu inşa etme biçimimiz –aynı zamanda bizim nasıl bir yaşlılık geçireceğimizi de az ya da çok belirlemektedir” (Duyar, 2008: 14).

1.4. KADIN VE YAŞLILIK

Tüm dünyada belirgin bir şekilde doğurganlık hızı azalmakta ve yaşlı nüfus oranı artmaktadır. Türkiye’de henüz çok ciddi düzeyde bir yaşlı nüfus oranı bulunmamakla birlikte,

yaşlı nüfus diğer yaş gruplarındaki nüfusa göre daha yüksek bir hız ile artış göstermektedir (Öztop, 2022: 51).

Nüfusun yaşlanması iki önemli nedeni vardır. Bunlar ömrün uzaması ve doğum oranlarının azalmasıdır. Bununla birlikte doğum oranlarındaki düşüşün nüfusun yaşlanmasıdaki en önemli faktör olduğu görülmektedir. Yaşam süresinin uzaması ile birlikte genel nüfus içindeki yaşlıların sayısı artmış olsa bile doğurganlık oranları istenen seviyede kalmaya devam ettiği sürece yaşlı nüfusun oranı genel nüfus içinde düşük kalmaya devam edecektir. Ancak doğurganlık oranı düştüğünde yaşam süresinin de uzamasıyla birlikte yaşlı nüfusun genel nüfus içindeki oranı artacak ve nüfus hızla yaşlanacaktır. Bu yönüyle nüfusun yaşlanmasında ana belirleyicinin doğurganlık oranları olduğu görülmektedir (Ceylan ve Kesen, 2022: 86).

Toplam doğurganlık hızı dünya ortalaması, 2022 yılında 2,31 çocuk iken Türkiye'nin toplam doğurganlık hızının 1,62 çocuk ile dünya ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Toplam doğurganlık hızı 2022 yılında 1,62 olan Türkiye, AB üyesi ülkeler arasında 10. sırada yer almaktadır (TÜİK, 2023).

BM dünya nüfus tahminlerine göre dünya nüfusunun 7 milyar 975 milyon 105 bin 156 kişi, yaşlı nüfusun ise 782 milyon 998 bin 642 kişi olduğu tahmin edilmiştir. Yaşlı nüfus oranı dünya ortalamasının, 2022 yılında %9,8 olduğu belirlenmiştir. Türkiye'nin yaşlı nüfus oranının %9,9 ile dünya yaşlı nüfus ortalamasının hemen üzerinde yer aldığı görülmüştür. Türkiye'nin yaşlı nüfus oranının %9,9 ile AB üyesi 27 ülkenin yaşlı nüfus oranlarından daha düşük olduğu saptanmıştır. (TÜİK, 2023).

Yaşlı bağımlılık oranı çalışma çağındaki her 100 kişiye düşen yaşlı sayısını ifade etmektedir. Türkiye'de TÜİK 2022 verilerine göre yaşlı bağımlılık oranı 2017 de %12 iken 2022 yılında bu oran %14.5' e yükselmiştir. Tahminlere göre bu oran 2030 yılında %19.6, 2040 yılında %25.3, 2060 yılında %37.5, 2080 yılında ise %43.6 ya yükselecektir (TÜİK, 2023).

TÜİK 2022 verilerine göre Türkiye'de yaşlı nüfusun %44.4'ünü erkekler, %55.6'sını kadınlar oluşturmaktadır. Verilere göre eşi ölmüş yaşlı kadınların oranı, eşi ölmüş erkeklerin oranının 4.2 katı olmuştur. Yaşlı kadınların yoksulluk oranı ise 2017 yılında %17.0 iken 2021 yılında %12.6 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2023).

Ölüm sebep analizinde ise verilere göre kadınlar en çok dolaşım sistemi hastalıklarından, erkekler ise iyi ve kötü huylu tümörler nedeniyle ölmüşlerdir. Tümörler

nedeniyle ölen yaşlı erkeklerin oranı %15.3 iken, yaşlı kadınların oranı %8.5 olmuştur (TÜİK, 2023).

Yaşlı bireylerin kendilerine bakamayacak kadar yaşlandıklarında %46'sı çocuklarının yanında, %31'i evde bakım, %10.3'ü ise huzurevinde kalmayı tercih etmişlerdir. Evde bakım isteyenlerin de %34.0'ı oğullarının evinde %12.0'ı ise kızlarının evinde bakılmak istemektedirler (TÜİK, 2023).

Tüm dünyada kadınların doğuşta yaşam beklentisi erkeklere oranla daha yüksek görünmektedir. TÜİK 2022 verilerine göre 2019-2021 döneminde erkeklerin doğuşta yaşam beklentisi 75 yıl, kadınlarda 80.5 iken 2020-2022 döneminde erkeklerde 74.8, kadınlarda ise 80.3 olmuştur. Yani ikisi arasında 5.5 yıl fark görünmektedir (TÜİK, 2023).

Verilerden anlaşıldığı üzere dünya genelindeki yaşlı nüfusun çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır. Tüm dünya genelinde ve ülkemizde de farklı etkenlerden dolayı kadınların beklenen yaşam süresi erkeklere göre daha uzundur. Hemen hemen tüm canlı türlerinde de dişilerin erkeklere oranla daha uzun yaşadığı görülmektedir. Bu durum hem yaşam tarzından hem de biyolojik faktörlerden kaynaklanabilmektedir. Östrojen hormonu ve kadınlarda fazladan bulunan X kromozomunun bu konuyla ilişkili olduğu düşünülmektedir (Hablemitoğlu, 2016: 131-132).

Thielke ve Diehr tarafından yapılan araştırmada, yıllar geçtikçe insanların sağlığının bozulduğunu fakat bu bozulmanın her iki cinsiyette de benzer sonuçlar verdiği görülmüştür. Bununla birlikte yaşlanma sürecinde cinsiyete göre bazı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Erkekler kadınlara oranla daha sağlıklı yaşamalarına rağmen kadınlara oranla daha erken ölmektedirler. Thielke ve Diehr, bu durumun; bulaşıcı hastalıkların kadınların bağışıklık sistemini güçlendirdiği, düşük riskli yaşam tarzı ya da testosteron eksikliği gibi durumlardan kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir (Thielke & Diehr, 2012: 7).

Gündüz de testosteron hormonunun erkek yaşam uzunluğunu kısmen kısaltan davranışlar üzerinde derin etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Özellikle saldırganlık ve yarışmacılık ile ilgili olan testosteron hormonun (testosteron zehirlenmesi) erkeklerin ölümüne neden olan düşüncesiz davranış, şiddet ve motorlu araç kazalarında etkisi vardır. Bununla birlikte erkeklerin hastalık durumunda tıbbi yardım alma eğilimleri kadınlara göre daha düşüktür (Gündüz, 2013: 138).

Kadınların erkeklerden daha uzun yaşama eğilimi göstermeleri yaşlılığı bir anlamda “dişi” leştirir. Bu konuda yapılan pek çok çalışmanın ortak özelliği; uzun yaşamaları

nedeniyle kadınların yaşlandıklarında daha fazla sorun yaşamaları; ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan erkeklerden daha kötü durumda olmalarıdır (Özçakır, 2012: 40). Ayrıca kadınlar bütün yetişkinlik dönemlerinde erkeklere göre daha büyük oranda hastalık, engellik ve aktivite sınırlılıkları yaşamaktadırlar (Gündüz, 2013; 137).

Hsu tarafından çeşitli değişkenler açısından cinsiyetler arası farklılıkların incelendiği bir araştırmada kadın ve erkeklerin farklı alanlarda avantaj ve dezavantajlara sahip olduğu dikkat çekmektedir. Araştırmada yaşlı kadınların günlük yaşam aktivitelerinde daha iyi performans gösterdiğini ve enstrümental yaşam aktivitelerinde (başkalarına bakım verme, iletişim becerileri, sağlık yönetimi vb.) ise daha az kırılgan olduğu tespit etmiştir. Kadınların genel dezavantajlarının ise daha çok sağlıktaki bozulmalarla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Hsu, 2005'den akt. Demir Çelebi, 2021: 87).

Başka bir açıdan bakıldığında, kadınlar açısından erkeklere göre biraz daha uzun yaşamak herkes için farklı anlam ifade edebilir. Dezavantajlı durumda olan kadınlar için şartlar daha da ağırlaşabileceği gibi eşinin ölümü sonrasında kendini sosyalleştirme imkânı bulabilen kadınlar da mevcuttur. Ayrıca kadınların eş kaybıyla baş etme becerileri açısından erkeklere nazaran daha avantajlı oldukları, erişkinlik döneminde yaşamış oldukları tecrübelerden dolayı yaşlılıkla uyum kapasitelerinin arttığı düşünülmektedir. Kadınların erkeklere oranla sorunlarını daha kolay ifade edebildikleri, aileleri ve yakın arkadaşlarıyla daha kaliteli ilişkiler kurma konusunda daha becerikli oldukları bilinmektedir (Hablemitoğlu, 2016: 133)

Kadınların erkeklerden uzun yaşaması kuşkusuz yaşlı yetişkinlerin medeni durumlarını da etkilemektedir. 2022 TÜİK verilerine göre en az bir yaşlı fert bulunan 6 milyon 276 bin 433 hanenin, 1milyon 632 bin 874'ünün tek başına yaşayan yaşlı fertlerden oluştuğu ve bunların %74,7 sini kadınların, %25,3 ünü ise erkeklerin oluşturduğu sonucuna varılmıştır (TÜİK, 2023). Yaşlı kadınların çoğu duldur, buna rağmen yaşlı erkeklerin çoğu evlidir. Çünkü yaşlı bir erkeğin evlenmesi yaşlı bir kadının evlenmesinden daha kolaydır (Onur, 2021: 292).

Türkiye'de yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bu bulgular, bilhassa yaşlı kadınların ilerleyen yaşlarda, yaşlı erkeklerle karşılaştırıldığında, daha yüksek oranlarda eşlerini kaybederek dul kaldıklarını ve yaşamlarının geri kalan kısmını dul olarak geçirdiklerini ortaya koymaktadır. Türkiye'de dulluk, bilhassa kadınlar için normatif bir hale gelmektedir (Arun ve Arun, 2014: 1521). Avrupa'da da yaşlı kadınların durumu bu bakımdan

Türkiye’dekinden çok da farklı değildir. Örneğin, İngiltere’de 65 yaşın üzerindeki yaşlı kadınların yarısı duldur ve bir kadın hayatının ortalama 9 yılını dul olarak geçirmektedir (Arber vd., 2003’den akt. Arun ve Arun, 2014: 1521).

Türkiye’de dulluğun normatif bir hal almasının nedenlerini Yeşil’ in kırsal alanda yaşayan dul kadınlar hakkında yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarında görmek mümkündür. Araştırmaya katılan kadınların yeniden evlenme ile ilgili görüşleri genel anlamda negatiftir. Yeni bir evliliğin gereksiz, riskli ve huzursuzluk kaynağı olacağı inancı vardır. Bu görüşün oluşmasında düzenli bir gelire sahip olmak oldukça önemli bir nedendir. Bununla birlikte nispeten genç yaşta dul kalan kadınların da çocuklarının küçük oluşu, kız çocuklarının veya engelli çocuğunun olması gibi nedenlerle yeniden evlenmeyi düşünmedikleri anlaşılmaktadır (Yeşil, 2020: 185).

Türkiye’de medeni durumun refah açısından çok önemli bir nokta olduğunu düşünüldüğünde, dul kalmış yaşlı kadınların karşılaştıkları sorunların artacağı açıktır. Sağlık sorunları, engellilik, düşük gelir düzeyi, yalnızlık gibi sorunlara dul kalmanın da eklenmesiyle yaşlı kadınların yaşam kalitesi oldukça düşebilmektedir. Medeni durum baz alınarak yapılacak çalışmalarla yaşlı dul kadınların yaşlılık deneyimlerinin daha pozitif hale getirilmesi mümkün olabilir (Arun ve Arun, 2014: 1519-1523).

Günümüzde geniş aile modeli yerini çekirdek aile ve türevlerine bırakmıştır. Gerçi ülkemizdeki çekirdek aile modeli klasik anlamda kullanılan çekirdek aile modelinden biraz farklıdır. Aile büyükleri zaman zaman bu aileye dâhil olabilmekte ve sıkı ilişkilerini sürdürebilmektedir. Geleneksel aile içerisinde bakım yükümlülüğü konusunda en önemli unsur kadınlardır. Annesine, babasına, çocuğuna, eşine, torununa, kayınvalidesine, kayınbabasına, akrabalarına, arkadaşlarına ve komşularına herhangi bir ücret beklemeden bakım yapanlar kadınlardır. Hizmet sektörü içerisinde de bakım alanında çalışanların çoğu yine kadınlardır. Yani kadınlar toplumu ayakta tutan son derece önemli bir görevi bazen gönüllü bazen zorunlu bazen de ücretli olarak üstlenmektedirler (Hablemitoğlu, 2016: 134). Kadınla özdeşleşmiş gibi görünen bakım verme hizmeti, kadınların hayatlarının akışını büyük oranda etkilemektedir.

Ekonomide kadınların istihdam oranı arttıkça toplumda başka problemler ortaya çıkmaktadır. Hem ev işleri hem iş hayatındaki sorumlulukların yüklerini kadınlar yine kendi aralarında yardımlaşarak aşmaya çalışmaktadırlar. Yaşlı kadınlar bu anlamda her daim yardıma hazır kurtarıcı rol üstlenmektedirler. Ancak bazı durumlarda yaşlı kadınlar hem

maddi hem de manevi açıdan kendi çocukları ve yakınları tarafından istismar edilebilmektedirler. Genç kadınlar kariyer planlaması yapabilmekteyken yaşlı kadınlar (anne veya kayınvalide) bu planların arkasında görünmez ama önemli birer aktördürler. Yaşlı kadınların torun bakma rolünün artık toplumsal bir norm halini aldığını söylemek de mümkündür. Torunlarının bakımını tamamen üstlenmek istemeyen büyükanneler hem toplum hem de çocukları tarafından suçlanabilmekte ve yaşlılık dönemlerini daha mutsuz bir şekilde geçirebilmektedirler.

Taşkın ve Akçay'ın yapmış oldukları araştırmada; araştırmaya katılan büyükanneler torun bakmanın tüm zorluklarına rağmen güzel bir durum olduğunu belirtmektedirler. Ancak sık sık zorluklarına vurgu yapmaları dikkat çekicidir. Bazı büyükanneler torun bakımı konusunda çocuklarıyla birlikte karar verdiğini bazıları ise zorunluluktan dolayı torunlarına baktıklarını belirtmişlerdir. Küçük yaşta çocuklara başkası tarafından bakılmasını tercih etmemek, ekonomik olarak kurumlardan veya bakıcılardan faydalanamamak gibi etkenler büyükannelerin bu konuda devreye girmelerini hızlandırmaktadır. Dışardan yardım almayan büyükannelerin, kendilerine vakit ayıramadıkları, ev işleri ile ilgilenmek zorunda oldukları, sosyal yaşamdan izole oldukları, kendi bakımlarını ihmal ettikleri ve diğer aile üyeleri ile ilgilenemedikleri için sorun yaşadıkları görülmüştür. Üstelik çevreden de torun bakımını sonlandırması için telkinler almaktadırlar. Ancak büyükannelerin torun bakmayı aile içerisinde çözülmesi gereken bir görev olarak algılaması kendi yaşamını daha da zora sokabilmekte ve aile içi dinamiklere zarar verebilmektedir (Taşkın ve Akçay, 2019: 583-606).

Torun bakma deneyiminin olumlu yönlerinin olduğu çalışma sonuçları da vardır. Tunca ve Durmuş'un yapmış oldukları araştırmada, eşi hayatta ve yanında olan kadınların torun bakma sürecinde yaşamış oldukları sorunlarla mücadelede en çok eşlerinden yardım aldıkları görülmüştür. Özellikle evde başka çocuklar kalmamışsa ve “boş yuva sendromu” adı verilen durum yaşanıyorsa, torunlara bakmak eşler arasındaki dayanışmayı arttırabilir. Torun sevgisini birlikte yaşamak eşlerin ilişkilerini olumlu yönde etkileyebilir (Tunca ve Durmuş, 2019: 220). Yine denilebilir ki her yaşlı bireyin yaşlılık deneyimleri kendine özel şartlarda gerçekleşmektedir.

Günümüzde yaşlı kadınlardan; bedenen ve ruhen sağlıklı olması, dinamik olması, ev işlerini kendisinin yapması, kimseye yük olmaması, torunlarına bakması ve bakımlı olması beklenmektedir. Yaşlı kadınların beden algısı üzerinden ayrımcılığına uğruyor oluşu da önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlılık karşıtı ürün reklamlarında sürekli

olarak yaşıllığın kötü ve kaçınılması gereken bir durum olduğunun empoze edilmesi, kadınların yaşıllık algılarını dolayısıyla psikolojilerini olumsuz etkilemektedir.

Murakami ve Yılmaz'ın yapmış oldukları araştırmaya göre, reklam filmlerindeki metinlerde biyolojik terimler kullanılarak kozmetik ürünler tıbbileştirilmekte ve ürün kullanımı konusunda güven oluşturulmaya çalışılmaktadır. Ancak ürünün içeriği hakkında hedef kitleye bilgi veren reklam filmlerinin, doğadan yararlanarak doğallığın önemini yansıtmaya çalışmalarına rağmen, kadının güzelliğinin doğal süreçte yitirileceğini, bunu önlemek için o ürüne ihtiyaç duyduğunu belirterek kendi içlerinde çelişkiye düşmektedirler (Murakami, 2021: 59).

Son yıllarda feminist teorinin etkisiyle birlikte, yaşlı kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ve bundan kaynaklı dezavantajlı oldukları durumlar üzerine çalışmalar başlamış ve “feminist gerontoloji” adıyla yeni bir disiplin dalı ortaya çıkmıştır (Duyar, 2008: 18). Feminist gerontolojiye göre toplumsal cinsiyet merkezli eşitsizlikleri ve baskıyı oluşturan ekonomik politik yapı, yaşam seyrini şekillendiren ise kadının ve erkeğin yaşlanma deneyimidir. Bu bakımdan feminist kuramcılara göre yaşlanma sürecini açıklamaya ve anlamlandırmaya çalışan çalışmalarda toplumsal cinsiyetin özellikle de yaşlı nüfusun büyük kısmını oluşturan kadınların önemli bir yeri olmalıdır (Hooyman vd., 2015’den akt. Artan ve Irmak, 2018: 237).

İstatistiksel verilerden de anlaşıldığı üzere tüm dünya nüfusu gibi Türkiye nüfusu da hızla yaşlanmakta ve kadınlar da yaşlı nüfus içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedirler. Kadınlar hem uzun ömürlü oluşla hem de düşük doğurganlık eğilimi ile demografik yapıyı etkilemektedirler. Bu açıdan uzun bir zaman dilimini yaşıllık döneminde geçirecek olan kadınların yaşıllık ile ilgili düşüncelerini anlayabilmek daha da önemli hale gelmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE ARAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI

Bu bölümde araştırmanın hedefine ulaşabilmek için kullanılan araştırma yöntemiyle ilgili bilgilere, araştırma desenine, araştırmaya katılan katılımcıların demografik özelliklerine, veri toplama metotlarına, elde edilen verilerin işlenmesi ve analizine yer verilmiştir. En son olarak araştırma bulguları yorumlanarak değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Toplumsal değişimi açıklamaya çalışan Kuşak Teorisi, aynı dönemde doğup büyüyen ve aynı yaş grubunda bulunan bireylerin toplumu etkileyen büyük olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarının, eğilimlerinin, değer yargılarının birbirlerine benzeyeceği görüşünü temel olarak almaktadır (Strauss & Howe, 1991'den akt. Canatan, 2022: 47). Değişen şartlarla birlikte yaşlılığın bir olgu halini alması ve yaşlı bakımı denilince akla ilk olarak gelen kadınların zaman içerisinde değişen yaşlılık algılarını belirleyebilmek için de kuşak yaklaşımından faydalanmak elverişli bir yol gibi görünmektedir. Çünkü son yüzyılda yaşanan gelişmeler kadınların toplumsal konumunda köklü değişikliklerin yaşandığı bir dönemdir. Bu gelişme ve değişimlerin Türk toplumu üzerindeki etkilerini anlayabilmek için tarihsel sürecin anlaşılmasına çalışılması son derece önemlidir. Her ne kadar köklü değişiklikler olsa da toplum değerlerinde sürekliliğini koruyan bazı ana damarlar da vardır. Bu araştırma ile Afyonkarahisar'da yaşayan X, Y ve Z Kuşağı'na mensup kadınların değişim sürecinden nasıl etkilendikleri, hangi değerlerin kuşaklar yoluyla aktarıldığı ve yaşlılıkla ilgili düşüncelerinde farklılık olup olmadığı anlaşılmasına çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında derinlemesine verilere ulaşabilmek amacıyla nitel yöntem tercih edilmiştir. Nitel araştırma yöntemi, 20. Yüzyılın başlarında insan yaşamının karmaşık doğasını anlamada pozitivist yaklaşımın yeterli olmayacağı ile ilgili tartışmalar neticesinde geliştirilmiştir. Nitel araştırma tarihsel süreç içerisinde; doğal araştırma, yorumlayıcı araştırma, alan araştırması şeklinde isimlendirilmiştir (Baltacı, 2019: 369). Bir problemin çözümüne ilişkin gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerini kullanan nitel araştırma yöntemi daha önceden bilinen veya fark edilmemiş problemlerin

algılanmasına, probleme ilişkin doğal olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına yönelik öznel-yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir (Seale, 1999'dan akt. Baltacı, 2019: 369).

Nitel araştırma yöntemi gündelik hayatın içindeki olgulara odaklanarak bu olguları olduğu gibi kendi bağlamında ve her yönüyle incelemeye, analiz etmeye çalışır. Bu yönüyle nitel araştırma süreci derin bir algıya ulaşmayı amaçlayan, karmaşık, zorlu ve bütüncül bir bakış açısını gerektiren bir süreçtir (Morgan, 1996; Hatch, 2002'den akt. Baltacı, 2019: 370). Nitel araştırmacılar örnek olayların ve bağlamların dilini kullanarak, brikolaj (yaptak) uygular, toplumsal süreçler ve örnek olayları kendi sosyal bağlamında inceler ve belirli ortamlarda anlamlandırır veya yorumlarlar. Toplumsal yaşama birçok açıdan bakarlar ve insanların kimliklerini nasıl inşa ettiklerini açıklamaya çalışırlar. Çok seyrek değişkenler kullanırlar veya hipotezleri test ederek bazı durumlarda da toplumsal yaşamı sayılara çevirirler (Neuman, 2017: 232).

1.1 ARAŞTIRMANIN DESENİ

Bu araştırmada X, Y ve Z kuşağına mensup kadınların hem yaşlılığı genel olarak nasıl algıladıkları hem de kendi yaşlılıklarıyla ilgili bir düşüncelerinin olup olmadığı derinlemesine olarak anlaşılmasına çalışılacaktır. Katılımcılara bu amaçla hazırlanan mülakat soruları yöneltilirken yandan da beden dillerini gözlemleyebilmek araştırmanın derinlemesine olarak gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Deneyimler sonucunda oluşan algıların nasıl oluştuğunu anlayabilmek için nitel araştırma yöntemi nicel araştırma yöntemine göre daha elverişli bir yöntemdir. Nitel yöntemle genellemelere ve kesin sonuçlara varmak gibi amaç yoktur. Olgular ve deneyimler anlamak üzerine kurguludur. Sosyal gerçeklik belirli bir zamanda, belirli bir mekân veya sosyal bağlamda beliren olgu ve olayların dinamik yapısına dayalı karmaşık bir yapıdır. Sosyal gerçekliğin karmaşık doğası, nitel bir araştırma ile problemin çözümünü olanaklı kılarken, çözümden hareketle belirli genellemelere ulaşılmasını da güçleştirmektedir (Baltacı, 2019: 382).

Araştırma desenini oluştururken olgu bilim (fenomonolojik yaklaşım) benimsenmiştir. Fenomonoloji, insanın toplumsal gerçekliği nasıl anlamlandırdığıyla ve bu doğrultuda nasıl hareket ettiğiyle ilgilenir (Baert, 2020: 332-334). Olgu bilim, olguyu yaşayan kişilerin olgu ile aralarında bir bağlantının olduğu ve olgu bilimin başlangıç noktasını olguların kendisinin oluşturduğunu vurgulamaktadır. Hedefi ise bir insanın bir duruma (gerçekliğe) ait algısını ortaya koymaktır (Altunışık vd., 2022: 478). Bu yöntem bir şekilde farkında olduğumuz ancak

derinlemesine bir anlayışa sahip olmadığımız deneyimler, algılar, yönelimler gibi olguları araştırmak için kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 75-78).

Araştırmada sosyal bilimlerin nitel araştırma tekniklerinden biri olan, bireysel görüşme-mülakat tekniği tercih edilmiştir. Görüşme, sözlü iletişim yoluyla insanları ve onlarla ilgili durumları anlamaya çalışan bir veri toplama tekniğidir. Görüşme esnasında sorulmak üzere hazırlanan sorular, yarı-yapılandırılmış açık uçlu mülakat sorularıdır. Yarı-yapılandırılmış açık uçlu mülakat soruları hem önceden hazırlanan sorulardan hem de görüşme esnasında görüşmenin gidişatına göre sorulmasının faydalı olduğu düşünülen soruların eklenmesiyle oluşturulur (Altunışık vd., 2022: 485). Araştırmada elde edilecek verilerden derin anlamlar çıkarabilmek için sondaj türü sorular eklenebilir.

1.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ, ÖRNEKLEMİ, KATILIMCILARI

Araştırma evreni, araştırılmakta olan konuyu oluşturan elemanların tümünü kapsayan yapıdır (Arık, 1992'den akt. Özen ve Gül, 2010: 395). Araştırmanın evrenini Afyonkarahisar ilinde yaşayan X, Y ve Z Kuşağı'na mensup kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmada sadece üç kuşağa mensup kadınların seçilmiş olmasının amacı, henüz yaşlılığı deneyimlememiş kadınların yaşlılık algılarını anlayabilmek ve kendi yaşlılıklarıyla ilgili düşüncelerini açığa çıkarabilmektir. Farklı sınıflandırmalar olmakla birlikte X Kuşağı'nın en büyük üyeleri bugün 62 yaşında, Z Kuşağı'nın en küçük üyeleri ise 13 yaşındadır. Bu araştırmanın evreni belirlenirken yasal yükümlülüklerden dolayı Z Kuşağı mensubu kadınlardan 18 yaşın üzerinde olanlar araştırmaya katılımcı olarak seçilmişlerdir. Araştırma evrenindeki bütün kadınlara ulaşabilmek mümkün olmadığından uygun sayıda örneklemle çalışmak gerekmektedir. Araştırmanın örneklemi Afyonkarahisar'da yaşayan X, Y ve Z kuşaklarına mensup toplam 24 kadın oluşturmaktadır.

Katılımcılar belirlenirken amaçlı örneklem tekniği kullanılmıştır. Örneklem, araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen yaş aralığındaki kadınlarla oluşturulmuştur. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünün belirli bir sayısı yoktur. Temsil edilebilirlik değil örneklemin araştırma konusu ile ilişkisi daha önemlidir. Bu kapsamda, zengin ve derin bilgiye ulaşmada amaçlı örneklem daha elverişlidir ve amaçlanan konuda geneli temsil kabiliyeti arttırılmaya çalışılır (Flick, 2009'dan akt. Altunışık vd. 2022: 481). Nitel araştırmacı elde ettiği verilerle okuyucuya betimsel ve gerçekçi bir resim sunmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle nitel verinin ayrıntılı ve belirli bir derinliğe sahip olması büyük bir önem taşır (Yıldırım ve Şimşek, 2006'dan akt. Altunışık vd., 2022: 482). Ayrıntılı ve

derinliğe sahip veri elde edebilmek içinse büyük bir örnekleme çalışmak son derece zordur. O yüzden daha sınırlı sayıda örneklem tercih edilir.

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma evreninin Afyonkarahisar’da yaşayan X, Y ve Z Kuşağı’na mensup kadınlardan oluşması ve elde edilecek verilerin sadece Yaşamdan Geri Çekilme ve Aktif Yaşlanma Kuramları açısından değerlendirilerek diğer yaşlılık kuramlarının konu dışı bırakılması araştırmanın sınırlılıklarındandır. Araştırmada sadece Yaşamdan Geri Çekilme ve Aktif Yaşlanma kuramlarının ele alınmasının nedeni, bu iki kuramın birbirine zıt olarak algılanmaları ve son dönem yaşlılık politikalarının en çok “aktif yaşlanma” kavramı üzerine yoğunlaşmasıdır.

1.4. VERİ TOPLAMA ARACI

Veriler farklı mekânlarda, yarı yapılandırılmış 12 adet açık uçlu sorunun daha önce hazırlık yapılmasına zaman tanınmayacak şekilde sorulmasıyla, görüşme ve gözlem tekniği kullanılarak ve ses kaydı alınarak elde edilmiştir. Görüşmeler başlamadan önce katılımcılara araştırmayla ilgili bilgi verilmiş ve onam formunun okunması sağlanmıştır Afyonkarahisar’da çocukluğunu geçiren ancak eğitim için şehir dışında olan katılımcılarla zoom uygulaması üzerinden görüşmeler gerçekleştirilmiş ve onam formu dijital ortamda gönderilmiştir. Görüşmeler esnasında elde edilen ses kayıtları daha sonra deşifre edilerek bilgisayar ortamına yazılı olarak aktarılmıştır.

1.5. VERİLERİN İŞLENMESİ VE ÇÖZÜMLEMESİ

Nitel araştırmada temel kabul edilen içerik analizi; elde edilen verileri açıklamaya yönelik kavramları ve ilişkileri açığa çıkarmayı hedeflemektedir. İçerik analiz süreci; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların organize edilmesi, verilerin kodların ve temaların ışığında incelenmesi, bulguların ortaya konması ve yorumlanması şeklinde 5 aşamada gerçekleşmektedir. İçerik analizinde elde edilen verileri düzenlenmiş ve yorumlanmış bir yapıya kavuşturabilmek için; 1) Betimsel analiz için kavramsal çerçeve oluşturulur ve elde edilen veriler mantıklı ve anlaşılır biçimde betimlenir ve gerektiği yerde alıntılara olduğu gibi yer verilebilir. 2) Yapılan bu betimlemeler analiz edilir ve yorumlanır (kategorik-sistemik analiz). 3) Kod ve temalar kapsamında içerik analiz edilir. 4) Neden-sonuç ilişkisi irdelenir, satır araları okunur ve bazı sonuçlara (yorumlara) ulaşılır (Altunışık vd., 2022: 489-490). Bu araştırmada da 4 aşamalı süreç yürütülmüş ve elde edilen verilerden

anlamalı bir sonuç elde edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen verilerle temalar oluşturulmuş, yer geldikçe doğrudan aktarımlar yapılmış ve görüşme sırasındaki gözlemler ışığında edinilen izlenimler yardımıyla da yorumlamalar yapılmıştır. Katılımcı kadınlar mensup oldukları kuşağın isimlendirmeleriyle X, Y, Z şeklinde sıralanmışlardır.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Doğum Tarihi	Eğitim Durumu	Meslek	Medeni Durum	Mensup Olduğu Kuşak
X1	1974	Hukuk Fakültesi	Ev Hanımı	Evli	X
X2	1971	Lise	Ev Hanımı	Dul	X
X3	1969	Sağlık Meslek Lisesi	Emekli hemşire	Evli	X
X4	1971	Eğitim Fakültesi-Tarih Bölümü	Öğretmen	Evli	X
X5	1978	İlahiyat Fakültesi	Ev Hanımı	Evli	X
X6	1979	İİBF-İşletme	Eğitim Koçu	Evli	X
X7	1963	Lise	Ev Hanımı	Evli	X
X8	1978	Türk Dili ve Lehçeleri	Ev Hanımı	Evli	X
Y1	1982	Mimarlık Fakültesi-Yüksek Lisans	İç Mimar	Evli	Y
Y2	1993	Fen Edebiyat Fakültesi-Edebiyat	Koordinatör	Bekâr	Y
Y3	1985	İİBF-İşletme	Ev Hanımı	Evli	Y
Y4	1990	Sağlık Bilimleri Fakültesi	Fizyoterapist	Evli	Y
Y5	1983	İletişim Fakültesi	Ev Hanımı	Evli	Y
Y6	1984	Ön Lisans- AÖF Öğrenci	Ev Hanımı	Evli	Y
Y7	1982	İİBF-İşletme	SMM	Evli	Y
Y8	1984	Eğitim Fakültesi	Sınıf Öğretmeni	Evli	Y
Z1	2002	Lise	Çalışmıyor	Bekâr	Z
Z2	1996	Mühendislik Fakültesi	Çalışmıyor	Bekâr	Z
Z3	1996	İİBF-Maliye	Muhasebeci	Bekâr	Z
Z4	2004	Tıp Fakültesi	Öğrenci	Bekâr	Z
Z5	2002	Mühendislik Fakültesi	Öğrenci	Bekâr	Z
Z6	2001	Ön Lisans	Muhasebeci	Bekâr	Z
Z7	1995	Doktora Öğrencisi	Diyetisyen	Bekâr	Z
Z8	1996	İİBF-İşletme -Yüksek Lisans	Çalışmıyor	Nişanlı	Z

Tablo 3. Araştırma Verileri İle Oluşturulan Kategoriler

Kategori	Alt Tema	Kavramlar
Kadınların Yaşlılık Algıları	Yaşlılık Tanımlamaları	Olumlu Tanımlamalar
		Nimet Sempatiklik Deneyim
		Olumsuz Tanımlamalar
		Yalnızlık Güçten Düşme-Muhtaçlık Ömrün Son Evresi-Ölüm Kırıksıklıklar Sağlık Problemleri Durgunluk Geri Kafalılık
	Yaşlı Kadınların Sorunları	Bağımlı Olmak Yalnızlık Sağlık Sorunları Ekonomik Sorunlar Ayrımcılık Güzellik Algısı
		Aile-Torunlar Tecrübe-Olgunluk-Bilgelik Sorumlulukların Azalması Emeklilik
	Yaşlılığın Olumlu Yönleri	
	Yaşlılığa Hazırlık	Hazırlık Yapmayanlar
		Hazırlık Yapanlar
	Hissedilen Yaş	Olduğundan Genç
		Olduğundan Yaşlı
	Yaşlılık Karşıtı Uygulamalar	Olumlu
		Olumsuz
	Yaşlı Bakımı	Aile
		Kurumlar
X,Y,Z Kuşağı'ndan Kadınların Gözünden Yaşlı Kadın Davranışları	Çatışma Alanları	Çok Konuşma ve Dedikodu Müdahale Eleştiri Negatiflik Aşırı Beklenti Olgunlaşmama Ötekileştirme Cinsiyet Ayrımcılığı Üslup Sıkıntısı
	Örneklik Alanları	Bağımlı Olmama-Üretkenlik Anaçlık-Birleştiricilik Dindarlık Bilgelik-Olgunluk Saygılı Oluş Samimiyet
Kadınların Yaşlılık Hayalleri	Aktif Yaşlanma	
	Hayattan Geri Çekilme	

Araştırma sonucunda ele edilen veriler sorucunda 3 ana tema oluşturulmuştur. Bunlar: “Yaşlılık Algısı”, “X, Y ve Z Kuşağı'ndan Kadınların Gözünden Yaşlı Kadın Davranışları” ve “Kadınların Yaşlılık Hayalleri” dir.

2. ARAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI

2.1 KADINLARIN YAŞLILIK ALGILARI

Araştırma kapsamında ulaşılan veriler ışığında, kadınların “yaşlılık algıları” teması altında 7 alt temaya ulaşılmıştır:

- 1) Yaşlılığın Tanımı: Olumlu-Olumsuz
- 2) Yaşlı Kadınların Sorunları
- 3) Yaşlılığın Olumlu Yönleri
- 4) Yaşlılığa Hazırlık: Hazırlık Yapanlar-Hazırlık Yapmayanlar
- 5) Hissedilen Yaş: Olduğundan Genç Hissedenler-Olduğundan Yaşlı Hissedenler
- 6) Yaşlılık Karşıtı Uygulamalar: Olumlu-Olumsuz
- 7) Yaşlıların Bakımı: Aile-Kurum

Şekil 1. Yaşlılık Algıları

2.1.1. Yaşlılığın Tanımlanması

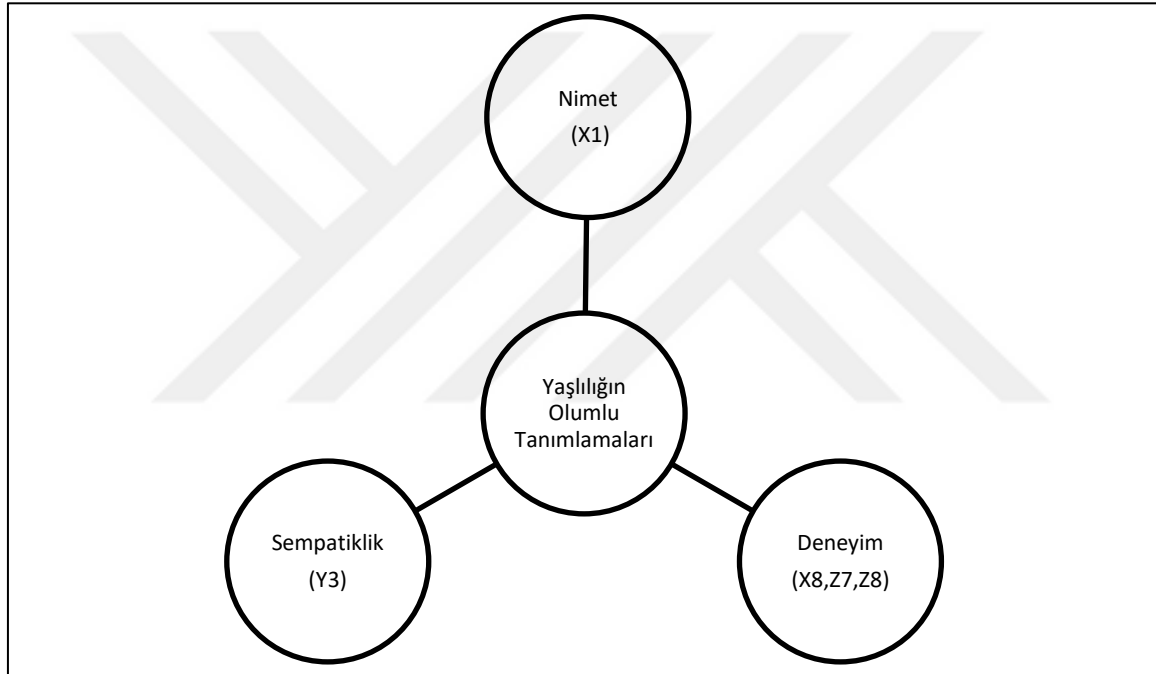
Araştırma katılımcılarına yöneltilen “Yaşlılık denince aklınıza ilk gelen şey nedir?” sorusuna verilen cevaplara göre; “olumlu” ve “olumsuz” şeklinde iki alt tema çerçevesine

ulaşılmıştır. Katılımcıların çoğu yaşlılığı olumsuz tanımlamıştır. X Kuşağı'ndan 2, Y Kuşağı'ndan 1, Z Kuşağı'ndan 2 kadın yaşlılığı “olumlu” olarak tanımlamış ancak hemen ardından yaşlılığın olumsuz yönlerini vurgulamışlardır. X Kuşağı'ndan 6, Y Kuşağı'ndan 7, Z Kuşağı'ndan 6 ise kadın yaşlılığı olumsuz olarak tanımlamıştır. Yaşlılığın olumlu ve olumsuz tanımlaması noktasında kuşaklar arasında belirgin bir fark gözlenmemiştir.

2.1.1.1. Yaşlılığın Olumlu Tanımlamaları

Araştırmanın katılımcılarının cevapları neticesinde; nimet, sempatiklik ve deneyim kavramlarına ulaşılmıştır.

Şekil 2. Yaşlılığın Olumlu Tanımlamaları

i. Nimet

Katılımcılardan X1, yaşlılığın bir “nimet” olduğunu ve her insanın yaşlılık dönemine erişemeyeceğine vurgu yapmıştır. Yaşlılık döneminin bir rahatlama ve geçmişi değerlendirmeye fırsat olduğunu belirtmiştir. X1’in yaşlılık ile ilgili tanımlamasını “dünya görüşü” nün etkilediği söylenebilir. Katılımcının ifadesi şu şekildedir:

X1 (1974, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Güzel yanları da var, ben yaşlılığın bir nimet olduğunu düşünüyorum herkes yaşlılık dönemine ulaşamıyor. Tabii zorlukları da var; ancak etraftakilerin ilgisi, şefkati oluyor, bir rahatlama var, çocuklarını büyütmüş, belki evlendirmiş; yani işini bitirmiş halletmiş böyle şeyler aklıma geliyor. Bir rahmet, ben yaşlanmak isterim...”

ii. Sempatiklik

Katılımcılardan Y3, “Yaşlılıkla ilgili ilk aklınıza gelen şey nedir?” sorusuna, “sempatiklik” olarak cevap vermiştir. Ancak hemen ardından dedesinin yaşamış olduğu zorluklar aklına gelmiştir. Yaşlılık döneminde her birey farklı deneyimler yaşamaktadır ve bu deneyimler yaşlı bireylerin yakın çevrelerini de derinden etkilemektedir. Türkiye’de günümüzde 300 bin civarında Alzheimer hastasının olduğu düşünülmekte ve 2050 yılında dünya sıralamasında dördüncü ülke olacağı tahmin edilmektedir (Cafer İbrahimoglu, 2023: 160). Katılımcının yaşlılıkla ilgili görüşleri şu şekildedir:

Y3 (1985, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Sempatiklik, ağzı dualı, ilk anaannem aklıma geliyor, elinde tesbihle dolaşması geliyor. Kötü tarafları da var. Dedem de geliyor aklıma. Alzheimer hastalığından kaybetmiştik bir de o korku geliyor.”

iii. Deneyim

Katılımcılardan X8, Z7 ve Z8 yaşlılık tanımlarında ilk olarak “deneyim” ve “tecrübe” ye dikkat çekmişlerdir. Ancak X8 ve Z8 deneyim ve tecrübenin hemen ardından “acizlik ve güçten düşme” yi de vurgulamışlardır. Yaşlılık dönemine erişen bireyler pek çok olumlu ve olumsuz durumla karşılaşır. Yaşanan olaylar bireylerin tecrübe ve deneyim sahibi olmalarını sağlar. Hemen hemen bütün toplumlarda, yaşlı bireylerin olgun ve tecrübeli olacaklarına dair bir beklenti vardır. Katılımcıların konu hakkındaki ifadeleri şu şekildedir:

Z7 (1995, Doktora Öğrencisi, Bekâr, Diyetisyen)

“Yaşlılık denince aklıma ilk gelen şey... tecrübelerin birikimi, olgunluk... Hayat bir yaşam tecrübesi, yaşlı insanların daha fazla bilgisi var daha fazla yol gösterici, bakış açısı bakımından daha geniş bir bakış açısı var. Bunlar geliyor aklıma.”

Katılımcılardan X8 ve Z8, yaşlılık tanımlamalarında “deneyim ve tecrübe” ile birlikte “acizlik ve muhtaçlık durumu” na da dikkat çekmişlerdir. Aciz ve muhtaç olma durumu

yaşlıların fiziksel ve maddi kayıpları sonucunda oluşabilecek durumlardır. Hiç şüphesiz her yaşlı birey aciz ve muhtaç duruma düşmemektedir. Ancak katılımcıların çevrelerinde bu durumu yaşayan yaşlıların olması onların yaşlılık tanımlarını etkilemiş olabilir. X8, yetişkinlik döneminde son derece sağlıklı olan ancak sonrasında Alzheimer hastası olan kayınvalidesinin muhtaç haline geliş sürecini deneyimlemiştir. Katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

X8 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Deneyim ve acziyet aklıma geliyor”

Z8 (1996, Yüksek Lisans, Nişanlı, Çalışmıyor)

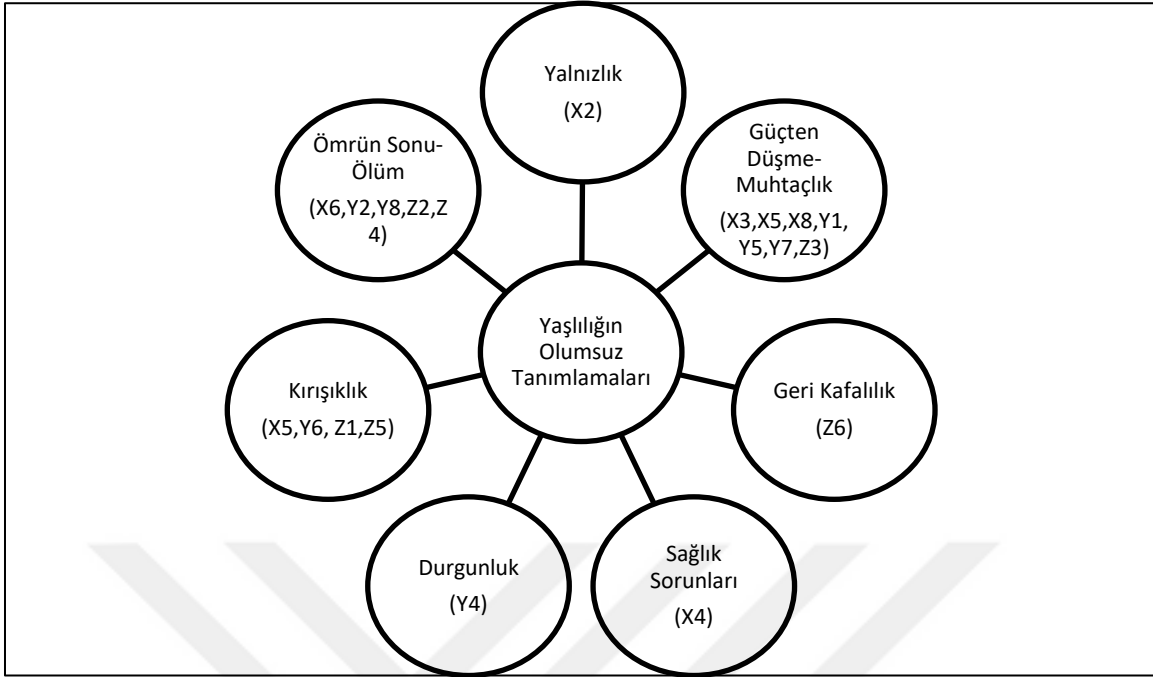
“Yaşlılık denince aklıma ilk... Aslında tecrübe, deneyim geliyor. Onun haricinde de güçten düşme ve eskisi kadar özgür olamama. Hem hareketsel hem aktivitesel olarak eskisi kadar özgür olamama ve tecrübe aklıma geliyor.”

2.1.1.2. Yaşlılığın Olumsuz Tanımlamaları

Araştırmaya katılan kadınların büyük bir kısmı, “Yaşlılık denince aklınıza ilk gelen şey nedir?” sorusuna “olumsuz” tanımlamalar yapmışlardır. Katılımcılardan X2 (yalnızlık); X3, X5, X8, Y1, Y5, Y7, Z3 (güçten düşme ve muhtaçlık); X4 (hastalık); X6, Y2, Y8, Z2, Z4 (ömrün son evresi ve ölüm); Y4 (durgunluk); X5, Y6, Z1, Z5 (kırıksıklık ve yaşlanmış deri) ve Z6 (geri kafalılık) tanımlamalarını kullanmışlardır. Katılımcıların yaşlılığı olumsuz kavramlarla tanımlamalarının nedeninin daha çok kendi deneyimlerinden kaynaklandığı söylenilebilir.

Katılımcılardan X2, uzun süredir yalnız yaşamaktadır ve bu durumun yaşlılık tanımını etkilediği düşünülebilir. X5, Y6, Z1 ve Z5 “dış görünüm”e önem vermektedirler ve yaşlılık tanımlarında “kırıksıklık” ön plana çıkmaktadır. Z6 ise yakın çevresindeki yaşlılarla çatışma yaşamaktadır. Bu çatışma yaşlılıkla ilgili düşüncelerini olumsuz yönde etkilemiş olabilir.

Şekil 3. Yaşlılığın Olumsuz Tanımlamaları

i. Yalnızlık

Araştırma katılımcılarından X2, “ Yaşlılık denince aklınızda gelen ilk şey nedir?” sorusunu “yalnızlık” şeklinde yanıtlamıştır. Yalnızlık, kişinin sosyal ilişki ağının, arzu ettiğinden daha dar ya da daha az doyumlu algılamasına bağlı yaşanan bir duygu olarak ifade edilmektedir (Çam vd., 2018: 57). Yalnız kalmak eğer tercih edilebilen bir durumsa bireyleri olumsuz etkilemeyebilir. Bazı bireyler yalnız kalmaktan ve içe dönük yaşamaktan memnun olabilirler. Bazı yaşlı bireyler de sosyal çevreleri olduğu halde kendilerini yalnız hissedebilirler. Yaşlı bireyin kendi tercihi dışında yalnızlaştırılması, hem beden hem de ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Katılımcının ifadesi aşağıdaki gibidir:

X2 (1971, Lise, Dul, Ev Hanımı)

“İlk aklıma gelen yalnızlık, yaşadığım şeylerden ve tecrübelerden dolayı”.

ii. Güçten Düşme-Muhtaçlık

Katılımcılardan X3, X5, X8, Y1, Y5, Y7 ve Z3 “yaşlılık” ile “güçten düşme ve muhtaçlık” durumunu ilişkilendirmişlerdir. Kronolojik yaştan ziyade biyolojik yaşlanma sürecinin etkileriyle oluşan; fiziksel olarak gerileme, güçten düşme, başkalarının yardımına

muhtaç olma gibi belirtiler yaşlılıkla doğrudan ilişkilendirilmektedir. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

X3 (1969, Ön Lisans, Evli, Emekli Hemşire)

“Güçsüzlük, güç kaybı, beden olarak da ruhsal olarak da güçsüzlük, muhtaç olmak birilerine. Yaşlılık, ilk başta bunları getiriyor aklıma. Enerjinin azalması, aklıma bu geliyor.”

X5 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“ ... güçsüzlük, halsizlik, iş yaşabilme kapasitenin düşmesi, yani yaptığın işleri gençliğindeki gibi yapamıyorsun.”

X8 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Daha önceki yaptığı şeyleri yapamamak, unutmak.”

Y1 (1982. Y.Lisans, Evli, İç Mimar)

“Güçten kuvvetten düşülmesi bence, yaşın ilerlemesi değil de! İnsanların kendi hayatlarını kendilerinin idare edememeleri.”

Y5 (1983, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Böyle... elden ayaktan düşme, böyle... güçsüz kalma, birilerine muhtaçlık aklıma geliyor.”

Y7 (1982, Lisans, Evli, Serbest Mali Müşavir)

“Yaşlılık denince ilk aklıma gelen; güçten düşmek, elden ayaktan düşmek, muhtaç olmak.”

Z3 (1996, Lisans, Bekâr, Muhasebeci)

“Yaşlılık denince aklıma gelen; biraz muhtaçlık, biraz tatlılık, biraz huysuzluk gibi..”

Yaşlılık dönemindeki her yaşlı birey muhtaç ve aciz duruma düşmemektedir. Ancak, fiziksel gerilemelerle birlikte güçten kuvvetten düşen ve muhtaç hale gelen yaşlı bireylerin, yakın çevreleri ve devlet kurumları tarafından desteklenmeleri gerekmektedir. Bu noktada kuşaklar arası dayanışma daha da önemli hale gelmektedir.

iii. Ömrün Sonu-Ölüm

Katılımcılardan X6, Y2, Y8, Z2 ve Z4 yaşlılığı; “ömrün son dönemi” ve “ölüme yaklaşmak” şeklinde tanımlamışlardır. X6, yaşlılık ve zaman arasındaki ilişkiselliğe vurgu yapmıştır. Y2, insanın hayata gelişinin bir amacı ve misyonu olduğunu düşünmekte ve yaşlılıkla bu misyonun tamamlandığını vurgulamaktadır. Y8, anaannesinin kaybından etkilendiğinden bahsetmiş ve yaşlılık tanımlamasında bunun etkili olduğunu düşünmektedir. Anaannesinin ölümüyle birlikte yaşlılığı sorgulamaya başlamıştır. Z2, dedesini yakın zamanda kaybetmesinden dolayı “yaşlılık” ve “ölümü” ilişkilendirdiğini düşünmektedir. Z4 ise yaşlılık denince aklına “yaşlı teyze” ve “dede” lerin geldiğini, bu yüzden yaşlılığı “ölüme yakınlık” olarak algıladığını söylemiştir. Yakın zamanda dedesini kaybetmiş olmasının yaşlılık tanımını olumsuz etkilediği düşünülebilir.

Ölüm sadece yaşlı insanların başına gelmemektedir. Ancak katılımcıların araştırmaya katılmalarından bir süre önce aile veya yakın çevrelerinden yaşlıların kaybını yaşamaları, yaşlılığı “ölüme yakınlık” olarak değerlendirmelerine neden olmuş olabilir. Katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri aşağıdaki gibidir:

X6 (1979, Lisans, Evli, Eğitim Koçu)

“Yaşlılık deyince aklıma gelen... zamanın insanlar üzerindeki yaptırımı, zamanın ilerlemesi, yaş almamız, zamanın bize bir oyunu diyebiliriz.”

Y2 (1993, Yüksek Lisans, Bekâr, Koordinatör)

“Yaşlılık denince; sanki ömrün sonu, nihâyete erme, misyonunu tamamlama, yavaş yavaş yolun sonu gibi...”

Y8 (1984, Lisans, Evli, Sınıf Öğretmeni)

“Aklıma ölüm geliyor, harekette kısıtlılık, yatalak kalmak, acziyet, bunlar ölüme en yakın olma hali gibi, ömrün son zamanları gibi kavramlaştırmışız. Çok yakın bir tarihte anaannemi kaybettiğim için şu an yaşlılıkla ilgili ilk hatırladıklarım bunlar. Belki psikolojimin ona yakın olmasından kaynaklı olabilir. Onun öncesinde yaşlılığı çok sorgulamazdım. 20’li yaşlarda, 30’ lu 40’lı yaşların böyle çok uzak olduğunu düşünüyor insan. Ancak zaman su gibi geçiyor, farkına varmadan o yıllara farkına varmadan yaklaşmış oluyoruz. Yaklaşmak da sanki ölüme yaklaşmak gibi... O yüzden yaşlılıkla ölümü biraz bağdaştırmış olmuşum.”

Z2 (1996, Lisans, Bekâr, İnşaat Mühendisi)

“Yaşlılık denince aklıma yolun sonu ve ölüm geliyor. Yakın zamanda dedemi kaybetmem ve sonrasında yaşadıklarım beni çok etkiledi. Bir süre uyku sorunları yaşadım, sürekli dedemi düşündüm. ”

Z4 (2004, Bekâr, Öğrenci)

“Aklıma yaşlı teyzeler, dedeler geliyor. Ölüme yakınlık geliyor. Yani; çöküntüleri, hastalıkları, yatağa bağımlılıkları aklıma geliyor.”

Yaşlılık ile ölümü bağdaştırmak, katılımcı kadınların çevrelerinde yaşlı bireylerin olduğunu göstermektedir. Ömrün uzaması ile birlikte dört-beş kuşak aynı zaman dilimini paylaşma imkânı bulmaktadır (Kuran, 2022: 33). Böylelikle genç kuşaklar, yaşlı kuşakların yaşlanma deneyimlerine şahitlik etmekte ve yaşlılıkla ilgili düşünceleri yaşamış oldukları deneyimler çerçevesinde şekillenmektedir.

iv. Sağlık Sorunları

Araştırmanın katılımcılarından X4'ün yaşlılık tanımlamasındaki ilk cümlesi “torun sahibi olmak”tır. Ancak hemen sonrasında daha baskın bir şekilde yaşlılık ile hastalıkları ilişkilendirdiğini vurgulamaktadır. X4, bir yandan kendisinin bir yandan da ileri yaşta olan anne ve babasının sağlık sorunlarıyla ilgilenmektedir. Katılımcının konuyla ilgili ifadeleri şu şekildedir:

X4 (1971, Lisans, Evli, Öğretmen)

“ Yaşlılık deyince aklıma torun sahibi olmak geliyor, ancak bir de hastalıklar aklıma geliyor. Biraz muhtaç olmak aklıma geliyor. Yaşlılık çok da iyi bir şey değil diye düşünüyorum.”

Yaşlı bireylerin kronik sağlık sorunları kendileri kadar yakınlarını da etkilemektedir. Hastaneye gidiş-geliş, hastanede yatış, ilaç kullanımı gibi ilgi gerektiren durumlarda yaşlılar, genç yetişkinlerin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Çok fazla sağlık sorunu ile başetmek zorunda kalan yaşlı bireylerin yakınlarının, yaşlılık ile ilgili algıları olumsuz etkilenmektedir.

v. Kırışıklık

Katılımcılardan X5, Y6, Z1 ve Z5 yaşlılık denince ilk olarak “kırışık, yaşlanmış ve parlaklığını yitirmiş deri” den söz etmişlerdir. Katılımcıların hayata bakışlarında “dış görünümü” önceledikleri söylenebilir. Katılımcıların kendi ifadeleri şu şekildedir:

X5 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Acizlik, yaşlılığın getirdiği fiziksel durumlar, vucuttaki-derideki buruşma...”

Y6 (1984, Ön Lisans, Lisans-Öğrenci, Evli, Ev Hanımı)

“Yaşlılık deyince; kırışıklık, yüzdeki kırışıklıklar, gençken yapabildiğin sporları yapamama, modunun düşmesi; yani hayat kalitesinin daha da azalması aklıma geliyor.”

Y6, yaşlanma sürecinde yüzde meydana gelen değişimle birlikte fiziksel zayıflıkları da vurgulamaktadır. Yaşlanma, hücre, organ ve sistemlerdeki değişikliklerin ve fonksiyonel kayıpların görüldüğü geri dönüşü olmayan bir süreçtir (Ağar, 2020: 348). Ancak bu süreç her birey için farklı şekilde ilerlemektedir.

Z1 (2002, Lise, Bekâr, Üniversiteye Hazırlanıyor)

“Benim yaşlılık deyince aklıma ilk kırışıklık geliyor, sağlık sorunları geliyor, bu kadar.”

Z5 (2002, Bekâr, Öğrenci)

“Parlaklığını yitirmiş deri, sarkıklık, fiziksel açıdan yaşlılık yani. Zihinsel yorgunluk gelmiyor aklıma. Ergenlik dönemimde fiziksel özelliklerime takıntılı olduğum için muhtemelen. Varlığımı fiziksel varlığım üzerinden tanımladığım bir mantalite ve psikolojiye sahibim. Yaşlanınca da varoluşumu fiziksel varlığım üzerinden tanımlarım, o yüzden...”

Z5, dış görünümüne takıntılı olduğu ve yaşlandığı dönemde de fiziksel görünümünün kendisi için önemli olduğunu belirtmiştir. 2000’li yıllardan itibaren dijital platformlarda, kadın ve erkeklere dair ideal beden kriterleri bir norm gibi sunulmaya başlamıştır (Çakı, 2015: 311-319). Günümüzde bireyler bedeni ile daha çok ilgilenmekte, bedeni kişisel kimliklerini yansıtan bir simge olarak görmektedirler (Shilling, 1993’den akt. Kurttaş, 2021: 189). Bu durumun, bütün kadınları az ya da çok etkilediğini söylemek mümkündür.

vi. Durgunluk

Y4 (1990, Lisans, Evli, Fizyoterapist)

“İnsanın durgunlaşması, aktif hayatından daha pasif bir hayata geçmesi.”

Y4, yaşlılık döneminde insanların daha pasif bir hayata geçiş yaptıklarını belirtmiştir. Yaşlılığı bu şekilde tanımlamasının nedeni, çevresinde gördüğü yaşlı insanlardaki değişimleri gözlemlemiş olması olabilir.

vii. Geri Kafalılık

Katılımcılardan Z6, aile büyüklerinin uzun süren nasihatlerinden sıkıldığını ve kılık kıyafet konusunda eleştirel oldukları için de “geri kafalı” olduklarını düşünmektedir. Kuşaklar arası çatışmaların en büyük nedenlerinden birisi yaşlıların gençlere sürekli nasihat etmek istemeleri, gençlerin ise bu durumdan hoşlanmamalarıdır. Kuşak çatışması insanlığın kadim meselelerinden birisidir. Genellikle yaşlılar gençleri saygısızlıkla suçlarken gençler de yaşlıları anlayışsız olarak değerlendirmektedirler (Canatan, 2022: 41). Katılımcının bu konudaki ifadeleri şu şekildedir:

Z6 (2001, Önlisans, Bekâr, Muhasebeci)

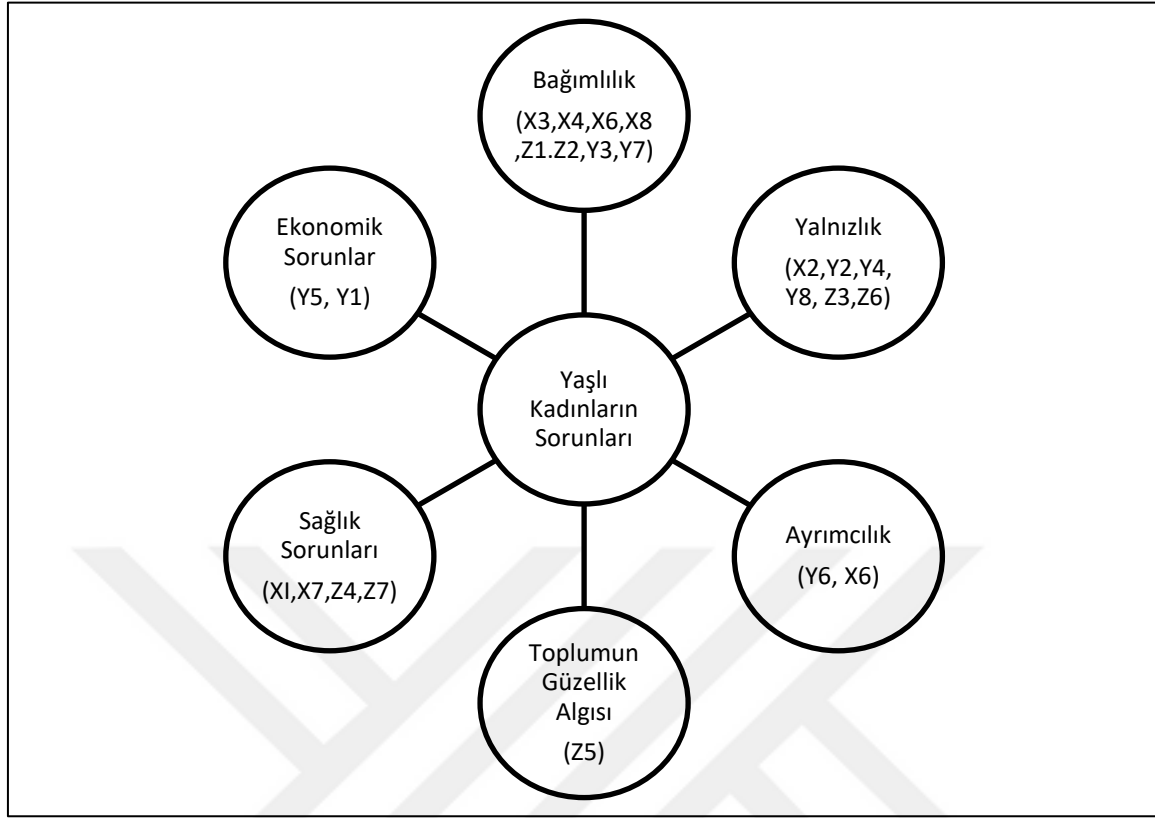
“Yani yaşlılar bana göre biraz geri kafalı, böyle açık giyinen kadınlara karşı çok ön yargılılar, açık giyiniyorlar diye adını kötüye çıkartıyorlar bu şekilde. Ya da yaşlılar böyle çok eskilerden bahsederler, biz yeni kuşak ‘Z Kuşağı’ olarak diyeyim çok sıkılırız yani. Dinlemek istemeyiz ama bir taraftan ailemize anlatınca mecburiyet gibi gelir bu bize. Hoşlanmıyorum yani. Kendi dedem hep eskilere giderdi kendi hayatına giderdi, nasihatlar verirdi, yani bu nasihatlar bizi çok sıkıyor bazen. Böyle uzun süreli konuşmalar bizi çok sıkıyor. Kısa olsa olabilir, ama uzun olunca sıkıyor.”

2.1.2. Yaşlı Kadınların Sorunları

Katılımcılara yöneltilen: “Sizce yaşlı kadınların karşılaştıkları en büyük sorun nedir?” sorusuna verdikleri yanıtlar sonucunda; bağımlılık, yalnızlık, ekonomik sorunlar, sağlık sorunları, ayrımcılık, toplumun güzellik algısı kavramlarına ulaşılmıştır.

Katılımcıların düşüncelerinin oluşumunda, kendi deneyimlerinin ve gözlemlerinin etkili olduğu görülmüştür.

Şekil 4. Yaşlı Kadınların Sorunları

2.1.2.1. Bağımlılık

Muhtaç hale gelme ve başkalarına bağımlı olma yaşlılığın en büyük sorunlarından biri olarak algılanmaktadır. Zorunlu ve isteğe bağlı olmak üzere iki tür bağımlılıktan söz edilebilir. Zorunlu bağımlılık; yaşlıların fiziksel, ruhsal ve ekonomik yönden güçsüz duruma düşerek, başkalarına zorunlu olarak bağımlı hale gelmesidir. TÜİK verilerine göre; Türkiye’de çalışma çağındaki yüz kişiye düşen yaşlı sayısını ifade eden yaşlı bağımlılık oranı, 2017 yılında %12.6 iken bu oran 2022 yılında %14.5’e yükselmiştir (TÜİK, 2023). Bu verilerin önümüzdeki yıllarda artarak devam edeceği öngörülmektedir.

İsteğe bağlı bağımlılık ise daha çok “toplumun yaşlılık algısı” veya yaşlıların “kişilik özellikleri” ile ilgili olabilen, zorlayıcı bir davranış şeklidir. Burada asıl dikkate alınması gereken durum yaşlının kendisi ile ilgili “yaşlılık algısı”dır. Yaşlıların kendileri ile ilgili yaşlılık algılarının oluşmasında, içerisinde yaşadıkları kültürün büyük bir etkisi vardır (Levitin, 2023: 16). Yaşlıların aslında ihtiyaçları olmadığı halde sürekli olarak başkalarından beklenti halinde olmaları, çoğu zaman ilişkilerin yıpranmasına neden olmaktadır.

Katılımcılarımızdan, X3, X4,X6, X8, Z1,Z2, Y3 ve Y7 yaşlılığın en büyük sorunu olarak “bağımlı olma” durumunu vurgulamışlardır. Bağımlılıkla ilgili ifadeleri aşağıdaki gibidir:

X3 (1969, Ön Lisans, Evli, Emekli Hemşire)

“Yaa yaşlı olunca kendi işlerini bile halledemiyorlar, birilerine muhtaç olmak, yani birilerinin onlar için işlerini yapması, zor yaa yaşlılık zor.”

X4 (1971, Lisans, Evli, Öğretmen)

“Yaşlı kadınların en büyük sorunu, başkasına muhtaç olmak olabilir.”

X6 (1979, Lisans, Evli, Eğitim Koçu)

“Artık kendi işlerini yapamamaya başlamaları, fiziksel olarak, psikolojik olarak sıkıntılar yaşamaları, daha doğrusu gençlere etrafımda gördüğüm yaşlılardan da yola çıkarak, artık gençlerin eline bakma diyebilir. Muhtaçlık noktasında bağımlı olma ve onları en üzen nokta da bu zaten. Beklentileri karşılanmıyor, çünkü o kendi istediği şekilde hareket ediyor bir takım ihtiyaçlarını kendi karşılamaya çalışıyor, yapamayınca karşıdan onu bekliyor, karşıdaki de onun isteklerini karşılamıyor. Velhasıl böyle hatta yavaş yavaş ilerleyen noktada kuşak çatışmalarına dahi girilebiliyor.”

X8(1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Yetişememek, yetememek, yapamamak, daha önce yaptığı şeyleri artık yapamamak, acziyet, güçten kuvvetten düşmek, unutmak...”

X8, yaşlılıkta acziyet ve güçten düşmekle birlikte hafıza kaybı yaşamanın da en büyük sorunlardan birisi olduğunu düşünmektedir. Çünkü kayınvalidesinin Alzheimer hastası olması ve bütün geçmişini unutması X8’i derinden etkilemiştir.

Y3 (1985, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Kendilerini idame ettirememe olabilir, hep başkalarına muhtaç olma durumu olabilir, bağımlı olma durumu olabilir, bir yerden bir yere giderken hani araç kullanamıyorlarsa, ki kullanamıyorlardır muhtemelen. Hep başkalarına minnet etme olabilir.”

Y3, başkalarına muhtaç olarak bağımlı hale gelen yaşlı bireylerin psikolojik olarak yaşadığı zorluğa dikkat çekmiştir. Başkalarına sürekli olarak bağımlı olmak hem yaşlı bireyleri hem de yakınlarını olumsuz etkilemektedir.

Y7 (1982, Lisans, Evli, Serbest Mali Müşavir)

“Yani güçlerini istedikleri gibi kullanamaması, bedenlerinin zayıf düşmesi, eskiye nazaran daha muhtaç duruma geliyorlar.”

Z1 (2002, Lise, Bekâr, Üniversiteye Hazırlanıyor)

“Yaşlı kadınların bir çoğu aileleri tarafından bakılmıyor ve bunların en büyüğü de yatalak olan yaşlılarla alakalı olduğunu düşünüyorum. Evlerine birisi yatalak anne baba almak istemiyor, bence en büyük sorun bu.”

Z2 (1996, Lisans, Bekâr, İnşaat Mühendisi)

“ Yaşlı kadınların en büyük sorunları; hareketlerinin kısıtlanması, kendi kendilerine yetememeleri, başkalarına bağımlı olmak zorunda kalışları bana göre.”

2.1.2.2. Yalnızlık

Katılımcılardan X2, Y2, Y4, Z3, Z6 ve Y8 “ Sizce yaşlı kadınların en büyük sorunu ne olabilir?” sorusuna, “yalnızlık” şeklinde cevap vermişlerdir. X2, uzun yıllar boyunca yaşlı annesine bakmış ve şu anda yalnız yaşamaktadır. Y2, sosyalleşme konusunda kadınların erkeklere göre daha dezavantajlı olduğunu düşünmektedir. Bu düşüncesinin oluşmasında yapmış olduğu gözlemler etkili olmuştur. Y4, kadın ve erkek yaşlılar arasında ayrım yapmadan en büyük sorunlarının “yalnız kalmak” olduğunu vurgulamaktadır. TÜİK 2022 verilerine göre tek başına yaşayan yaşlı nüfus 1 milyon 632 bin 874’tür. Bunlardan %74.7’sini kadınlar, %25.3’ünü erkek yaşlılar oluşturmaktadır. Yani Türkiye’de tek başına yaşayan kadın nüfusu, tek başına yaşayan erkek nüfusun yaklaşık 3 katıdır (TÜİK, 2022).

X2 (1971, Lise, Dul, Ev Hanımı)

“Yalnızlık aklıma geliyor. Yaşadığım şeylerden dolayı...”

Y2 (1993, Yüksek Lisans, Bekâr, Koordinatör)

“Bence ‘yalnızlık’ yaşlı kadınlarda... Yaşlı erkekler bir şekilde sosyal ortamlarını bulabiliyorlar. Kırathaneler, kahvehaneler ya da ne bileyim... Ama yaşlı kadınlar bana hep daha yalnızlarmış ya da yalnız bırakılıyorlarmış hissiyatı uyandırıyor. En büyük sorun onların sosyalleşmeleri.”

Y2, sosyalleşme konusunda yaşlı kadınların yaşlı erkeklere göre daha dezavantajlı olduğunu düşünmektedir. Kadınların ev içerisinde daha çok vakit geçiriyor oluşu ve sosyal imkanların azlığı, onların kendilerini daha yalnız hissetmelerine neden olabilir. Y2’nin bu

şekilde düşünüyor olmasının nedeni, çevresindeki yaşlı kadınların sosyalleşme imkanı bulamıyor oluşu olabilir.

Y4 (1990, Lisans, Evli, Fizyoterapist)

“ İlk aklıma gelen yalnızlık. Yaşlıların yalnız olması aklıma geliyor. Kadın erkek ayrımı olmadan.”

Z3 (1996, Lisans, Bekâr, Muhasebeci)

“Eğer yalnızlarsa yalnızlıktan dolayı... Belki çocukları vs uzaktaysa yalnızlıktan dolayı sıkıntı çekebilirler. Hastalık, romatizma tarzı vs. genelde yaşlılarda görülen o tür konularda. Kadınlar bence yaşlı da olsalar yalnız da olsalar mücadele ederler. Erkeklerle göre daha iyi daha bu konuda dirençli olabilirler. Başedebilirler yaşlılık ve yalnızlıkla. Kadınlar nasıl diyeyim... Her yaşta mücadele verdikleri için her şeyle... Zaten eşlerine karşı da sürekli kadınlar sürekli evi toparlayan, bir evi düzenleyen, bir evi yuva yapan... Eşleri öldüğünde de yalnız kaldıklarında da bununla mücadele ederler diye düşünüyorum.”

Z3, kadınların erken yaşlardan itibaren zorluklarla mücadele etmek zorunda kaldıklarını ve bu yüzden de yalnızlıkla mücadelede erkeklerden daha becerikli olduklarını düşünmektedir. Hablemitoğlu'na göre de “kadınların kayıpla baş etme becerileri açısından daha avantajlı oldukları, erişkinlik döneminde yaşadıkları sorunlarla mücadele ederken edindikleri becerilerin yaşlılıkta uyum kapasitelerini arttırdığı, sıkıntılarını kolayca ifade ettikleri, yardım arayışına girdikleri, yakın arkadaşlık ilişkileri kurma becerilerinin yüksek olduğu bilinen bir gerçektir” (Hablemitoğlu, 2016: 133).

Z6 (2001, Ön Lisans, Bekâr, Muhasebeci)

“Bakacak bir evlatları yoksa kendi işini kendisi görmek zorunda kalabilir. Ya da eşleri varsa, mesela eşleri hastaysa ona bakmak zorundalar. Ama yaşlılıkta bazı rahatsızlıklar ortaya çıkıyor. Ee bakacak kimse yoksa onlar için çok büyük bir problem olacaktır. Huzurevlerinde de çok iyi bakımları olmuyor.”

Z6 göre yaşlı kadınların en büyük sorunu, muhtaç hale geldiklerinde onlara bakacak birilerinin olmamasıdır. Z6, kronik hastalığı olan annesiyle yakından ilgilenmektedir. Ayrıca huzurevi algısı negatiftir.

Y8 (1984, Lisans, Evli, Sınıf Öğretmeni)

“Bence paylaşma sıkıntıları oluyor. Eğer yakınlarında kendi çocuklarında duygularını yaptıkları işleri bile anlatmak istediklerini düşünüyorum. Eğer tek yaşıyorsa eşini kaybetmişse

bir kadın, mutfak malzemesini alacak insana bile ihtiyacı var aslında. Ben anaannem tek yaşadığı için ordan biliyorum, onu düşünüyorum, orda en büyük destekçimiz aslında evladınız oluyor. İlk size destek vermesini istediğiniz kişi evladınızdan medet umuyorsunuz, onu yakınınızda görmek istiyorsunuz. Bir ses, bir nefes, bir hareket ihtiyaç. Maddi ihtiyaçların dışında yalnızlık, kelimenin tam anlamı yalnızlık.”

Y8, özellikle dul kalmış kadınların yalnızlıklarına dikkat çekmiştir. Türkiye’de yapılan araştırma sonuçlarına göre yaşlı kadınlar ilerleyen yaşlarda, yaşlı erkeklere göre daha yüksek oranda dul kalmakta ve geri kalan yaşamlarını dul olarak devam ettirmektedirler (Arun ve Arun, 2014: 1521). Kadınlar dul kaldıklarında ekonomik ve sağlık sorunlarının yanı sıra yalnızlıkla da başetmek zorunda kalabilmektedirler.

2.1.2.3. Sağlık Sorunları

Araştırma katılımcılarından X1, X7, Z4 ve Z7 yaşlı kadınların karşılaştıkları en büyük sorununun “sağlık sorunları” olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcıların konuyla ilgili ifadeleri aşağıdaki gibidir:

X1 (1974, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Yani sağlık sorunlarıdır... İşte hani tabii yaşlılık şöyle bir şey; gençken yapabildiğin pek çok şeyi yapamıyorsun, vucut bunu gösteriyor, sen ne kadar ruhen yaşlı olmadığını hissetsen bile ama bedenlen bazı şeyleri yapamıyorsun bu da bir sıkıntı, sorun oluyordur. Tabii yaşlı olmadığım için (gülüşmeler) bunu şey yapamıyorum.”

X7, kendi yaşamış olduğu ağrılardan yola çıkarak en büyük sorunun “ağrılar” ve “hastalıklar” olduğunu söylemiştir. Devamında da çevresiyle yaşamış olduğu çatışma ve dayanışmayı doğaçlama bir şekilde dile getirmiştir. Özellikle Z Kuşağının mahremiyet algısının değiştiğini vurgulamıştır. Katılımcının ifadeleri şu şekildedir;

X7 (1963, Lise, Evli, Ev Hanımı)

“Yaşlı kadınların ağrı, sancısı... yaşlandığımız için bazı yerlerimiz ağrıyor tabii. Herkes sağlıklı değil. Geçmiş zaman çok şeyleri kaybettiriyor bize, ağrılarımız oluyor, çocuklarımız gurbette oluyor, yani eşimiz dostumuzdan uzak kalıyoruz, eşimiz bazılarımızın ölüyor. Bazısı çocuklarından yanıkıyor, yani kuşak çatışması yaşanıyor. Torunlarla, çocuklarla. Hele torunlarla daha fazla! Şimdi ‘Z Kuşağı’ deniyor çocuklara, torunlara, onlarla daha fazla. Bir şey söylediğin zaman dinlemiyorlar mesela. Diyorlar ki: “Sen anlamazsın anaanne! Sen anlamazsın babaanne!” diyorlar. Daha çok giyim konusunda benim, herkesi bilmiyorum ama

benim çok dikkatimi çeken giyim konusu ve çok da üzülüyorum. Dışarı çıktığım zaman, o gençlerin, çırılçıplak olması beni çok üzüyor yani. Rahatsız da ediyor yani. Çok da üzülüyorum onların gelecek olan hallerine. Çok üzülüyorum; çünkü neslimiz o kadar çok değişik huylar edindiler ki erkekler başka, kız çocukları başka. Çabuk ergene geliyor şimdi çocuklar artık. Yedi yaşında, sekiz yaşında erenler var şu anda. Öyle olunca beni çok üzüyor yani. Dışarı çıktığım zaman çok belli ediyorum, bakışlarımla falan rahatsız etmeye çalışıyorum. Ama ne kadar anlıyorlar bilmiyorum. Ama geri kafalı falan diyorlardır mutlaka. Bir keresinde annesiyle beraber annesi kapalı olan bir kız çocuğumuzun her tarafı açık bir şekilde gördüm ve ona tepki gösterdim: 'Daha fazla açacak yerin var mıydı yavrum?' dedim. Bana çok fazla hiddetle bağırdı: 'Sen açamıyorsun da bana mı şey yapıyorsun' diye. Ben çok üzülmüştüm o gün mesela. Annesi kapalı olduğu halde kızın o şekilde olduğu beni çok üzmüştü. Dinlemiyorlardır mutlaka annelerini; çünkü bu nesil böyle. Çoğu anneler kapalı ama kız çocukları açık yani. Öyle olunca 'Z Kuşağı'yla bizim şimdi şey yaptığımız, eskiden utanırdık. Yani nasıl söyleyeyim? Başımızın açık olmasından, bir erkeğin görmesinden, kısa etek giymekten utanırdık. Şimdi öyle değil artık! Senin gözünün içine bakarak yapıyorlar her şeyi. Sigara içiyor senin gözüne bakıyor mesela. Bu normal bir şeymiş gibi olmuş onlar için artık. Özgürlük o değil bence! Ama onlar özgürlük altında yapıyorlar bunları. Benim de var torunlarım. Bazı şeyleri "sen anlamazsın" diyorlar bana. E doğru ben onlar gibi olamam! Teknoloji konusunda torunlarım yardım eder. Oğlum yardım eder teknoloji konusunda. Onlardan öğrendim ben telefon kullanmayı. Çok nadiren bana danışıyorlar. Artık şimdi internet olunca, her şeyi oradan öğreniyorlar, gelinler, kızlar, torunlar... Her şeyi, googleden açıp öğrenebiliyorsun. Senin de sormana gerek yok artık çocuklara, sen de açıp öğrenebiliyorsun."

Z4'ün annesi sürekli bel ve kas rahatsızlığı yaşamaktadır. Bu ağrılar yaşam kalitesini düşürmektedir. Z4, kadınların çok ev işi yaptıkları için vücutlarının yıprandığını düşünmektedir. Katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

Z4 (2004, Bekâr, Öğrenci)

"Bence kadınlar çok ev işi yaptıkları için yaşlılıkta bel fıtığı, ağrılar, yatağa düşmeler vs. Onlar aklıma geliyor daha çok."

Katılımcılardan Z7'nin mesleği diyetisyenliktir. Dolayısıyla hastalıklardan ve kilo alımından şikayetçi yaşlı danışanlarından edindiği izlenimlerle soruları cevaplamıştır. Hiç şüphesiz sağlık sorunları sadece yaşlılığa has bir durum değildir. Ancak yaşlılıkla birlikte

ortaya çıkan rahatsızlıklar daha zorlayıcı olabilmektedir. Bu bağlamda “uzun yaşamak” demek, her zaman sağlıklı yaşam anlamına gelmemektedir (Hablemitoğlu, 2016: 133). Katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

Z7 (1995, Doktora Öğrencisi, Bekâr, Diyetisyen)

“Yaşlılıkta daha çok kırık ya da eklem ağrıları ben yaşlılıkta bunları daha çok görüyorum. Öyle olunca yaşlılıkta yaşam kalitesinde azalma görülüyor. ‘Daha önceden merdiven çıkabiliyordum’ derken, artık ‘merdiven çıkamıyorum’ diyor. Ya da daha önce gidip marketten alışveriş süresini on beş dakikada yapıp çıkarken, artık diyor ki; ‘benim uzadı yarım saat, bir saat’. Yapacağı işler uzuyor, hareketlerde yavaşlık oluyor. Onun dışında menopoza döneminde de onlarda böyle sıkıntılı, şikayet kilo alımına yönelik oluyor; östrojen hormonu azaldığından dolayı. Genelde yaşlı kadınlarda bunu görüyorum.”

2.1.2.4. Ekonomik Sorunlar

Araştırmacılarından Y1 ve Y5, yaşlı kadınların en büyük sorunlarının “ekonomik yetersizlikler” olduğunu söylemişlerdir. Kadınların düşük eğitim nedeniyle iş gücüne katılamamaları, emeklilik haklarının ve sosyal güvencelerinin olmayışı yaşlılık dönemlerinde sosyal dışlanma, yalnızlık ve yoksulluk yaşamalarına neden olmaktadır (Arpacı 2012’den akt. Büyükyörük, 2021: 4). Bu duruma boşanma veya eşin kaybı gibi zorlayıcı durumlar eklendiğinde yaşlı kadınların sıkıntıları daha da artmaktadır. Katılımcıların bu konudaki ifadeleri aşağıdadır:

Y1 (1982, Yüksek Lisans, Evli, İç Mimar)

“Yaşlı kadınların yaşadığı en büyük sıkıntı dersek ‘maddi sıkıntı’ olabilir.”

Y5 (1983, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Ekonomik özgürlüğü yoksa, dulsa falan, işte yalnız başına kalmak diyeyim. Çocuklarının ilgilenmemesi diyelim eğer evliyse, bence en önemli o.”

2.1.2.5. Ayrımcılık

Katılımcılardan Y6, yaşlılara yönelik yapılan ayrımcılığa dikkat çekmiştir. Genç neslin yaşlılara karşı “negatif” tutumunun, yaşlıların karşılaştığı en büyük sorun olduğunu düşünmektedir. Yaşlı bireyler; sağlık sorunları, engellilik, üretimin ve tüketimin dışında kalma, ekonomik yetersizlikler, sosyal izolasyon, kent yaşamına uyum sağlayamama gibi

nedenlerden ötürü ayrımcı bir tutuma maruz kalabilmektedirler (Gökçeoğlu Balcı, 2017'den akt. Özütürker, 2021: 3046-3047). Katılımcının konu ile ilgili ifadesi aşağıdadır:

Y6 (1984, Ön Lisans, Lisans-Öğrenci, Evli, Ev Hanımı)

“Yaşlı kadınların en büyük sorunu, gençlerin onlara çok fazla yardım etmediğini düşünüyorum. Anlamadıklarını düşünüyorum yaşlıları. Yaşlı kadınlara, yaşlılara, otobüste giderken gençler tarafından yer verilmemesi... Saygı görmüyorlar toplumda, hor görülüyorlar açıkçası. Bence, gözlemlediğim kadarıyla ayrımcılık oluyor.”

2.1.2.6. Toplumun Güzellik Algısı

Katılımcılardan Z5, yaşlı kadın olmanın en zor yanının “toplumun güzellik algısı” olduğunu söylemiştir. Kurttaş'ın ifade ettiği üzere: “Tüketim toplumunda güzellik olgusu kadın için adeta bir buyruğa dönüşmüştür. Beden, kadının benliğinin ve kişiliğinin bir yansıması haline gelmiş, standartlara uygun hale getirilmek zorunda kalınan bir tüketim nesnesine dönüşmüş durumdadır. Bu durum aynı zamanda kadına ağır bir yük getirmektedir. Bu yük güzel olmak ya da güzel görünmek zorunluluğudur” (Kurttaş, 2021: 188). Günümüzde bu durum sadece genç kadınlar için değil yaşlı kadınlar için de geçerli hale gelmiştir. Bu noktada Z Kuşağına mensup olan katılımcının isabetli bir tespitte bulunduğu söylenebilir. Katılımcının bu konudaki ifadesi şu şekildedir:

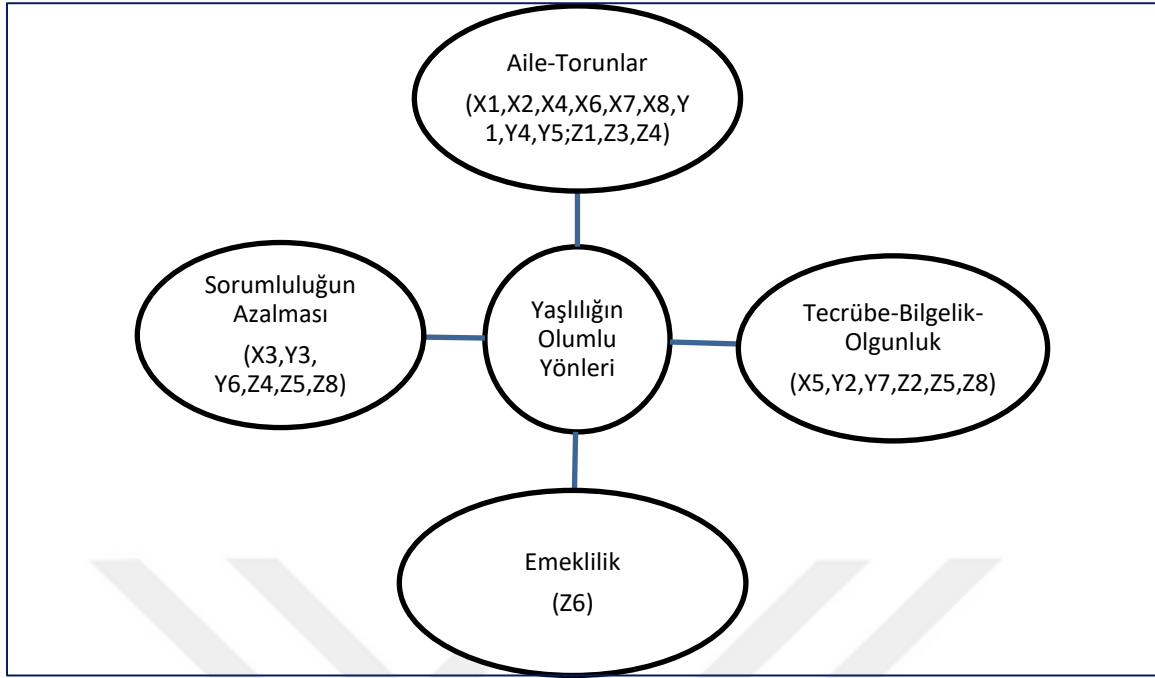
Z5 (2002, Bekâr, Öğrenci)

“Yaa sanırım kadın olmanın toplumdaki varlığının ‘güzel kadın’ olması, varsayımsal olarak ‘güzel kadın’ olmasından dolayı yaşlanınca bunun gittiğini insanlar varsayıyor ve sen artık güzel değilsen dinlenilebilitesi ya da işte umursanılabilir bir insan olmaktan çıkıyorsun bir noktada toplum için. Kişisel olarak olmasa da! Bence en büyük sorun bu.”

2.1.3. Yaşlılığın Olumlu Yönleri

Araştırmanın katılımcıları kendilerine yöneltilen: “Sizce yaşlılığın en güzel yanları nedir?” sorusunu; “torun sahibi olmak”, “tecrübe-olgunluk ve bilgelik”, “sorumlulukların azalması” ve “emeklilik” şeklinde yanıtlamışlardır.

Şekil 5. Yaşlılığın Olumlu Yönleri

2.1.3.1. Aile ve Torun Sahibi Olmak

Katılımcıların çoğunluğu yaşlı olmanın en güzel yanını “aile ve torunlarla birlikte olabilmek” olarak değerlendirmektedir. Türk toplumunda “aile” en önemli değerlerden birisidir. 2014’de yapılan ASPB Türkiye Aile Araştırması sonuçlarına göre 65 yaş üzeri kadın ve erkeklere sorulan “Sizi yaşamda en çok tatmin eden şey nedir?” sorusuna katılımcıların çoğu “çocuklarım ve torunlarım” cevabını vermişlerdir (ASPB Türkiye Yapısı Araştırması, 2014’den akt. Öztop, 2022: 54). Bu araştırmada da katılımcılardan; X1, X2, X4, X6, X7, X8, Y1, Y4, Y5, Z1, Z3 ve Z4 torun sahibi olmanın güzelliklerinden bahsetmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

X1 (1974, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Açıkçası ben Allhtan yaşlanmayı diliyorum, yetiştirdiğin evlatların (Allah onlara sağlık versin), yaa aslında müsbet menfi, ailen artık kemâle eriyor, hayallerini belki gerçekleştirmiş oluyorsun, gerçekleştiremesen de gerçekleştiremediğini görmüş oluyorsun. Sonuçta bunu da yaşamış oluyorsun. Çocuklarını, torunlarını eğer nasib olursa görüyorsun.”

X2 (1971, Lise, Dul, Ev Hanımı)

“Yaşlılığın en güzel yanı; çocukları bağlıysa ona, çocuklarla vakit geçirmek.”

X6 (1979, Lisans, Evli, Eğitim Koçu)

“Yaşlılığın güzel yanları şöyle... Direkt kendi babamdan örnek vermek gerekirse, onunla yaptığım sohbetim aklıma geldi, onlar 70-75 yaşlarına geliyorlar. Dedi ki: ‘Her yaşın kendine göre çok da bir güzel yanları varmış kızım! Sizin yaşlarınızda ben bu yaşın güzelliğini çok anlayamıyordum, bilemiyordum. Ama şimdi sana anlatsam da sen de anlamayacaksın’ dedi. Demek ki o yaşın da kendine göre bir güzelliği var! Şu örneği vermişti: ‘Torun sahibi olmak ! O duygu anlatılmaz, yaşamak gerekir’ dedi.

Katılımcılardan X4, X7 ve Z4 yaşlılığın olumlu yönlerini sayarken; çocuk ve torunlarla birlikte olmayı öncelikle belirtmişlerdir. Bununla birlikte yaşlılık döneminde ekonomik sermayenin de önemine dikkat çekmişlerdir. Yaşlılık döneminde belirli bir birikimin ve emekli maaşının olmasını yaşlılığın olumlu yönlerinden saymışlardır.

X4 (1971, Lisans, Evli, Öğretmen)

“Yaşlılığın en güzel tarafı çocuklarının büyümesi, onların mürüvetini görmek, torun-torba sahibi olmak bence en güzel şey. Yaşlanınca paraya artık ihtiyacının kalmaması, evin, araban, emekli maaşının olması. Bunlar da güzel şeyler diye düşünüyorum.”

X7 (1963, Lise, Evli, Ev Hanımı)

“Çok güzel yanları var. Çocukları evlendiriyorsun, onları iyi bir yer inşaallah olmuştur yani. Benim çocuğum iki tane ikisi de iyi yerde, iyi insanlarla konuştursun Allahım. Onları evlendirdim, beş tane torunum var onlardan. Onların sevgisi bir bambaşka yani hepsinin de. Eşim emekli oldu, onunla takılıyoruz. Bahçemiz var küçücük, bahçeye gitmek, onunla beraber bazı şeyleri paylaşmak... Şimdiye kadar çalışıyordu, imkanımız yoktu, kayınvalidem vardı ona bakıyorduk. Şimdi kaynım var, ona bakıyoruz evde mesela. Kayınvalidem Alzheimer olmuştu, iki sene ona baktık. Şimdi de kaynım var, %98 özürlü, şimdi de ona bakıyoruz. Ama bize zor gelmiyor, O’na bakmak. Allaha çok şükür eşim ilgileniyor, ben de yıkayıp pişiriyorum, berabercene yiyoruz. Eşimle de bazı şeylerimiz ortak, anlaşabiliyoruz Allaha çok şükür. Allah ayırmasın inşaallah. Öylelikle vaktimizi geçiriyoruz. Yaşlılığın da güzel yanları var, daha şeyin kalmıyor yani. Nasıl anlatayım, şu kadar para kazanayım da şunu alayım şeyin kalmıyor. Rahat yaşıyorsun emekli olduktan sonra.”

Z4 (2004, Öğrenci, Bekâr)

“Yaşlıların genelde torunları oluyor, daha rahat oluyorlar, emekli oluyorlar mesela.”

X8, aile sevgisinin yanı sıra yaşlının aile içindeki konumuna dikkat çekmiştir. Yaşlılık dönemine erişebilen bireyler belki fiziksel ve zihinsel kayıplar yaşayabilirler. Ancak geçmişte yaşadıkları deneyimleri sentezleyerek gençlere göre daha zekice karar alabilirler ve rehberlik edebilirler (Levitin, 2023: 14). Aile içinde sevgi ve saygı gören yaşlı bireyler kendilerini değerli hissedeceklerdir. Katılımcının konu ile ilgili ifadesi şu şekildedir:

X8 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Aile, ailenin sevgisi, onları yanında görmek, belli bir seviyeye erişip danışılan olmak, hatırı sayılır olmak.”

Y1 (1982, Yüksek Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Çocuklarım hayattaysa (inşallah), onların mutluluğunu görmek, onların evlat sahibi olduğunu görmek. Yani ben hep böyle tontoş bir banaanne, anaanne olmayı hayal ettimişimdir. Bana en güzel yanı budur gibi geliyor ama. Çocuklar ve torunlar, aile yani.”

Y4 (1990, Lisans, Evli, Fizyoterapist)

“Kalabalıklaşıyorsun! Evlatların, torunların oluyor. Onların ziyaretleri çok mutlu ediyor olsa gerek yaşlanınca. Aile ilişkileri yani.”

Y5 (1983, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Anneme bakıyorum torunlarıyla çok mutlu oluyor. Heralde torun sevmek, onlarla zaman geçirmek... Her yanına gittiğimizde arkamızdan ağlıyor: ‘ Yalnız kaldım’ diye üzülüyor.”

Z1 (2002, Lise, Bekâr, Üniversiteye Hazırlanıyor)

“Yani yaşlılığın en güzel tarafı, eğer varsa çocuklarının çocuklarını sevmektir bence. Torunlarıyla vakit geçirmektir, oyun oynamak. Ben böyle düşünüyorum.”

Z3 (1996, Lisans, Bekâr, Muhasebeci)

“Yaşlılığın en güzel yanı torunlar, cıvı cıvı bir aile ortamı bence güzel. Aile varsa birlik beraberlik...”

2.1.3.2. Sorumlulukların Azalması

Katılımcılardan X3, Y3, Y6, Z4, Z5 ve Z8 kendilerine yöneltilen: “Sizce yaşlılığın en güzel yanı nedir?” sorusunu, “sorumlulukların azalması” şeklinde yanıtlamışlardır.

Katılımcılara göre sorumlulukların azalması yaşlılığın olumlu yönlerinden birisidir. Katılımcıların konuyla ilgili ifadeleri aşağıdaki gibidir:

X3 (1967, Ön Lisans, Evli, Emekli Hemşire)

“O yaşın verdiği güzellik mutlaka vardır. Ne vardır? Biraz daha sorumluluğun azalıyor belki, roller azalıyor, sorumluluğun azalıyor. O olabilir. Bunu hissedirim herhalde, zaman biraz daha bana çok kalıyor gibi. Zamanın bana kalması, zaman daha geniş gibi gelir, yapacağın şey daha azalıyor. Koşturmaca hissetmiyorsun, daha bir rahat oluyorsun. Zorlukları olacak mutlaka ama sorumluluğun azalıyor.”

Y3 (1985, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“En güzel yanı, hani bir sorumluluğun olmayacak. Bir tek Rabbine karşı sorumluluğun olacak. Biz şimdi evlatlarımızla, hep ilerde onların nasıl bir şey olacaklar falan... Babaannemden yine bir örnek vericem. Babaannemin mesela bütün çocukları işte yakınlarında, gidiyor misafir oluyor. Herkese öyle bir yaşlılık nasib etsin Rabbim.”

Y6 (1983, Ön Lisans, Lisans-Öğrenci, Evli, Ev Hanımı)

“Bence sukûnet ve huzura erme yaşlılık. Yani artık görevini tamamlayıp, evde torunlarıyla oturmak, bence en güzel yanı.”

Z4 (2004, Öğrenci, Bekâr)

“Sorumlulukların azalması, tefekkür zaman ayırmak”

2.1.3.3.Tecrübe-Olgunluk-Bilgelik

Katılımcılardan; X5, Y2, Y7, Z2, Z5 ve Z8 yaşlılık döneminin en güzel yanının, “olgunluk ve bilgelik” olduğunu ifade etmişlerdir. Bilgeliliğin ne olduğu ile ilgili pek çok tartışma vardır. Ancak sosyal, ekonomik, psikolojik, biyolojik ve fizyolojik boyutları ile düşünüldüğünde bilgece yaş alma bireylerin farklı yaşam dönemlerinde zorluklarla başa çıkabilmek için strateji geliştirmeleri; analitik düşünmeleri; edindikleri bilgi ve deneyimlerden yaşam dersi çıkarmaları açısından önemlidir (Erçetin, 2007’den akt. Yıldırım ve Abukan, 2015: 2). Hemen hemen bütün toplumlarda yaşlıların bilge ve olgun olacaklarına dair bir beklenti vardır. Müftüler’in 2018’de yapmış olduğu araştırmaya göre de yaşlılardan olgunluk ve bilgelik beklendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan katılımcıların çoğu yaşlandıkça olgunlaştıklarını ve davranışlarını sınırlandırdıklarını belirtmişlerdir (Müftüler,

2018: 72). Bu araştırmada da bazı katılımcılar, yaşlılıkla bilgeliği özdeşleşleştirmişlerdir. Katılımcıların konu ile ilgili kendi ifadeleri aşağıdadır:

X5 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Nasıl desem... Bilgelik mi? O yaşın vermiş olduğu olgunluk, bazı şeylerdeki aceleciliğin gidip daha etraflıca düşünebilme olgunluğunun gelmesi. Olayları daha iyi idrak etme.”

Y2 (1993, Yüksek Lisans, Bekâr, Koordinatör)

“Bence zor ama güzel yanları var. Bilgece bir tavır geliyor insana yaşlılıkta. Yani dünyadaki pek çok şeyi gözlemleyebilmiş olmak ya da kendi hayatıyla ilgili çıkarımlarda bulunmak! Çok büyük dalgalanmalar olmadığını düşünüyorum ruh hallerinde ve bu onlara böyle bir belki de bir sukûnet hali veriyor gibi hissediyorum.”

Y7 (1982, Lisans, Evli, Serbest Mali Müşavir)

“Yaşlılığın güzel yanı vardır! Belki tecrübeleri aktarmak, yanlışlardan doğruları öğrenmek.”

Z2 (1996, Bekâr, İnşaat Mühendisi)

“Yaşlılığın güzel yanı bence; bir bilgeliğin oluşması, olaylar karşısında daha sakin kalabilmek.”

Z5 (2002, Öğrenci, Bekâr)

“ Pek çok şey tecrübe etmiş olmak. Hayatın pek çok kombinasyonunu tecrübe etmiş oluyorsun, yol için çok fazla şeye karar vermiş oluyorsun budur yani. Yaşlılık bilgeliği, tecrübelerle...”

Z8 (1996, Yüksek Lisans, Nişanlı, Çalışmıyor)

“Birikim ve tecrübe! Bu birikim hem bilgi birikimi hem de ne bileyim kendi dedem anaanneme bakıyorum; çocukları var, torunları var, insanlar biriktirmişler, yaşanmışlık biriktirmişler, güzel anıları var. Hep deriz ya işte babaannemiz, dedemiz bize anılarından bahseder diye, bunların içi boş değil. Bunların içi yaşanılarak doldurulmuş, çok değerli bir şey. Ben 27 yaşındayım, yolun çok başındayım biliyorum. Onların yaşadıkları deneyimler, o tecrübeleri, o anıları bana çok güzel geliyor. İlgi çekici geliyor.”

2.1.3.4. Emeklilik

Katılımcılardan Z6 yaşlılık döneminin en güzel yanının “emeklilik” olduğunu söylemiştir. Emeklilik süreci genellikle üretimin dışında kalarak gelir kaybına uğramak, yaşam standardının düşmesi, statü ve rol kaybı olarak değerlendirilmektedir (Tufan 2003; Birren vd. 2006’dan akt. Nazlı, 2016: 2). Ancak emekliliği statü kaybı olarak görmeyen ve büyük bir özlemle bekleyen genç bireyler de vardır. Katılımcının bu konuyla ilgili ifadeleri şu şekildedir:

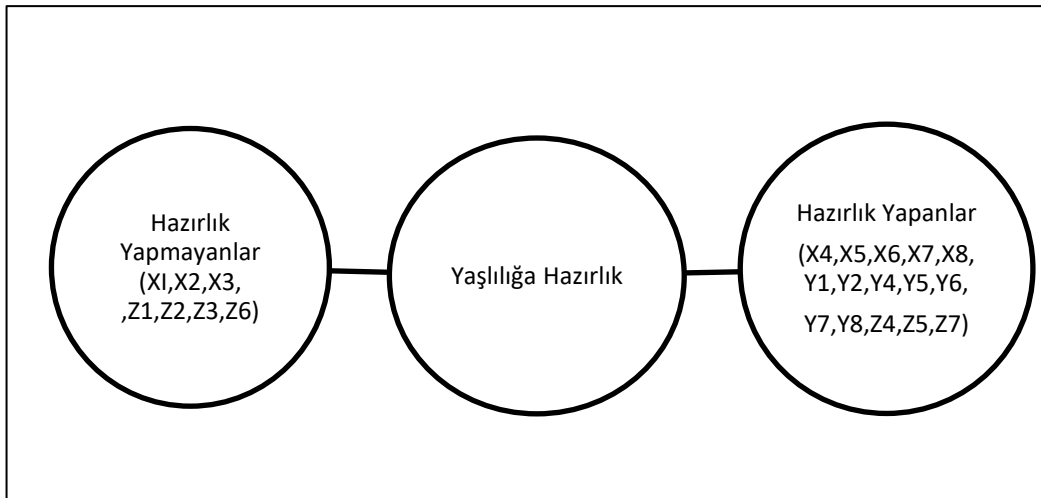
Z6 (2001, Ön Lisans, Bekâr, Muhasabeci)

“Yaşlılığın en güzel yanı, emeklilik (güľüşmeler). Yani emekli, tabii bunu her yaşlı yapamıyor. Biraz da maddiyata bağılı işte. Sakin yerler, bağı-bahçe ile uğraşmak. Hani kendi evlerinde ufak bir bahçe, hobi bahçesi gibi. Onunla uğraşanlar da var aslında. Benim de hayalim açıkçası ilerde yaşlanınca olabilir yani. Artık kendi hayatımıza odaklanmak.”

2.1.4. Yaşlılığa Hazırlık

Katılımcılara yönelttiğimiz: “Yaşlılığa hazırlık yapıyor musunuz? Sizce yaşlılığa hazırlık yapılabilir mi?” sorularıyla yaşlılığa hazırlık konusundaki düşünceleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu konuda katılımcıların yarısı hazırlık yapılabileceğini yarısı da yapılamayacağını belirtmişlerdir. Katılımcıların yanıtları değerlendirildiğinde; “yaşlılığa hazırlık yapmayanlar” ve “yaşlılığa hazırlık yapanlar” şeklinde iki alt tema çerçevesi oluşturulmuştur.

Şekil 6. Yaşlılığa Hazırlık

2.1.4.1. Yaşlılığa Hazırlık Yapmayanlar

Araştırma katılımcılarından X1, X2, X3, Y5, Z1, Z2 ve Z3 daha önce bu konu hakkında hiç düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan; Z1 ve Z6 yaşlılığa hazırlık yapılamayacağını vurgulamışlardır. Hazırlık yapılamayacağını belirten katılımcılar hayatın belirsizliklerle dolu olduğunu vurgulamışlardır. Bauman’a göre: “Belirsizliğin hüküm sürdüğü bu atmosferde, herkes yaralanabilir, kırılgan ve tehdit altındadır” (Bauman, 2000’den akt. Gücenmez, 2022: 215). Katılımcıların bu şekilde düşünmelerinin bir nedeni de 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi’ni deneyimlemiş olmalarıdır. Katılımcıların kendi ifadeleri şu şekildedir:

X1 (1974, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Yani kendi adıma düşünmedim. Hatta bazen kızıyorum düşünmediğim için. Sağlık açısından, ileride sağlık problemleri yaşamayayım diye biraz kendime iyi bakayım diye... Öyle şeyler çok yaşamadım, yapmadım doğrusu. Maddi açıdan, bunu bazen düşündüğüm oluyor. Hani işte! Allaha şükür diyorum. Allah bakalım yaşlanmayı nasib edecek mi? Öyle çok bir hazırlık yapmadım.”

X2 (1971, Lise, Dul, Ev Hanımı)

“Düşünmedim, daha yaşlanmadığım için düşünmedim.”

X3 (1967, Ön Lisans, Evli, Emekli Hemşire)

“Öyle bir hazırlığım yok, maddi olarak zaten emekli olduğum için. Ha sağlığıma dikkat etmeye çalışıyorum, işte ilaç kullanmam gerekirse kullanmaya çalışıyorum. Öyle özel bir hazırlık yapmıyorum yok.”

Z1 (2002, Lise, Bekâr, Üniversiteye Hazırlanıyor)

“İnsan yarınına hazırlık yapamıyor kine yaşlılığına hazırlık yapsın! Bizim yarınımız bile belli değil. Ben yaşlılığıma hazırlık yapsam, yoldan giderken başıma herhangi bir şey gelebileceğini kestiremiyorum. O yüzden her şey vaktinde güzel. O vakit gelince zaten insanlar kendini hazırlar. ‘Ben yavaş yavaş yaşılanıyorum!’. Bunu hisseder insan.”

Z2 (1996, Lisans, Bekâr, İnşaat Mühendisi)

“Şimdiye kadar hiç düşünmedim. Ama çok da hazırlık yapılamaz gibi geliyor bana.”

Z3 (1996, Lisans, Bekâr, Muhasebeci)

“Ben şu an 27 yaşımdayım, yaşlılığa dair en ufak bir hazırlığım yok, yaşlılığımı hayal edemiyorum. Şu an ilerde eminim ki hastalıklara yakalanıcam, şu an böyle olacağını düşünüyorum. Ama hiçbir hazırlığım da yok. Yani yaşlılık dönemine ancak ekonomik olarak hazırlık yapılabilir. Şu an için. İlerde yaşlandığımda elden ayaktan düşme durumunda ekonomik özgürlüğüm belki bana yardımcı olabilir. Onun haricinde, sağlıkla ilgili gerekli önlemler alınabilir ama hastalık bu, ne zaman ne şekilde bulacağı insanı belli olmadığı için çok da hazırlık yapılamaz sanki.”

Z6 (2001, Ön Lisans, Bekâr, Muhasebeci)

“Ya hazırlık yapmıyorum öncelikle onu söyleyeyim. Ama hazırlık yapılabileceğini de düşünmüyorum. Çünkü yaşlılığımızı görebilecek miyiz onu bilmiyoruz. Çünkü her an ne olacağı belli olmuyor yani. Yarına çıkıp çıkmayacağımız belli değil açıkçası. O yüzden ben hazırlık yapılabileceğini düşünmüyorum yani.”

2.1.4.2. Yaşlılığa Hazırlık Yapanlar

Katılımcılardan; X4, X5, X6, X7, X8, Y1, Y2, Y4, Y5, Y6, Y7, Y8, Z4, Z5, Z7 yaşlılık dönemine dair hazırlık yaptıklarını veya yapılabileceğini belirtmişlerdir. Özellikle Y Kuşağı'na mensup katılımcıların yaşlılığa hazırlık konusunda daha farkındalık sahibi oldukları söylenebilir. Katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri aşağıdaki gibidir;

X4 (1971, Lisans, Evli, Öğretmen)

“Evet yaşlanmaya başladığımı hissettiğim için vücudumu daha iyi kullanmam gerekir, kimseye muhtaç olmayayım gibi. Daha fazla kilo almayayım, başkasına muhtaç olmayayım. Bundan sonra kendime iyi bakmalıyım diye düşünüyorum.”

X5, Y4 ve Y7 yaşlılık dönemine spor ve egzersiz yaparak hazırlandıklarını ifade etmişlerdir. Y4, fizyoterapist olmasından dolayı aktif bir hayatın önemine dikkat çekmiştir. Spor ve egzersizlerin kas ve iskelet sistemi üzerinde olduğu kadar beyin fonksiyonlarını ve hormonları da olumlu etkilediğine dair bilimsel sonuçlar vardır. Eken, yapmış olduğu araştırmada; farklı egzersiz modellerinin beyin fonksiyonlarına pozitif yönde etki ettiğine dair güncel kanıtlar bulmuştur (Eken, 2021: 62). Katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir;

Y4 (1990, Lisans, Evli, Fizyoterapist)

“Ben fizyoterapist olarak düşündüğüm zaman; sporla kaslarımızı güçlendirerek, beynimizi geliştirerek, belki yabancı dil öğrenerek, kaslarımızı geliştirirsek beynimiz otomatikman gelişir. Tamamen pasif olmaktansa aktif olmak her zaman beynimizi de aktif tutuyor. Yani bu anlamda fiziksel olarak kendimizi hazırlayabiliriz. Psikolojik olarak yaşlılık zor ya! Bilmiyorum, yaşlı olmayı hiç istemiyorum ben! Yaşlı olmak psikolojik olarak zor. Tabii insan hazırlayabilir kendini. Hani bir zamandan sonra yaşlılık kendini ufak ufak belirtilerle gösteriyor. Bunu kabullenmek ne kadar doğru? Yaşını yaşayabilmek güzel. Genç hissediyorsa insan kendini yaşlılığa hazırlayamıyor mesela. Çok zorluk çekiyor, sıkıntı çekiyor. Yaşını yaşayabilmek önemli galiba biraz.”

X5 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Sadece yaptığım spor var. Onun haricinde yaptığım bir hazırlık da yok yani. Ama ağırlarım falan arttıkça tabii ondan dolayı, yaşlılığında daha rahat geçirebilmek için fiziksel egzersizleri yapmaya çalışıyorum.”

Y7 (1982, Lisans, Evli, Serbest Mali Müşavir)

“Hazırlık yapılması lazım, yapıyorum zaten (gülüşmeler). Spor salonunda anket dolduruyoruz şimdi yaşlılık için. İleriye yönelik en büyük yatırım yani. Çünkü bu güç kuvvet olmayacak ilerde. Kaslar zayıflıyor kullanılmazsa.”

Katılımcılardan X7 ve Y8 yaşlılığa hazırlığın manevi boyutlarına değinmişlerdir. Manevi değerler; inanan kişinin hayata dair bir anlam ve amaç duygusu hissetmesine, olumlu bir bakış açısı geliştirmesine ve zorluklarla başa çıkmasına yardımcı olabilmektedir (Selçuk, 2023: 114). Katılımcıların kendi ifadeleri şu şekildedir;

X7 (1963, Lise, Evli, Ev Hanımı)

“Hazırlık yapıyoruz. Maddi olarak bi hacca para biriktirmeye çalışıyoruz. Çıkarsa oraya gidicez. Manevi olarak da daha fazla Kur'an-ı Kerim okuyoruz. Daha fazla ilim yapmaya çalışıyoruz, okumaya çalışıyoruz. Namazlarımızı daha düzgün daha yerinde, zamanında kılmaya çalışıyoruz. Gençlikte şunu yapayım, bunu yapayım veya para kazanma, yemek yapmak bizim için onlar daha önden geliyordu. Şimdi Allaha çok şükür namazımız, Kur'an-ımız daha önden geliyor. Onları yapmayı çalışıyoruz uzun süre. Hazırlığımız bu. Öbür tarafa çalışmaya çalışıyoz yani. İnşallah Allahım hayırlısıyla nasib etsin. Kur'an üzerinde ölmeyi nasib etsin Allah.”

Y8 (1984, Lisans, Evli, Sınıf Öğretmeni)

“Bence hazırlık yapılabilir. Sağlığına dikkat etme noktasında, yediğine içtiğine dikkat etme noktasında bir şeyler yapabilirsin. Bunlar yaşlılık yatırımları sayılabilir. Başka... Yani şöyle bir şey de var; depremde gördük, yatırımlarımızı bir anda kaybedebiliyoruz, dünyamız tepe taklak olabiliyor. Yani maneviyat olarak da herşeye hazırlıklı olmak gerektiğini düşünüyoruz. Burda böyle ne bileyim manevi dünyamızı da daldurarak gitmek gerekiyor. Hayatta her yaşadığımızdan ders çıkartma yani. Tevekkül hali... Onları da ihmal etmeden yaşamak gerektiğini düşünüyorum. Yani hem bedenem hem de ruhen yapılabileceklerle dönük bir şeyler var tabii ki. Ama hayat bize ummadığımız şeyler getirebiliyor yani.”

X6, X8, Y1, Y2 ve Y5, yaşlılığa henüz hazırlık yapmadıklarını ancak yapabileceğini düşünmektedirler. Katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir;

X6 (1979, Lisans, Evli, Eğitim Koçu)

“Hiç aklıma gelmedi inan ki! Aslında şöyle hazırlık yapılabilir. İşin tartışmalı bir sürü boyutu var. Yarın ya da bir saat sonra ne olacağı noktasında tabii insanlara göre değişebilir. Ama bana göre, mesela bir saat sonra ne olacağı belli olmayan bir hayat için neyin hazırlığını yapacağım noktasında konuşulabilir belki. Ama bir taraftan da şu var! Düşünüyorsun geçen ki bir hikaye aklıma geldi. Eşimle birlikte: ‘Ya biraz dikkat edelim! Bir de bu işin yaşlılığı var!’ dedik mesela. Sağlık noktasında, beslenme noktasında, fiziken gibi belki. Bunlar için bir yatırım yapmak lâzım mı? -Olabilir.”

X8 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“ Hazırlık yapıyor muyum? Pek emin değilim. Kayınvalidem ve kayınpederim yaşlı, annemle babamın artık birşeylere yetemediğini görüyorum. Onların yaşlandıklarını görmek, bir şeyler yapabilen bir insanın artık bir şeyleri yapamaz hale geldiğini görmek yaşlılığı çok net bir şekilde hatırlatıyor. Hazırlık şöyle yapılabilir; Alzheimer hastası birisiyle beraberiz, belki bu tür şeylerden kendimizi korumak için, ne bileyim daha fazla sosyal olabiliriz. Kitap okuma konusunda belki kendimizi geliştirebiliriz. Bir şeylerden kendimizi soyutlamamalıyız. Markete gitmek gibi. Dışarıya çıkmak gibi. Yürüyüş yapmak gibi. Yaşlı kendini eve kapatmamalı. Sosyal hayatına devam etmeli, arkadaş çevresi olmalı, sevdikleriyle görüşmeli. Yakınları onu çevresindeki diğer insanlardan soyutlamamalı.”

Y1 (1982, Yüksek Lisans, Evli, İç Mimar)

“Kendimi... Nasıl söyleyebilirim bunu! Bazı sıkıntılarla kendimi çok haşır-neşir, onlarla uğraşmamaya, ilgilenmemeye çalışıyorum. Farklı şekillerde onların üstesinden gelmeye çalışıyorum. Ama fiziksel olarak bir yatırımda bulunduğum söylenemez. Maddi olarak emeklilik düşüncem var.”

Y2 (1993, Yüksek Lisans, Bekâr, Koordinatör)

“Bence şöyle, geçen süreç içerisinde zaten buna bir hazırlık varmış gibi. Yani hem sağlık açısından, maddi konular, manevi konular. O dönemde böyle, sanki insanlar daha huzurlu olmak için, daha rahat edebilmek için hazırlanıyorlar. Öyle hissediyorum ben. Gerek maddi olarak yapılan yatırımlar gerek işte; sağlık, beslenme, vücuda iyi bakma, kişisel bakım ürünleri, cilt bakımı bile sanki böyle o dönem daha düzgün ya da daha yumuşak geçirebilmek gibi bir şey uyandırıyor bende. Bence maddi manevi hazırlık yapılabilir.”

Y5 (1983, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Bilemedim, ben şu an 40 yaşımdayım ama yapmıyorum. Yapılabilir mi? Bilemedim ya! Nasıl yapılabilir? Maddi açıdan emeklilik olabilir. Kendimizi çok yormadan, ağır işlerde çalışanlar olsun, ya da ev hanımıyız. Ama hani bedenin kıymetini bilmeliyiz. Zamanın kıymetini bilmeliyiz.”

Y6, yaşlılığa hazırlık konusunda ilk olarak anti-aging ürün kullanımından bahsetmiştir. İnsanların öteden beri genç kalma arzuları vardır. Artık yaşlanma karşıtı bir düzenden söz etmek mümkündür ve bu düzenin en vaz geçilmez pazarını anti-aging ürünler oluşturmaktadır (Bektaş, 2017: 16). Katılımcının konuyla ilgili ifadeleri şu şekildedir;

Y6 (1984, Ön-Lisans, Lisans-Öğrenci, Evli, Ev Hanımı)

“Kırılganlıklar için genelde serum kullanmaya dikkat ediyorum, yüz kremleri kullanmaya dikkat ediyorum, vitaminler olarak d vitamini kendime yükleme yapıyorum. Vitamin, başka yani... Birikim olarak çok fazla olmuyor. Gençken harcamak istiyor insan. Birikim olarak fazla yapamıyorum. Ama kendi bedenime dikkat etmeye çalışıyorum.”

Z4 ve Z5 en genç katılımcılardandır. Buna rağmen yaşlılıkla ilgili farkındalıklarının yüksek olduğu gözlenmiştir. Z4, yaşlılık döneminde geriye dönüp baktığında pişman olmayacak şekilde yaşamını sürdürmek istemektedir. Z5 ise yaşlılığa hazırlığın bir süreç olduğunu, bugün yaptığı her şeyin aslında bir yaşlılık yatırımı olduğunu ifade etmektedir. Kalaycıoğlu'na göre aktif yaşlanma kavramı, yaşlılığın bireysel inşası kuramı içerisinde

çıkan bir kavramdır (Kalaycıoğlu, 2012: 54). Görüşme esnasında “başarılı yaşlanma” kavramına değinilmediği halde Z4 ve Z5’in yaşlılık ile ilgili süreçte kendi bireysel çabalarının etkili olacağını düşünmeleri dikkat çekicidir. Katılımcıların konuyla ilgili ifadeleri şu şekildedir;

Z4 (2004, Öğrenci, Bekâr)

“Yaşlılıkta daha sağlıklı olabilmek için her hafta düzenli spor yapmaya gayret ediyorum mesela. Onun dışında yaşlanmak da bir nimet, dua ediyorum hayırlı ömür için. Sosyal hayatıma da dikkat ediyorum. Çünkü yaşlılıkta da geçmişe bakıp ‘ evet şunları şunları yaptım’ diyebilmek önemli benim için. Hayatını dolu dolu geçirmeye çalışıyorum. Ruh sağlığımında iyi olması için yaşlılıkta inşallah, pişmanlık duymamak için.”

Z5 (2002, Öğrenci, Bekâr)

“Bence her an yaşlılık için hazırlık yapmalıyız gibi geliyor bana. Her an sigorta halinde olmalıyız gibi. Şu an üniversite okuyor olmam, okuduğum herhangi bir kitap, yaptığım sporlar, tamamen yaşlılığım için. Daha uzun bir ömür, yaşlılık bilgeliğini daha iyi aktarabileceğim bir hayat. Daha dinlenilebilir, daha umursanılabilir olmak. Bahsetmiştim ya hani bence yaşlı bir kadın olmanın derdi o. Yani o derdi tamamen ekarte etmek istiyorsak, istediğim gibi bir insan olmak istiyorsam şu an çalışmalıyım. O yüzden her zaman..”

Katılımcılardan Z7, doktora öğrencisi bir diyetisyendir. Yaşlılığa hazırlık konusunda beslenmenin önemine dikkat çekerek özellikle gluten tüketiminin yaşlılık sürecini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Katılımcının konu hakkındaki ifadeleri aşağıdaki gibidir:

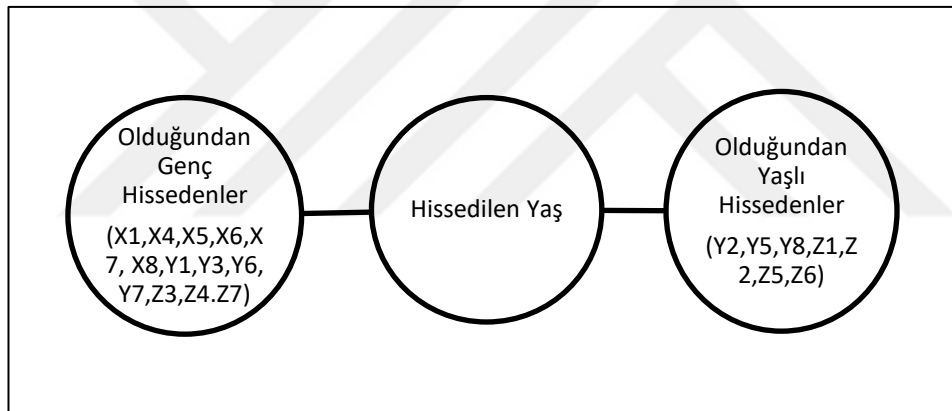
Z7 (1995, Doktora Öğrencisi, Bekâr, Diyetisyen)

“ Şöyle, çevremde gördüğüm kişiler daha çok cilt bakım ürünleri kullanıyorlar. Bununla ilgili de az da olsa araştırıyorum. Gördükçe o ürünlerden ben de faydalanmaya çalışıyorum. Yaşlanmayla ilgili bunu yapıyorum. Ya da saçlarımda beyazlıklar var şu anda. Yavaş yavaş beyazlamaya başladı. Acaba o beyazları kapatmak için ne yapabilirim? Böyle bir düşünce oldu. Onun dışında ben diyetisyenim. Beslenme alanında az çok kendime de bunu adapte edebiliyorum. Öyle olduğu için ileri dönemde de hastalanılmaması için dikkatli oluyorum. Hazırlık yapıyor muyum? Beslenmeme dikkat ediyorum. Mesela, gluten yaşlanmayı hızlandırıyor. Bu bilgiyi ben biliyorum, araştırıyorum. Bildiğim bir şeyi de ister istemez kendime uygulamaya başlıyorum. Bu yaşlanma için hazırlık olur mu? Bence olur! Beslenme konusuna dikkat ediyorum.”

2.1.5. Hissedilen Yaş

Araştırma katılımcılarından çoğu kendilerine yöneltilen: “Kendinizi kaç yaşında hissediyorsunuz. Neden?” sorusunu, “Olduğumdan daha genç hissediyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. Katılımcılardan X2, X3, Y4 ve Z8 kendilerini oldukları yaşta hissettiklerini belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar ise kendilerini dönem dönem olduklarından daha yaşlı hissettiklerini, bu durumun da yaşadıkları deneyimlerle ilgili olduğunu vurgulamışlardır. Bu yüzden “zaman zaman kendilerini daha yaşlı” hissettiklerini söyleyen katılımcılar, “olduğundan daha yaşlı hissedenler” kategorisinde değerlendirilmiştir. İnsanların yaşamış oldukları deneyimler, kültür, toplumsal rol geçişleri, kişilik yapısı, çevreden gelen tepkiler vs. yaşlılık algısını etkileyebilmektedir ve bu süreç oldukça karmaşıktır. Akçay’a göre insanın psikolojik yaşı kendisini kaç yaşında hissettiğiyle ilgilidir (Akçay, 2015’den akt. Birinci, 2020: 66). Bu bağlamda “hissedilen yaş” alt temasının iki alt tema çerçevesi oluşturulmuştur.

Şekil 7. Hissedilen Yaş

2.1.5.1. Olduğundan Genç Hissedenler

Katılımcılardan; X1, X4, X5, X6, X7, X8, Y6, Y1, Y3, Y6, Y7, Z3, Z4, Z7 kendilerini bulundukları kronolojik yaşa göre daha genç hissettiklerini ifade etmişlerdir. X1, bir takım sağlık sorunları yaşamasına rağmen ruhunu hâlâ genç hissettiğini söylemiştir. X4, kayıncı ve büyükanne rolüne henüz geçmediği için kendini hâlâ genç hissettiğini vurgulamıştır. X5, kendini içsel ve bedenen dinamik hissettiğini bu yüzden olduğundan daha genç hissettiğini söylemiştir. X7, kayıncı ve büyükanne rollerine sahiptir. Ama kendisini olduğundan genç hissetmektedir. Çünkü dış görünüş olarak yaşından genç görünmekte ve çevresinden bu yönde olumlu tepkiler almaktadır. X8, aslında kendini çocuk gibi hissettiğini ancak son dönemlerde pasif bir döneme girdiği için biraz yaşlı hissettiğini ve bunun geçici bir durum olmasını

umduğunu söylemiştir. Y1, daha önceki dönemde yaşlılarla ilgilenmek durumunda kaldığını ve o dönemlerde kendisini yaşlı hissettiğini, ancak şimdilerde yeni başlangıçlar yaparak gençlerle birlikte olduğunu ve daha genç hissettiğini söylemiştir. Y3, kendini olduğundan genç hissetmesini; yaşama sevincine ve pozitif bir yapısının olmasına bağlamaktadır. Y6, minyon bir tipi olduğu için kendini genç hissettiğini, ancak babaannesinin ölümünden sonra kendi yaşının da farkına vardığını, ancak genel olarak genç kız gibi hissettiğini söylemiştir. Y7, yaşlananın beden olduğunu, ruhun çok yaşlanmadığını düşünmektedir. Z3, enerjik ve pozitif bir kişiliği olduğu için hayatındaki zorluklara rağmen kendini genç hissettiğini vurgulamaktadır. Hayatında aslında pek çok sorumluluğu yüklenmek durumunda kalmıştır. Ama hayatında amaçlarının oluşu ve pozitif yapısı onun kendisini genç hissetmesine neden olmaktadır. Z4 ise “ailesine bağımlı” ve “çocuksu” bir ruha sahip olduğu için olduğundan küçük hissettiğini söylemiştir. Görüldüğü üzere her bireyin kendine has “yaşlılık algısı” oluşum süreci vardır aslında. Bu konuda katılımcıların kendi ifadeleri de aşağıdaki gibidir:

X1 (1974, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“(Gülüşmeler), Ben şimdi 49 yaşımdayım, aslında bedenim evet sağlık sorunlarım var, bedenim yaşılandığımı hissediyorum. Eskisi gibi gücüm kuvvetim yok. Mesela bir günde yapabildiğim işlerin belki de dörtte birini yapabiliyorum ya da yapamıyorum. Ama ruhen genç hissediyorum kendimi, mesela 30 gibi falan hissediyorum. Yani daha genç söylicem de utanıyorum (gülüşmeler), 30’lu yaşlarda hissediyorum. Arkadaşlarımla yaptığım konuşmalarım, espriler, çocuklarım, yani bilmiyorum böyle çok ruh olarak kendimi yaşılanmış, işte yıpranmış, artık bu dünyadan bıkmış, böyle bir şeyim yok.”

X4 (1971, Lisans, Evli, Öğretmen)

“52 yaşımdayım, 40’lı yaşlarımda hissediyorum, çocuklarım evlenmemiş, torunlarım yok. O yüzden de hâlâ kendimi genç hissediyorum.”

X5 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanım)

“Kendimi hâlâ 30’lu yaşlarımda gibi hissediyorum. 44 yaşımdayım, ama kendi yaşımla 33-35’lerde gibi daha o iç dinamiğimde o var gibi. Bedensel olarak da o halde gibi düşünebiliyorum yani. Ama ruhum daha da genç.”

X6 (1979, Lisans, Evli, Eğitim Koçu)

“(Gülüşmeler)...Çok iyi, yani ben hiç 40’lı yaşlarda gibi hissetmiyorum yani. 40’lı yaşlara geldim artık da hiç öyle hissetmiyorum. Ruhum böyle sanki daha 20’lerde de değil

bak abla! Öyle 18-20 de demiyorum. Ama böyle bir 30'lu falan hani! Daha bir küçük, o yaşlarda hissediyorum niyeyse. Sanırım, olgunlaşmaya doğru gidiyorum, olgunlaşma noktasında 18 den 20'yi almayışımin sebebi; orda biraz daha böyle bir şeyler oturmamış belli. Yani havada. Sanırım 30'dan sonra oturdu, 40 da kabul etmiyorum (gülüşmeler), sanırım 30 bana o anlamda şey, ideal.”

X7 (1963, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Herkes söyler bunu ama ben 60 yaşındayım şu anda, hiç 60 yaşında hissetmiyorum (gülüşmeler). Daha genç hissediyorum yani (gülüşmeler). Beni dışardan görenler, arkadaşlarımin söylemesi, bazı kişilerin söylemesiyle de. Mesela anaanne, babaanne dedikleri zaman bana: ‘Aaa anaanne miydin, babaanne miydin?’ öyle derlerdi bana. Şaşıyorlar. Ben de öyle olunca kendimi daha genç hissediyorum ve mutlu oluyorum yani(gülüşmeler). Birisi ‘seni hasta gibi gördüm’ dediğinde o gün çöküntü oluyor insanlarda. Ben de öyleyim tabii ki. Ama birisi: ‘Bu gün çok iyisin X6 Abla, bayaa gençleşmişsin’ veya ‘gençsin daha’ dediğinde de çok iyi oluyorum (gülüşmeler), genç hissediyorum.”

X8 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Çok genç hissediyorum (gülüşmeler). Ben 45 yaşındayım. Aslında genç hissediyorum derken bir taraftan da yaşlı hissediyorum. Daha eskilerde çok şey yaptığım halde şimdilerde evde bir şey yapmıyorum. Yani üretimden düşmüş gibi hissediyorum, bilemiyorum yani. İnşallah geçici bir dönemdir. Ama çocuk gibi hissediyorum. 18-20 yaşlarında hissediyorum.”

Y1 (1982, Yüksek Lisans, Evli, İç Mimar)

“Şu anda (gülüşmeler)...Yani ben çok küçük yaşlarda aslında yaşlılarla ilgilenmeye başladım. Yani ben 25-26 yaşlarımda yaşlı bakımıyla ilgilendim. 3 sene kadar böyle geçti, daha sonrasında da hep yaşlılarla bir aradaydım ve ben yaklaşık 6 sene öncesine kadar hep yaşlılarla bir aradaydım, büyüklerimle bir aradaydım. Belirli bir süre sonra kendim onlar gibi düşünmeye başladığımı ve ruhumun yaşlanmaya başladığını hissettim. Daha sonra gençlerle bir arada olmaya karar verdim ve yeni bir yola çıktım ve bu bana iyi geldi. Yani yeniden bir üniversite okudum. O dört senelik süreç ve gençlerle, kendimden 20 yaş küçük çocuklarla bir arada olunca ruhumun gençleştiğini hissettim. Onun için şu anda bana bir 5 sene 6 sene önce bunu sorsaydınız ‘ben şu anda kendimi 60 yaşında gibi hissediyorum’ diyebilirdim. Çünkü hep onların dertleriyle dertleniyordum. Ama şimdi sorduğunuz zaman, şimdi yeni bir atılım yapıyorum, yeni bir hedefim var, bunlar için koşuşturuyorum. Belki

bunları da bazı şeyleri unutmak için yapıyorum. Ama bana iyi geliyor. Kendimi genç hissediyorum. Mesela 30'lu yaşlarım da hissediyorum diyebilirim."

Y3 (1985, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

"Kendimi genç hissediyorum (gülüşmeler). Şu an 38 yaşındayım ama kendimi yani... 28-30 civarında falan hissediyorum. Yaşama sevinci var heralde ya da pozitif bir insan olduğum içindir. Kendimi yaşlanmış, hatta böyle 'nasıl yani ben 40 yaşına mı yaklaştım!' olayı oluyor. Evet genç hissediyorum."

Y6 (1983, Ön Lisans, Lisans-Öğrenci, Evli, Ev Hanımı)

"Ben kendimi açıkçası 19-20 yaşında hissediyorum. Minyon bir tipim olduğu için. Yani ne bileyim açıkçası genç hissediyorum kendimi. Bazı zamanlar gerçekten çok yaşlı hissettiğim oluyor. Yani mesela ben yeni babaannemi kaybettim. Babaannemin vefatından sonra gerçekten düşününce, anılar gözünde canlanınca insanın... Ben de yaşamışım aslında. 39 yaşındayım, ben de çok yaşamışım aslında diyorum. O zamanlarda böyle farkına varıyorum yaşımın. Gerçekten çocuklarla evde olduğum zaman 20 yaşında genç kız gibi hissediyorum kendimi."

Y7 (1982, Lisans, Evli, Serbest Mali Müşavir)

"Benim kızım var 15 yaşında, ama 'kendimi 70 yaşında gibi yaşlı hissediyorum' diyor. 'Ruhum çok yaşlı' diyor mesela. Ben ruhumu daha genç görüyorum açıkçası. 41 yaşındayım, 42 olucam. Daha 30 ların başı gibi diyebilirim yani. Ruh çok yaşlanmıyor aslında. Yaşlanan beden."

Z3 (1996, Lisans, Bekâr, Muhasebeci)

"Ben 27 yaşındayım, daha kendimi 20-23 yaşında hissediyorum. Ben enerji dolu bir insanım. Ben en ufak problemlerde bile enerjimi kaybetmeyen, yüzümü güldürmeyi başaran bir insan olduğum için kendimi oldukça genç hissediyorum. Tamamen hayata bakış, yaşama sevinci, amaçlı yaşamak, bir amaç doğrultusunda... Amaçsız yaşamak insanı köreltir. Negatife düşürür. Ben amaçlarım var, gelecek planlarım var, hayata bağlıyım. Umarım bu şekilde de devam eder."

Z4 (2004, Öğrenci, Bekâr)

"Ben şu an 19 yaşındayım aslında ama daha küçük hissediyorum, daha çocuk gibiyim açıkçası. Yani 2. Sınıfım aslında üniversitede. Ama aileme çok bağımlıyım, özellikle anneme"

mesela. Küçük hissediyorum o yüzden böyle. Daha çocuksu yani... İçimde çocuksu bir ruh var. Bu güzel bir şey bence, öyle...”

Z7 (1995, Doktora Öğrencisi, Bekâr, Diyetisyen)

“(Gülüşmeler)... Bundan birkaç sene önce sorsanız 18 derdim, ama çalışma hayatı bayaa bir yorucu. Sorumluluklar... Bir de farklı farklı insan tanıyorsun, benim hitap edebileceğim kitle belliyken... Farklı şimdi. Her kitleden birisi oluyor onlara da hitap etmem gerekiyor. Bu biraz zorluyor. Öyle olunca yıpratıyor. Şu an 20 derim, 28 ama 20 derim. Daha genç hissediyorum.”

2.1.5.2. Olduğundan Yaşlı Hissedenler

Araştırmaya katılanlardan Y2, Y5, Y8, Z1, Z2, Z5 ve Z6 kendilerini zaman zaman olduklarından daha yaşlı hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bunun nedeni olarak da; hastalıklar, yaşam şartlarının güçlükleri, ailenin yüklediği roller, bulunulan çevre vs olarak belirtmişlerdir.

Y2, kendini olduğundan yaşlı hissetmesinin nedenini; evin büyük çocuk oluşuna ve ona yüklenen anlamlardan etkilenecek hep olgun olmak zorunda hissetmesine dayandırmıştır. Ancak bu durumdan şimdi memnun olduğunu belirtmiştir. Adler’e göre: “Küçük çocuk doğduğunda ilk doğan çocuk işbirliği için eğitilmiş durumdaysa bu doğumdan hiçbir zarar görmez. Bu türden büyük çocuklar arasında başkalarını koruma ve onlara yardımcı olma isteği geliştirmiş olan bireyler görürüz. Bazen büyük bir örgütlenme yeteneği geliştirirler...” (Adler, 2014: 141-142). Katılımcının konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir;

Y2 (1993, Yüksek Lisans, Bekâr, Koordinatör)

“Kendimi...(iç çekerek gülümseme), çok uzun zamandır 35’in üzerinde hissediyorum. Yani 25 ten sonra ben hep 35’teydim (gülüşmeler). Yani yetiştirilme tarzım, içerisinde bulunduğum aile, toplum, böyle hep bi de abla oluşum, ilk çocuk, abla oluş. Okulda bile sınıf başkanı, ‘o yapmaz’ kişisindeki ‘o’ kişi. Böyle hep olgun, hep daha sanki yaşlılarımdan büyükmüşüm gibi bir yaklaşım tarzı. Ben de onu üzerime bir gömlek gibi giyip öyle devam ettim. Bu bazen böyle şey yapabiliyor, önceden ama bu konuyla ilgili biraz daha şeydim, mutsuzdum. Ama şu an diyorum ki: ‘Güzell yaaa! Kötü değilmiş bu’.”

Y5, kardeşinin ölümü ve oğlunun rahatsızlığı nedeniyle kendisini daha yaşlı hissettiğini söylemiştir. Sanki kardeşinin ömründen kendi ömrüne eklendiğini düşünmektedir.

Deneyimler yaş algısının oluşmasındaki önemli etkenlerden birisidir. Katılımcının ifadeleri şu şekildedir;

Y5 (1983, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“40 yaşımdayım, ama sanki böyle daha yaşlı gibi hissediyorum heralde yaa. Bir kitap okumuştum, aslında 40 yaş en güzel yaşlardan birisiymiş, dönüm noktası. Peygamber Efendimize 40 yaşında peygamberlik verildi, Nuh tufanı 40 gün sürmüştü. Hani bayanlara diyor ki; aslında 40 yaş sihirli bir yaş, kendinizi şey hissetmeyin. Ama (hüzünlenme), ben işte kardeşimi kaybettim ondan sonra oğlumun rahatsızlığı falan derken... Biraz daha sanki ruhum şey gibi geliyor. Daha önceden daha şeydim; heyecan dolu, kıpır kıpır. Ama özleminden dolayı belki, kardeşime olan özleminden, (durgunluk) daha şey gibi... Sanki onun ömründen kendi ömrüme eklenince... Belki ondan şey hissediyorum.”

Y8, yaşamdaki sorumlulukların ve zorlukların kendisini yaşlı hissettirdiğini, ancak sorumluluklarının paylaşıldığı ve işinin hafifletildiği zamanlarda kendini genç hissettiğini vurgulamıştır. Ailede işbirliği ve kuşaklar arası dayanışma insanların ruh halini olumlu etkilemektedir. Bengston ve arkadaşları ailede nesiller arası dayanışmayı; işlevsel, ilişkisel, duygusal, uzlaşmaya dayalı ve normatif dayanışma şeklinde tanımlamışlardır (Roberts ve Bengston, 1990’dan akt. Öztop, 2022: 58). Özellikle işlevsel dayanışmanın (destek olma ve kaynak paylaşımı) işlerliği, duygusal dayanışmayı (bireyle karşı duyulan olumlu duygular; ilgi, sıcaklık, yakınlık, anlayış, güven, saygı vs) da olumlu yönde etkilemektedir (Öztop, 2022: 59). Katılımcının konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir;

Y8 (1984, Lisans, Evli, Sınıf Öğretmeni)

“Bazen 50, bazen 24 ruh halim göre değişiyor. Bazen 39 yaşımdayım. Çocuklara baktığım zaman evet 39 hissediyorum. Ama böyle yıpranma açısından ya da olumsuz bir şeyle karşılaştığımda kendim çok yaşlı hissedebiliyorum. Çok sorumluluk altında hissettiğimde kendimi yaşlı hissediyorum. Ama biraz böyle sorumluluklarımın biraz paylaşıldığı, biraz işimin hafifletildiği zamanlarda yani ne yaptığım ne ettiğim çok sorgulanmadığı zamanlarda 24 hissediyorum, üniversiteye geri dönüyorum...”

Katılımcılardan Z1 ve Z6, kronolojik yaşlarından daha büyük hissetmelerinin nedenini hayat şartlarına bağlamışlardır. Dönem dönem yaşanan zorluklar insanları yıpratarak kendilerini daha yaşlı hissetmelerine neden olabilmektedir. Selçuk’a göre: “Hayatın içinde bizi zorlayan pek çok yaşayabiliyoruz. Bu zorlanmaların şiddeti ve süresi kişiden kişiye değişebildiği gibi, aynı insanın benzer olaylarla baş etme gücü de farklılık gösteriyor... Bu

yüzden psikolojik sağlamlığı bir kişilik özelliği değil de bir *geliştirilebilecek özellikler* bütünü olarak görmemiz gerekiyor” (Selçuk, 2023: 30). Bu şekilde bir bakış açısı geliştirmek, zorluklar karşısında daha esnek davranabilmeyi kolaylaştırabilir. Katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir;

Z1 (2002, Lise, Bekâr, Üniversite-Hazırlanıyor)

“Yaşım 21, bazen daha büyük hissediyorum. Bilmiyorum, hayat şartları heralde...”

Z6 (2001, Ön Lisans, Muhasebeci, Bekâr)

“ (Gülüşmeler) Yani... Bir 30 falan, büyük hissediyorum. Bu yaşadığım olaylardan dolayı diyelim. İşte ailesel... İşte, annemin hastalığı ve kendi hayatımdaki sorunlar, problemler... Yani o şekilde... Kendimi yaşımdan büyük hissediyorum açıkçası. Yani 18 yaşımdan beri hissediyorum bunu, yani kendi yaşımdan büyük hissediyorum. İşte... Hayatımdaki problemlerden dolayı.”

Z2, kendini olduğundan yaşlı hissetme sebebini olgun bir yapıya sahip olmasına dayandırmıştır. Hiç şüphesiz mizaç ve kişilik özellikleri de hayata bakış hissedilen yaş etkilemektedir. Z2’nin konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir;

Z2 (1995, Bekâr, İnşaat Mühendisi)

“Yani kendimi olduğumdan daha yaşlı hissediyorum. Sanırım olgun bir yapımın oluşu, hayata bakışım bunu etkiliyor.”

Z5, son zamanlarda kendisini akademik açıdan yetkin bulduğunu ifade ederek, bu durumun kendi yaşından daha olgun hissetmesine neden olduğunu belirtmiştir. Katılımcının konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir;

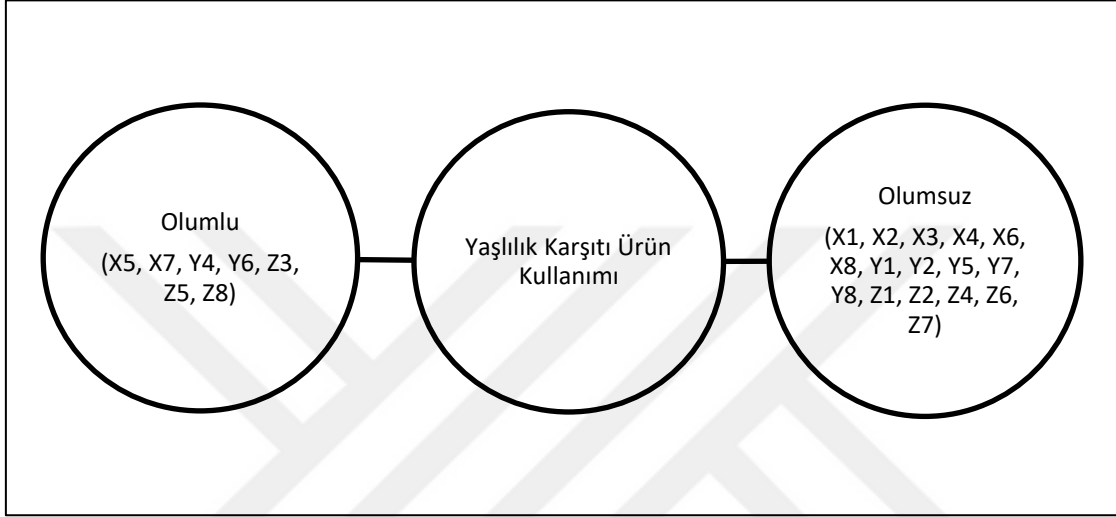
Z5 (2002, Öğrenci, Bekâr).

“Ben 26 falanım yaa! 26 hissediyorum. 21 yaşımdayım, sanki eğitim hayatımın bitmesi gereken yaş gibi planlıyorum da. Kafamda eğitimi bitirmişim de akademik hayatı daha doğrusu. Akademik hayatım bitmiş gibi bir mentaliteye girdim. O yüzden sanki 26 gibi hissediyorum bu aralar. Aynen akademik görgü sahibi olmuş bir insan gibi düşünüyorum. Çok böyle ukala ve hadsizce bir cevap! Ama bu dönem öyle hissediyorum ya! Yaşımdan olgun gibi... Aynen...”

2.1.6. Yaşlılık Karşıtı Ürün Kullanımı

Son yıllarda çok revaçta olan yaşlılık karşıtı ürünler ve uygulamalar hakkında katılımcılara yönelttiğimiz: “Yaşlılık karşıtı ürün kullanımı hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna “olumlu” ve “olumsuz” bulduklarını söyleyen yorumlar yapılmış ve iki alt tema çerçevesi oluşturulmuştur.

Şekil 8. Yaşlılık Karşıtı Ürün Kullanım

2.1.6.1. Olumlu

Katılımcılardan X5, X7, Y4, Y6, Z3, Z5 ve Z8, yaşlılık karşıtı ürün kullanımı konusuna “olumlu” yaklaştıklarını ifade etmişlerdir. X5 ve X7 bakımlı olmanın iyi bir şey olduğunu ve doğal ürünlerin tercih edilebileceğini, ancak estetik operasyonların gerekmedikçe yapılmaması gerektiğini düşünmektedirler. Z3, yaşlılık karşıtı ürünlerin popüler oluşundan etkilendiğini söyleyerek ilerde kullanabileceğini ifade etmiştir. Son dönemde yaşlılık karşıtı ürün yelpazesi çok genişlemiştir. Bu ürünlerin reklamlarından etkilenmemek zor görünmektedir. Reklam filmlerinde kırışıklık giderme, sıkılaştırma, nemlendirme gibi kavramlar kullanılarak hedef kitlenin bu ürünleri kullanımı ile yaşlanmaya karşı koyacağı algısı yaratılmaktadır (Murakami ve Yılmaz, 2021: 59). X7 ve Z5, yaşlılık karşıtı ürün kullanımını kadınların kendisini “iyi hissetmesiyle” ilişkilendirmişlerdir. Katılımcıların konu hakkındaki ifadeleri şu şekildedir:

X5 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Bence kullanılmalı, kullanılması gerektiğini düşünüyorum. İnsan kendine bakmalı, yani güzel doğal kürler var mesela, onları denemeli. Yani tamamen de ‘ben yaşıyorum artık bitti, olması gereken bu’ deyip kendini bırakmamalı. Yapılabilecek pek çok şey var. Estetik, çok insanı zorlamıyorsa bir durum hani, ama çok kendini zorluyorsa hani, toplum içinde kendini rahat hissetmiyorsa yaptırabilir. Ama gereksiz dudak dolguları, farklı yüzü şekilden şekle sokmalarına karşıyım.”

X7 (1963, Lise, Evli, Ev Hanımı)

“Kullanmak isteyen kullanabilir. Ben sadece nemlendirici kullanırım mesela. Ama bazı kadınlar rujunu sürer, öyle bakımlı olmak isteyenler vardır. Yani bazıları öyle çıkar, bakımlı olmak güzel bir şey. Severim, kendim de severim. Temiz insanları çok severim. Boyanan insanlar da vardır. Ama sürsün yani. Kendini kötü hissediyorsa aynaya bakınca, rujunu da sürebilir, kalemini de sürebilir. Kremi sürer ama estetiğe karşıyım ben. Çünkü herkes birbirine benziyor öyle olunca (gülüşmeler), tek tip oluyor. Estetiğe karşıyım ben, krem sürebilir. Olabilir, böyle gergin gösteren kremler var, onları sürebilir. Bir mahsuru yok, ama Allah’ın verdiği, her yaşa göre bir güzelliği oluyor yani.”

Y4 (1990, Lisans, Evli, Fizyoterapist)

“ Bazılarının reklamdan ibaret olduğunu düşünüyorum, ama bazılarının da faydalı olduğunu düşünüyorum. Mesela, kolajenlerin faydalı olduğunu düşünüyorum, yaşlanma karşıtı olarak. Düzgün markalardan edinildiği zaman faydalı olduğunu düşünüyorum evet.”

Y6 (1984, Ön Lisans, Lisans-Öğrenci, Evli, Ev Hanımı)

“Kullanıyorum. Yaşlılık karşıtı hakkında yani... Serumlar, ince çizgiler için serumlar kullanmaya dikkat ediyorum, c vitamini serum kullanıyorum. Bi de yani böyle bir olanak tanındığı için gerçekten mutluyum yani. İnsan, böyle bir kırıksıklığı arttığı zaman olsun, yani böyle kadınlar gerçekten böyle şeylere çok dikkat ediyorlar. Botoks yaptırmıştım bir ara. Düzenli olarak bence yaptırılabilir, güzel yani. Ürünler olarak da kremler kullanıyorum. Peeling yapıyorum. Yani inşallah çok böyle kırıksıktan devam ederiz (gülüşmeler)...”

Z3 (1996, Lisans, Bekâr, Muhasebeci)

“Ya aslında her yaşın bir güzelliği var. Biz yaşlandıkça yüzün kırıksması yaş aldığımızın göstergesi, güzel bir şey. Ama şu an çok popülerleşti. Sanıyorum ki ben kullanırım.”

Z5 (2002, Öğrenci, Bekâr)

“Ya sanırım takviye iyi bir şey ya. İnsanın kendini iyi, güzel, mutlu hissetmesi önemli olduğu için hani. Kozmetik diye bir alan boşuna yok bence. İyi para da getiriyor, o yüzden ben olumlu bakıyorum bu alana.”

Z8 (1996, Yüksek Lisans, Nişanlı, Çalışmıyor)

“ Yaşım 27, benim de hafif hafif kırışıklıklarım, kaz ayakları oluşuyor. Onu düşünmüştüm. Özellikle de kolajen desteği. Hatta biraz araştırma da yapıyorum. Gerçekten doğruluğu var mı bilmiyorum. Ama kullanan arkadaşlarım da memnun kaldıklarını söylüyorlar. Ama 25 daha doğrusu 30 yaşlarından sonra kullanmak gerekiyor diye düşünüyorum.”

2.1.6.2. Olumsuz

Katılımcılardan; X1, X2, X3, X4, X6, X8, Y1, Y2, Y5, Y7, Y8, Z1, Z2, Z4, Z6 ve Z7 yaşlılık karşıtı ürün kullanımı konusunda “olumsuz” yanıt vermişlerdir. Bu katılımcılardan X2, X3, X4, X6, X8, Y1, Y5, Y7 ve Z4; yaşlılığın doğal bir süreç olduğunu ve her yaştan kendine göre bir güzelliği olduğunu ve bu yüzden ürün kullanımına karşı olduklarını söylemişlerdir. Y2 ve Y8, bu tür ürünlerin içeriklerinin şaibeli olduğunu ve kozmetik sektörü tarafından manipüle edildiğimizi vurgulamışlardır. Reklam filmlerinde sayısal değerlerin kullanılması ürün üzerinde çeşitli testler yapıldığı ve denendiği imajı yaratmaktadır ve bu durumun reklamın ikna gücünü arttırabileceği düşünülmektedir (Murakami ve Yılmaz, 2021: 59). Z1, Z2 ve Z6 ise anti-aging uygulamaların içeriklerine kesinlikle güvenmediklerini ve cilde zarar verebileceğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

X1 (1974, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Ben, evet kendim kullanmıyorum. Çok da karşılaşmadım. Ama dünyada tabii bunun için çok büyük çabalar sarf ediliyor. Bunun biraz da böyle itikâdi boyutu olduğuna inanıyorum. Belki hani bizler de güzel görünmek isteriz, o başka! Kremler şunlar bunlar. Ama çok devasa maliyetleri olan ve dünyada bunun için çok büyük çabalar, paralar harcadığını... Sonra mesela şeyleri bence bilinmiyor yan etkileri. Ama bu biraz dediğim gibi itikâdi bir boyut. Hani, “ölüm sondur” diye düşünen insan olsaydım, evet bence ben de kullanırdım. Ama ben mesela inanıyorum, ebedi bir gençlik var. Yani her şey işte doğar, büyür, kemâle erer ve zevâle meyleder, ölüme doğru gider. Dünya da öyle, biz de öyle olucuz. Onlara ben karşıyım, kullanmıyorum da, faydası olacağına da pek inanmıyorum.”

X2 (1971, Lise, Dul, Ev Hanımı)

“Ben onlara karşıyım, insan her yaşında güzeldir bence kendine göre. Şimdiye kadar bir ürün kullanmadım.”

X3 (1969, Ön Lisans, Evli, Emekli Hemşire)

“Yok! Ben çok sıcak bakmıyorum, o yaştan da verdiği o kırıksıklığın da başka bir güzelliği var bence. Ben öyle ilaç falan, yok hiç gerek yok, o yaştan verdiği bir güzellik var.”

X4 (1971, Lisans, Evli, Öğretmen)

“Estetik operasyonlar, doğal olmayan şeylere karşıyım ben. Ama kremdir vs. kullanılabilir, doğal ürünler kullanılabilir. Ama estetiği gereksiz görüyorum, insan her yaşta güzeldir diye düşünüyorum.”

X6 (1979, Lisans, Evli, Eğitim Koçu)

“Ben onu gene dediğim gibi abla, çok şey yapmak istemiyorum. Rabbim bana ne verdiyse, ben hangi, neysem o şekilde. Neyi ne kadar dokunabilirim ki! Neyi ne kadar düzeltebilirim ki! Tamam! Kırıksıklıklarınızı düzelttiniz. Bakıyoruz yani hepimiz sosyal medyada da görüyoruz, sen 70 yaşındasın! Ne kadar botoks da yaptırsan, kremler de kullansan, olmuyor. O, 40 yaş yaşadın yaşadın bitti! Artık 50 desin bitti! Artık 60 dasın bitti! Tadı neyse onu yaşayacaksın! Ben doğru bulmuyorum, kendim de inşallah bu fikrimden caymam (gülüşmeler).”

X8 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Bana çok mantıklı gelmiyor. Ben daha çok böyle doğalcıyım ondandır belki. Değiniz gibi anti-aging ürünler falan kullanılabilir mi? Bilmiyorum. Ama iyi beslenmek, zamanında iyi beslenmek çok önemlidir herhalde. Gene kayınvalidemden örnek vericem. Kayınvalidem, ne kadar hayatımın merkezindeyse (gülüşmeler) kadıncağız. Allah selamet versin. Mesela bu yaşına kadar onun bir eklem ağrısı yaşadığını bilmem. O çok güzel etin yağlı kısmı, şimdi kolajen dedikleri kısmını yer, kelle-paça yer, eti çok güzel tüketir. Onun dışında sebzeleri çok güzel tüketir. Mesela benim dedem vardı, bizim orası Fethiye. Akdeniz beslenmesi ile Akdeniz usulü besleniyor. Zeytin yağı, zeytin artı ot. Bu taraf et biz ot yeriz. Bizim o tarafta da aynı şekilde güzel bir beslenme var. O şekilde beslenerek de insanlar bence sağlıklı kalabilir doğal bir şekilde.”

Y1 (1982, Yüksek Lisans, Evli, İç Mimar)

“Yokk! Her yaşın kendine göre bir güzelliği var, her yaşı doğal yaşamak gerekiyor. Yaşlıysak da yaşlılığın da bir güzelliği var bence. Onun için düşünmüyorum.”

Y2 (1993, Yüksek Lisans, Bekâr, Koordinatör)

“Anti-age! Yakın zamanda estetik cerrah bir arkadaşım var konuyla ilgili uzun uzun konuşma fırsatımız oldu(gülüşmeler). Çalıştığım yerden geldi soru! Eeee şöyle, işin ameliyatla müdahale boyutu etkili sonuç veriyor. Onun dışında bu kremlerin, losyonların, ürünlerin biraz daha pazarlama stratejisi olduğun düşünüyorum evet. O yüzden insanların bu noktada bir reklam yöntemi olarak cazibe haline getirildiği evet. Kolajen kullanımı, evet mesela! En günümüzde herkes çıldırmış gibi kolajen kullanıyor, çayına, kahvesine kolajen koyuyor mesela toz halinde. Aslında araştırıldığında gereksiz olduğu ya da dezavantajı, yan etkisi olduğu gözlemleniyor. Bu noktada insanların bunu neden yaptığını anlamakla birlikte, biraz daha farkındalıklarımızın hep birlikte yani düşük olduğunu düşünüyorum. Eeee manipüle edildiğimizi düşünüyorum bu noktada. Üretim aşamaları, hayvanlar üzerinde test yapılıyor mu? İçerisinde sakıncalı madde var mı? Şaibeli...”

Y5 (1983, Lisans, Evli, Ev Hanım)

“Hiç kullanmadım, doğallıktan yanayım. Hiç kullanmadığım için faydası olup olmadığını bilmiyorum. Ben 40 yaşındayım ama çok makyaj, oje, işte far bile kullanmam, ruj dahi sürmem mecbur kalmadıktan sonra (gülüşmeler). Doğallıktan yana olduğum için, yaa faydası olduğunu da düşünmüyorum. İnsan her yaşının ayrı bir güzelliği vardır bence. Beni seven eşimse de öyle sevsin, ben de kendimi öyle seveyim. Bence öyle...”

Y7 (1982, Lisans, Evli, Serbest Mali Müşavir)

“Kozmetikten ziyâde, bence beslenmenin önemi daha önemli. Dıştan değil de içten beslemek daha önemli.”

Y8 (1984, Lisans, Evli, Sınıf Öğretmeni)

“Bana çok hitap etmiyor. Kullanana saygım sonsuz. Kendimi onlarla genç kalmaya karşı ne kadar koruyabileceğimi, ne kadar işi yarayacağını, ne kadar bunun beni ikna etme özelliğine sahip olduğu noktasında soru işaretlerim var. Bunun da bir ekonomik getirisi olduğunun farkındayım. Sektör oluşunun farkındayım. O yüzden bana güven vermiyor.”

Z1 (2002, Lise, Bekâr, Çalışmıyor)

“Herkes bakım yaptırabilir, amma velakin ben doğallıktan yanayım. Yüzüm kırılacaksa bile bu yaşlılıktan dolayı kırışsın yani. O kullandığımız malzemeleri kullandıktan sonra benim yüzümün daha kötü olmayacağını ben şey değilim. İçinde kimyasal maddeler olduğu için hem cilde zarar verebilir hem de daha kötü etkileri çıkabilir.”

Z2 (1996, Bekâr, İnşaat Mühendisi)

“İçeriklerine güvenmiyorum, hatta zarar bile verebilirler. Doğal kremler olabilir ama yaşlılığın da kendine göre bir güzelliğinin olduğunu düşünüyorum.”

Z4 (2004, Öğrenci, Bekâr)

“ Yani yanlış olduğunu düşünüyorum. Çünkü hayatın normal akışı bu, yaşlanmak da kötü bir şey değil. Belli aşamalar var; gençlik, orta yaşlılık ve yaşlılık, sonrasında ölüm. Bunu kabul etmek gerekiyor yani. O tarz ürünler de kendimizi kandırmaktan başka bir şey değil bence.”

Z6 (2001, Ön Lisans, Bekâr, Muhasebeci)

“Yani ben kremlerin çok zararlı olduğunu düşünüyorum. Asıl bence onlar cilde zarar veriyor. Kullanmayı da düşünmem yani. Cildi tahriş de edebilir, yan etkileri olabilir.”

Z7 (1996, Doktora Öğrencisi, Bekâr, Diyetisyen)

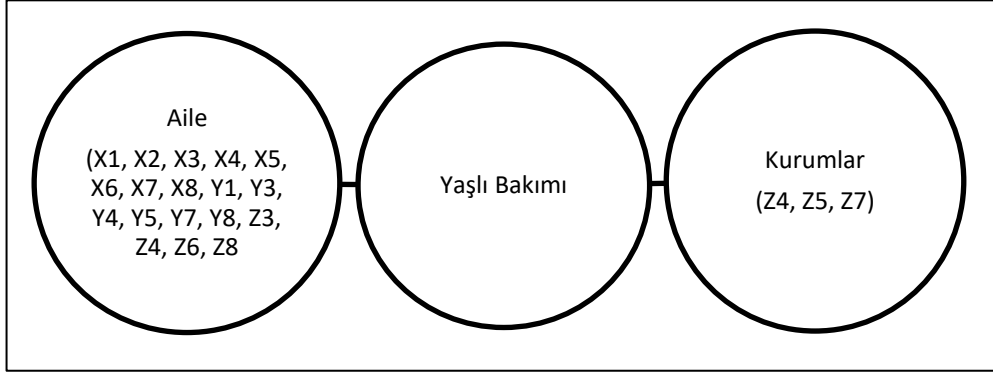
“Botoks, dolgu vs bunlar şu an çok kullanılıyor ama ben vücudun şeklinin değiştirilmesinin taraftarı değilim. Allah zaten bizi bir surette yaratmış. Bunun bence değiştirilmemesi gerekiyor. Yaşlanma da doğal bir süreç. Ama diyelim ki çok fazla sivilce var, çok fazla akne var, bir hastalık geçirildi. Eğer, o hastalığa yönelik ciltte bir bozulma varsa ve bu, toplumda diğerleri tarafından böyle irrite edici şekilde bakılıyorsa o şekilde kullanılabilir. Ama öyle bir şey yoksa cilt temizse, ihtiyaç yoksa bence gerek yok.”

2.1.7. Yaşlı Bakımı

Katılımcılara yönelttiğimiz: “Sizce, muhtaç duruma geldiklerinde yaşlıların bakımını kim üstlenmeli?” sorusuna büyük bir çoğunluk öncelikle “aile”, eğer bu mümkün değilse “kurum” yanıtını vermişlerdir. İlk etapta “kurum” cevabını verenlerin tamamının Z Kuşağından olmaları belki bir işaret olarak değerlendirilebilir. Kadınların eğitim durumlarının, çalışıyor veya ev hanımı olmalarının yaşlı bakımı konusundaki görüşlerinde

anlamli bir fark oluşturmadığı gözlenmiştir. “Yaşlı bakımı” teması altında “aile” ve “kurumlar” şeklinde iki alt tema çerçevesi oluşturulmuştur.

şekil 9. Yaşlı Bakımı

2.1.7.1. Aile

Katılımcılardan X1, X2, X3, X4, X5, X6, X7, X8, Y1, Y3, Y4, Y5, Y7, Y8, Z3, Z4, Z6 ve Z8 yaşlıların ihtiyalık durumlarında öncelikle çocukların, yani ailenin sorumluluğu olduğunu düşünmektedirler. TÜİK 2021 Türkiye Aile Yapısı Araştırması’na göre bireylerin %83.1’i ebeveynler yaşlandığında çocuklarının bakması gerektiğini düşünmektedirler ve %30.7’si yaşlandıklarında evde bakım hizmeti almayı, %27.5’i çocuklarının yanında kalmayı, %15.0 ise huzurevine gitmeyi tercih etmektedir (TÜİK, 2022). Genel kabul edilen normlara göre yetişkin çocuğun ebeveyne destek sağlaması beklenmektedir, ancak evlatların çok uzak mesafede yaşıyor olması, işsiz olması vb. durumlarda ileri yaştaki ebeveynlerine desteği mümkün olmayabilir (Öztop, 2022: 59). Bu gibi durumlarda huzurevleri alternatif bir çözüm olarak görölmektedir.

Katılımcıların ebeveynlerine ve yaşlı bireylere karşı tutumlarında dini inanışlarının ve geleneklerinin etkili olduğu görölmektedir. Kültürün ögelerinden; ahlâk, hukuk, siyaset, iktisat gibi alanların başında din gelmektedir ve dinler sadece Tanrı’nın varlığı, sıfatları, âlemin yaradılışı gibi ontolojik ve kozmolojik meselelerle ilgili açıklamalarda bulunmazlar; antropoloji, sosyoloji, toplumsal hayatı düzenleyen ahlâk, hukuk ve siyaset kuralları ile ilgili de bilgi verirler (Tanrıverdi, 2018: 595). Araştırma sürecinde Kur’an-ı Kerim’de geçen anne-baba ile ilgili ayetlerin toplum üzerindeki etkisinin hala devam ettiği görölmüştür. Bazı katılımcılar da kişilik yapıları ve merhametli oluşları nedeniyle yaşlı ebeveynleri konusunda duyarlı olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

Y1 (1982, Yüksek Lisans, Evli, İç Mimar)

“Tabii ki aileler! Dinimizde de aileler. Dinden mi kaynaklanıyor? O hassasiyette, o takvada bir insan olduğumu düşünmüyorum açıkçası. Ama bilmiyorum... Karakter mi diyelim? Fıtrat mı diyelim? Merhamet mi diyelim? Evet, geçmişte yaşadığım şeylere baktığımda yaşlının bakımevlerin de ya da huzurevlerinde olması biraz acıtıyor. Ama bakacak kişilerin psikolojisi de önemli. Birilerini kurtaralım derken diğerlerini kaybetmek de? Orada bir çelişki oluyor. Artık düzenlerimiz değişti. Eskisi gibi değil yani düzenler... Aile, bir evde yaşayıp bir avluda buluşup yaşlılarına da hürmet ederlermiş eskiden. Ama artık öyle bir sistemimiz yok maalesef. Keşke aileler baksa da hiçbir şekilde bakımevine, huzurevine hiç birine ihtiyaç olmasa. Ama sanırım artık var!”

Y3 (1985, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Bu hani örf ve adetlerimiz gereği, dinimiz gereği tabii ki evlatlar. Yapmayınca zaten insan kendini psikolojikmen de hiç iyi hissetmiyor. Ama hasta bir bireyin bakımı da gerçekten çok zor. Hani başımızda olduğu için biliyorum. Halam genç yaşta 56 yaşında Alzheimer. O da hani zor bir durumda. Ona evladı bakıyor ama hani büyükbabam Alzheimerdi yine. O’na babaannem, elhamdülillah babaannem vardı. Ama babamlar falan sürekli desteğe gidiyorlardı. Zor ama hani bizim kültürümüz gereğince, benim gördüğüm kadarıyla ailesi birinci derecede. Eğer ki ailede şey olmazsa, bakım yetemezse belki sonrasında destek alınabilir o manada.”

X1 (1974, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Aileler! Çünkü neden? Hiçbir yaşlı huzurevini istemiyor. Yani demek ki fitrata ters bir şey bu. Ya da kültür mü? Bilemiyorum. Ben tabii ki evlatların ya da işte kardeşlerin, ne olursa olsun fark etmez. Onların üstlenmesi gerektiğine inanıyorum. Ama işte biraz durum kurumlara doğru gidiyor. Çünkü artık herkesin kendi belli maaşı var, yaşlandığında bunu düşünenler var. Ben şahidim huzurevlerinden yer ayırtan var, evlatları olmasına rağmen. Kendileri yük olmak istemediği için. Sanki durum biraz ona doğru gidiyor. Ama benim düşüncem, hayatlarının son anlarını sevdikleriyle birlikte geçirmeliler.”

X3 (1967, Ön Lisans, Evli, Emekli Hemşire)

“Sağlıklı evlatları varsa çocukları üstlenmeli bence. Eğer çocuğunun sağlığı müsaitse buna, bakabilecekse annesine babasına baksın. Ama o imkânı yoksa da huzurevleri olabilir yani. Yapacak bir şey yok.”

X4 (1971, Lisans, Evli, Öğretmen)

“Çocukları üstlenmeli, mümkün olduğunca çocukları üstlenmeli. Anne-babalarını hiç kimseye emanet etmemeleri gerekir. Yani mecbur kalanlar, çocuğu olmayanlar veyahut çocukları bakamayacak durumda olanlar için olabilir.”

X8 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Evlatları... Evlatlar tabii dışardan yardım alabilirler. Ama her an onların yanında olmalılar. Sevgilerini hissettirmeliler. Kurumlar mutlaka gerekli, yani evladı olsa da bir kişi kuruma gidebilir. Ama yine de sevgisiz bırakmamalı.”

Y5 (1983, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Evlatları varsa. Ama evlatları yoksa, komşular... Komşu ne kadar şey olur bilmiyorum da. Yakın çevresi, belediyenin belki hizmetleri olabilir. Kurumlar, sivil toplum kuruluşları olabilir. İlk etapta evlat diyorum.”

Y7 (1982, Lisans, Evli, Serbest Mali Müşavir)

“Yakın aile bireyleri en önce. Kurumlar da önemli ama önce yakın aile bireyleri.”

Z3 (1996, Lisans, Bekâr, Muhasebeci)

“Ya zaten şu an için sanıyorum ki yaşlılara evde sağlık hizmetleri, bakım hizmeti var. Ya onun haricinde herkesin aslında kendi çocuğunun yapması gerekiyor bana göre. Ama eğer çocukları yoksa veya uzaktalarsa zaten bununla ilgili çalışmalar var diye düşünüyorum.”

Katılımcılardan X2, X5, X7 ve Z6 yaşlılık dönemlerinde ebeveynlerin bakımını kız çocuklarının üstlenmesinin daha doğru olduğunu düşünmektedirler. Toplumda bakımla ilgili işleri kadınların daha iyi yapacağına dair bir inanç vardır. Özellikle anne ve kayınvalide bakımı söz konusu olduğunda kızların veya gelinlerin bakım vermeleri mahremiyet açısından daha uygun görülmektedir. Katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

X2 (1971, Lise, Dul, Ev Hanımı)

“Kızları ilgilenmeli. Ben dediğim gibi annemle yaşadığım için... Üç kız kardeş olarak anneme bakmıştık. Bütün ihtiyaçlarını biz karşıladık. Erkek kardeşim olsaydı zannedersem ilgilenmezdi. Çocukları ilgilenmezse, maaşları varsa gidip kalabilir yaşlılar huzurevinde. Güzel bir uygulama.”

X5 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Aile, çocukları üstlenmeli. Yani çocukları bakmalı. Çünkü en rahat edecekleri, çocuklarından ziyade kız çocukları yani. Özellikle annelerde. Baba için de gene geçerlidir. Ama özellikle kız çocuğunun onlarla daha güzel ve sevgi dolu ilgilenebileceğini düşünüyorum.”

X7 (1963, Lise, Evli, Ev Hanımı)

“Öncelikle varsa kızı üstlenmeli, çünkü kızlar anne-babalara gelinlerden daha yakındır. Ama kızı olmayanlar da vardır, o zaman gelin yüklenmeli. Tabii kadınsa gelin yüklenmeli, erkekse yüklenemez. Şu anda benim kaynım rahatsız ben onu yıkayamıyorum mesela. Başka her türlü şeyiyle ilgileniyorum. Yemeğidir, ütüsüdür, çamaşırdır. Başka her şeyiyle ilgilenirim. İş bölümü yaptık. Kayınvalidem Alzheimer hastasıyken de yaptık mesela. Ben yıkadım mesela annemi, O yemeğimizi hazırladı, kahvaltımızı hazırladı. Huzurevi en son seçenek olmamalı da! Ama bakımı zorsa evde... Ben 20 senedir falan uğraşıyorum bu işle çünkü. Artık benim de yaşıma bir şeye geldiği için... Huzurevi de olmalı ama kendin yetemeyecek duruma gelersen huzurevi olmalı. Çünkü neden dersiniz? Onların da bir arkadaşına bir dertleşmeye ihtiyacı oluyor, yaşlıların da. Ben aynı yaşta değilim, bi de gelin veya kızım. Benimle dertleşemez. Bir de yaşlanınca gelen giden ayağını kesiyorlar, gelmiyorlar yani. Onlarla dertleşme imkânı da yok. Bütün gün düşününe düşününe öleceğini hissediyor o kişi. Bunalıma giriyor. Antidepresanlar kullananları biliyorum ben yani. Ölümünden de korkmaya başlıyor. Öyle olunca huzurevleri daha iyi geliyor bana. Ben çocuklarıma da söylüyorum: ‘Hiç düşünmeyin, anneme bakamadım diye üzülmeyin’ diyorum yani. Orda da arkadaşlarımız oluyor, yapacak etkinlikleri oluyor, televizyonları var odalarında, her şeyleri var yani. Bir ev gibi. İkinci bir seçenek gibi orası da. Hiç çekinmeden götürebilirler insanlar. Ama yani bizim içimize sinmiyor işte, götüremiyoruz yani(gülüşmeler)...”

Z6 (2001, Ön Lisans, Muhasebeci)

“Ben açıkçası şöyle düşünüyorum, kız çocukları! Çünkü erkek çocuğu annesine lavaboda illaki yardım eder ama bir kız çocuğu kadar olamaz banyosunda falan. Yani kız çocukları bence üstlenmeli öncelikle.”

Katılımcılardan; X6, Y4, Z6 ve Z8 ise yaşlıların kesinlikle çocukları veya yakınları tarafından bakılmaları gerektiğini vurgulayarak huzurevlerine güvenmediklerini söylemişlerdir. Bu katılımcıların aile bağlarının güçlü olduğunu söylemek mümkündür.

X6 (1979, Lisans, Evli, Eğitim Koçu)

“Yani ben yine cevap olarak geleneksel, muhafazakâr deniyor bizim çağımızdaki konuşmalarda. ‘İşte biz çalışıyoruz falan filan...” Sen evlatsan, onlar seni ne kadar zor şartlarda bu hale getirdiyse, o zamanlarda seni çocuk bakımevine verilebilirdi. Demek o şartlarda sen büyüdüyse, bir yerlere gelebildiyse, sen ailene bakmak zorundasın! Bu benim katı kuralım. Benim başka bir açıklamam yok bu konuda!”

Y4 (1980, Lisans, Evli, Fizyoterapist)

“Yani evlatları, çocukları ilk etapta. Onlar evet! Bir kurumda geçirmeyi asla istemem. Çok ürkütücü, korkutucu benim için ve çok yıpratıcı da bir şey. Yani inşallah kimseye muhtaç olmayayım ama muhtaç olursam da evlatlarımla birlikte geçirmek isterim. Bir kurumdan... Yani Allah inşallah muhtaç etmesin.”

Z6 (2001, Ön Lisans, Muhasebeci)

“Huzurevlerinde iyi bir bakım olduğunu düşünmüyorum açıkçası. İllaki oluyordur ancak insanın kendi çocuğu gibi olmaz veya kendi yakını gibi.”

Z8 (1996, Yüksek Lisans, Nişanlı, Çalışmıyor)

“ Tabii ki ailesi üstlenmeli! Şey derler ya hani; ‘kendi nazının geçebileceği, o anlaşılabilirdiği, sevdiği, sevilbildiği...’ Bu çok önemli. Şimdi huzurevindeki yaşlılardan örnek vermek gerekirse, sonuçta onlara bakan insanlar maaşlı çalışan bir insan bakıyor oraya. Bu da sonuçta ne kadar samimi olabilir? Sonuçta hepimizin annesi, babası, dedesi, nenesi var. Bir anne sevgisiyle, annene duyduğün sevgiyle, ona bakmakla bir başkasının maaş usulü ona bakması bir olmaz tabii ki de. Kesinlikle ailesi ve sevdikleri bakmalı!”

Y8’in yaşlılık ve kurumlar konusunda farkındalığının yüksek olduğu gözlenmiştir. Yakın zamanda İstanbul’da açılan Darülaceze Şehri hakkındaki düşünceleri dikkat çekicidir.

Özellikle bu tür kurumların yaygınlaşmasını istemekle birlikte aile değerlerinin zedelenebileceği endişesini dile getirmesi önemli bir tespit ve tartışma konusudur. Nitekim Batı'daki refah devleti uygulamalarının sonucunda toplumdaki aile ilişkileri zedelediği ile ilgili pek çok gösterge vardır (Ceylan, 2015: 89-90).

Y8 (1984, Lisans, Evli, Sınıf Öğretmeni)

“Geçenlerde Darülaceze Şehri hakkında haber gördüm. Ben düşündüm... Yani bu kadar fizik tedavi merkezi, spor salonu var, şunu var busu var. Hani belki de hayatında köyde yaşamış bir bayanım. Çoluk çocuğum bakmadı! Oraya gitsem, hayatımda yaşamadığım, görmediğim imkânlarla karşılaşacağım. Yani hani insanın oraya gidesi gelir gibi bir mantık oluyor. Cazip geldi yani (gülüşmeler). Hani şimdi eşimle sohbet ederiz: ‘Bizim annemize, babamıza gösterdiğimiz hürmeti bunlar bize yapacak mı?’ Bazen bizi hayal kırıklığına uğrattıkları cümleler duyuyoruz çocuklarımızdan. Bunlar bize bakmaz falan gibi. Ben o haberi görünce eşime şey dedim: ‘İnsanın gidip orada kalası gelir heralde’ dedim. Bu kadar güzel konforlu bir mekânın düşünülmesi hani. Bir yatak koy, bir şey koyup... O şekilde sosyal ya da farklı ihtiyaçların önemsenmediği bir ortamdan buraya geçişin aslında farklı bir perspektif olduğunu da fark ettim. Olumlu buldum, çok iyi buldum. Aslında her ilde bu tarz olması gerekir diye düşündüm. Sonra dedim: ‘Acaba böyle yerlerin yaygınlaşması bizim aile yapımızda, anne-babaya bakma kültürümüzü kıracak bir şey mi oluşturuyor? Olumsuz olacak bir yapıda olabilir mi?’ diye düşündüm. Yani böyle terazinin iki tarafına koymaya çalıştım. Hangisi daha çok tercih edilmeli bazında. Şu an kararsız kaldım. Bu imkânların böyle, yakını olmayan... Kurumların ne için gerektiğinin anlatılması gerektiğini düşünüyorum. ‘Tamam böyle bir yer var! Ama buranın gerçek amacı şudur! Bu aile yapımız olarak bizi sorumluluktan kurtaracak bir yer değil!’ gibi de bakmak gerektiğini düşünüyorum. ‘Kaynanama küstüm, hemen Darülacezeye götürmek gibi (gülüşmeler) kolaycılığa kaçmak gibi olursa da kendi kültürümüzdeki değerlerimizi de değiştirir mi?’ diye kararsız kaldım. Destekliyorum yine de! Dinimiz ana-babanın bakımıyla ilgili evlatların birinci dereceden sorumlu olduğunu söylüyor. Hani bu kültür bizde de var zaten. Dinimizde hem kültürümüzde böyle bir olgu var. Yani kendi sağlığın, gücün, imkânların yettiği müddetçe evlatların bakması gerektiğini düşünüyorum. Ama öyle görüyorum, Allah korusun kimsenin başına vermesin. Uzun süren yatalak kalma halinde de o kişinin bakımıyla ilgili gerçekten zorlayıcı fiziki olumsuzluklar da başlıyor. Bu da desteksiz olmayacak bir şey. Yani hani kaldırma noktasında da gücün kuvvetin, ‘bel fıtığı’ ve ‘boyun fıtığı’, ne bileyim o tarz şikâyetlerin olduğu zaman, ona senin her gün her gün bu şekilde yapmak noktasında ‘tükenmişlik’ olacak. Destek

olunması gerekiyor. Mesela ben yakın çevremden duymuştum, arkadaşlarımdan. Evlatlar 2 ay sende, 2 ay sende sırayla sirkülasyon yapıyorlar. Bu aslında hani ‘ben baktım sıra sende’ gibi bir mantığa bürünüyor. Yani onun psikolojisi açısından, ‘herkes torba gibi dolandırıyor’ hani. Ondan memnun kalıyorlar mıdır? Yani her çocuğunda rahat etme noktası da farklı oluyor. Mesela benim arkadaşım diyor: ‘Anaannem bizde rahat, dayımlarda rahat etmiyor.’ diyor. Hani herkesin yaklaşım şekli farklı, ev düzeni içerisindeki ona ayırması farklı olabiliyor. Bu konu biraz şey... Evlat bakmasını tercih ederim. Ama desteklenmesi konusunda sıkıntıları olursa da hani destek vermek gerekiyor.”

2.1.7.2. Kurumlar

Katılımcılardan Z1, bakım alma konusunda “yaşlının asıl kendi tercihinin önemli” olduğunu vurgulamıştır. Zorlamanın olmaması ve yaşlının kendi tercihinin önemsinmesi son derece hassas bir noktadır. Z4, Tıp Fakültesi öğrencisi olduğu için ilk önce ‘palyatif bakım’ aklına gelmiştir, ancak aile desteğinin önemini vurgulamıştır. Bu cevap bize mesleğin hayata bakış ve konuları algılayış açısından önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Z5, yaşlı bakımında ilk sorumlunun “devlet” olduğunu belirtmiştir. Pek çok araştırmada huzurevi algısının negatif olmasıyla birlikte bu konudaki görüşlerin değiştiğine işaret eden araştırma sonuçları da vardır. Artan ve Irmak’ın araştırmasına göre; araştırma örneklemindeki yaşlıların huzurevinde yaşamaya başladıktan sonraki süreçte huzurevi algılarının olumlu yönde değiştiği, çocukların kendilerine bakması gerektiği yönündeki algının değişmekte olduğu ve yaşlıların kurum bakımı tercih ettiği görülmüştür (Artan ve Irmak, 2018: 66). Katılımcıların konu ile ilgili kendi ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Z1 (2002, Lise, Bekâr, Üniversiteye Hazırlanıyor)

“Şimdi yaşlı bir bireyse ve ‘ben başkasının evinde rahat edemem’ diyorsa, huzurevi! Yok, ‘ben evladımın yanından başka bir yerde kalamam’ diyorsa, o zaman evladının yanı! O, yaşlı kişinin düşüncesine göre değişiyor. Onun istediğini ön planda tutmak gerekiyor. Ben kendi evimde de bakabilirim. Ama benim evimde herkes rahat etmeyebilir. Çünkü O’nun da belki kendine ait bir özel hayatı, özel bir mahremi var. Tamam yaşlı olabilir ama o mahremiyet ölene kadar devam ediyor sonuçta.”

Z4 (2004, Öğrenci, Bekâr)

“Bakımını hastanelerde ‘palyatif bakım’ diye bir servis var. Orası zaten en iyi şekilde görevini yapmalı. Ayrıca hasta yakınları tabii ki en önemlisi. Daha rahat hisseder hasta zaten.”

Z5 (2002, Öğrenci, Bekâr)

“Devlet! Kesinlikle devlet! Ya ‘kurum’ dicem ben buna. Güvencesinden dolayı. Ya sana bir alan yaratıyor ya orada: ‘Bu senin alanın, bu alanda senin ihtiyaçların bunlar ve bunları gidericez! Bu konfor alanında istediğini yapabilirsin’ demesi hoş bir şey!”

Z7 ise ailelerin yaşlılık bakımında yıpranabileceğini söyleyerek, devletin aile hekimliğine benzer bir uygulama yapılabileceğini söylemiştir. Ülkemizde son dönemde Sağlık Bakanlığı’nın uygulamaya koyduğu YAŞAM (Sağlıklı Yaş Alma Merkezleri) projesi bu anlamda önemli bir boşluğu doldurabilir. YAŞAM ile 80 yaş ve üzeri kişilerin kendilerinden sorumlu bir hekime ve ekibine emanet edilerek, sağlık hizmetlerinin yanı sıra manevi açıdan da desteklenmesi hedeflenmektedir (SB, 2023). Z7’nin konu ile ilgili ifadesi şu şekildedir:

Z7 (1995, Doktora Öğrencisi, Bekâr, Diyetisyen)

“En yakınlarında hep çocuklarını görüyorum ben. Ama çocuklarının bazıları da tahammül edemiyorlar yine. Kim üstlenebilir? Devlet tarafından bir politika izlenebilir. Nasıl aile hekimi varsa yine sorumlu olacak bir kişi yaşlılarla ilgilenilir. Evlerini ziyarete gidebilir. İhtiyaçlarında onlar görevli olabilir. Çünkü çoğu çocuk, onlar da belli bir yaşa geliyor ve zorlanıyorlar.”

2.2. X,Y,Z KUŞAĞI’NA MENSUP KADINLARIN GÖZÜNDEN YAŞLI KADINLAR

Araştırma katılımcılarına: “Yaşlı kadınların hangi davranışlarını eleştiriyorsunuz?” ve “Yaşlı kadınların hangi davranışlarını beğeniyorsunuz? Örnek aldığınız yaşlı bir kadın var mı?” soruları yöneltilmiştir. Bu sorularla yaşamış oldukları kuşak çatışması ve kuşak aktarımı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Cevaplar neticesinde, genç kadınların genellikle hem kendi anne ve büyükanneleriyle çatıştığı hem de onları örnek aldıkları anlaşılmıştır. Bu bakımdan “Çatışma Alanı” ile “Örneklik Alanı” şeklinde iki alt tema çerçevesi oluşturulmuştur.

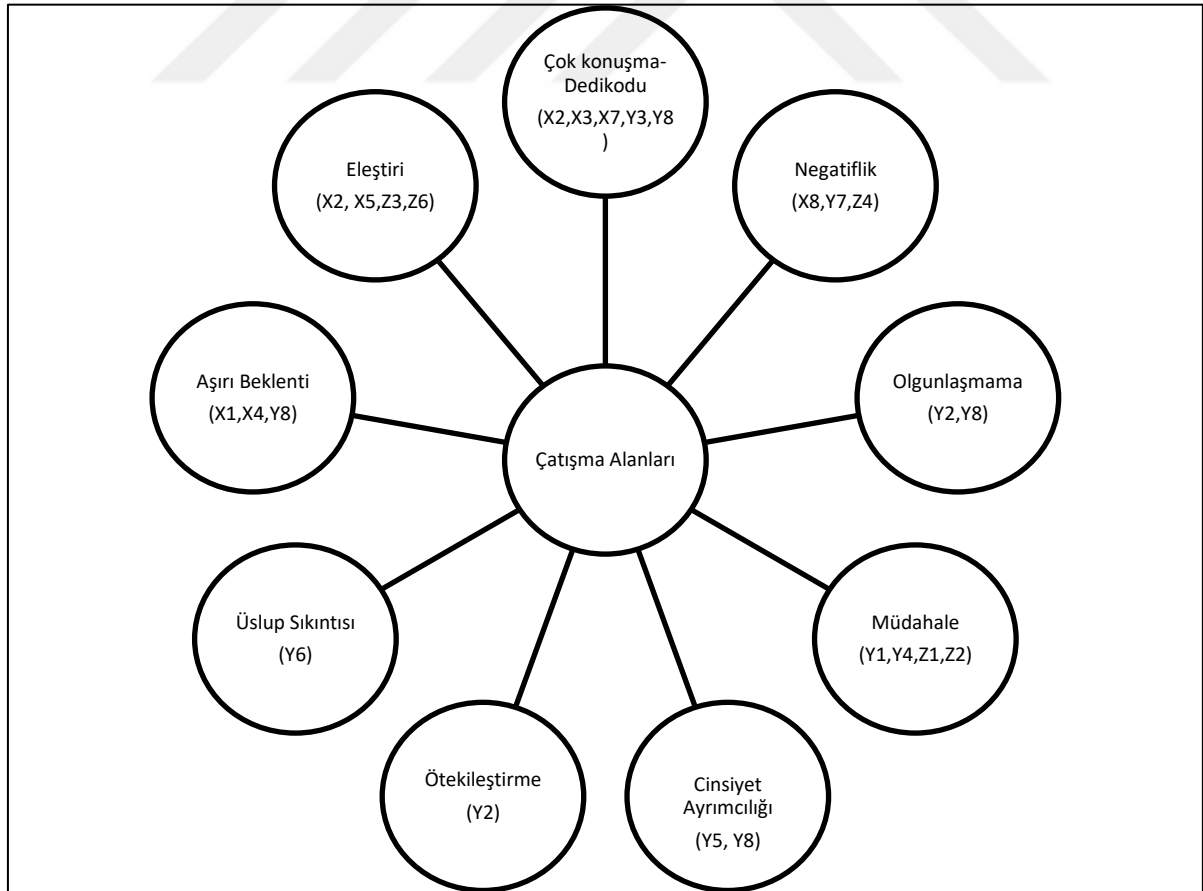
Şekil 10. X, Y, Z Kuşağı'ndan Kadınların Gözünden Yaşlı Kadınlar

2.2.1. Çatışma Alanı

Katılımcıların yaşlı kadınlarda eleştirdikleri ve çatıştıkları noktalar; çok konuşma ve dedikodu (X2, X3, X7, Y3, Y8), müdahale (Y1, Y4, Y6, Z1, Z2), eleştiri (X2, X5, Z3, Z6), negatiflik (X8, Y7, Z4), aşırı beklenti (X1, X4, Y8), geri kafalılık (Z1, Z6), olgunlaşmama (Y2, Y8), üslup sıkıntısı (Y6), ötekileştirme (Y2), cinsiyet ayrımcılığı (Y5, Y8) dır. Bu kavramlara onların sorulara verdikleri yanıtlar doğrultusunda ulaşılmıştır. Katılımcılara soruları cevaplarken rahat olmaları ve çekinmemeleri özellikle telkin edilmiştir.

Şekil 11. Çatışma Alanları

2.2.1.1. Çok Konuşma ve Dedikodu

Katılımcılara yönelttiğimiz, “Yaşlı kadınların en çok hangi davranışlarını eleştiriyorsunuz?” sorusuna X2, X3, X7, Y3 ve Y8 “çok konuşmaları ve dedikodu yapmaları” şeklinde cevap vermişlerdir. Katılımcıların kendi ifadeleri aşağıdaki gibidir:

X2 (1971, Lise, Dul, Ev Hanımı)

“Çok konuşmaları, gençlere karışmaları...”

X3 (1969, Ön Lisans, Evli, Emekli Hemşire)

“Yaşlıların dedikodu yapmasından hoşlanmıyorum. Yani artık o yaşta birilerinin hakkında konuşmaları bana hoş gelmiyor. Bu beni çok etkiliyor evet, bu yaşta hâlâ daha neyin peşindesiz (Erzurum şivesi) yani. O dikkatimi çekiyor daha çok.”

X7 (1963, Lise, Evli, Ev Hanımı)

“ Benim çevremde çoğu insan, bazısı geliniyle oturuyor, onların gelini hakkında dedikodu etmeleri, kendilerinin gelinliklerini unutup gelinlerine bazı şeyler söylemeleri beni üzüyor tabii. Bazı bayanların da giyim tarzları beni üzüyor. Çok yaşlı kendisi ama gençlere özentisi var. Bakıyorsun altında daracık yırtık pantolon, üstünde tişört göbeğini gösteriyor. Ama kendi de 60 yaşında veya 65 yaşında falan yani. O çok üzüyor beni. Başka... Konuşmaları, bazılarının sohbet etme alışkanlıkları başka, hep dedikodu olarak konuşuyorlar. Ben ‘gün’ de ediyorum mesela, yaşlı insanlarla da benim yaşımdan büyük insanlarla da oturup kalkıyorum. Bazıları çok iyidir, sohbeti güzel olur, Kur’an okur, duasını eder. Ama bazıları da hemen başlar dedikoduya. Kızından, oğlundan, yok karşı komşusundan hep dedikodu ederler öyle. Beni rahatsız ediyor yani...”

Y3(1985, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Çok konuşuyorlar (gülüşmeler), her şeye karışıyorlar... Yani çok konuşuyorlar! Yine eski düzen olmasını istiyorlar. Her şey bana sorulsun, her şeyi ben de bileyim, ne konuşuyorlarsa onun hakkında benim de bilgim olsun, yorumum olsun. En çok bundan şikâyetçiyim, aynen en çok bu rahatsız ediyor.”

Y8 (1984, Lisans, Evli, Sınıf Öğretmeni)

“Bazı insanlar çok konuşkan oluyor. Yani orda dedikodu noktasına ulaşıyor o da zorluyor. Yani suskun kalmak istemediğimiz bir şey de...”

2.2.1.2. Eleştiri

Katılımcılardan; X2, X5, Z3 ve Z6 yaşlı kadınların, gençleri eleştirmelerinden dolayı rahatsızlık duyduklarını söylemişlerdir. Hiç şüphesiz eleştiri kuşaklar arasındaki iletişimi olumsuz etkilemektedir. İlk çağ filozofların eserlerinde bile yaşlılar gençleri sabırsızlıkları nedeniyle eleştirmektedirler (Canatan, 2022: 49). Z3 ve Z6 kılık kıyafet konusunda kendilerine karışılmasından ve eleştirilmekten rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili kendi ifadeleri şöyledir:

X2 (1971, Lise, Dul, Ev Hanımı)

“... çok eleştirmeleri, ben de annemle yaşadığım için. Annem beni çok eleştirirdi. Ama bazen de onları eleştiriyoruz, onları eleştirdiklerimiz bizim başımıza gelebiliyor.”

X5 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“ Eski yaşlı kadınların... Yok genelde. Ama böyle bi gençlere karşı daha bir eleştirel ve rahat olduğumuzu düşünüyorlar bizden bir önceki kuşak mesela. Bizden önceki kuşaklar bizi böyle rahat görüyorlar veya böyle olmaması gerektiğini söylüyorlar. Çocuklarımıza karşı yaklaşımımızı veya gençlere karşı bakış açımızı rahat buluyorlar yani. O bana biraz şey geliyor. Hani zor geliyor onları tolere edebilmek veya onların bu kadar olmaması gerektiğini düşünüyorum. Bu kadar eleştirel bakmamaları gerektiğini düşünüyorum yani yaşlıların. Yani her zamanın kendine göre bir şeyi var. Gençliği var, anlayışı var, bakış açıları farklı. Bizden daha sonraki kuşakları da bu kadar acımasız eleştirmemek gerektiğini düşünüyorum yani.”

Z3 (1996, Lisans, Bekâr, Muhasebeci)

"Biz genç olduğumuz için, bizim yaptıklarımız onlara yanlış geliyor. Bu durumda aramızda yaş farkı ve kuşak farkı olduğu için beni eleştiriyorlar. Bu durum beni rahatsız ediyor. Onun dışında ben yaşlı teyzeleri seviyorum(gülüşmeler). Kılık kıyafetime, gittiğim geldiğim yerlere... Eskiden onların zamanlarında kadınlar çok fazla ön planda olmadığı için çalışma hayatında olmadığı için bizim bu yaptıklarımız onlara bir tık yanlış geliyor olabilir. Bu konuda biraz muzdaribim. Rahatsız ediyor yaşlı teyzeler. Saçıma, kılık kıyafetime, gittiğim geldiğim yerlere... En basitinden annem! Eve gelişi gidiş saatlerime bile takılıyor.”

Z6 (2001, Ön Lisans, Bekâr, Muhasebeci)

“Yani bir ortama gidince... düğün olur, şey olur... İşte bekâr çocukları varsa direk onlara ‘ben seni oğluma alayım’ veya ‘torunuma alayım’ davranışları bence çok rahatsız

edici oluyor yani. Hiç hoşlanmıyorum ben bundan. Genelde her zaman öyle oluyor zaten. Ya da 'bu üstünün hali ne! Git değişir!' Şeklindeki karışmalarından rahatsız oluyorum."

2.2.1.3. Negatiflik

Araştırma katılımcılarından; X8, Y7 ve Z4, çevrelerindeki kadınların yaşlandıkça daha negatif ve huysuz olmaya başladıklarını gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Yaşlılıkla birlikte yaşanan kayıplar (eş kaybı, yeti kayıpları vs.) sonucunda ölüm korkusu ile oluşan kaygı ve depresyon gibi durumlar yaşlıların kendilerini yetersiz hissetmelerine neden olabilmektedir. Yetersizlik hissiyle birlikte davranış problemleri de ortaya çıkabilmektedir. Yaşlılıkta görülen psikolojik problemler bireyin günlük yaşamını, çalışma hayatını, bağımlılık durumunu ve çevresi ile iletişimini etkilemektedir (Ağar, 2020: 76). Katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri aşağıdaki gibidir:

X8 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

"Yok aslında, yok gibi. Bilemiyorum, kayınvalidemde görmedim, annemde de görmedim. Ama biraz daha agresif mi oluyorlar? Sinirli mi oluyorlar? Gördüğüm birkaç yaşlıda. Şöyle söyleyeyim, annem daha agresif eskiye nazaran. Belki de bir şeylere artık yetememek onu agresifleştiriyordur. Sözle yaptırmaya çalışıyordur, yaptıramadığında kızıyor olabilir. Bazen bizim çocuklara yaptığımız gibi:). Belli bir yaştayım, sözüm de dinlensin düşüncesi de olabilir. Bir de umursamaz olabiliyorlar. Gördüğüm bir yaşlım var(gülüştürmeler). Bir şey söylüyorsunuz. Eskiden olsa size cevap verir. İşte sizi yönlendirir ve bu kapasiteye de sahip birisi. Ama artık, cevap vermek istemiyor, muhatap olmak istemiyor. 'Benim sözüm dinlenmez' gibi mi düşünüyorlar artık belli bir yaştan sonra. Ya da 'benim sözüme önem vermiyorlar' diye mi düşünüyorlar? Bilemiyorum."

Z7 (1995, Doktora Öğrenci, Bekâr, Diyetisyen)

"Mesela ben ananemden bahsedeyim yaşlı olarak, 75 yaşında. Önceki dönemde biraz daha sakindi ama şimdi ölüm korkusu yaklaşıncaya daha telaşlı. Yani aklına gelen her şeyi bir anda söyleyebiliyo. Yaşlı kadınlarda ben bunu hoş karşılamıyorum. Hemen söylemesi, ağzına gelince hemen söyleyivermesi. Böyle... Telaşlarının artması. Aslında herkes telaşlı ama onun bir sınırı var. Yaşlı insanlarda o sınır aşılmış durumda. Onu görüyorum. Onun dışında yaşlılarda tahammül seviyesinin azaldığını görüyorum."

Z4 (2004, Öğrenci, Bekâr)

“Bazıları var akrabalarımın, yani hayata çok olumsuz, negatif bakıyorlar. En ufak bir hastalıklarında işte ‘ölücem ben, şöyle olacak, böyle olacak’ diye. Dediğim gibi yaşlanmak da bir nimet, gençlik de bir nimet. Her anı en iyi şekilde geçirmek lazım bence.”

2.2.1.4. Müdahale

Katılımcılardan; Y1, Y4, Z1 ve Z2 yaşlı kadınların hemen hemen her şeye müdahale etmelerinden rahatsız olduklarını vurgulamışlardır. Y1, yaşlıların her konuda kendilerinin daha bilgili oldukları yanılsamasına düştüklerini belirtmiştir. Bu yüzden her şeye müdahale ettiklerini ve bu durumun da kuşak çatışmasına neden olduğunu için rahatsızlık hissettiğini vurgulamıştır. Y4, yaşlı kadınların kendi bildiklerini dayatmaların duyduğu rahatsızlığı dile getirmişti. Z1 ise gençlerin yapmak istedikleri şeyler konusunda yaşlıların desteklemek yerine hep engel koyduklarını ve hep olumsuz sonuçlara odaklandıklarını söylemektedir. Konuyla ilgili kendi ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Y1 (1982, Yüksek Lisans, Evli, İç Mimar)

“Şimdi yaşlılıkta şöyle, yaşı ilerleyen bayanlarda şöyle bir şey gözlemliyorum ben. Biz de bir bayan olarak tabii yaşıcız. İnsanlar yaşlandıklarını kabul etmiyorlar. Bunu kabul etmek zor. Hiç kimse bence yaşlandığını kabul etmiyor ve her şeye gücünün yettiğini düşünüyor, pek çok şeyi gençken de onlar biliyorlar, yaşlandıkların da en iyi biz biliyoruz diyorlar. Ama teknoloji ilerliyor, hayat standartları değişiyor, dünya geliyor, buna ayak uyduramadıkları için o değişimlerin de aslında farkında olmadıkları için bu gidişata ayak uyduramıyorlar ve tabii ki kuşaklar arasında bir çatışma olabiliyor. Bu daha çok beni etkiliyor. Müdahale ediyorlar yani. Gençlere de kendinden küçüklere de. Müdahaleleri beni etkiliyor.”

Y4 (1980, Lisans, Evli, Fizyoterapist)

“Gençlerin hayatına fazlaca müdahil olduklarını düşünüyorum. Yaşlı kadınlarda genel olarak çevremde gördüğüm bu şekilde. Kendilerinin doğru bildiğini ve biraz dayatma gibi. Yani bu şekilde düşünüyorum.”

Z1 (2002, Lise, Bekâr, Üniversiteye Hazırlanıyor)

“Zihniyetlerini eleştiriyorum ben. Çünkü zihniyetleri biraz çok geri planda. Bizim zihniyetlerimizi çağrıştırmıyor. Biz biraz daha özgür ruhlu düşünüyoruz. Mesela, ya diyoruz kine: ‘Ben şunu yapıcım, şunu yapmak için şuraya gitmeliyim’ diyorum. Onun için emek sarf

ediyoruz. Ama başka birisi diyor kine: ‘Senin oraya gittiğinde takdir görebileceğin kesin mi?’ Bizim hevesimizi kursağımıza da koymayın! Biz hevesimiz kursağımızda kalsın istemiyoruz. Biz heveslerimizin gerçekleşmesini istediğimiz için zaten bu kadar çaba ve şeye katlanıyoruz. Biraz engel oluyorlar ve fazla korumacı oldukları için. Bizi baskılıyorlar, karıştırıyorlar.’

Z2 (1996, Lisans, Bekâr, İnşaat Mühendisi)

“Yaşlı kadınların en rahatsız edici davranışları; her şeye karışmaları ve müdahale etmeleri bence. En çok bu davranışlarından rahatsız oluyorum.”

2.2.1.5. Aşırı Beklenti

Katılımcılardan X1, X2, X4 ve Y8 yaşlı kadınların evlatlarından ve çevrelerinden aşırı beklenti içinde olduklarını ve bu durumun zaman zaman oldukça zorlayıcı olduğunu söylemişlerdir. Toplumlarda kültürel olarak normlaşmış bazı beklentiler vardır. Normatif dayanışmada genellikle sosyal alışveriş kuramından yola çıkarak yardıma muhtaç, yaş almış ebeveynlerin içinde bulundukları dezavantajlı durumda yetişkin çocuklarından destek alacakları beklentisine ilişkin düşünce söz konusudur (Öztop, 2022: 61). Ancak henüz muhtaç durumda değilken sürekli bir beklenti içerisinde olmak ilişkileri yıpratabilmektedir. X1, “65 yaş bencilliği” olarak tanımladığı durum; gençliğini fedakârlık yaparak geçiren kadınların belirli bir yaştan sonra sadece kendi istekleri doğrultusunda yaşamak istemeleridir. Katılımcı, bu durumda olan kadınların sürekli çevrelerinden beklenti içerisinde olmalarını yadırgadığını belirtmektedir. X2, çevresinde gördüğü yaşlıların çoğunun çocuklarından aşırı beklenti içinde olduğunu ve sanki bu durumun toplumun bir geleneği gibi algılandığını belirtmiştir. X4 ise sürekli beklenti içinde olmanın her iki tarafı zorladığını ifade etmiştir. Katılımcıların konuyla ilgili ifadeleri şu şekildedir:

X1 (1974, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Yaşlılarda, bir arkadaşım söylemişti, ‘65 yaş bencilliği’ diye bir şey var demişti. Bencillik sanki biraz oluyor gibi. Hatta anlam veremiyorum. Mesela çocuklar küçükken çok fedakârlar aslında ama işte çocukları büyüyünce, acaba şunu mu hissediyorlar? ‘Ben o kadar fedakârlık yaptım, o kadar emek verdim. Onların karşılığında herkes kendi hayatına bakıyor!’ diye düşündükleri için gençken yapamadıkları bencilliği sanki yaşlanınca yapıyorlar gibi geliyor. Geçmişte çok büyük fedakârlıklar yapmış kendinden ödün vermiş aslında çokça. Ama yaşlanınca! Ben bunu halalarımın yakınlarımdan gördüm, artık açıkça söyleyeni de var, söylemeyip (hiç beklemiyorsun aslında çok fedakârdır) biraz daha kendini düşünüyor. Aslında bu yanlış demeyim de şaşkınlık gibi bir şey. Çok şaşırtıyorum. Ama şeyi beğenmiyorum,

mesela çok el ayaktan düşerse tabii ki beklenir, ama henüz daha yaşlıyım diye hep böyle etraftan, birilerinden yardım beklemek gençleri yıpratıyor bence. Çünkü şu an işini yapabiliyorsun. İş yapamaz hale geldiğinde herkes yardım edecek, etmeli mecburen. Kayınvalidelerin beklentilerinden rahatsızlık duyuyorum. ‘Gelinler bunu yapmak mecburiyetinde’ ya da kızından da aynı şekilde fark etmiyor. Çok yaşlanmaya gerek yok 50 yaşında da kayınvalide olunabiliyor. Bu biraz tabii karakter meselesi. Mesela kendi annemden biliyorum. O da 65 yaşında hâlâ kendi işini kendisi yapıyor, bize yaptırmaz mesela. Hâlâ bizim işimizi yapmaya çalışır. Biraz karakter de ama sadece kendim için değil genel manada, böyle bi herkesten böyle ‘ben yaşılandım, elimi eteğimi çekiyorum, herkes bana yapmalı.’ O davranış! İnşallah Allah verir mi bilmiyorum yaşlılığı? Biz de öyle olmayız. Belki biz de öyle olucuz bilmiyorum.”

X4 (1971, Lisans, Evli, Öğretmen)

“Evet var! Çevremdeki yaşlıların hepsi, işte çocuklarından çok fazla şey istiyorlar. Beklentileri çok fazla oluyor. Yaşlanıncaya kadar işte ev bark, para pul sahibi olmaya, ondan sonra çocuklarına bakmaya çalışıyorlar. Yaşılandıktan sonra da işte, ‘biz size baktık siz de bize bakacaksınız’ der gibi beklentileri çok oluyor. Ben de bunu eleştiriyorum... Maalesef bizim toplumumuzda yaşlılar deyince eziyetli olmaları aklımıza geliyor. Sanki bizim toplumumuzun bir geleneği gibi bu. Yaşlılar kendilerini geliştirmeliler aslında. Yani bizim şu andaki yaşlılarınız öyle. İşte anne babalarımız öyle, ama inşallah bundan sonraki bizler daha ileri görüşlü olup öyle yaşlılar olmayız.”

Y8 (1984, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Bazı kişilerde gözlemlediğim bir şey var. Yani, böyle bazı şeylerin iki kefesi var. Bir tarafta hayata olumlu bakmayı kendine prensip edinmiş insanlar olarak düşündüğümde, bu kişilerin bir şeyden şikâyet etme durumları daha az oluyor. Ama beklenti içinde olduğunuzda, büyük beklentiler, aileden beklentiler: ‘İşte bana şöyle yapsaydı, böyle yapsaydı’ şeklinde oluşu zorlayıcı oluyor. Karşılıklı bir şey aynı zamanda.”

2.2.1.6. Olgunlaşmama

Araştırma katılımcılarımızdan; Y2 ve Y8, bazı yaşlıların gelişim süreçlerini tamamlayamadıklarını gözlemlediklerini ve durumun onları etkilediklerini söylemişlerdir. Yaşın ilerlemesi ile birlikte insanların olgunlaşacakları şeklinde yaygın bir beklenti vardır. Ancak, bu beklenti çoğu kez gerçekleşmemektedir.

Olgunluğun veya başka bir ifade ile bilgeliğin nasıl oluştuğuna dair kuramlar geliştirilmiştir. Bu kuramlara göre bilgelik, olgun ve bütünleşmiş bir kişiliğin bilişsel büyümeyle etkileşime girmesiyle ortaya çıkar. Başka bir deyişle, bilgelik bilişe olduğu kadar kişiliğe de bağlıdır ve bilgelik; yaşamda bir anlam bulan, ölümün yaklaştığını kabul eden, bütünlük ile umutsuzluk arasındaki savaşımı başarılı biçimde çözen yaşlı kişilerde gelişir (Onur, 2021: 327) Katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Y2 (1993, Yüksek Lisans, Bekâr, Koordinatör)

“Var, oluyor zaman zaman. Ben böyle çalıştığım kurum itibariyle sivil toplum içerisinde olduğum için çok fazla yaş grubundan insana temas edebiliyorum. Onu da gözlemleyebiliyorum. Hangi yaş grubunun hangi yaş problemleri vardır var falan diye. Genelde eleştirdiğim konu şu olabiliyor (gülüşmeler). Daha objektif davranmaya çalışıcam. Kişisel gelişiminin normalde tamamlanmış olmasını bekliyoruz insanların. O iç huzuru, dinginliği demiştim ya az evvel. Bazı insanlarda o karmaşanın, o çatışmanın hâlâ devam ettiğini gözlemleyebiliyorum. Bu benim onlar açısından eleştirdiğim bir konu. Yani kendi açımdan da ya da sevdiğim başka bir arkadaşında, yaşı ilerlediği halde o içerisinden dünya probleminin çözülmemiş olduğunu görmek beni kendi açımdan da üzerdi. Yakınımda da görsem üzerdi. Farklı bir yaşlı kadın olsaydı da çözememiş olması onlara yönelttiğim bir eleştiri oluyor. Yani bu kişisel farkındalık, o olgunluk dediğimiz şeye bazen erişemeyebiliyoruz.”

Y8 (1984, Lisans, Evli, Sınıf Öğretmeni)

“Ben hep şey diye düşünürdüm: ‘ Yaşlanmak bir olgunluk, bilgeliktir’ diye düşünürdüm. Ama bakıyorum çevremde herkesin olgunlaşmadığını gözlemledim kendimce. Yani her yaşlıyı böyle bilge gibi görmek gerekmediğini fark ettim. Gerçekler öyle değilmiş. Aslında bu bilgelikle ilgili kavramı, neden bunu atfettiğimi düşündüm. Orda da ben, rahmetli büyükbabamın davranışlarında insanlara yaklaşımından herhalde etkilendiğim için her yaşlının onun gibi olacağını düşünüyordum. Büyükbabam; çok kibar, böyle olgun, davranışlarıyla, sözüyle, oturup kalkmasıyla çok bilge bir yaşlıydı gözümde. Ama şimdi babamın yaşlandığını görüyorum. Benim babam, rahmetli büyükbabam gibi değil yani. Hareket olarak olsun. Yani demek ki her yaşlı nirvanaya ulaşamayabiliyor (gülüşmeler). Bunun sebepleri farklı tabii. Onların şartlarından, zamanın değişmesi, bir de engellenemez bir kişilik özelliğimiz var. Fıtratımız var. Herkesin fıtratı da herkesle uyuşmayabilir. O da öyle! Bunu böyle kabul etmek gerektiğini düşünmeye başladım. Yani olduğu gibi kabul

edersem daha kolay olur. Tam kabul edemedim aslında şu an (gülüşmeler). Hâlâ bir beklentim var yani. Bu kadar torba torun vs. Artık hareket olarak, şey olarak belki kendi çocukluğumla kıyaslıyorum. Orda fark var tabii ki torunlarına yaklaşım olarak. Tabii dedemle aynı kefeye koyamıyorum babamı. Dedem daha yukarıda, dedem bastırıyor yani kefeyi.”

2.2.1.7. Ötekileştirme

Katılımcılardan Y2, yaşlıların gençlere karşı önyargılı olabildiklerini, empati kurmakta zorluk yaşadıklarını ve ötekileştirdiklerini gözlemlediğini söylemiştir. Y2, şimdiki zamanın koşullarının da oldukça zorlayıcı olduğunu vurgulamıştır. Ancak yaşlılar gençlerin rahat davrandıklarını düşündüklerinden, onların yaşadıkları sıkıntıları anlamakta zorluk yaşıyor olabilirler. Katılımcının konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

Y2 (1993, Yüksek Lisans, Bekâr, Koordinatör)

“Gençlerle ilgili biraz daha ötekileştirmeci davrandıklarını düşünüyorum. Bence her devrin kendine göre zorlukları var. Her dönemin kendi içinde farklı dinamikleri var. Bu gün dünyada gerçekleşen pek çok savaş var, tanık oluyoruz bir şekilde. Muhtemelen onların gençlik döneminde de başka olaylar ve olumsuz koşullar vardı. Savaş örneğini verdim ama farklı konular da olabilir tabii ki. Ama mesela görüp geçirmişlik, eee sadece onların devrinde gerçekleşmiş gibi bir tavra sahip olmaları bazen bu konuda onlara yönelttiğim eleştirilerden olabilir. Ötekileştirmemeleri, şu an içinde bulunduğumuz durumun da kendi getirdiği farklı zorluklar var, çok fazla parametre var kişilerin hayatında. Şu anda bir gencin hayatında da o şekilde. Eğitim, iş hayatı, teknoloji ya da yuva kurmak... Hepsi çok kendi içerisinde çok çok farklı zorluklar barındıran bir yapıda. Bunu tek taraflı düşündükleri için sanki eskiden daha zormuş ve şu andaki dönemin çok zorlukları yokmuş gibi lanse edilmesi ya da yaşlı insanların gençlere böyle yaklaşımlarını tasvip etmiyorum.”

2.2.1.8. Cinsiyet Ayrımcılığı

Katılımcılardan; Y5 ve Y8 bazı yaşlı kadınların erkek çocuktan olan torunlarından, erkek olanlarla daha çok ilgilendiklerini, kız çocuklarına karşı ayrımcılık yaptıklarını vurgulamışlardır. Y5 bu durumu kayınvalidesinin kişilik özellikleriyle yorumlarken Y8 yöresel farklılıklara değinmiştir. Katılımcıların kendi ifadeleri şu şekildedir:

“Kaynanamı eleştiriyorum en çok(gülüşmeler). Yalnız kalmayı seviyor ya! Bazı insanlar yalnız kalmaktan hoşlanır, kalabalığı istemez. Mesela annem biz gidince mutlu

oluyor, ama onda görmüyorum onu. Kişilik, karakterden heralde. Bir de hani dedim ya kimi insan yalnızlığı sever, alışır. Birileri gelince düzeni bozulsun istemez, heralde düzen bozulmasın diye. O düzeninin bozulmasını istemiyor. Ben yerini değiştirirsem. Bir şey yaparsam falan. Ama annem öyle değil işte! Karakter, kişilik farklı olunca. Tabii ki soğukluk oluyor. Mesela yaşlılarda sevmediğim başka bir şey daha erkek-kız çocuğu ayrımı. Cinsiyetçilik. Mesela oğlumu çok severken kızıma karşı daha sert söylemle... Kendisi de kadın olduğu halde. Yani dedesinde, babamda öyle bir şey yok. Anaanne, dedede öyle bir şey yok. Ama babaannede işte var. Bence ona has bir şey. Ben eşimle aynı köyliüyüm. Annem, babam da ordan. O kendine has bir şey. Yani oğlan torun, oğlan çocuk... Yenilerde işte torun haberi aldı; 'tüh işte oğlan olsaydı.' Ee dedim: 'Allah sen oğlanları seviyorsun diye sana bile bile kız veriyor işte! Kızları da sev diye.'"

Y8 (1984, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

" Biraz böyle kız erkek çocukları dengesi noktasında adaletli davranabilirlerse o da aslında güzel bir şey. Bunu yapan yaşlılar gerçekten her iki tarafta da takdir görüyor. Çünkü ataerkil aileyiz. Bazı büyüklerin de mesela erkek çocuğunun tarafına, kendi erkek çocuklarını kız çocuklarına göre daha önemli görüyorlar. Sen de bir bayansın ama... Bayan olarak kendi kızının tarafını ya da onun çocuklarını ikinci planda tutmayı doğru bulmuyorum. Erkek çocuğun olduğu zaman, oğlun tarafı devam ettirecek mantığı olmuyor... Biz de torun diye kendimizi görüyoruz yani. Ayrı hissetmek istemiyoruz. Ben o konuda çok fazla ayrım hissetmedim ama hani şöyle bir şey var. Anaannem mesela; kimse oğlanlarına laf etmesin, hani onları birinci derecede sorumlu gördüğü için kendine bakımda onlara laf söz gelmesin hani. Onları biraz daha ayrı tuttuğunu lafıyla sözüyle belli edebiliyor. Bu biraz kişisel, yani genellenemeyecek bir durum olabilir mi? Bilemedim. Herkes tabii öyle yapmıyor. Bazen tam tersi de yapılabiliyor. Farklı kültürlerde kız tarafı daha bir önemli olabiliyor. Biraz Ege tarafında... Sanırım orda bu durum daha tersine dönebiliyor. Yani kız tarafı ve kız çocuğu daha önemsenebiliyor. Doğu-Batı farkı burada ortaya çıkıyor."

2.2.1.9. Üslup Sıkıntısı

Katılımcılardan Y6, yaşlı kadınların konuşma üsluplarından rahatsız olduğunu vurgulamıştır. Konuyla ilgili ifadesi aşağıdaki gibidir:

Y6 (1984, Ön Lisans, Lisans-Öğrenci, Evli)

" Oluyor yani... Kendilerinin gençken yapamadığı şeyleri bize dikte etmeye çalışıyor yaşlılar. Hani bunu biz yapmadık sen yap! Gibilerinden. Güzel anlatarak değil de dikteli

yapmaya çalışıyorlar. İşte şöyle mesela; benim babaannem işte aslında güzel bir şey söylüyor. ‘Ben namaz kılamadım, sen kılacaksın namazını! Beş vakit namazını kıl!’ ... Yani ben çok şükür namazımı kılmaya çalışıyorum. Ama kendi yapamadığı yani şeyleri bana dikte etmeye çalışıyordu. Benim yapmamı istiyordu. Mesela; ‘bak ben bundan çok yemedim, süt içmedim, sen süt içmiyorsun çok, bende d vitamini eksikliği var, kemik erimesi var, sen de yap bunu!’ Aslında güzel bir şey söylüyor, ama yaşlılarda böyle çok fazla açık sözlülükle söylediği için bu bizde etki etmiyor. Üslup önemli, üslup sıkıntısı oluyor yaşlıların genelde. Bağıra çağıra da yapmaya çalışıyorlar bazı şeyleri. Halbuki güzel söylese yani güzel bir şekle dillendirmeye çalışsa zaten biz yapmaya çalışıyoruz.”

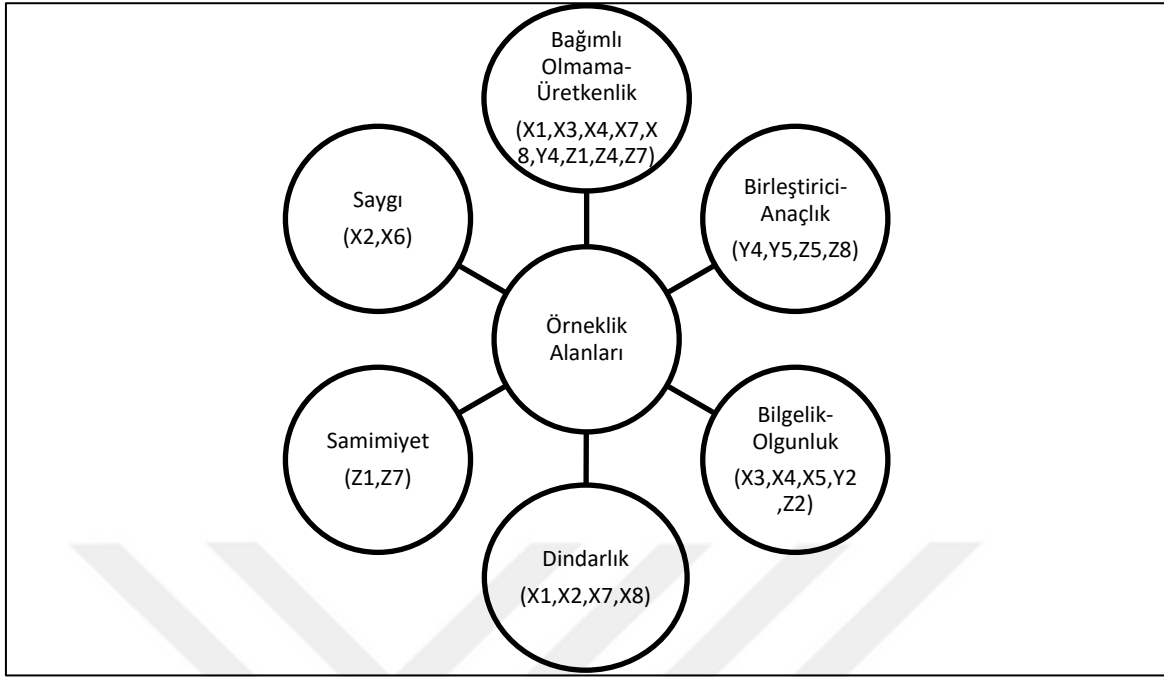
2.2.2. Örneklik Alanları

Katılımcılara yöneltilen “Yaşlı kadınların hangi davranışlarını beğeniyorsunuz? Örnek aldığınız yaşlı bir kadın var mı?” sorusuna verilen yanıtlar ışığında; “bağımlı olmama-üretkenlik”, “birleştiricilik-anaçlık”, “dindarlık”, “bilgelik-olgunluk”, “koşulsuz sevgi” kavramlarına ulaşılmıştır.

2.2.2.1. Bağımlı Olmama-Üretkenlik

Katılımcılardan; X1, X3, X4, X7, X8, Y4, Y7, Z1, Z4 ve Z7 kendi kendine yetebilen ve başkalarından beklentisi olmayan yaşlı kadınları beğendiklerini ve örnek aldıklarını söylemişlerdir. X1, annesinin üretkenliğinden söz ederken aslında kendisinin de annesinden beklentilerinin olduğunu farkına varmıştır. X3, örnek aldığı yaşlı kadının davranışlarının eğitimiyle ilgili olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Şekil 12. Örneklik Alanları

X1 (1974, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“ Ben annemi takdir ediyorum. Belki ben onun gibi yapamam bilmiyorum ama. Yani hâlâ bize kahvaltı hazırlar, yemeğimizi yapar, biz senede bir kere gidiyoruz. Bir ay bize yemek yapar, dondurucuya doldurur onları. Yani bilmiyorum bu beğenilecek bir davranış mı hani? Bizi mutlu ediyor, kendisi de mutlu oluyor. İstemese yapmaz, biz ondan beklemiyoruz. Ben söylüyorum ‘yapma’ diye. Onun dışında mesela böyle yaşlı olup da hangi davranışları hoşuma gider... Benim söylediklerim de sanki biraz bencillığe giriyor gibi onlardan bir şey beklemek gibi oluyor ama. Bu maddi, bedeni bir işlev belki de!”

X3 (1969, Ön Lisans, Evli, Emekli Hemşire)

“Örnek aldığım; çalıştığım köyde rahmetlik bir teyzem vardı, çok hoşuma giderdi gerçekten. El becerisi olarak çok becerikliydi gerçekten. Yemeği çok güzel yapıyordu, el işini çok güzel yapıyordu. Onun nasihatleri benim hoşuma gidiyordu. Ürettiyordu, yapıyordu, çok güzel dikişler yapıyordu, çok güzel mutfak önlükleri yapıyordu, örgü, patik yapıyordu. Artı çok güzel yemek yapıyordu. Katmerdir, bükmedir, yaprak sarması mesela. Çok güzel yapıyordu. Rahmetlik Nazik teyze vardı. Ben onu çok beğeniyordum. Bir köy kadını olarak gerçekten örnek aldığım bir kadındı yani.”

X4 (1971, Lisans, Evli, Öğretmen)

“Doğrusunu söylemek gerekirse bir tane var tanıdığım bir yaşlı. Eski komşum... Çocuklarından da çok fazla bir şey beklemiyor. Tabii çocukları da onlara yapması gereken şeyleri yapıyor ama anlayışlı bir yaşlı. Anlayışlı bir yaşlı oluşu hoşuma gidiyor. Kendi işlerini kendisi yapmaya çalışıyor. Çocuklarına yük olmamaya çalışıyor. Kendi kendine yetmeye çalışıyor.”

X7 (1963, Lise, Evli, Ev Hanımı)

“ 80-85 yaşında bir tanıdığım var benim, onu çok severim. Ben onunla sohbet edebiliyorum bak! Benim yaşımla kaç yaş var arasında. Onunla derdimi anlatabiliyorum. O bana hep böyle şey der: ‘ Bak herkes geçirdi böyle şeyler, ben de geçirdim zamanında. Hep teselli ederek konuşur bak! 85-90 yaşına gelmiş bir kadın, beni teselli ederek konuşur yani. Her şeyisini kendisi yapar kadın. Varlığı çok olmasına rağmen; pazarına, çarşısına, elektrik-su parasını yatırmasına her şeyisini kendi gider. Evet aktif, eşi de yok, öldü. O kadar iyidir ki kendi, kimsenin hakkında kötü söz söylemez yani. Benim hakkımda sana, senin hakkında bana demez mesela gelip de. Onlar konuşsa bile ‘öyle dememişlerdi senin hakkında’ der mesela. İyi niyetle senin küsmemeni sağlar yani. Böyle insanları severim. Karşı komşumu çok seviyorum, yaşı olmasına rağmen hakikaten de konuşmasını bilen, oturmasını kalkmasını bilen öyle bir kadın yani. Hep O’nu örnek alırım kendime mesela. ‘Ben de öyle yaparım inşallah’ derim yani.”

X8 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“... Daha çok ibadetle, kalan ömrünü ibadetle geçireyim diye düşünüyorlar. Ben yaşlı olsam ne yapardım peki? Onları yapardım ama onun dışında bir de herhalde böyle bir sosyal bir ortamda ne bileyim... Çocuk Esirgeme olabilir ya da ne bileyim daha farklı bir şey olabilir ya da yurt dışından bir yerlere ihtiyaç sahibi çocuklara... Bu hep aklımdadır benim. Bir şeyler dikmek, bir şeyler örmek, üreterek bir şeyler yapmak isterim. Onlar da onu yapabilirler. Yaşlı teyzelerde bu hoşuma gider. İbadete olan düşkünlükleri, hatta şey yaparlar böyle torunlarına bir şey örerler falan, hediye hazırlarlar, hoşuma gider. Örnek aldığım birkaç kadın var ama farklı özelliklerini örnek alıyorum. Önce kayınvalidem, sessiz, sakin bir kadındı. Bağırıp çağıran bir insan değildi hiçbir zaman. Hanım hanımcık birisiydi. Şu anda yaşlı ve Alzheimer hastası. Pek çok Alzheimer hastasına göre çok daha sakin, geçinilebilir, yani bebek gibi. Kendisi gençliğinde nasıl hanımefendi birisiyse şu anda yaşlılığı da aynı şekilde devam ediyor. Başka bir arkadaşımın annesi var. Ama kendinden emin, hayattan ne

istediğini hâlâ biliyor. Kendisini bırakıvermemiş, ayakta, dimdik duruyor. Ben kendime yetebilirim düşüncesi hâlâ devam ediyor. Kendi işlerini yapabiliyor, etrafına bağımlı değil ve etrafı için yaşamayı bırakmış. Biz şu an belki çocuklarımız için yaşıyoruz, eşimiz için yaşıyoruz. Ama O, onu bir yerde artık bırakmış, herkes zaten kendi hayatını yaşıyor. Ben yaşlıyım, onların hayatlarını zorlaştırmayayım, kendi hayatıma rahatça devam edebileyim diye. Beklenti içinde yaşamıyor. Kendi kendine yetebiliyor olmak çok önemli.”

Y4 (1980, Lisans, Evli, Fizyoterapist)

“Örnek aldığım evet var, kendini çok geliştirmiş insanlar var. Mesleki olarak kendini gerçekten geliştirmiş ve kendini diğer insanların gelişimine adanmış, yaşlı ama çok kıymetli insanlar var. Fizyoterapistim ben buraya gelen danışanlardan da var. Yani ailesiyle vakit geçirmekten hoşlanıyor, ailesine faydalı olmaktan hoşlanıyor, kendisini bir köşeye çekmektense üretken. Dediğim gibi köşeye çekilmektense hem üretken hem aktif hem de faydalı. Böyle insanları takdir ediyorum.”

Z1 (2002, Ön Lisans, Evli, Üniversiteye Hazırlanıyor)

“ Beğendiğim yerleri yok aslında(gülüşmeler)... Anaannem gelinlerine çok sadık bir insandı da o var sadece. Yani onlara yardım ediyordu. Yeri geldiğinde diyordu ‘bana da bir şey verin, ben de yapayım oturduğum yerde, ayağa kalkamasam da oturduğum yerden en azından sizin için bir şey yapayım’ derdi.”

Z4 (2004, Öğrenci, Bekâr)

“Evet var, önceki hayatlarını dolu dolu geçirenler, üretken olan insanlar. Dediğim gibi işte! Torunlarını büyük bir sevgiyle muhabbetle bakıyorlar. Hayata pozitif bakıyorlar... Var komşumuz var mesela, çok pozitif, çok enerjik yaşlı olmasına rağmen. O’nu örnek alıyorum evet.”

Z7 (1995, Doktora Öğrencisi, Bekâr, Diyetisyen)

“ Yani bir hekimdi. Şunu örnek almıştım; çalışma düzenini oturtmuş, ailesiyle ilişkisi güzel, hem iş hem aile hayatını dengeli bir şekilde yönetebiliyor, saygılı birisi, işinde de başarılı birisi. Baktığımda sporuna gidiyordu, kullandığı takviye ürünleri düzenli olarak kullanıyor ve temiz içerikli ürünleri tercih ediyor. Bu çok hoşuma gitmişti. Ya da evde akşamleyin, kendisi yemek yapıyor. Doğal ürünlerden temin ediyor. Bir grupla konuşurken ‘ben hazır konserve açıp tüketiyorum’ dedi. Bir tanesi ‘ben dışarda yemek yiyorum’ dedi. Ama o kadın dedi ki ‘ben evde, pazara gidip, sebzelerden alıp kendim pişiriyorum’ demişti.

Çalışırken beslenmesine de dikkat edebiliyordu. Bu benim dikkatimi çekmişti. Örnek almış mıydım?- Almıştım. Böyle biri olmak ister miydim? İsterdim.”

Bağımlı olmayan ve üretken olan yaşlı kadınları kendilerine örnek alan katılımcı kadınların bu yönüyle Aktif Yaşlanma Kuramı'na daha yakın bir düşünceye sahip oldukları söylenebilir.

2.2.2.2. Birleştirici-Anaç

Katılımcılardan; Y4,Y5, Z5 ve Z8 yaşlı kadınların; koruyucu, birleştirici ve anaç tavırlarından hoşlandıklarını söylemişlerdir. Katılımcıların konuyla ilgili ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Y4 (1980, Lisans, Evli, Fizyoterapist)

“Tabii tecrübelerini gençlere aktarmaları çok kıymetli... Bunları beğeniyorum. Yaa daha anacıl, daha kuşatıcı...”

Y5 (1983, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“ Annem gibi olmak isterim, daha çok yaşlı değil 64 yaşında. Anaç, cömert, birleştirici. Kardeşlerine, etrafına, çocuklarına, torunlarına... Annem gibi olmak isterim.”

Z5 (2002, Öğrenci, Bekâr)

“Çok var. Ya böyle genç kızları kendi kızı ve torunu gibi görmeleri çok hoşuma gidiyor. Koruyup kollaması, şefkatli olması...”

Z8 (1996, Yüksek Lisans, Nişanlı, Çalışmıyor)

“Hep derler ya: ‘Eskide kalmış bunlar, eskinin kadınları bunlar’ diye. Gerçekten de doğru söylüyorlar o konuda. Yani özellikle saygı, sevgi, edep, ahlâk yönünden tabii ki günümüze bakarak çok çok örnek alınacak davranışları var. Bir çocuğu sevip sahiplenmesi ya da ne bileyim, komşusuna davranışı bile çok güzel. Şimdi ki nesilde komşuluk ilişkileri bile yok. Yani onlarda şey olmuyor, sadece kendini değil, etrafındaki herkesi düşünüyorlar. Bencillik kesinlikle yok. En beğendiğim davranışlarından birisi; anaç, koruyucu, kollayıcılar ve bencil değiller asla! Vericiler. Babaannem, kendinden fazla başkasını düşünüyor. Aslında bu çok da iyi bir özellik değil ama. Samimiler, gerçekten samimiler. O gibi bir anne, o gibi bir babaanne olmak isterim, o gibi bir komşu olmak isterim. Her anlamda tam bir rol model. Dini yönden de çok takdir ettiğim yönleri var. Özellikle bu yönleri bana daha çok sevdireyor onu.”

2.2.2.3. Dindarlık

Katılımcılardan; X1, X2, X7 ve X8 yaşlı kadınların dindar oluşlarını ve kendilerine dua etmelerini çok olumlu bulmaktadırlar. Konuyla ilgili kendi ifadeleri aşağıdaki gibidir:

X1 (1971, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“... Manevi boyutu da var, yaşlanıp işte namazlarını kılıp, evlatlarına torunlarına dua eden mesela. Hep o gözle bakıyoruz. Bir şey oluyor işte: ‘dua eder misiniz?’ Mesela benim dayım var yaşlı. Mesela; onun manevi gücünü hissediyorum yani. O çok güzel. Manevi güzelliği olan yaşlılar da var ve yaşlıların dualarının ben kabule karin olduğuna da inanıyorum. Çünkü acziyetleri var. Allah katında makbûliyetleri çok yaşlı oldukları için. O yüzden el açıp dua ettikleri zaman manen bize onun güç kuvvet olduğuna inanıyorum.”

X2 (1971, Lise, Dul, Ev Hanımı)

“Dua etmeleri çok hoşuma gidiyor. Annemi örnek alıyorum, temizliğini, titizliğini.”

X7 (1963, Lise, Evli, Ev Hanımı)

“Kur’an’ında, namazında, gün gün gezip de dedikodu edenlerden değil...”

X8 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Bizler Müslüman olduğumuz için ibadetlere daha çok yatkınız, yaşlanınca çevremizde görüyoruz hep yaşlı teyzeler hep daha çok namaz kılarlar. Atıyorum, sabahleyin kalkarlar işte, namazla başlarlar güne. Kuşluk namazı vs. Ondan sonra Kur’anlarını alırlar. Bu tür şeyler hoşuma gidiyor...”

2.2.2.4. Bilgelik-Olgunluk

Katılımcılardan X3, X4, X5, X6, Y2 ve Z2 çevrelerindeki yaşlı kadınların en çok “olgun ve bilgece” davranışlarını beğendiklerini ve örnek aldıklarını belirtmişlerdir. X3, davranışları hoşuna giden yaşlı kadın için “Osmanlı Kadın” tabirini kullanmıştır. Halk arasında otoriter, becerikli ve sözü dinlenen kadınlar için bu tabir kullanılmaktadır. Katılımcının ifadesi şu şekildedir:

X3 (1969, Ön Lisans, Evli, Emekli Hemşire)

“(Gülüştürmeler)...Yaşlı teyzeler, onların böyle eski anılarını anlatmaları çok hoşuma gidiyor benim, ben çok seviyorum. Onların o geçmişteki yaşadıkları tecrübeleri seviyorum. Hoşuma gidiyor onların o şeyi. Böyle Osmanlı, oturaklı, o halleri hoşuma gidiyor benim. Yani onların tecrübeleri benim hoşuma gidiyor evet. Güzel aktardıkları sürece ama! O önemli.”

X4 (1971, Lisans, Evli, Öğretmen)

“Eski komşum. Yaşlandıkça bilgeliği arttı...”

X5, yaşlı kadınların daha isabetli kararlar alışlarını, olayları karşılayış biçimlerini örnek aldığını belirtmiştir. Baltes, Resee ve Lipsitt’in, psikolojik ve davranışsal uyumu içeren Telafi ile Seçici Optimizasyon Teorisi’ne göre bireyler yaşla birlikte kazanımları ve kayıpları yönetebilme dinamiği kazanabilirlerse yaşlılık dönemlerini daha rahat bir şekilde geçirebilirler (Arıcı Özcan, 2019: 108). Aynı zamanda kendilerinden sonraki nesillere güzel bir örneklik oluşturabilirler. Katılımcının ifadesi şu şekildedir:

X5 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“ Genel manada her yaptıklarını takdir ediyorum yaşlıların. İsaetli kararlar alıyorlar. Tecrübelerinden dolayı olaylara bakışları veya bizim göremediğimiz pek çok şeyi onlar görebiliyor. Bakıyorum gerçekten çok örnek aldığım kendi akrabalarımın yaşı büyük. Mesela; görümcelerim olsun, eltilerim olsun ondan sonra daha büyük akrabalar olsun, bir olaya bakış açıları gerçekten çok farklı oluyor, yani yaklaşımları, tepkileri. Yani onların tecrübeli oluşları hoşuma gidiyor, faydalanıyoruz, örnek alıyoruz o hallerini. Annemi örnek alıyorum, çok fedakâr çocuklarına karşı özverili, her zaman her şeyi en iyi şekilde yapmaya çalışması. Yani bir işi bitirme, yarım bırakmaması hiçbir şeyi. O bakımdan annemi çok takdir ediyorum, örnek alıyorum yani.”

X6, komşusunu örnek aldığını söyleyerek, eğitilmiş olmak ile bilgece davranmanın çok da ilişkili olmadığını belirtmiştir. Komşusunun davranışlarını büyük bir övgü ile anlatmış olması, kuşaklar arası aktarımın günlük hayatta nasıl işlediğine dair güzel bir örnektir. Katılımcının ifadesi şu şekildedir:

“Alt komşumu örnek alıyorum. İnanın kadın yaşlı hani deriz ya: ‘Yok cahildi, bilmem neydi.’ Bizim şeyimiz okumaya dayarız, diplomaya dayarız, bilmem neye dayarız. Ben hiç oradan da değilim. Diploma-miplomanın hiç bir şey olmadığını falan filan neyse. Alttaki teyze okuma yazma bilmeyen, eşi bir camii de imam, emekli oldu. Annem, babam gibi görüşüyorum. Onlar da beni kendi kızları gibi görüyor. Kızları da Çanakkale’de. Bir oğlu bir kızı var, gelininden oğlundan falan bahsediyoruz. Böyle onu merak ediyorum ne diyecek falan diye. Diğer teyzelerle çünkü konuşmalar ‘aman kızım boş ver işte gelin değil mi falan’. Teyzenin ifadesi şudur, diyor ki: ‘O olmasa (gelini için söylüyor), o olmasa benim oğlum olmaz, torunum olmaz. Oğlumu ve torunumu göremem. O bana geldiği zaman, önce benim onu rahat ettirmem lazım ki benim oğlumdan önce o söylesin annene gidelim diye’ diyor. Bunu anlatan

insan; cahil, okuma-yazma bilmeyen, kendini geliştirmemiş, yemeğini yapan, işini gören bir yaşlı teyze. Bu da bir yaşlı yani. Örnek aldığım davranış. Bunu ben kendi eşime de söyledim. Dedim ki: ‘Biz örnek alalım, kendi oğlum için değil. Demek ki kendi oğlumun gelmesi için önce karşıdaki gelinimi mutlu etmem lazım.’ Bu okumayla yapılacak bir şey değil ablacım. Bilgelik mi dersiniz, davranış mı, karakter mi dersiniz, ne dersiniz bilmiyorum? Ama bu insan; yaşlı bir insan, okumamış, cahil ve ben genç, kızı yaşındayım, kahve içmeye, çay içmeye gitmeye can atıyorum. Kendi yaşıtıma gitmektense O’na gitmeyi tercih ediyorum. Nasıl bir şeyi var abla! İnanamazsın! Birlikte yapalım kızım... Sanki benim çağa da ayak uyduruyor, kendi çağına da ayak uyduruyor. Örnek aldığım bir sürü davranışı var ama birisi budur.”

Y2, bazı yaşlı kadınların olayları karşılayış biçimlerinin daha hoşgörülü ve sakin olduğu belirterek, bu yönlerinin onu mutlu ettiğini söylemiştir. Katılımcının ifadesi şu şekildedir:

Y2 (1993, Yüksek Lisans, Bekâr, Koordinatör)

“Şey olduğu zaman ben çok mutlu oluyorum. Böyle bir anne edası ya da işte ‘olur öyle şeyler’ hoşgörü tarzında yaklaşımları. O zaman diyorsunuz ki: ‘Ya ne kadar güzel!’ Hoş görüyor bunu, yaptığımı, herhangi bir davranışı ötekileştirmiyor, eleştirmiyor. Alan bırakması yani.”

Z2 (1996, Lisans, Bekâr, İnşaat Mühendisi)

“Böyle olgun, anlayışlı, sevecen yaşlı teyzeleri seviyorum.”

2.2.2.5. Saygı

Katılımcılardan; X2 ve X6, kendilerine saygı duyan, hal hatır soran, selam veren yaşlı kadınlardan hoşlandıklarını söylemişlerdir. X2, yaşlı kadınların çevreleriyle iletişim kurma çabalarının farkına varmıştır. X6 ise yaşlı insanların birbirlerine karşı olan saygısının ve hürmetinin şimdiki gençlerde olmadığını vurgulamakta ve şimdi ile geçmiş arasında bir kıyaslama yapmaktadır. Katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

X2 (1971, Lise, Dul, Ev Hanımı)

“Bazı yaşlılar saygılı oluyor, bazıları olamayabiliyor gençlere karşı. Ama genelde saygılı olmaları, selam vermeleri yolda gördükleri zaman, iletişim kurmaya çalışıyorlar. O hoşuma gidiyor.”

X6 (1979, Lisans, Evli, Eğitim Koçu)

“Mesela; benim böyle sorulara cevabım belki ailemden gelen, belki kendim de bu noktada kendimi geliştirdim, biraz daha geleneksel bakıyorum. Biraz daha belki benim kuşağım daha farklı olabilir. Ama ben biraz daha herhalde eski kuşaklara yakın olacak gibiyim. Biraz ailemin yetiştirmesine de bağlı. Muhafazakâr da düşünüyorum yani. O yaşlılardaki, o zamanın hatta şimdi bizlerde bile. Kaldı ki benim çocuğumda veya ondan sonraki kuşakta da çok beklemiyorum. Mesela; o saygı, birbirlerine hâlâ kendisinden birkaç yaş daha yaşlı (o da yaşlı atıyorum yaşı 70) birisiyle karşılaştığında hâlâ o saygıyla kalkma, ‘sen buyur, otur’ şeklinde. Onlar çok hoşuma gidiyor. Keşke, öyle bir kültür, öyle bir şey bizim yaşlılığımızda da olsa diyorum. Ama ben imkânsız görüyorum, öyle bir saygının, şeyin kalmayacağını. O yüzden çok hoşuma gidiyor o geleneksel yapı. Onların o hareketleri, davranışları çok hoşuma gidiyor.”

2.2.2.6. Samimiyet

Katılımcılardan Y1, Z7 ve Z8 yaşlı kadınların daha içten, samimi ve koşulsuz sevebildiklerini söylemişlerdir. Y1 ve Z8 küçük yaşlardan itibaren aile büyükleriyle yaşamış ve onların koşulsuz sevgilerini deneyimleyebilmişlerdir.

Y1 (1982, Yüksek Lisans, Evli, İç Mimar)

“Biz yaşlılarımızı hep kaybettik ama çok da yaşlı değillerdi kaybettiğimizde. Ama tabii ki var. Yani daha sorgusuz mu sevmeleri? Ben tabii babaannemden, anaannemden yaşlı olarak onları gördüğüm ve onlarla beraber yaşadığım için belki böyle bir izlenim var bende. Ama daha böyle sevecen görüyorum onları. Evet koşulsuz sevgi...”

Z7 (1995, Doktora Öğrencisi, Bekâr, Diyetisyen)

“Şöyle... Benim bir öğretmenim var, O da şimdi 70 yaşlarında ilkökul öğretmenim. Yolda gördüğümde bana o kadar sıkı sıkı sarıldı ki! Yani yaşlı insanlar daha içten sarılıyorlar. Böyle size yardım etmek istiyorlar. Onlarda o şeyi yakalayabiliyorum ama genç insanlarda çok bulamıyorum. Yaşlı insanlar bana daha samimi geliyor. Daha cana yakın geliyor. Bu özelliklerini seviyorum.”

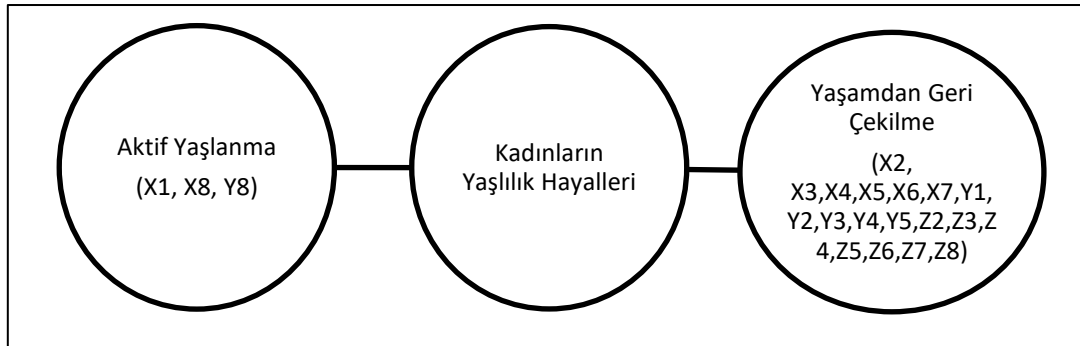
Z8 (1996, Yüksek Lisans, Nişanlı, Çalışmıyor)

“...babaannem, kendinden fazla başkasını düşünüyor. Aslında bu çok da iyi bir özellik değil ama. Samimiler, gerçekten samimiler...”

2.3. KADINLARIN YAŞLILIK HAYALLERİ

Katılımcıların yaşam doyumu ve yaşlılık hayalleri vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda iki alt temaya ayrılmıştır. Katılımcılara sordüğümüz: “Yaşlılığınızı nerede ve nasıl geçirmek istersiniz?” sorusunu katılımcılardan; X2, X3, X4, X5, X6, X7, Y1, Y2, Y3, Y4, Y5, Z2, Z3, Z4, Z5, Z6, Z7 ve Z8; emekli olarak, sessiz sakin, deniz kenarında, yeşillik bir yerlerde, bağ-bahçe işleriyle ilgilenerek ve kendi evinde geçirmek istediklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan mesleklerini hâlâ sürdüren kadınların bir an önce “emekli olmak istemeleri” ve mevcut emeklilik yaşını yüksek bulmaları dikkat çekicidir. Katılımcıların yaşlılık hayallerinde “çalışma” ve “ekonomik üretime katılma” fikri yoktur. Daha çok sorumlulukların azaldığı, sakin ve sessiz bir yaşam hayal etmektedirler. Katılımcılar da bu durumu çalışma hayatının yıpratıcı oluşuna bağlamaktadırlar. Katılımcılardan X1, X8 ve Y8 ise; yaşlılık döneminde sakin bir yaşamla birlikte çok da yalnız kalmadan, bir takım hayır işleri ile ilgilenerek ve çevrelerine faydalı olarak geçirmek istediklerini vurgulamışlardır. Katılımcıların cevapları çerçevesinde yaşlılık dönemlerini büyük oranda aktif yaşamdan çekilerek geçirmek istedikleri anlaşılmıştır. Katılımcı kadınların yaşamış oldukları şartlarda yeterince yaşam doyumuna ulaşamadıkları söylenebilir. Bu açıdan yaşlılık dönemlerini huzurlu, sessiz, sakin bir şekilde geçirmeyi hayal etmektedirler. Çalışmamızın asıl hedefi; X, Y ve Z Kuşağı’na mensup kadınların yaşlılık algılarının Aktif Yaşlanma ve Hayattan Geri Çekilme Kuramı açısından değerlendirilmesi olduğu için iki alt tema oluşturulmuştur.

Şekil 13. Kadınların Yaşlılık Hayalleri

2.3.1. Aktif Yaşlanma

Katılımcılardan; X1, X8 ve Y8 yaşlılık döneminde sessiz, sakin bir yerde yaşamakla birlikte hayır işleriyle veya da bir sanatla uğraşmanın gerekliliğini vurgulamışlardır. Konuyla ilgili ifadeleri şu şekildedir:

X1 (1974, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Hiç düşünmedim, yaşlanmama çok gerek yok aslında (gülüşmeler) şimdi de bir dağ başında, işte böyle ıssız bir yerde olmak istiyorum... Ama bence ben yaşlanınca yalnız olmak istemem. Ev olarak değil, yani ortam olarak arkadaşlarımın olduğu, belli grupların olduğu, evlatlarımın gelip gittiği, hani onların da ulaşımının uygun olup da böyle ücra bir yer değil. Onları da sık görebileceğim bir yerde olmak isterdim yani. Yalnız olmak istemezdim.”

X8 (1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“(Gülüşmeler)...Memleketimde, deniz kenarında, taş bir evim olsun, içerisinde portakal ağaçlarım olsun. Şehirde yaşamak istemiyorum, ama denizi göreyim istiyorum. Sıcak bir memleket istiyorum, sakinlik istiyorum. ... Çocuk Esirgeme olabilir ya da ne bileyim daha farklı bir şey olabilir ya da yurt dışından bir yerlere ihtiyaç sahibi çocuklara... Bu hep aklımdadır benim. Bir şeyler dikmek, bir şeyler örmek, üreterek bir şeyler yapmak isterim.”

Y8 (1984, Lisans, Evli, Sınıf Öğretmeni)

“ Yaşlanır mıyım? Diye düşündüm. Acaba yaşlılığımı görür müyüm? Yani ufak tefek hayaller tarzında oldu. Böyle bahçeli bir ev (gülüşmeler)...Acaba beni keser mi? Sosyal ortamdan biraz izole olmuş olucam. Böyle bir yazlık, benim gibi aynı yaş grubuna hitap eden arkadaş çevresiyle... Ama böyle kimsenin hayatına da çok dahil fazla dahil olmadan. Ama böyle kendi ayakları üzerinde durarak sağlıklı bir şekilde, kimseye muhtaç olmadan. Ne derler... Medet ummadan, kimseden bir şey beklemeden, kendi yağıyla kavrulan, ama sosyal hayatı da yerinde. Bir işe yaramaya çalışarak, kendini eve kapatmak gibi değil de. Yani bir hayır kurumu, bir vakıf, bir şey olarak, bir yerlerde sarf ederek geçirmek isterim. Yani elimdeki bir sanatı, bir hayır işiyle geçirerek, emek vererek geçirmek isterim.”

2.3.2. Yaşamdan Geri Çekilme

Katılımcılardan; X2, X3, X4, X5, X6, X7, Y1, Y2, Y3, Y4, Y5, Z2, Z3, Z4, Z5, Z6, Z7 ve Z8 yaşlılık dönemlerini; kendi evlerinde, deniz kenarında, ormanda, göl kenarında, sessiz, sakin, çalışma hayatından ve sosyallikten uzak bir şekilde geçirmek istediklerini belirtmişlerdir. X3 de yaşlılık döneminde kendi başına olmayı tercih etmektedir. X4, kendi evinde ve çevresiyle iletişim halinde bir yaşlılık hayal etmektedir. X5, yaşlılık döneminde doğa içerisinde aynı zamanda çocuklarına yakın bir şekilde geçirmek isteğini belirtmiştir. X6, kendi içine döndüğü bir yaşlılık hayali kurmaktadır. Nitekim Y4 de emeklilik yaşının geç bir

yaş olduğunu çünkü yapmış olduğu mesleğin fiziksel aktif katılımdan dolayı oldukça yıpratıcı olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların konu ile ilgili ifadeleri şöyledir:

X2 (1971, Lise, Dul, Ev Hanımı)

“Evimde geçirmek isterim, kimseye yük olmak istemem. Hiçbir hobi edinmek istemem, sakın, rahat, evimde... Görüşmek isteyenlerle görüşürüm. İstemezlerse görüşmem. Yalnızlığı severim, ben akrep burcuyum:)”

X2, yalnızlığı sevdiğini vurgulayarak yaşlılık dönemini sakın bir şekilde geçirmek isteğini söylemiştir. Yalnızlık eğer tercih edilen bir durumsa yıpratıcı bir durum olmaktan çıkarak avantaja dönüşebilir

X3 (1969, Ön Lisans, Evli, Emekli Hemşire)

“Yaşlılık dönemimi kendi evimde, şöyle sakın, müstakil, bahçeli bir evde geçirmek isterim gerçekten. Sakın kendi başıma, gürültüden uzak...”

X4 (1971, Lisans, Evli, Öğretmen)

“Şu anda yaşadığım yerde eşimle beraber, çocuklarımızın bizi ziyaret ettiği, konu komşumla birlikte geçirmek isterim.”

X5(1978, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“ Yaşlılık dönemimi inşallah sağlıklı olursam; böyle daha bir sıcak memlekette, kendimi iyi hissettiğim, böyle bahçeli bir ev ortamında geçirmek istiyorum. Çok yalnız da istemiyorum. Ama tabii böyle toprakla rahatça, sabah namazını kılınca çıkıp, bahçeye çıkıp o havayı soluyup, orda tespih çekmek istiyorum. En büyük özlemim o yani aslında. Yani böyle yeşillik görmek, gökyüzünü görmek, çocuklara yakın olsun. Çocuklarla yakın mesafelerde olabildiğince. Ama daha çok müstakil bir ev ortamında geçirmek istiyorum.”

X6 (1979, Lisans, Evli, Eğitim Koçu)

“ Şöyle hayalimde, bir tane oğlum var. Allah herkesin çocuklarına hayırlı ömürler versin, hayırlı evlat yapsın vatana millete karşı ama. Oğlum kendi dünyasını hayatını kurduktan sonra ben de eşimle ömür nasip eder etmez bilemiyorum ama. Şöyle; artık sakın bir köy evi... Böyle bir ortamda kendi nanem, maydanoz, çiçeklerimle böyle bir hayat yani. Böyle ben doğayla baş başa, artık böyle şehrin gürültüsü, kalabalığı ne bileyim uğraşlardan, şeylerden yavaş yavaş sıyrılıp kendi dünyamda, kitaplarımla, ne bileyim işte doğayla... Evet kendime dönmek isterim.”

X7 (1963, Lise, Evli, Ev Hanımı)

“ Ben Manisalıyım kendim. Manisa’da annemin evi vardır. Böyle çok sakın, taş yapıdır. Orda geçirmek isterim. Çok rahat, yazın serin olur, kışın sıcak olur. Tahta bina. Böyle yeşillikler içinde. Ben öyle geçirmek isterim.”

Y1 ve Y4 ün soruları farklı bir şekilde algılamaları dikkat çekicidir. Y1, yaşlılığını kendi evinde ama gerekli durumlarda bakımevinde de geçirebileceğini vurgulamıştır. Çünkü yaşamının erken dönemlerinden itibaren kendi ailesindeki büyüklerle ve hastalarla ilgilenmiş, evlilik hayatıyla birlikte de eşinin ailesindeki büyüklerin yaşamış olduğu sıkıntılara şahitlik etmiştir. Dolayısıyla yaşlılık dönemiyle ilgili romantik hayaller kurmakta zorluk yaşamış olabilir. Y4 ise zaman zaman palyatif bakım servisindeki yaşlı hastalarla ilgilenmektedir. Bu yüzden soruyu cevaplarken aklına ilk olarak bir kurumda kalmanın zorlukları gelmiş olabilir. Burada ilginç bir durum söz konusudur. Y1 ve Y4, her iki katılımcı da yaşlılığın zorluğunu görmüşlerdir. Ancak kendi yaşlılıklarıyla ilgili yaklaşımları farklı olmuştur. Y1 yaşlanıp muhtaç hale gelirse bakımevinde kalmayı tercih ederken, Y4 bakımevinde kalmayı korkunç bir durum olarak nitelendirmektedir. Bu durum bize aynı olaylar karşısında insanların nasıl farklı tepkiler ve tutumlar geliştirebileceğine dair iyi bir örnektir.

Y1 (1982, Yüksek Lisans, Evli, İç Mimar)

“Yani kendi kendime, kendi yaşamımı idare edecek durumdaysam kendi evimde olmak isterim. Ama hastaysam, bir sağlık sıkıntım varsa da yaşlı bakımevinde olmak isterim. Çünkü bu konuda sıkıntı yaşayanları gördükçe ben çocuklarıma bu şekilde yük olmak istemem diye düşünüyorum şu anda. Kendimle çelişiyorum evet! Ama bundan dolayı yaşanan sıkıntıları gördüğümüz zaman işte, kendi çocuklarımızın da bunları yaşamasını istemiyoruz haliyle. Onun için de evet yaşlı bakımevinde olmayı tercih ederim.”

Y4 (1980, Lisans, Evli, Fizyoterapist)

“Bir kurumda geçirmeyi asla istemem, çok ürkütücü, korkutucu benim için ve çok yıpratıcı da bir şey. Yani kimseye muhtaç olmayayım ama muhtaç olursam da evlatlarımla birlikte geçirmek isterim. Kendi evimde evlatlarımla birlikte geçirmek isterim. Bir kuruma Allah inşallah muhtaç etmesin kimseyi. Bazı mesleklerde 65 yaş uygun ama bizim meslek için çok fazla. Çünkü biz aktif bir mesleğiz, yani hopluyoruz, zıplıyoruz. Sürekli gün içinde aktif bir şekilde çalışıyoruz. 65 yaşına kadar bu mesleği yapabilecek miyim bilmiyorum mesela. Bizim meslek için emeklilik yaşının fazla olduğunu düşünüyorum. Sakin yaşamak istiyorum, yorucu çünkü. Meslek yorucu.”

Y2, emeklilik yaşının geç oluşunu ve pek çok hayalin emeklilik sonrasına ertelendiğini, bu yüzden belki de hiçbir hayalin gerçekleşemeyeceğini vurgulamıştır. Bu açıdan bakıldığında, yaşam sürecinde bazı şeyleri ertelememek ve emeklilik yaşının daha esnek seçeneklerle sunulması önemli bir çıkış noktası sağlayabilir.

Y2 (1993, Yüksek Lisans, Bekâr Koordinatör)

“Bana hiç uzak değil, ben sürekli bu konuyu düşünürüm (gülüşmeler). Şöyle; yaşlılığımı geçirmek isteyeceğim birkaç arkadaşım var. Onlarla da bu konuyu konuşuyoruz işte, şu anda böyle haritadan yaşlılığı geçirmek isteyeceğimiz yer belirleme gibi bir şeyimiz var. Tabii ki böyle Türkiye şartlarında herkes Bodrum’da domates yetiştirirken (gülüşmeler) hayal ediyor. Belki öylesi çok mümkün değil ama yine de böyle birkaç arkadaşım ile birlikte olup, aynı şehirde yaşadığımız, birbirimize hâlâ yoldaş olduğumuz bir yaşlılık dönemi hayalimiz var. Bence emeklilik yaşı çok ileri bir yaş. Daha erken olması, hep şey derim mesela; bunu arkadaşlarım benim ağzımdan duymuşlardır: ‘64 yaş domates yetiştirmeye başlamak için çok geç bir yaş’ diye. Tabii oradaki domates biraz şey yani metafor. Ama zaten hani gün içerisinde, haftanın günleri vs. çalışıp insanların kendine zaman ayıramadığı, her şeyi yaşlılık dönemine ertelendiği bu çağda, yaşlılık o kadar ileri ki belki de birçoğumuz yaşlılık, o emeklilik dönemini göremeden, ama oraya dair hayaller kurarak göçüp gidiyoruz diye düşünüyorum.”

Y3 (1985, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Hiç düşünmedim gerçekten. Herkes diyor ya hani: ‘Artık ilk evlendiğimiz zamana döndük!’ Eşle birlikte. İnşallah Allah nasip ederse eşimle birlikte, yaşlanmayı nasip etsin Rabbim yani. Memlekete ben gitmek isterim de eşimin öyle pek şeyleri yok. Nasıl deyim, onun toprakla ya da tarımla ilgili çok bir kültürü de yok. Becerikliliği de yok. Ama işte burada olabilir, küçük bahçeli falan bir ev olur, orda bir şeyler yapabiliriz. Ama dediğim gibi hiç düşünmedim yeni düşünüyorum yani (gülüşmeler).”

Y5 (1983, Lisans, Evli, Ev Hanımı)

“Düşündüm aslında, düşündüm! (Gülüşmeler) Ben doğa seven birisiyim, yani orman. Köyümüz de ormanlıktır. Böyle ilerde yaşlanınca ormanda, bahçemiz var bizim ormanın içinde, kayınbabam vermişti. Oraya bir ev yapıp böyle... Kalabalık gürültü değil, temiz, sakin orman havası.”

Y7 (1982, Ön Lisans, Lisans-Öğrenci, Evli, Ev Hanımı)

“Kendi evimde geçirmek isterim. Kendime yetebilen bir şekilde. Bayanlar için 58 yaş emeklilik için normal olabilir. Daha geç de olabilir daha erken de olabilir. Mesleklere bakmak lazım. Mesleklerin yıpratma durumuna bakmak lazım. Mesela bir öğretmenin daha erken emekli olması gerekir bana göre. Öncelikle bayanların.”

Z2 (1996, Lisans, Bekâr, İnşaat Mühendisi)

“Yaşlılık dönemimi nasip olursa inşallah; sessiz, sakin bir kıyı kasabasında geçirmek isterim. Sevdiklerime ve aileme yakın bir şekilde...”

Z3 (1996, Lisans, Bekâr, Muhasebeci)

“Ya zaten emekli olduğumda zaten yaş da aldığımda, emeklilik deyince aklıma direkt yaşlılık geliyor benim (gülüşmeler). Tamamen sosyal hayattan kendimi çekip bana göre. Ya artık o yaşına kadar yapacağım her şeyi, sosyal aktivite vs yapmışımdır. Artık emekli olup, kenara çekilip, dinlenip, tamamen kendime dönmek, kendi hoşlandığım, yapabildiğim şeyleri yapmak geliyor bana. Şu an ben Afyon'da yaşıyorum ve emekli olana kadar da Afyon'da yaşıcam. Ama emekli olduktan sonra belki ufak bir tatil beldesine, deniz kenarına gidebilir. Yerleşmeyi isterim. Artık bir 'dur' demek istiyorum. Daha böyle bir sakin... Eğer eşim yaşarsa! İnşallah yaşar. Eşimle beraber. Eşim ve ben...”

Z4 (2004, Öğrenci, Bekâr)

“ (Gülüşmeler)...Ben evimde geçirmek isterim herhalde ya da böyle yeşillik bir yerler varsa özellikle. Doğal ortamlarda geçirmek isterim. Açık hava. Yani daha doğrusu nerede olduğu değil de kiminle olduğu, sevdiğim insanlarla, ailemle.”

Z5 (2002, Öğrenci, Bekâr)

“ (Gülüşmeler)... Çok tipik aslında benim için; göl kenarı, suya yakın, mavilik ve yeşillik olsun. Hareketli değil. Torun-torba da olmasın. Kendi halimde... Arkadaşlarım olsun, bir tane yakınım da pazarım olsun falan. Küçük, tatlış bir Akdeniz kasabası diyeyim yani. Kafamda canlanan tamamen bu. Bir bostanım olsun...”

Z6 (2001, Ön Lisans, Bekâr, Muhasabeci)

“ (Gülüşmeler)...Ben deniz kenarında eşimle birlikte geçirmek isterdim. Orda bir şeylerle oyalanarak, sakin... Yap-boz yapmak mesela. İş hayatı düşünmem, ama hobi bahçesiyle uğraşmak isterim ben.”

Z7 (1995, Doktora Öğrencisi, Bekâr, Diyetisyen)

“(Gülüşmeler)...Yaşlanırsam, gözüümü kapatınca direkt önüme gelen şey ‘deniz manzarası’ geliyor. Deniz manzarası artı bol bir yeşillik, bu yeşilde yürüyüş yaparak, bol bol oksijeni içime çekerek, böyle biraz daha kendimi rahatlamış, akışa bırakmış... Emekli olmuşum. Kendi küçük bir kulübem var, yaptırmışım. Bahçem var. Aynı zamanda denize bakıyor ve ormanlık alanda. Kendimi kuş gibi hafiflemiş, üzerimden tüm sorumlulukları, yükleri atmış daha böyle sakin, dingin bir şekilde hayal ediyorum.”

Z8 (1996, Yüksek Lisans, Nişanlı, Çalışmıyor)

“Aslında düşündüm. Benim dedemin yeşillikler içinde bir çiftliği var ve içinde gerçekten huzur bulunduğunu söylüyor. İçinde; kendince elmalar, fidanlar, bahçeyle ilgili fideler dikeyor ve bundan aşırı zevk alıyor. İnsan yaşlandıkça etrafımda gördüğüm kadarıyla toprağa yönelmeye başlıyor. Bu da çok huzur verici bir şey. Bu tarzda bir yaşlılık isterim. Tabii Allah nasip ederse! Bir de deniz kenarı olursa çok güzel olabilir (gülüşmeler). Sosyal hayattan uzak... Çünkü gençliğimizde zaten sürekli bir sosyal hayatın, kalabalığın içinde geçirdiğimiz için daha sakin ve dingin bir hayat isterim.”

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmanın sonuçlarına göre Afyonkarahisar’da yaşayan X, Y ve Z Kuşağı’na mensup katılımcı kadınların yaşlılıkla ilgili görüşlerinin birbirleri ile uyumlu olduğu gözlenmiştir. Farklı kuşaktan olmalarına rağmen yaşlılık algısı konusunda henüz anlamlı bir farkın oluşmamasıyla birlikte değişimin habercisi olan bazı işaretlerin varlığından söz edilebilir. Araştırmaya katılan kadınların yaşlılık tanımlamaları daha önceki araştırma sonuçlarına benzer şekilde olumsuzluk içermektedir. Katılımcılar yaşlılık denince; muhtaçlık, hastalık, bağımlılık, kırıksıklık, geri kafalılık gibi olumsuz tanımlamalarda bulunmuşlardır. Bazı katılımcılar olumlu tanımlamalar yapmışlardır ancak hemen arkasından yaşlılığın zor yönlerine değinmişlerdir. Kadınların yaşlılığı tanımlarken öncelikle yaşamış oldukları deneyimlerden etkilendikleri anlaşılmaktadır. Araştırma süresince, ailesinde ve yakın çevresinde bulunan yaşlıların yaşlılık deneyimlerine şahitlik eden katılımcıların soruları daha derinlemesine ve farkındalık halinde yanıtladıkları görülmüştür. Yakın aile içerisinde yaşlı bir akrabanın ölümü, Alzheimer hastalığı gibi zorlayıcı durumlar, katılımcıların yaşlılık tanımlamalarını olumsuz yönde etkilemiştir. Ölüm ve hastalık dışında; muhtaçlık, aşırı beklenti içinde olma, ekonomik zorluklar vs. sadece yaşlı kişilerin kendilerini değil ailelerini de önemli ölçüde etkilemekte, farkındalık oluşturmakta ve yaşlılığın olumsuz tanımlamalarının süregelen hale gelmesine neden olmaktadır.

Araştırmaya katılan kadınların ailelerine verdikleri önem dikkat çekicidir. Bireyselliğe ve özgürlüğe oldukça önem verdikleri hissedilen katılımcıların çoğu, yaşlılığın en güzel yanını; “torunlar ve aile ile birlikte olmak” şeklinde yanıtlamışlardır. Yaşlılığı olumsuz tanımlamalarına rağmen yaşlılara kıymet verdiklerini de hissettirmişlerdir. 2014 ASPB’nin yapmış olduğu araştırmaya göre: 2000’lerden itibaren Türkiye’de kentli, orta ve yüksek sosyoekonomik düzey grubunda maddi Bağımlı Aile Modeli’nin yerini, psikolojik ve duygusal Karşılıklı Bağlı Aile Modeli’nin aldığı görülmektedir. Bu model, Batı toplumlarındaki Bağımsız Aile Modeli’nden ve geleneksel tarım toplumunun Bağımlı Aile Modeli’nden farklı, sentez bir model olarak öne çıkmaktadır. Buna göre Türkiye’de yaşanan toplumsal dönüşümde, Batı toplumlarındaki gibi ‘bireyleşme-ayırışma’ süreci yerine aile içinde yakın ilişkiler, bağlılık ve sevgi ortamı devam etmektedir. Bu tip bir aile modelinde yetişen çocukların ise özerk-ilişkisel benlik geliştirdiği görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2013’ten akt. ASPB, 2014: 211).

Bourdieu'ya göre de aile gündelik yaşamda gelecek kuşaklara bir habitus bütünü aktarmaktadır ve aile farklı türlerdeki sermaye birikimlerinin ve kuşaklar arası aktarımın en güçlü ya da başarılı olduğu ortamlardan biridir. Aile, çocuğu çeşitli yollarla kabul ettirdiği bir habituslar bütünlüğü içinde barındırarak sosyokültürel yeniden üretim mekanizmasını harekete geçirir (Lahaye vd., 2011'den akt. Canatan, 2022: 46).

Modernleşme kuramı toplumdaki yaşlılık algısının zaman içerisinde değiştiğini ve yaşlıların itibar kaybettiğini varsaymaktadır (Esendemir, 2021: 77). Yapılan araştırmada Afyonkarahisar özelinde bu durumun henüz gerçekleşmediği söylenebilir. Toplumların modernleşme süreci kendilerine has şekilde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla kuşaklar arasındaki farklılıklar da her toplumun kendi kültürel özelliklerine ve yerel şartlarına göre şekillenmektedir. Toplumlar bir yandan küresel değişimden etkilenmekte ancak bir yandan da kendi kültürel kodlarını gelecek kuşaklara aktarmaktadır.

Bütün insanların yaşlılık dönemlerini kendi istedikleri gibi ve etrafından değer görerek geçirme arzuları vardır. Aslında sadece yaşlılık döneminde değil yaşamın tüm dönemlerinde insanlar saygı ve değer görmek istemektedirler. Nasıl bir yaşlılık geçireceğimiz büyük oranda gençken nasıl bir hayat yaşadığımızla ilişkilidir. Schmid, “annem babam yaşlandığında nasıl davranmalıyım? Yaşlandığımda çocuklarımdan nasıl bir muamele görmek isterim?” sorularının cevabını şöyle verir: “Yaşlanırken belki kendileri tekrar çocuk olacak ebeveyn çocukların nasıl muamele etmesini istiyorsak, çocuklara da öyle muamele etmeliyiz. Çünkü çocukların ileride nasıl davranacakları, onların yetişirken nasıl biçimlendiğine bağlıdır” (Dönümcü, 2019: 36-37). Bu açıdan yaşlılara her durumda merhametle hürmet edildiğini gören çocuklar edinmiş oldukları değerleri kendinden sonraki kuşaklara da aktaracaktır.

Yaşama hazırlık noktasında ailelerin çocuklara küçük yaşlardan itibaren sağlıklı ve dengeli yaşam alışkanlıklarını kazandırması elbette önemlidir. Ancak hayatın risklerine karşı psikolojik ve manevi sağlamlık da bir o kadar önemli bir konudur. Katılımcılardan bazıları örnek aldıkları yaşlı kadınların, olayları karşılayış biçimlerini ve bilgeliklerini takdir ettiklerini vurgulamışlardır. Bu noktada gençlere ve çocuklara iyi örnek olmaya çalışmak, onlar için yapılabilecek en iyi şeylerden birisidir.

Katılımcılara yaşlılığın olumlu yönleri sorulduğunda yine ilk olarak aile ve torun sahibi olmak şeklinde yanıtlamışlardır. Bunun dışında; sorumlulukların azalmasını, kendine vakit ayırabilmeyi ve emekli olmayı yaşlılığın olumlu yönleri olarak nitelendirmişlerdir. Bu katılımcıların aktif yaşlanma söylemlerinin “yaşlılıkta ekonomik üretime katılma” mesajından

çok etkilenmediği sonucunu çıkarılabilir. Aslında bütün bireyler bir şekilde üretime katkı sağlamaktadır. Özellikle kadınların görünmeyen ve maddi bir karşılığı olmayan emekleri (torun bakma, ev işleri vs.) bir şekilde hem ekonomik hem de kültürel üretime katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle bireylerin farklı yönleriyle aktif yaşam sürdürdükleri söylenebilir. Burada kastedilen, araştırmaya katılan bazı kadınların yaşlılık dönemlerinde çalışma hayatında olmak istememeleridir. Bazı katılımcılar da yaşlılık ile birlikte tecrübe ve bilgeliğin arttığını, yaşlıların gençlere nazaran olayları daha olgun ve sakin bir biçimde karşıladığını düşünmektedir. Bu şekilde yorum yapan katılımcıların çevrelerinde bilgece davranan ve tecrübelerini aktaran yaşlı kadınların oluşu dikkate değerdir.

Katılımcılar yaşlı kadınların karşılaştıkları sorunları; bağımlı olma, yalnızlık, sağlık sorunları, ekonomik sorunlar, yaşlı ayrımcılığı ve toplumun güzellik algısı şekline belirtmişlerdir. Y kuşağından bir katılımcı, yaşlı bireylerin karşılaşmış oldukları klasik sorunlardan ziyade yaş ayrımcılığının daha önemli bir sorun olduğunu vurgulamıştır. Yaş ayrımcılığı hemen hemen bütün toplumlarda cinsiyet ve ırk ayrımcılığından daha yaygın bir şekilde görülmektedir. Yaş ayrımcılığı hangi yolla yapılırsa yapılsın; yaşlı bireylerin öz güvenlerinin sarsılmasına, üretkenliklerinin azalmasına ve kardiyovasküler streslerinin artmasına neden olduğu bilinmektedir (Görgün Baran, 2018: 91-92). Yaşlı bireyleri belki de en yıpratıcı durum “değersizlik” duygusudur.

Z Kuşağından bir katılımcının, yaşlı kadınların en büyük sorununun “toplumun güzellik algısı” olduğunu belirtmesi, ilerleyen dönemde yaşlı kadınlardan beklentilerin farklılaşacağını ve işlerinin daha da zorlaşacağını işaret eder niteliktedir. Günümüz toplumlarının çoğunda erkeklerin başarı ve güçleriyle, kadınların ise çekicilikleriyle değer gördükleri şeklinde bir algı oluşmuştur. Bu bağlamda kadınlar beden imajlarını erkeklere oranla daha çok kaygı konusu yapmaktadırlar. Batı kaynaklı ideal beden anlayışı birçok insanda özellikle gençlerde ve kadınlarda uzun süreli ve kalıcı etkileri olan bir stres yaratmakta onları bedenlerinden memnuniyetsizliğe ve hatta “bedenlerinden nefret etme” sonucuna götürebilmektedir (Fakı, 2015: 309). Yaşlılığın bir bakıma çirkinlikle özdeşleştirilmesi kadınların kendilik algılarını olumsuz etkilemektedir. Bu açıdan kadınlardan beklenen “başarılı yaşlanma” kavramının içeriğinin daha genişleyebileceği öngörülebilir.

Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların büyük bir kısmı yaşlılığa hazırlık yaptıklarını veya yapılabileceğini belirtmişlerdir. Özellikle Y Kuşağı’na mensup katılımcıların bu konuda daha farkındalık sahibi olduğu söylenebilir. Katılımcı kadınlar; bir işte çalışıp emekliliğe hak kazanarak, spor yaparak, sağlıklı beslenerek, yaşlılık karşıtı ürünler

kullanarak ve manevi açıdan yaşlılığa hazırlık yapılabileceğini düşünmektedirler. Ancak bu katılımcıların yaşlılık hayallerinin Yaşamdan Geri Çekilme Kuramı'na daha yatkın olduğu söylenebilir. Yaşlılığa hazırlık yapmadıklarını söyleyen katılımcılardan bazıları hayattaki risklere dikkat çekerek yaşlılığa hiçbir şekilde hazırlık yapılamayacağını vurgulamışlardır. Onların bu düşüncelerinin oluşumunda yakın zamanda yaşanan 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi'ne şahitlik etmeleri etkili olmuştur. Toplumun büyük bir kısmını etkileyen afetler, savaşlar, salgın hastalıklar insanların zihin yapılarını etkilemekte ve alışlagelen tutumlarında değişikliklere neden olabilmektedir. Ancak bu önemli olayların herkesi farklı düzeyde etkilediği görülmektedir.

Araştırmaya katılan kadınların çoğunluğu yaşlılık karşıtı (anti-aging) ürün kullanımına olumsuz yaklaştıklarını, içerikleri ve yan etkileri konusunda şüphe duyduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcıların yaşlılığı doğal bir yaşamsal süreci olarak görmeleri ve yaşlılıkta oluşan fiziksel değişiklikleri normal karşılamaları bu konudaki düşüncelerini şekillendirmiştir. Yaşlılık karşıtı ürün kullanımını olumlu karşılayan katılımcılar ise bu ürünlerin daha çok popüler oluşlarıyla ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Medyada reklamlar aracılığı ile genç ve güzel görünmenin aşırı yüceltilmesi bu ürünlerin satış oranlarını arttırmaktadır. Malik bin Nebi, bu durumu “sömürüye yatkınlık” olarak kavramsallaştırmaktadır. Ona göre: “Sömürücünün, temiz kitleleri aldatırken planının ve sesinin anlaşılmaması için kendisiyle yazabileceği kalemlere ve konuşabileceği borazanlara ihtiyaç duyar” (Nebi, 1997: 12-78). Kadınlar bu anlamda yaşlılık karşıtı ürünleri kullanarak yaşlılığı önleyebileceklerine veya geciktirebileceklerine inandırılmaktadırlar. Ancak bu tür reklamlarda kullanılan görsellerde gençliğin, kusursuz beden ve güzelliğin aşırı yüceltilmesi yaşlı ayrımcılığını körüklemektedir. Ayrıca yaşlıların kendileri ile ilgili algılarını da olumsuz etkilemektedir (Murakami ve Yılmaz, 2021: 59).

Katılımcı kadınların çoğunluğu kendilerini kronolojik yaşlarından daha genç hissettiklerini söylemişlerdir. Bunun nedenini; kendi kişilik yapılarına, hayata bakış felsefelerine, fiziksel görünüşleriyle ilgili çevreden gelen olumlu dönütlere ve toplumsal rol geçişlerine bağlamışlardır. Toplumsal rol geçişlerindeki çeşitlilik kadınların yaş algılarını etkilemektedir. Araştırmaya katılan kadınlardan sadece bir tanesi büyükannedir. Büyükanne olmasına rağmen fiziksel olarak genç görünmesi ve çevreden aldığı olumlu tepkiler kendini daha genç hissetmesine neden olmaktadır. Diğer bir katılımcı ise henüz torun sahibi olmadığı için kendisini kronolojik yaşından daha genç hissettiğini söylemiştir. Kendilerini kronolojik yaşlarından daha yaşlı hissedenler ise; yaşamış oldukları hastalıkların ve zorlukların, yaşlılarla

fazla zaman geçirmenin, ilk çocuk oluş nedeniyle erken yaşta sorumluluk üstelenmenin kendilerini daha yaşlı hissetmelerine sebep olduğunu belirtmişlerdir. Bu açıdan hayata bağlılık ve neşenin gençliği, mutsuzluk ve umutsuzluğun yaşlılığı çağrıştırdığı söylenebilir.

Katılımcıların çoğu yaşlı bakımı konusunda öncelikle ailelerin ve evlatların sorumlu olduğunu düşünmektedirler. Bu görüşlerinin oluşmasında dini inançların, gelenek ve göreneklerin, aile yapılarının, kişilik özelliklerinin etkili olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcıların geneli ailenin yetersiz kaldığı durumlarda huzurevinin bir alternatif olacağı görüşündedirler. Bazı katılımcılar ise ne olursa olsun huzurevi seçeneğinin olmaması gerektiğini düşünmektedirler. Araştırma sonucuna göre araştırmaya katılan kadınların huzurevi algıları oldukça negatiftir. Bu açıdan güçlendirilmiş aile ve kuşaklar arası dayanışma noktasında devletin ailelere destek olması en iyi yol gibi görünmektedir. Y Kuşağından bir katılımcının İstanbul’da açılan Darülaceze Şehri hakkındaki “Sosyal politikalar toplumun değerlerini kırabilecek etkiye sahip olabilir mi?” sorusu oldukça önemli bir tartışma konusudur. Batı’da refah devletinin artan hizmetleri, bireylerin çalışma isteğini yok ederek, ekonomik ve sosyal hakların kötüye kullanılmasına neden olmuştur. Hastalık, annelik, işsizlik yaşlılık gibi alanlarda sağlanan yardımların ve hizmetlerin kötüye kullanımı sonucu devletler büyük ekonomik kayıplara uğramakta, aileler dağılmakta, aile içi ve toplumsal dayanışma zedelenmekte, sivil toplum ve gönüllük esaslı hareketler yok olmaktadır (Ceylan, 2015: 89-90). Aynı akıbetle karşılaşmamak için aile, devlet ve sivil toplum kuruluşları dengeli bir organizasyonla birbirlerini desteklemelidir. Ayrıca toplumların kültürel değerlerini devam ettirecek şekilde politikalar üretmeye dikkat edilmelidir.

Modernleşme süreciyle birlikte kadınların çalışma hayatına dâhil olması neticesinde yaşlılık bakımı konusundaki algının da değişeceği öngörülmektedir. Ancak yaptığımız araştırmaya göre yaşlı bakımı konusunda katılımcı kadınlardan çalışma hayatının içerisinde olanlar da çalışmayanlarla paralel görüşlere sahiptirler. Yaşlı bakımıyla ilgili öncelikle evlatların ve özellikle de kadınların sorumlu olduğuna dair düşünce devam ediyor görünmektedir. Ancak şöyle bir değişimden söz edilebilir; ataerkil aile kültüründe, yaşlandıklarında anne ve babanın bakım sorumluluğu öncelikle erkek evladın ve onun eşinin görevi olarak görülmektedir. TÜİK 2022 verilerine göre yaşlılardan evde bakım isteyenlerin %34’ü oğullarının evinde %12’si ise kızlarının evinde bakılmak istemektedirler. Ancak araştırmaya katılan kadınlardan bazıları yaşlı bakımı konusunda kız evlatların daha öncelikli olduğunu düşünmektedir. Yani bu konuda kız çocuklarına daha fazla güvenmektedirler.

X, Y ve Z Kuşağından kadın katılımcılar kendilerinden yaşça büyük kadınları eleştirdikleri ve kuşak çatışmasına neden olan davranışlarını; çok konuşma ve dedikodu, eleştiri, aşırı beklenti, üslup sıkıntısı, negatiflik, olgunlaşmama, aşırı müdahale, gençleri ötekileştirme ve cinsiyet ayrımcılığı şeklinde sıralamışlardır. Özgürlüğüne ve bireyselliğe düşkün olarak tanımlanan Y ve Z kuşağından kadınlar kadar X kuşağından kadınlar da yaşlı kadınların benzer davranışlarından şikâyetçidirler. Bu noktada geçmişte olduğu gibi günümüzde de iletişim hatalarının kuşak çatışmasına neden olduğu görülmektedir. Katılımcılar kuşak çatışması yaşamalarına rağmen ailelerinden ayrı bir hayat düşünmemektedirler. Dikkat çeken başka bir nokta da hiçbir katılımcıların yaşlılığın doğal sonucu gibi görünen; hastalık, muhtaçlık, ekonomik sıkıntılar gibi zorlayıcı durumlardan dolayı yaşlıları sorumlu görmemeleridir. Aktif Yaşlanma Kuramı'nda hemen her konuda kişinin kendisi sorumlu olarak görülmektedir (Tufan, 2001: 140). Yani her açıdan iyi bir şekilde yaşlanmak kişinin kendi kontrolündedir. Katılımcı kadınlar ise sadece davranışlar konusunda yaşlıları eleştirdiklerini ifade etmişlerdir.

Y kuşağından bir katılımcının tespitiyle; yaşlı kadınlar kendilerinden genç insanlara karşı yaş ayrımcılığı yapabilmektedirler. Gençleri ötekileştirerek kendi çağlarını aşırı yüceltmeleri ve gençleri etiketlemeleri, kuşak çatışmalarına zemin hazırlamaktadır. Yaşlılarda sadece kendilerinin zorluk çektikleri, gençlerin daha çok imkânları olmasına rağmen sorumsuz ve konformist davrandıkları yönünde yaygın bir görüş vardır. Yaşlılar tarafından gençlerin bu şekilde duyarsız ve konformist algılamalarının arkasında yatan nedeni Lüküslü'nün "zoraki konformizm" hakkındaki açıklamalarıyla anlamak mümkündür. O'na göre: "Zoraki konformist davranış, toplumun kurallarına gerçekten inanmadan bu kurallara uyum göstermek anlamına gelir. Doğrudan kurallara karşı koymak yerine "taktikler" icat edilerek kurallar "öldürülür" ve ardından "zombi" kategoriler olarak paradoksal bir biçimde geri getirilir. Bu, duyarsız bir davranış olmaktan ziyade gerçek ve güçlü bir mutsuzluğu gizleyen ve derin acıları bir maskenin ardında saklayabilen bir durumdur. Zorunlu konformizmin bu özellikleri, onu duyarsızlık veya sadakatten ayırır" (Lüküslü, 2013'den akt. Next Generation Türkiye-01, 2017: 25). Yani gençler aileleriyle çatışmak yerine kendilerine böyle bir taktik üretmek zorunda kalmış olabilirler. Yaşlıların gençleri ötekileştirmelerinin arka planında; empati yoksunluğu ile birlikte yaş ayrıcalığı görmek istemeleri ve gençlerin onlara her durumda saygı duymaları gerektiğine inanmaları yatıyor olabilir. Aşırı eleştirel yaklaşım ve üsttenci bir dil kuşaklar arasındaki dayanışma imkânını zedeleyebilmektedir. Bu

konuda sağlıklı bir iletişim yolu bulmak, nasihatten çok doğal sohbet ortamları oluşturabilmek önemlidir.

Bütün bu çatışmalara rağmen X, Y ve Z Kuşağı'na mensup kadınlar yaşlı kadınların; üretkenliklerini, anaç ve kuşatıcı oluşlarını, bilgeliklerini, dindarlıklarını, samimiyetlerini ve saygılı oluşlarını örnek aldıklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcı kadınların, üretken kadınları örnek aldıklarını ifade etmeleri, “aktif yaşlanma” yaklaşımına yakın düşündüklerini işaret etmektedir. “Kendinize örnek aldığınız yaşlı bir kadın var mı?” sorusunun yanıtının büyük oranda kendi aile büyüklerinden veya yakın çevrelerindeki yaşlı kadınlardan oluşması dikkate değer bir durumdur. Güzel ilişkilerin yaşandığı ve sınırların belli olduğu bir geniş ailenin varlığı hem aile büyükleri hem de genç nesiller için avantaja dönüşebilmektedir.

Görüşmeler sırasında katılımcıların ifadelerinde geçen dini motifler çok belirgindir. Din kültürel yapının en büyük bileşenlerindendir. Katılımcıların yaşlılıkla ilgili düşüncelerinin oluşumunda İslam dininin etkileri yoğun olarak görülmektedir. Toplumda oluşan kültürel miras kuşaktan kuşağa aktarılarak sürekli olarak varlığını korumaktadır (Mannheim, 2018: 333). Katılımcılardan bazıları da bu durumu açıkça ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan Z Kuşağı'na mensup kadınların hepsinin bekâr oluşu dikkat çekici bir durumdur. Yüksekbilgili'nin araştırma sonuçlarından esinlenerek yapmış olduğumuz kuşak sınıflandırmasına göre Z Kuşağı 1995 yılında başlamaktadır (Yüksekbilgili, 2015: 264). Z Kuşağı'ndan kronolojik yaşı en büyük olan katılımcı, 1995 doğumlu ve şu an 29 yaşındadır. Yaşı en küçük olan katılımcı ise 20 yaşındadır ve öğrencidir. TÜİK 2022 verilere göre 2001 yılında erkeklerin ortalama ilk evlenme yaşı 26,0 iken 2022'de 28,2'ye yükselmiştir. 2001 yılında kadınların ortalama ilk evlilik yaşı 22,7 iken 2022' de 25,6'ya yükselmiştir. Z Kuşağı kadınlarının evlilik yaşının gecikmesi, aynı zamanda doğurganlık oranının düşmesi anlamına gelmektedir. Kadınların doğurganlık tutumlarını etkileyen en önemli unsurlar; eğitim seviyesinin artması ve istihdama katılımdır. Ceylan ve Kesen'in (2022), Y ve Z Kuşağına mensup kadınların doğurganlık tutumlarını belirlemek üzere yaptıkları araştırmada; kadınların eğitim seviyesi ile doğurganlığa karşı tutumları arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Kadınlar eğitim seviyeleri yükseldikçe doğurganlık davranışlarını ileri yaşlara ertelemektedirler. Çünkü erken yaşta anne olmanın kendilerini kariyer ve özgürlük açısından engelleyeceğini düşünmektedirler. Bu durum kadınların bulundukları yaş içerisinde doğurganlık ile yapmak istedikleri eylemler arasında engelleyici bir bağlantı olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte çalışan kadınların hem ilk evlilik yaşı hem de ilk gebelik yaşının çalışmayan kadınlara göre daha ileri olduğu saptanmıştır. Ayrıca, istihdama katılım

sağlayan ve meslek sahibi olan kadınların doğurganlık tutumlarının istihdama dahil olmayan kadınların doğurganlık tutumlarına göre negatif yönlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda Y ve Z kuşağı kadınlarının doğurganlık tutumları arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamasına rağmen bulunulan yaş aralığı ile doğurganlık tutumu arasında anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Ayrıca kadınların bulundukları yaş aralığına bağlı olarak ortaya çıkan doğurganlık tutumları arasındaki anlamlılık, yaş dilimleri ve kuşaklara göre doğurganlık tutumunun farklılaştığını göstermesi bakımından önemlidir. Araştırma sonucunda ortaya çıkan Y ve Z kuşağı arasında tutum açısından bir farklılığın olmaması, doğum oranlarının her geçen gün azalan oranda ilerleyerek Türkiye'nin yaşlı ülkeler statüsüne girmesinde etkili olacaktır (Ceylan ve Kesen, 2022: 93-100). Kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi ve istihdama katılımlarının artması; onların eş seçimi konusundaki kriterlerini ve evlilikten beklentilerini de etkilemektedir.

Katılımcılara, yaşlılıklarını nerede ve nasıl geçirmek istedikleri sorulduğunda; “sessiz, sakin, deniz kıyısında, orman köyünde, göl kenarında, müstakil bahçeli bir evde, sorumluluklardan ve çalışma hayatından uzak, emekli olmuş” şeklinde yanıtlamışlardır. Katılımcıların şehir ve apartman hayatından olumsuz etkilendiği söylenebilir. Y Kuşağı'ndan iki katılımcı soruyu diğerlerinden farklı algılamıştır. Bir katılımcı yaşlılık döneminde çocuklarına yük olmamak için bakımevinde kalabileceğini ifade etmiştir. Bu katılımcının, erken yaşlardan itibaren yaşlılarla ve hastalarla ilgilenerek zorlukları deneyimlemesi sonucunda evlatlarına yük olmak istemediği anlaşılmaktadır. Diğer katılımcı ise palyatif bakım servisini zaman zaman ziyaret ederek yaşlı hastalarla birlikte olmaktadır ve huzurevi fikri ona çok korkutucu gelmektedir. Her iki katılımcının da aklına romantik bir yaşlılık hayali gelmemiştir. Dolayısıyla yaşlılık hayallerinin oluşumunda da deneyimlerin önemli bir yeri olduğunu söylenebilir.

Katılımcıların yaşlılık hayalleri incelendiğinde; gençlik dönemine göre daha az sorumlulukların olduğu, sakin, kalabalıktan ve sosyallikten uzak, emekli olmuş bir şekilde yaşlılık arzuladıkları görülmektedir. Katılımcıların yaşlılık hayallerinde çalışma hayatına yer olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, bir an önce emekli olarak istihdamdan çekilme eğilimi olan katılımcı kadınların Yaşamdan Geri Çekilme Kuramı'na daha yakın bir düşünce yapısına sahip olduklarını düşündürmektedir. Ekonomik istihdamın içerisinde olan genç katılımcıların, yıprandıklarını ve zorluk yaşadıklarını belirterek bir an önce emekli olmak istemeleri, modernliğe geçişle birlikte kadınların yükünün daha da arttığının göstergesi olabilir. Henüz

çok genç olmalarına rağmen eğitim sistemi ve çalışma şartları onları yormuş görünmektedir. Görüşme esnasındaki beden dillerinden de yorgun ve bezgin oldukları anlaşılmıştır.

X ve Y Kuşağı'na mensup iki kadın yaşlılık döneminde hayır işleriyle ilgilenmek istediklerini belirtmişlerdir. Onlar dışında aktif bir yaşlılık hayali kurduğunu ifade eden katılımcı olmamıştır. Kendi arzularıyla sosyallikten ve çalışma hayatından geri çekilmek istemektedirler. Bu görüşlerinin oluşmasında henüz yaşlılık dönemindeki “boş zaman” olgusuyla karşılaşmamış olmaları etkili olabilir.

Uzun bir süreç sonunda yaşlılık dönemine erişebilen bireylerin kendileriyle ilgili değerlendirmeleri mutlaka olacaktır. Ancak her birey yakın çevresi ve toplum tarafından yargılanmadan, suçlanmadan, olabildiği hali ile kabul edilmek ister. Sadece üretime katkıda bulunmakla değer ve saygı görebileceğini bir yaşlıya düşündürmek, her açıdan güçten kuvvetten düşen insanlar için son derece incitici olacaktır. 2002 Dünya Yaşlılık Asamblesinin hedeflerinden bir tanesi de “yaşlıların ekonomik katkılarından bağımsız olarak değerlendirilmesi ve yeti kayıpları ile diğer durumlarına bakılmaksızın saygılı ve iyi davranılmasıdır” (ASPB, 2002). Yaşlılık ile ilgili politikalarda aktif yaşlanma yaklaşımının ana nedeni yaşlı bireylerin istihdama dâhil edilerek demografik yaşlanmanın ekonomiye etkilerini azaltmaktır. Bu yönde yaşlılık politikaların yapılması son derece doğaldır ve gereklidir. Ancak her yaşlı bireyin hayat hikâyesi birbirinden farklıdır. Aktif bir yaşam sürmek her insanın kişilik yapısına ve imkânlarına uygun olmayabilir. Aktif bir yaşam eğer tercih edilebilen bir yaşam biçimiye yaşlı bireyleri mutlu edebilir. En nihayetinde yaşlıların kendi tercihleriyle aktif veya pasif yaşamı tercih edebilmesi ve bu tercihlerinin toplum tarafından saygıyla karşılanması gerekmektedir. Bu bakımdan başarılı ve aktif yaşlanma söylemlerinin yaşlı ayrımcılığına yol açmayacak şekilde dikkatli kullanılması gerekmektedir.

FERPA (Avrupa Emekliler ve Yaşlılar Federasyonu) da bu bağlamda Avrupa'da Yaşlılar ve Emeklilerin Hakları Şartı belgesinde yaşlıların sahip olduğu temel hakları tanımlamış; yaşlıların aktif yaşlanmak istediklerini ancak 70 yaşına kadar çalışmak istemediklerini; yaşlıların toplumda maliyeti artıran bir grup olarak görülmemesi; yeterli emeklilik ücretlerinin ve gıda güvenliğinin sağlanması gerektiğini belirtmiş; ihmal ve istismarın önlenmesi gibi konulara vurgu yapmıştır (FERPA, 2016'dan akt. TİHEK, 2022: 32). Araştırmaya katılan kadınlar da geç bir döneme kadar çalışma hayatının içerisinde olmak istememektedirler. Bu durum onların başka aktiviteler yapmayacakları anlamına gelmemektedir.

İnsanların kendilerini değerli hissetmeleri de hem fiziksel hem de ruhsal dünyalarının derinden etkilemektedir. Yaşam sadece bir dönemden ibaret değildir. Erken yaşta vefat etmeyip dönüşü olmayan yaşlılık dönemine erişebilen insanlar yaşam yolculuğunda çok farklı deneyimler biriktirirler. Bu deneyimler sonucunda kendilerine has özellikleri olan yaşlı bireyler olurlar. Birbirinden farklı bir şekilde çocukluk, gençlik ve orta yaşlılık geçiren insanlardan yaşlılık dönemlerinde her açıdan yüksek performans beklemek gerçekçi olmayacaktır. Ayrıca kimi bireyler için kendi işini yapabiliyor olmak ve kimseye yük olmamak yaşam doyumuna neden olabiliyorken kimi bireyler için bu durum yeterince tatmin edici olmayabilir. Bu açıdan çalışmaktan zevk alan, aktif yaşamı seven ya da geçinebilmek için işe ihtiyacı olan yaşlı bireylere istihdam açısından alternatifler oluşturmak hem kuşaklar arası etkileşimi arttıracaktır hem de yaşlı refahına ve mutluluğuna katkıda bulunacaktır.

Herkesi bir müşteri gibi gören kapitalist sistem, sağlık turizmi ve spor alanında yaşlıları da birer “müşteri” haline getirmek için “süper yaşlı” tiplerine başvurarak farklı maceralara ve tehlikeli sporlara yaşlıları da çekmek istemektedir. Başarılı yaşlanma, yaşlılığı geciktirme (anti-aging) ve aktif yaşlılık uygulamaları suistimal edilerek yaşlı bireyler artık iddia edildiği gibi bir özne olarak değil, tersine bir nesne/müşteri konumuna getirilmektedir (Esendemir, 2021: 77). Yaşlı bireylerin maddi ve manevi açıdan istismara uğramaması için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Yaşlılıkla ilgili sosyal politikalar üretilirken; güçlü bir sosyal devletin öncülüğünde, ailelerin de işin içine dâhil edildiği ancak yükün tamamen onlara bırakılmadığı, sosyal yardımlara erişmenin kolaylaştırıldığı, özel sektörden alınan desteklerin denetlenebildiği sistemler kurmak hedeflenmelidir. Bazı yaşlı bireylerin devletin sağladığı imkânlardan haberdar olmadığı gözlemlenmektedir. Türkiye’de sosyal hizmetlerden yararlanma açısından alışlagelen uygulama, devletin yardıma muhtaç kişilere ulaşmak için çaba sarf etmesidir. Bu konuda Türkiye bir nevi kendine özgü ‘sosyal yardım devleti’ olmaya çalışmaktadır (Çalışkan vd., 2020: 3432). Oysa sosyal hizmetlere ihtiyacı olan kişilerin kendi haklarından haberdar olmaları ve hizmetlere erişebilmek için başvuru yapabilmeleri konusunda bilinçlendirilmeleri gerekmektedir.

Türkiye’de yaşlılıkla ilgili çalışmalar önemli olmakla beraber bütün bir yaşam döngüsünü ele alan çalışmaların ve sosyal politikaların üretilmesi daha yerinde bir yaklaşım olacaktır. Bütün bir yaşam döngüsünü içerecek şekilde yapılacak olan çalışmalarda eğitim sistemi ve çalışma koşullarının da yeniden gözden geçirilmesi önemli görünmektedir. Uzun saatler okulda kalmak, yoğun ders müfredatları küçük yaşlardan itibaren çocukları ve gençleri

yıpratmaktadır. Çocuklar ve gençler okuldan geri kalan vakitlerinin büyük kısmını bilgisayar başında geçirmektedirler. Dolayısıyla fiziksel ve sanatsal aktivite olanakları kısıtlı kalmaktadır. Okul saatlerinin fiziksel ve sanatsal aktivitelere yer kalacak şekilde yeniden düzenlenmesi çocukların ve gençlerin yaşam kalitelerini arttıracak, bir açıdan da daha iyi bir yaşlılık döneminin ön hazırlığı yapılmış olacaktır.

Hayat boyu öğrenme ve aktif yaşlanma kavramları birbirleri ile iç içe geçmiş kavramlardır. Aktif yaşlanma, hayat boyu öğrenme gibi çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi bütün hayat dönemlerini kapsamaktadır (Öztop, 2022: 67). Son dönemlerde ülkemizde yaşlılıkla ilgili hem akademide hem de sosyal politikalar anlamında önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalardan Tazelenme Üniversiteleri oldukça ilgi görmektedir (Tufan, 2024). Tazelenme Üniversitesi Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi yaklaşımı perspektifinde kendini gerçekleştirme fırsatı sunabilmektedir Kendini gerçekleştirme durumu, bireyin içindeki potansiyeli keşfetmeye başlaması, içindeki gizli yetenekleri ortaya çıkarması ile ilgilenir ve yapabileceklerinin en iyisini yapması şeklinde bir ihtiyacı temsil eder (Maslow, 1969'dan akt. Çoban, 2021:115). Gençlik dönemlerinde yapmak istediği şeyleri gerçekleştirme fırsatı bulamayan bireyler için bu tür uygulamalar son derece önemlidir. Ancak her yaşlı bireyin bu imkânlarla ulaşamadığını; geçim sıkıntısı çeken, hasta, kırsal kesimde yalnız yaşayan pek çok yaşlı bireyin olduğunu da göz önünde bulundurarak yaşlılara sunulacak hizmetlerin alternatiflerinin arttırılması ve her kesimin kendi gerçekliğine uygun politikaların üretilmesi önemli görünmektedir.

Hiç şüphesiz, toplumun sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürebilmesi için yapılan sosyal politikalar önemlidir. Ancak toplumun asıl değerleri kuşaktan kuşağa aktarılacak varlığını sürdürmektedir. Değerlerin aktarımındaki en önemli etkenlerden biri de toplumdaki yaşlı bireylerdir. Toplumu oluşturan her yaştan birey gibi yaşlı bireylerin de üretken, sağlıklı ve huzurlu bir yaşam sürdürebilmesi son derece önemlidir. Bu konuda toplumun bütün bileşenleri işbirliği ve dayanışma halinde olmalıdır. Ancak her türlü tedbire rağmen yaşlanma sürecinin bireylere geri döndürülemeyen kayıplar yaşatabileceğini de göz önünde bulundurmak gerekir. Bu noktada toplumun yaşlılara bakış açısı önemli bir hal almaktadır. Araştırmaya katılan kadınların, her türlü çatışmaya rağmen yaşlı bireylere merhamet ile yaklaşıyor oluşları olumlu bir durumdur. Bu olumlu yaklaşımın toplumdaki aile bağlarını sürdürmede de önemli bir etkisi vardır. Bu açıdan hem ailenin hem toplumun hem de devletin yaşlı bireylerle ilgilenen aile bireylerine, özellikle de kadınlara her açıdan destek sağlaması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (2014). *Yaşamın Anlamı*. Ankara: Tutku Yayınevi.
- Acıduman, A. ve İlgili, Ö. (2010). İbn Sînâ'nın El-Kânûn Fî't-Tıbb Adlı Eserinde "Geriatrı" İle İlgili Bölümler. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 63(2), 41-47. https://doi.org/10.1501/Tipfak_0000000759.
- Ağar A. (2020). Yaşlılarda ortaya çıkan fizyolojik değişiklikler. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 3(3), 347-354. DOI: 10.38108/ouhcd.75213
- Akçay, T. (2022). "Neil Howe- William Strauss, The Millennials Rising: The Next Great Generation". *Hitit İlahiyat Dergisi*, 21(1): 815-822.
- Aktin, S. (2020). Emeklilik Sonrası Gündelik Yaşam ve Boş Zaman Pratikleri: Kabul Günleri Örneği. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, (4), 17-39.
- Altunışık, R., Boz, H., Gegez, E., Koç, E., Sığı, Ü., Yıldız, E., Yüksel, A. (2022). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Yeni Perspektifler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Alptekin, D. (2011). Gerontososyoloji Ekseninde Yaşlılık Sürecinin Sosyo-Ekonomik Boyutları. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 2(3), 7-17.
- Anbar, A. (2020). Kuşaklar ve Kuşakların Finansal Eğilimleri. *İktisadi ve İdari Bilimlerde Akademik Çalışmalar*, ss. 95-118, Cetinje: IVPE.
- Arendt, H. (2012). *Kötülüğün Sıradanlığı Adolf Eichmann Kudüs'te* (İkinci Baskı). (Çev: Ö. Celik). İstanbul: Metis Yayınları.
- Arıcı, Özcan. N. (2019). Psikolojik Yaşlanma Teorileri İçinde; *Geronteknoloji* (Ed: A. Akgül), ss.103-112. Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Aristoteles. (2020). *Politika* (Beşinci Baskı). (Çev: F. Akderin). İstanbul: Say Yayınları.
- Artan, T. ve Irmak, H. S. (2018). Huzurevindeki Yaşlıların Huzurevinde Yaşlanmaya İlişkin Bakış Açılarının Değerlendirilmesi: İstanbul Bahçelievler, Zeytinburnu ve Sultangazi Huzurevi Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 29(2), 51-70.
- Arun, Ö. (2019). Yaşlananların: Bir Çift Sözü Var: Türkiye Artık Yaşlı Bir Toplum. İçinde; *Birikim Dergisi (Yaşlılara Bir Yer Var mı?)*, (362-363): 42-54. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Arun, Ö. ve Arun, Karademir, B. (2011). Türkiye'de Yaşlı Kadınların En Büyük Sorunu: Dulluk. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(4), 1515-1527.
- ASPB, (2002). Yaşlanma 2002 Uluslararası Eylem Planı (Çev: G. O. Koçoğlu ve N. Bilir). <https://www.aile.gov.tr>media>, (Erişim Tarihi: 06.01.2024).
- ASPB, (2012). Sunuş Bölümü. İçinde; *18-24 Mart 2012 Yaşlılara Saygı Haftası "Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşanma" Sempozyumu Bildirileri Kitabı, 20-21 Mart 2012, Ankara, Türkiye*, ss. V-VI. <https://www.aile.gov.tr>media> (Erişim Tarihi: 07.01.2024).
- ASPB, (2024). *DPT 2007 Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlılık Eylem Planı*. <https://www.aile.gov.tr>media> (Erişim Tarihi: 09. 01. 2024).
- Aydın, İ. (2019). Mannheim'in Bilgi Sosyolojisi. İçinde; *Sosyoloji Divanı Dergisi. Dosya: Kuşaklar Sosyolojisi* (Ed: M. H. Akın ve İ. Nacak), 7(13), 309-313. İstanbul: Çizgi Kitabevi. ISSN: 2147-8902
- Aydoğdu, H. (2016). Akıl ve Toplum İnşasında "Değişim" Kavramının Herakleitos ve Hegelce Okunuşu. İçinde; *Toplumsal Değişim Sempozyumu Kitabı* (Ed: B. Kıran), 25-26-27 Mart, İstanbul, Türkiye, ss. 205-239.
- Babacan, M. E. (2019). Teknoloji Kullanmak İletişim Değildir: Kuşakların İletişim Pratikleri Üzerine. İçinde; *Sosyoloji Divanı Dergisi. Dosya: Kuşaklar Sosyolojisi* (Ed: M. H. Akın ve İ. Nacak), 7(13), 47-55. İstanbul: Çizgi Kitabevi. ISSN: 2147-8902.

- Baert, P. (2020). Fenomonoloji (Çev: A.Beyaz). İçinde; *Sosyoloji Sözlüğü* (Ed: B. S. Turner), ss. 332-334. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Bakan, İ. & Kefe, İ. (2012). Kurumsal Açından Algı ve Algı Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 19-34. Retrieved from <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/pub/issue/10264/125884>
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (AEÜSBED), 5(2), 368-388.
- Barbarosoğlu, F. (2006). Azalan Erkek Kimliği. *Yeni Şafak*. <https://www.yenisafak.com>, (Erişim Tarihi: 16.12. 2023).
- Barbarosoğlu, F. ve Şişman, N. (2022). *Adı Konmamış Çağda: Yeni Anne Babalar* (İkinci Baskı). (Ed: S. Şişman). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Baudrillard, J. (2014). *Simülakrlar ve Simülasyon* (Sekizinci Basım). (Çev: O. Adanır). Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Bauman, Z. (2012). *Akışkan Aşk- İnsan İlişkilerinin Kurulanlığına Dair* (İkinci Baskı). (Çev: I. Ergüden). İstanbul: Versus Kitap.
- Bauman, Z. & May, T.(2020). *Sosyolojik Düşünmek* (Yirmi İkinci Basım). (Çev: A. E. Pilgir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayhan, V. (2014). Milenyum veya (Y) Kuşağı Gençliğin Sosyolojik Bağlamı. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*. 2(3), 8-25.
- Bayhan, V. (2017). Gençlik ve Kuşaklar. İçinde; *Davranış Bilimleri* (İkinci Baskı). (Ed: M. Zencirkıran), ss. 311-342. Bursa: Dora Basım-Yayın.
- Bayhan, V. (2019). Kuşaklar Sosyolojisi ve Türkiye İçin Yeni Bir Kuşak Analizi. İçinde; *Sosyoloji Divanı Dergisi*. Dosya: *Kuşaklar Sosyolojisi* (Ed: M. H. Akın ve İ. Nacak), 7(13), 29-46. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Bayly, A. C. (2022). *Modern Dünyanın Yeniden İnşası: Küresel Bağlantılar ve Karşılaştırmalar 1900-2015* (Çev: E. Buğlalılar). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bekmezci, M. (2017). Nesillerin Karşılaştırılması ve İş Dünyasında ‘Y’ Kuşağına Kuramsal Bir Bakış. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 101-111.
- Bektaş, O. E. (2017). Postmodern Dünyada Yaşlı Olmak. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 10(2), 9-18.
- Bilgin, A. (2017). Kanaatin Veren Eli ile Kapitalin Homo Economicus’u Arasında Yaşanan Duygusal Salınımlar. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 517-537. <https://doi.org/10.18506/anemon.296672>. (Erişim Tarihi: 29.12.2023).
- Bin Nebi, M. (1997). *Savaş Esintisi- Sömürünün Gerçeği* (Çev: S. Özer). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Birinci, E. (2020). *Y Kuşağının Yaşlılık Algısı* (İkinci Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler* (Çev: H. U. Tanrıöver), İstanbul: Hil Yayınları.
- Bulut, F. (2011). 68 Kuşağı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu ve Türkiye’de 68 Kuşağına Göre Atatürk ve Atatürkçülük Anlayışı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11(23): 123-149.
- Büyükyörük, N. (2021). An overlook to older women’s poverty. *SBGY*, 3(1): 1-6.
- Cafer İbrahimioğlu, V. (2023). *Yaşlılık Algısı ve Yaşlanmanın Psikolojik Olarak Değerlendirilmesi*. İstanbul: İkinci Adam Yayınları.
- Canatan, A. (2022). Kuşaklar Sosyolojisi Bağlamında Kuşaklar Arası İlişkiler. İçinde: *Kuşaklar Arası İlişkiler* (Ed: H. Ceylan), ss. 41-50. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Canatan, K. (2015). Çağdaş Toplumlarda ve Kültürlerde “Yaşlılık” Algıları. İçinde; *Beden Sosyolojisi* (İkinci Baskı). (Ed: K. Canatan), ss. 325-344. İstanbul: Açılım Kitap.
- Ceylan, H. (2015). *Yaşlılık ve Refah Devleti*. İstanbul: Açılım Kitap.

- Ceylan, H. (2015). Sosyal Değerden Sosyal Soruna Yaşlılık: Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Değişen Yaşlılık Algısı. İçinde; *Modern Hayat ve Yaşlılık* (Ed: H. Ceylan), ss. 25-54. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ceylan, H. (2016). Toplumsal Yaşlanma ve Yaşlılık Sosyolojisi. İçinde; *Yaşlılık Sosyolojisi* (Ed: H. Ceylan), ss. 169-178. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ceylan, H. (2022). Ön Söz. İçinde; *Kuşaklararası İlişkiler* (Ed: H. Ceylan), ss. VII-X. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ceylan, H. ve Bayram, Y. (2022). Sosyolojik Boyutlarıyla ve Farklılaşan Yönleriyle Kuşaklar. İçinde; *Kuşaklararası İlişkiler* (Ed: H. Ceylan), ss. 1-40. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ceylan, H. ve Kesen, H. (2022). Türkiye’de Y ve Z Kuşağına Mensup Kadınların Doğurganlığa Karşı Tutumlarının Belirlenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (134), 85-103 ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.64320> (Erişim Tarihi: 09. 02. 2024).
- Ceylan, H. (2023). Yaşlılarda Yaşam Kalitesi ve Yaşam Doyumu. İçinde; *Gerontolojik Sosyal Hizmet* (Geliştirilmiş İkinci Baskı). (Ed: E. Birinci), ss.129-145. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Cufta, M. (2016). Yaşlılık Döneminde Hayatın Anlam Arayışı. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(6), 106-116.
- Çakı, F. (2015). Batı-Dışı Toplumlarda Gençlik Ve Beden İmajı. İçinde; *Beden Sosyolojisi* (İkinci Baskı). (Ed: K. Canatan), ss. 307-323. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Çalışkan, A., Koçak, H. ve Taş, E. (2020). Türk Asıllı Yaşlıların Sağlık Hizmetleri Hakkındaki Bilgi, Farkındalık ve Beklentileri: Hamm, Almanya Örneği. *Turkish Studies-Social*, 15(8), 3419-3438. <https://dx.doi.org/10.47356/TurkishStudies.47757> (Erişim Tarihi: 17. 03. 2024).
- Çam, C., Atay, E ve Işıklı, B. (2018). Yaşlılarda Yalnızlık ve Yaşam Kalitesi. *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi*, 3(2):50-67.
- Çınar, T. (2022). Fikir Hayatından Kalp Hayatına Ziya Gökalp: Malta ve Limni Mektupları’na Göre Baba ve Eş Olarak. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (73), 19-36. DOI: 10.54614/JTRI.2022.4474
- Çiçero. (2018). *Yaşlılık Üzerine* (Çev: Ç. Dürüşken). İstanbul: Alfa Basım-Yayın.
- Çil, A. (2023). ABD’de 41 Eyalet Gençlerin Sağlığına Zarar Verdiği Gerekçesiyle Meta’ya Dava Açtı. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/dunya/abd/3031770>. (Erişim Tarihi: 05. 01. 2024).
- Çoban, G. S. (2021). Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kendini Gerçekleştirme Basamağında Gizli Yetenekler. *European Journal of Educational and Social Sciences*, 6(1), 111-118.
- Çok, F. (2019). Gelişim Psikolojisi, Kuramlar, Yöntemler ve Yaşamın İlk Yılları. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 26(2), 641-670. https://doi.org/10.1501/Egifak_00000000479
- Demez, G. (2012). Gençlik İdeali: Anti Aging Uygulamaları ve Değişen Yaşlılık Algılarının Medyada Temsili. *Ethosfelsefe, Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 5(1), 94-120.
- Demez, G. (2020). Toplumsal Etkileşim ve Dayanışma Biçimi Olarak Akrabalık ve Yakın İlişkiler. İçinde; *Değişen Toplumda Değişen Aile* (Dördüncü Baskı), (Ed: N. Adak), ss. 93-114. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Demir Çelebi, Ç. (2021). Başarılı Yaşlanma ve Kadın. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 79-107.
- Demirel, A. C. ve Sütçü, S. (2021). Covid-19 Salgınında Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Uygulamalar ve Hizmetlerin Değerlendirilmesi. *OPUS International Journal of Society Researches, Pandemi Özel Sayısı*, ss. 3641-3675. DOI: 10.26466/opus.858337

- Demirel, Z. H. (2021). Çalışma Hayatında Geleceğin İnsan Kaynağı: Alfa Kuşağı. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, (Yönetim ve Organizasyon Özel Sayısı), (18), 1796-1827. <https://doi.org/10.26466/opus.895924> (Erişim Tarihi: 02. 01. 2024).
- Demirkaya H., Akdemir A., Karaman E., Atan Tarlacı Ö. (2015). Kuşakların Yönetim Politikası Beklentilerinin Araştırılması. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 186 - 204.
- Dillaway, H. ve Byrnes, M. (2014). Başarılı Yaşlanmayı Yeniden Değerlendirmek (Çev: S. Yazıcı). İçinde; *Küreselleşme ve Yaşlılık- Eleştirel Gerontolojiye Giriş* (Ed: N. Korkmaz ve S. Yazıcı), Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Dilek, A. (2015). Yaşlı Dostu Kentler. İçinde; *Yaşlı Dostu Kentler Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 26-27 Kasım 2015, Bursa, Türkiye, ss.25-29.
- Dönümcü, Ş. (2019). Daralan Zamanı Sündürme Telaşındaki İnsanlar Kırılığandır. İçinde; *Birikim Dergisi (Yaşlılara Bir Yer Var Mı?)*, (362-363): 30-37. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Duben, A. (Ed.). (2018). Giriş (Çev: M. Ünsal). İçinde; *Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açıları*, ss. 1-6. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Duarte, F. (2021). İspanyol Gribi Nedir, Kaç Kişi Hayatını Kaybetti ve Salgın Bittiğinde Dünya Ne Haldeydi? *BBC*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya.5273039>. (Erişim Tarihi: 27.05.2023).
- Duvan, K. E. ve Davran, K. M.(2022). Kırsal Alanda Yaşayan Yaşlıların Yaşlılık Algıları: Osmaniye İli Kadiri İlçesi Örneği. *Journal of Applied Science, MAS JAPS*, 7(3),710-721.
- Duymaer, A. van E.& van T. &Newcombe, S. (2017)."Strauss-Howe Generational Theory." In James Crossley and Alastair Lockhart (eds.) *Critical Dictionary of Apocalyptic and Millenarian Movements*. Retrieved from www.cdamm.org/articles/strauss-howe. (First published 12 June 2017 censamm.org/resources/profiles/strauss-howe-generational-theory). (Erişim Tarihi: 15. 06. 2023).
- Eker, Ö. (2021). *Farklı Egzersiz Modalitelerinin Beyin Fonksiyonları Üzerine Etkisinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Malatya. <https://tez.yok.gov.tr>>Ulusal Tez Merkezi.
- Elbek, O. (2019). Her Yaştan Yaşlanma. İçinde; *Birikim Dergisi (Yaşlılara Bir Yer Var Mı?)*, (362-363): 67-80. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Elias, N. (2020). *Zaman Üzerine* (İkinci Baskı). (Çev: V. Atayman). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Erikli, S. (2019). 1980 Sonrası Gençlik: Y Kuşağının Siyaset ile İlişkisi. İçinde; *Türkiye’de Kuşakların Siyasal Dönüşümleri* (Ed: B.Yılmaz). ss. 81-97. Bursa: Ekin Basım-Yayın.
- Erlevent, M. (2013). Edward Lee Bernays’ın Halkla İlişkiler Uygulama Örneklerine Kitle Psikolojisi Açısından Teorik Bir Bakış: “Halkı Aydınlatma Komitesi”, “LuckyStrike Sigaraları” ve “Venida Saç Bonesi”. (YayınlanmamışYüksek LisansTezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr>>Ulusal Tez Merkezi. (Erişim Tarihi: 08. 09. 2023).
- Ertit, V. (2020). *Sekülerleşme Teorisi. Sekülerleşen Türkiye’nin Analizi* (İkinci Baskı), Ankara: Liberte Yayınları.
- Esendemir, Ş. (2021). Türkiye’de Yaşlılık Algısı: Yaşlı Ayrıcalığı ve Ayrımcılığı Üzerine Bir İnceleme. *Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 4(2), 74-86. <https://doi.org/10.47155/mamusbbd.1011701> (Erişim Tarihi: 12. 11. 2023).
- Esendemir, Ş. (2019). Kentteki Yaşlılık Algısının Aktif Yaşlanma Üzerine Etkisi. İçinde; *1. Uluslararası Aktif Yaşlanma ve Kuşaklararası Dayanışma Kongresi Tam ve Özet Metin Kitabı*. 14 Mart 2019, Zeytinburnu- İstanbul, Türkiye, ss. 22-25.
- Fahri, Ç. (2005). Batı-Dışı Toplumlarda Gençlik Ve Beden İmajı. İçinde; *Beden Sosyolojisi* (İkinci Baskı). (Ed: K. Canatan), ss. 307-323. İstanbul: Pınar Yayınları.

- Gencer, B. (2006). Siyasetin Akıbeti: İdeoloji ve Ütopya. *Öneri Dergisi*, 7(25), 167-173. DOI: 10.14783/maruoneri.677609
- Genç, Ö. (2023). Ortaçağ Avrupa'sında Yaşlılık. <https://www.akademiktarihtr.com>. (Erişim Tarihi: 30.01.2024).
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel Kimlik* (Çev: Ü. Tatlıcan). İstanbul: Say Yayınları.
- Glass, A. (2007). Understanding Generational Differences For Competitive Success. *Industrial and Commercial Training*, 39(2), 98- 103.
- Goffman, E. (2020). *Damga "Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar"* (Beşinci Baskı). (Çev: Ş. Geniş- L. Ünsaldı- N. Ağırnaslı). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Gönüllü, C. (2022). Aktivite Kuramı Çerçevesinde Yaşlıların Eğitimi. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (56), 26-35.
- Görgün Baran, A. ve Suğur, S. (Ed). (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını. No.2673, Açıköğretim Fakültesi Yayını. No.1639. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset.
- Görgün Baran, A. (2016). Yaşlılıkta Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık. İçinde; *Yaşlılık Sosyolojisi* (Ed: H. Ceylan). ss. 77-97. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Görgün Baran, A. (2018). Ageism: Yaş ve Yaşlı Ayrımcılığı. İçinde; *Kırgızistan'da Gençlerin Yaşlılara Karşı Tutumları* (Ed: H. Ceylan). ss.77-115. Bışkek: BYR Publishing House.
- Gücenmez, T. (2022). "Bauman'ın Özgürlük ve Belirsizlik Anlayışında İşsizlik ve Covid 19 Pandemisinin Etkileri". *HABİTUS Toplum Bilim Dergisi*, (3), 207-232.
- Güler, M. (2018). Bir Manipülasyon Aracı Olarak Rızanın İmalatı. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 75-101. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akader/issue/36855/383277> (Erişim Tarihi: 13. 10. 2023).
- Güngör, E. (2020). *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk* (Ed: Ş. Güngör). İstanbul: Yer-Su Yayıncılık.
- Gündüz, G. (2013). Yaşam Uzunluğunun Cinsiyetler Arası Farklılığının Biyolojik Nedenleri. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 6 (2): 136-139.
- Gürsoy-Cuhadar, S. (2020). Yaşlanan Nüfusa Çözüm Önerisi Olarak Aktif Yaşlanma Yaklaşımı: Eleştiriler ve Olası Endeks İçin Türkiye Önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (79), 361-397. <https://doi.org/10.26650/jspc.2020.79.0004>
- Hablemitoğlu, Ş. (2016). "Yaşlanmanın Kadınlaşması". İçinde; *Yaşlılık Sosyolojisi* (Ed. H. Ceylan), ss. 119-137. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Halis Öztürk, B. (2020). Inglehart'ın Değer Dönüşüm Teorisi: Akademisyenler Üzerine Bir İnceleme. *Journal of Social Policy Conferences*, (78), 391-428. DOI: 10.26650/jspc.2020.78.0013
- Harmandar, S. (2020). 19.Yüzyılda İstanbul'da Değişen Eğlence Anlayışı ve Yeni Eğlence Mekânları. *ETÜT Dergisi*, 1(1), 114-117. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/etutdergisi/issue/65681/1017385> (Erişim Tarihi: 14. 11. 2023).
- HKYD. (2024). Yaşlılığa Genel Bakış. <https://www.huzurevleri.org.tr/docs/shcek> (Erişim Tarihi: 18. 03. 2024).
- Irmak, H. S. ve Artan, T. (2018). Feminist Gerontoloji Bağlamında Yaşlılığın Kadınsallaşması. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 5(2), 236-243. DOI: 10.17681/hsp.370597
- İbn-Haldun. (2004). *Mukaddime Cilt 1*. (Çev. H. Kendir). Ankara: Yeni Şafak Yayınları.
- İpek, M. (2019). Hayatın Yok Yerinde Yaşlılık: Neoliberalizmin Yaşlıları. İçinde; *Birikim Dergisi (Yaşlılara Bir Yer Var Mı?)*, (362-363): 55-61. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Kalaycıoğlu, S. (2012). Kuşaklar Arası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma. İçinde; *18-24 Mart 2012 Yaşlılara Saygı Haftası, Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 20-21 Mart 2012, Ankara, Türkiye, ss. 51-58.

- Kalaycıoğlu, S. (2016). Yaşlılıkla Baş Etme Ve Dirençlilik Stratejileri. İçinde; *Yaşlılık Sosyolojisi* (Ed: H. Ceylan), ss. 157-167. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kalaycıoğlu, S. (2020). Toplumsal Yapı: Toplumsal Kurumlar, Gruplar ve Toplumsal Değişme. İçinde; *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* (Yedinci Baskı). (Ed: M. Zencirkıran), ss. 4-15. Bursa: Dora Basım-Yayım.
- Kanbir, F. (2017). Türkiye Cumhuriyeti'nde Kadın Hareketleri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(1), 209-224. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/35347/425782>.
- Kantoğlu, A. (2023). Türk Kahvesi Programı. Ankara: Tvnet. <http://www.tvnet.com.tr>. (Erişim Tarihi: 24.12. 2023).
- Karabulut, B. (2015). Bilgi Toplumu Çağında Dijital Yerliler, Göçmenler ve Melezler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 11-23.
- Karahasan, F. (2019). *Açılın Gençler Geliyor* (Üçüncü Baskı). İstanbul: Doğan Egmont Yayınları.
- Kılıç, S. (2002) "Çevreci Sosyal Hareketlerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi Üzerine Bir İnceleme", *A.Ü. SBF Dergisi*, C: 57(2), 93-108.
- Koçak, H. ve Memiş, K. (2018). Bilgi Toplumunda Korku: Bilgi Güvenliği ve Risk Toplumu. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 1-10. DOI: 10.32709/akusobil.484559
- Koktay, B. (2020). *Kişisel Faktörlerin Tüketici Karar Verme Tarzları Üzerindeki Etkisi: Y ve Z Kuşaklarının Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya. <https://tez.yok.gov.tr>Ulusal Tez Merkezi>.
- Kolay, H. (2015). Kadın Hareketinin Süreçleri Talepleri ve Kazanımları. *EMO Kadın Bülteni*, (3). 5-11. <https://www.emo.org.tr/1b5fa7cf6b4360/ek.pdf> (Erişim Tarihi: 11.08.2023)
- Kongar, E. (2000). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği* (Sekizinci Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Korkmaz, N. ve Yazıcı, S. (2014). *Küreselleşme ve Yaşlılık- Eleştirel Gerontolojiye Giriş*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kottak, C.P. (2001). *Antropoloji ve İnsan Çeşitliliğine Dair Bir Bakış* (Çev: S. N. Altuntek vd.). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Koytak, E. (2012). Tahakküme Hükmetmek: Bourdieu Sosyolojisinde Toplum ve Bilim İlişkisi. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(25), 85-101. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusosyoloji/issue/535/4946>
- Köse, B. (2020). Geçmişten Günümüze Aile. İçinde; *Toplumda Değişen Aile* (Dördüncü Baskı). (Ed: N. Adak), ss. 15-37. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Köse, H. (2016). Bourdieu Düşüncesinde Tahakküm İtaat İlişkisi ve Sosyo-Politik Beden. *İlefler Dergi*, (3):173-199.
- Kuglin, N. Ü. (2021). Kadınlar ve 68 Hareketi. *68 Arşivi*. <https://68arsivi.com/> (Erişim Tarihi: 10. 11. 2023).
- Kur'an-Kerim (2023). <https://kuran.diyaret.gov.tr>mushaf>. (Erişim Tarihi: 09.10.2023).
- Kuran, E. (2022). *Telgraftan Tablete: Türkiye'nin Beş Kuşağına Bir Bakış*. İstanbul: Can Yayınları.
- Kurdaş, E. M. (2021). Kadınların Omuzlarındaki Ağır Yük: "Güzellik". *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (39), 220-259. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.989739> (Erişim Tarihi 11. 12. 2023).
- Kurtkapan, H. (2018). Yaşlılık Sosyolojisi Kuramları İçin Bir Çerçeve Denemesi. İçinde; *İnsan, Toplum ve Spor Bilimleri Araştırma Örnekleri* (Ed: F. Yamaner ve E. Eyüboğlu), ss. 249-271. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Kuyumcu, M. E., Yeşil, Y. ve Cankurtaran, M. (2012). Geriatrist Gözüyle İnterdisipliner Ekip. *Toplum ve Siyaset*, 23(2), 115-123.
- Küçükbasmacı, G. (2013). Elektronik Çağda Sözün Satıcıları: Radyo ve Televizyon, *Electronic Turkish Studies*, 8(4), 1063-1080.
- Levitin, D. J. (2023). *Başarılı Yaşlanma* (Çev: B. Halaç). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Levy, B. R., Slade, M. D., & Kasl, S. V. (2002). Longitudinal benefit of positive self-perceptions of aging on functional health. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 57(5), P409-P417.
- López, A. I. (2018). Hippi Kültürü Neden En Gözden Düşen Alt Kültürdür? (Çev: N. Taşdelen Sağlam). *DüşünBil*. <http://dusunbil.com>hippi-kulturu>. (Erişim Tarihi: 27. 12. 2023).
- Maden, H. A. (1991). İhtiyarlığın Psikosomatiği ve Kültürel Nitelikleri. Ankara Üniversitesi Akademik Arşiv Sistemi, Koleksiyonlar, 35(1), ss. 181-189. <http://hdl.handle.net/20.500.12575/44234>. (Erişim Tarihi: 17.10. 2023).
- Mannheim, K. (2018). *Bilgi Sosyolojisi* (Çev: M. Yalçinkaya). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- MEGEP. (2011). Gazetecilik ve Televizyon Tarihi, <http://www.megep.meb.gov.tr.321GM0025/modüller-pdf> ss.6. (Erişim Tarihi: 09. 10. 2023).
- Meriç, C. (1980). *Kırk Ambar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Merter, M. (2023). *Hekaton'la Son Tango*. İstanbul: Ketebe.
- Morsümbül, Ş. (2014). *Değerlerin Kuşaklar Arası Değişimi: Ankara Örneği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr>Ulusal Tez Merkezi>.
- Murakami, İ. ve Yılmaz, Ö. (2021). Yaşlılık Karşıtı Yüz Kremi Reklamlarına Örnek Bir Araştırma. *Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 3(1), 52-60. <https://doi.org/10.29228/mekcad>.
- Müftüler, H. G. (2018). İstanbul'da Yaşlılık ve Yaşlılığın Yapısal Değişimi. *Yıldız Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 58-80.
- Nacak, İ. (2019). Kuşak Sosyolojisi Kavramsal ve Metodolojik Temeller. İçinde; *Sosyoloji Divanı Dergisi*. Dosya: *Kuşaklar Sosyolojisi* (Ed: M. H. Akın ve İ. Nacak), 7(13), 9-27. İstanbul: Çizgi Kitabevi. ISSN:2147-8902
- Nair, G. (2018). Bilişim Kültürünün Toplum Üzerinde Etkisi ve Yeni İnsan Tipinin Doğuşu. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42(1), 39-53.
- Nazlı, A. (2016). Yaşlanma, Birey ve Toplum: Yaşlanmaya Sosyolojik Bakış. *Ege Tıp Dergisi*, 55 (Ek Sayı), 1-5.
- Nebati, N. (2019). İbn Haldun Düşüncesinde Tarih, Zaman ve Döngüsellik. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 141-158. <https://doi.org/10.17218/hititsosbil.474714> (Erişim Tarihi: 12. 12. 2023).
- Neuman, W.L. (2017). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (Dokuzuncu Baskı). (Çev: S. Özge). Ankara: Yayınodası.
- Onur, B. (2021). *Gelişim Psikolojisi Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm* (On İkinci Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Örmeci, O. (2020). “Dünya Değerler Araştırması 7. Dalga Türkiye Veri Setindeki Türkiye Bulguları”. *Uluslararası Politika Akademisi*. <http://politikaakademisi.org>. (Erişim Tarihi: 02. 8. 2023).
- Özçakır, A. (2012). Sağlıklı Yaşlanma ve Kadın. *The Journal of Turkish Family Physician* 3(1), 39-42.
- Özdemir, N. (2019). Kuşaklararasılık ve Kültürel Değişme. *Medeniyet ve Çocuk Dergisi*. 4(7). 127-128. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Özen, Y. ve Gül, A. (2010). Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren ve Örneklem Sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* (15), 394-422.

- Özer, S. (2013). Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29(85), 131-168. ISSN: 727X. e-ISSN: 2667-5420. atamdergi.gov.tr (Erişim Tarihi: 17. 12. 2023).
- Özkan, V. (2004). *Bilgi sosyolojisi ve Karl Mannheim*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa. <https://tez.yok.gov.tr>>Ulusal Tez Merkezi.
- Özmete, E. (2012). Açılış Konuşması. İçinde; *18-24 Mart Yaşlılara Saygı Haftası Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. ss. 13-16, 20-21 Mart 2012, Ankara, Türkiye.
- Öztop, H. (2022). Yetişkin Ebeveynler ve Yetişkin Çocukların Kuşaklar Arası İlişkileri (Ed: H. Ceylan). İçinde; *Kuşaklar Arası İlişkiler*, ss. 51-80. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özütürker, M. (2021). Yaşlı Ayrımcılığı. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(36), 3043-3056. <https://doi.org/10.26466/opus.883434>
- Parfiit, D. & Livi, J-L & Carcassonne, P. & Spadone, C. & Friend, S. (Producer). Zeller, F. (Director). (2020). *Father*. Lionsgate: F comme Film Trademark Films, Cine @. AG Studios, Film4 Productions.
- Parlak, Z. (2004). Sanayi Ötesi Toplum Teorilerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 95-125. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kosbed/issue/25712/271310>
- Phillipson, C. (2006). Yaşlanma ve Küreselleşme: Eleştirel Gerontoloji ve Ekonomi Politik Sorunlar (Çev: S. Yazıcı). İçinde; *Küreselleşme ve Yaşlılık- Eleştirel Gerontolojiye Giriş* (Ed: N. Korkmaz ve S. Yazıcı), ss. 67-91. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Platon. (2020). *Devlet* (Kırk İkinci Basım). (Çev: S. Eyüboğlu-M. A. Cimcoz). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ritzer, G. & Jeffery S. (2018). *Sosyoloji Kuramları-Sociological Theory* (Onuncu Edisyon). (Çev: H. Hülür). Ankara: De-Ki Basım Yayım.
- Sadıkoglu, Z. Z. (2021). Toplumsal Eylem ve Değişme: Talcott Parsons'ın Düşüncesi Üzerinden Bir Okuma . *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 24(3), 1-28. DOI: 10.18490/sosars.1014197
- SB, (2023). YAŞAM. <https://khmg.saglik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 09. 01. 2024).
- Sander, O. (2009). *Siyasi Tarih 1918-1994* (On Sekizinci Baskı). İstanbul: İmge Yayıncılık. ISBN978-975-533-005-1
- Scott, J. (2020). Kuşak(lar), İçinde: *Sosyoloji Sözlüğü* (Ed: B.S.Turner). (Çev: P. Ergenekon). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Selçuk, A. B. (2023). *Çocuktan Yetişkin Her Yaşta Psikolojik Sağlamlık*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Selek Öz, C. ve Balta, S. (2020). Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Güncel Sosyal Politikaların Analizi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 69-94.
- Selim, F. (2023). Post-Truth Kavramı Üzerine Yeniden Düşünmek. Kaygı. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 22(1), 498-543. <https://doi.org/10.20981/kaygi.1157016>
- Semiz, Y. (2010). 1923–1950 Döneminde Türkiye’de Nüfusu Arttırma Gayretleri ve Mecburi Evlendirme Kanunu (Bekârlık Vergisi) . *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 423-469. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sutad/issue/26306/277276>
- Suğur, N. (2019). Yaşlılık ve Sosyal Politika, İçinde; *Birikim Dergisi (Yaşlılara Bir Yer Var Mı?)*, (362-363): 62-66. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Sülün, S. (2019). Aslanların Düşünü Görenler. İçinde; *Birikim Dergisi (Yaşlılara Bir Yer Var Mı?)*, (362-363): 38-41. İstanbul: Birikim Yayınları.

- Şahin, M.C. (2007). Sanayi Toplumundan Sanayi Sonrası Topluma Farklılaşan Gençlik Hallerinin Sosyolojik Görünümü . *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2 (2) , 157-177 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gopsbad/issue/48546/616328> (Erişim Tarihi: 07. 10. 2023).
- Şeker, M. ve Taşan, R. (2021). Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Perspektifinden Yaşlıların Sosyal Medya Kullanım Motivasyonları: Tazelenme Üniversitesi Örneği. *İNİF E-Dergi*, 6(1). 427-443.
- Şenel, A. (1995). *İlkel Topluluktan Uygar Topluma*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Tabakoğlu, A.(2020). Osmanlı İktimai Hayatının Ana Hatları. İçinde; *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* (Yedinci Baskı). (Ed: M. Zencirkıran). ss. 17-40. İstanbul: Dora Basım-Yayın.
- TAD, (2023). Alzheimer Hastalığı Nedir? www.alzheimerderneği.org (Erişim Tarihi: 10. 11. 2023).
- Tanrıverdi, H. (2018). Din-Kültür İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 595-601. ISSN: 1309-9302 <https://dergipark.gov.tr/odusobiad>. (Erişim Tarihi: 11. 01. 2024).
- Taşkın, M. ve Akçay, S. (2019). Torunlarına Bakan Büyükannelerin Deneyimlerine İlişkin Nitel Bir Araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 583-606. DOI: 10.33417/tsh.572224
- Tereci, D., Turan, G., Kasa, N., Öncel, T. ve Arslansoyu, N. (2016). Yaşlılık Kavramına Bir Bakış. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 16(1), 84-116. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uobild/issue/42561/513077> (Erişim Tarihi: 10. 09. 2023).
- TDK, (2023). “Türkçe Güncel Sözlük”. <http://www.tdk.gov.tr> (Erişim Tarihi:10.11.2023).
- Thielke, S. ve Diehr, P. (2012). Transitions Among Health States Using 12 Measures of Successful Aging in Men and Women: Results from the Cardiovascular Health Study. *Journal of Aging Research*, 1-9. (Erişim Tarihi: 02. 02. 2024).
- Tonta, Y. (2009). Dijital Yerliler, Sosyal Ağlar ve Kütüphanelerin Geleceği. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(4), 742-768.
- TİHEK, (2022). Türkiye Yaşlı Hakları Raporu (Ed: E. Özmete). Ankara: Ajans Düş Pınarı.
- Toprak, Z. (2019). *Türkiye’de Yeni Hayat İnkılap ve Travma 1908-1928* (Ed: H. Balcı). (Üçüncü Baskı). İstanbul: Doğan Egmond Yayıncılık ve Yapımcılık
- Tufan, İ. (2002). *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık*. İstanbul: Aykırı Yayıncılık.
- Tufan, İ. (2024). “Tazelenme Üniversitesi”. <https://tazelenme.com> (Erişim Tarihi: 14.01.2024)
- Tunca, A. ve Durmuş, E. (2019). Büyükannelerin Torun Büyütme Yaşantılarının İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (41), 209-226. DOI: 10.21497/sefad.586615
- Turgut, M. ve Feyzioğlu, S. (Ed.). (1014). Türk Aile Yapısı Araştırması, Tespitler, Öneriler. *Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 07*. İstanbul: Çizge Tanıtım ve Kırtasiye
- Turğut, F. (2017). Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar. *Medeniyet Ve Toplum Dergisi*, 1(1), 93-117.
- Turner, B. S. (Ed.). (2020). *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev. Ed: K. Akbaş-A. Beyaz). İstanbul: Pinhan Yayıncılık
- Tülüce, H. Â. (2016). Martin Heidegger’de Dasein Kavramı. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 16(1), 245-259. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuilah/issue/24360/258228>
- Türk, M. S. (2014). Algı Yönetimini Ve İletişim: Algının Ötesinde Bir Gerçeklik Var mı? İçinde; *Algı Yönetimi* (Ed: B. Karabulut), ss. 13-37. İstanbul: Alfa Basım-Yayın
- TÜİK, (2022). “Türkiye Aile Yapısı Araştırması-2021”. <https://data.tuik.gov.tr>>Bülten (Erişim Tarihi: 09. 01. 2024).
- TÜİK, (2023). “İstatistiklerle Yaşlılar-2022”. <https://data.tuik.gov.tr>>Bülten (Erişim Tarihi: 01.12. 2023).

- TÜİK, (2023). “Dünya Nüfus Günü 2023”. <https://data.tuik.gov.tr>>Bülten (Erişim Tarihi: 04. 02. 2024).
- Twenge, J. M. (2018). *i-Nesli* (Çev: O. Gündüz). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Twenge, J. M. (2022). “*Ben” Nesli* (Sekizinci Baskı), (Çev: E. Öztürk). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Uslu, E.(2022). “Dünden Bu Güne Kuşaklar”. www.nirvanasosyal.com. (Erişim Tarihi: 28.11.2023)
- Üçok, A.(2018). Yaşlılıkta Aktivite Kuramı ile Yaşamdan Kopma Kuramının Karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), 451-456.
- Ünal, Y. (2008). Bilgi Toplumunun Tarihçesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 2009(V), 123-144.
- Varışlı, B. (2023). Biyotıp ve Yaşlılığın Toplumsallığı Arasında Sıkışan Yaşlanan Beden: Foucault ve Bourdieu Perspektifinden Bir Değerlendirme. *Senectus*, 1(1), 51-65. <https://doi.org/10.26650/senectus.2023.1.1.0007>
- WHO, (2018). “Ageing and Healty”. <https://www.who.int/news-room/fact-shets/detail/adeing-and-healty> (Erişim Tarihi: 02. 02. 2024).
- Wise, R. (2018). Yaşlanmanın Psikolojisi (Çev: E. O. Gezmiş). İçinde; *Yaşlanma ve Yaşlılık* (Ed: A. Duben), ss. 47-66. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Wollstonecraft, M. (2021). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi* (Dokuzuncu Basım), (Çev: D. Hakyemez). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yarım Altunay, U. S., Yunus, M. A. ve Güneş, M. (2021). Bir Araç Olarak Güvenlik: Bourdieu ve Foucault Okumalarıyla “Tahakküm” Üzerine Bir Çözümleme. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (48), 23-42.
- Yelken Eldemir, T. (2023). *Covid-19 Pandemisinin Kadınlara Sosyo-Ekonomik Yansımaları: Türkiye Değerlendirmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Edirne. <https://tez.yok.gov.tr>>Ulusal Tez Merkezi.
- Yeşil, İ. (2020). Kırsalda Yaşayan Dul Yaşlı Kadınların Sosyal Durumları ve Destek Ağları Üzerine Bir İnceleme (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Afyonkarahisar. <https://tez.yok.gov.tr>>Ulusal Tez Merkezi.
- Yıldırım, A. (2014). Türkiye’de 68 Kuşağı’nın Din-Toplum İlişkilerine Bakışı. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (23), 183-210.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Dokuzuncu Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, E. (2019). Cumhuriyet Çocukları: Kuşaklar ve Siyasal Dönüşüm Bağlamında Türkiye’de Sessiz Kuşak (1925-1945). İçinde; *Türkiye’de Kuşakların Siyasal Dönüşümleri* (Ed: B.Yılmaz), ss. 17-46. İstanbul: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Yıldırım, F. ve Abukan, B. (2015). Yaşlılıkta Bilgelik Konusunda Bir Derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 18(35), ss. 1-9.
- Yıldırım, S. (2016). Cumhuriyet Dönemi Nüfus Politikaları Çerçevesinde Göç ve Göç Politikaları 1921-1960. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (24), 273-301. (Yayın No: 3233590)
- Yıldız, A. (2012). Niyazi Berkes ve "Türkiye’de Çağdaşlaşma”nın Gelişimi. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0(46), 1-33. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9550/119278>
- Yıldız, F. (2019). Türkiye’de İlk Güzellik Yarışmaları ve Basının Öncü Rolü: Genç Cumhuriyet’in Asri Güzelleri. *Etkileşim*, (4), 66-87. DOI: 10.32739/etkilesim.2019.4.64
- Yılmaz, A. (2010) Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi. *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, (9), 191-212.

- Yılmaz, E. ve Aktürk, A. (2021). *Z Kuşağı: Bir Nesli Anlamak*. Konya: Palet Yayınları. ISBN:978-625-7675-75
- Yılmaz, Karakoç, Y. (2005). Hanımlara Mahsus Gazete (1895-1901) Üzerinden Sağlık ve Beden Politikalarını Okumak. İçinde; *Beden Sosyolojisi* (İkinci Baskı). (Ed: K. Canatan), ss. 629-641. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Yiğit, R. (2021). İbn Haldun ve İktisadi Görüşleri. *Maruf İktisat İslam İktisadi Araştırmaları Dergisi*, 1(2), s.4-17
- Yurdigül, Y. ve Yıldırım, A. (2021). Gerçeklik Algısına Bir Müdahale Aracı Olarak Sentetik Medya Teknolojileri. *İletişim Ve Diplomasi* (5), 105-121.
- Yüksekbilgili, Z. (2015). Türkiye’de Y Kuşağının Yaş Aralığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 259-267.

EK-1: Mülakat Soruları

1. Yaşlılık denince aklınıza gelen ilk şey nedir?
2. Size göre yaşlılığın en güzel yanları nelerdir?
3. Sizce yaşlı kadınların karşılaştıkları en büyük sorun nedir?
4. Çevrenizdeki yaşlı kadınların hangi davranışlarını eleştiriyorsunuz?
5. Çevrenizdeki yaşlı kadınların hangi davranışlarını beğeniyorsunuz?
6. Örnek aldığınız yaşlı bir kadın var mı? Neden?
7. Yaşlılık dönemine hazırlık yapıyor musunuz?
8. Kendinizi kaç yaşında hissediyorsunuz? Neden?
9. Yaşlılık karşıtı ürün kullanımı hakkında ne düşünüyorsunuz?
10. Sizce yaşlı bireylerin bakımını kim üstlenmeli?
11. Sizce yaşlılık hakkındaki görüşleriniz hangi nedenlerle oluşmuş olabilir?
12. Yaşlılık döneminizi nerede ve nasıl geçirmek istersiniz?